

פרשת וארא ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ־לוֹ וּמְרוּ־לוֹ שִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוֹ בִּקְשׁוּ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָּיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוֹה לְאַלְף
דֹּר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מִתִּי מִסַּפֵּר כְּמַעֲט וַיְגַרְמִם
בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשִּׁיחֵי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַה־לֶּחֶם שָׁבַר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בְּאֲדָבְרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרַפְתָּהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסֹּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֹד לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹי בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֹד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צַפְרֻדָּעִים בְּחַדְרֵי מְלִכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לַהֲבוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּךְ
גַּפְנָם וַתֵּאֲנַתֶּם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסַּפֵּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַח פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסְדָּ וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח צֹדֵר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כְּלִי־תְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עֲמָד פִּקְדוֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ הֵעֵינּוּ
 הַרְשָׁעֵנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֵב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵי־ם
 בַּיַּם־סוּף: ח וַיִּזְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 כַּמַּדְבָּר: י וַיִּזְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנָא וַיִּגְאֹלם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְפּוּ־מִים צָרִיחֵם אַחַד מֵהֶם לֹא נוֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאֵל תְּהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָזְרוּ לַעֲצוֹתָ: יד וַיִּתְאוּוּ תַּאֲוָה בַּמַּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְרוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶת־כָּסֵם עַל־עֵדַת אֲבִירָם: יח וּתְבַעַר־אֵשׁ בְּעֵדָתָם לְהַכֹּה
 תִּלְהַט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֶרֶב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסְכָּה: כ וַיִּמְירוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עֲלֵי־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בַּפָּרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֵהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמַּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֵץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בְּשַׁפְּתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂרִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצִבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנַף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: מט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְנַם בַּיַּד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׂנְאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלִלם וְהָמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם כָּרֵב חֲסִדּוֹ: מז וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵייהֶם: מח הוֹשִׁיעֵנוּ |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבֹצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לַהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מה בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו ב
- ב) מאמר ד"ה וארא אל אברהם ש"פ וארא, מבה"ח שבט ה'תשל"ה ה
- ג) משיחות ש"פ וארא, ר"ח שבט ה'תשי"נ יג
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) כ"ד טבת כא
- ה) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת וארא כב
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת וארא כז
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וארא לח
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וארא מ
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וארא סא
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת וארא סט
- יא) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עד
- יב) תורה אור מבואר - מאכלי שבת פרק ד עה
- יג) מאמרי אדמו"ר האמצעי - קונטרסים עט
- יד) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות יא) פ
- טו) לקוטי דיבורים פא
- טז) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת וארא פד

בס"ד. ש"פ וארא, מבה"ח שבט ה'תשל"ה

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל שדי ושמי הוי' לא נודעתי להם¹, ופירש רש"י לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי, ומדייק אדמו"ר מהר"ש במאמרו ד"ה זה², הרי כל שמותיו של הקב"ה הם אמת, ואעפ"כ אומר שדוקא שם הוי' הוא מדת אמיתית. גם צריך להבין לאידך מ"ש רש"י ששם הוי' הוא מדת אמיתית, הרי שם הוי' הוא שם העצם³ שלמעלה ממדידה והגבלה, ואעפ"כ אומר שגם שם הוי' הוא (רק) מדת אמיתית שלי, מדת מלשון מדידה והגבלה. ומבאר בהמאמר⁴, שגם שם הוי' הוא רק הארה ולכן נק' מדה. ובסיום המאמר⁵, די ש בחינה שלמעלה מהגילוי דהוי' עכשיו. ומזה משמע, שהגילוי דהוי' שיהי' לעתיד לבוא הוא למעלה ממדה. ויש לקשר זה עם מ"ש אדמו"ר הזקן⁶ (בעל ההילולא דכ"ד טבת), דהטעם על זה ששם הוי' לא נודעתי להם (להאבות) הוא לפי שלא ניתנה התורה להם, וגילוי שם הוי' הוא ע"י מתן תורה. ועפ"ז יש לומר, דכיון שלע"ל יהי' הגילוי דפנימיות התורה שלמעלה ממדידה⁷, לכן גם הגילוי דהוי' לע"ל יהי' למעלה ממדה.

(ב) והנה זה שוארא אל אברהם בא-ל שדי הוא⁸ מה שאמר הקב"ה לאברהם (במצות מילה) אני א-ל שדי התהלך לפני והי' תמים⁹, דהגילוי שהי' לאברהם במצות מילה הי' בודאי גילוי נעלה ביותר, וצריך להבין (כמו שמדייק בהמאמר), הרי שם שדי הי' גם בבריאת העולם, כדאיתא בגמרא¹⁰ מאי דכתיב אני א-ל שדי אני הוא שאמרתי לעולמי די שהי' הרקיע מתמתח והולך עד שגער בו הקב"ה ואמר לו די, ומהו החידוש בזה שאמר הקב"ה לאברהם אני א-ל שדי. ולכאורה הי' אפשר לומר, דבריאת העולם היא בדרך העלם והסתור הבורא מהנברא, וע"י שאמר הקב"ה לאברהם אני א-ל שדי, האיר לו שם זה בגילוי. אבל מלשון הפסוק אני א-ל שדי משמע שבאמירה זו גילה לו הקב"ה ענין חדש שלפני זה לא הי' בהעולם. ומזה מוכח, שהגילוי דשם שדי שהי' לאברהם הוא נעלה יותר מזה שאמרתי לעולמי די (כדלקמן סעיף ג').

ועוד ראוי על זה¹¹, דאיתא בגמרא¹² בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו, וברמב"ם¹³ איתא בן ארבעים שנה הכיר את בוראו, ועוד דיעה (במדרש¹⁴) שבן מ"ח שנה הכיר את

(7) ראה סה"מ ה'תש"ה ע' 193, שנגלה דתורה יש לה מדה (אלא שהמדה שלה היא ארוכה מארץ) ופנימיות התורה היא למעלה ממדידה.

(8) כמפורש בפרש"י סנהדרין קיא, א ד"ה א-ל שדי.

(9) לך לך יו, א.

(10) חגיגה יב, א. וראה גם ב"ר פ"ה, ח. פמ"ו, ג.

(11) בהבא לקמן, ראה (עד"ז) ד"ה וארא עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קפח).

(12) נדרים לב, סע"א. ב"ר פ"ל, ח. וש"נ.

(13) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

(14) ב"ר שם.

(* יצא לאור בקונטרס כ"ד טבת - תנש"א, "לקראת כ"ד טבת, יום הסתלקות-הילולא של אדמו"ר הזקן . . . כ"ף טבת, שנת ה'תנש"א".

(1) ריש פרשתנו.

(2) דשנת תר"ל - נדפס בסה"מ תר"ל ע' סא ואילך.

(3) כס"מ לרמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שער יט (שער שם בן ד'). מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

(4) ס"ע טו.

(5) ע' סו. וראה תו"א שמות נ, סע"ד ואילך, ובארוכה -

בסה"מ עטר"ת ע' עה, שהגילוי דהוי' לע"ל יהי' למעלה יותר מהגילוי דהוי' במ"ת.

(6) בתו"א שם מט, ד.

בוראו, ומבואר במק"א¹⁵ שאין זה פלוגתא במציאות, כי כמה וכמה דרגות בזה. ועפ"ז, באם נאמר שבאמירת הקב"ה לאברהם אני א-ל שדי נתגלה לו רק האלקות שבהבריא (שאמרתו לעולמי די), צריך לומר, דזה שאמר הקב"ה לאברהם (בהיותו בן צ"ט שנה) אני א-ל שדי, אף שכו"כ שנים לפני"ז הכיר את בוראו, הוא, שמקודם הכיר את בוראו ע"פ הכרח השכל וכו', ואין זה דומה להידיעה וההכרה ע"י שמגלים מלמעלה¹⁶. אבל מזה שאמר לו הקב"ה אני א-ל שדי (בלשון חידוש) משמע שבאמירה זו גילה לו הקב"ה ענין חדש שלא ידע מקודם.

ג) והענין הוא, כמבואר בהדרושים¹⁷, דבשם שדי שני פירושים. שאמרתו לעולמי די, ושדי באלקותי לכל ברי'¹⁸. והחילוק בין שני הפירושים (הענינים) הוא, הן בפירוש תיבת "די" והן בהענין שתיבת "די" מדברת עליו. להפירוש ששם שדי הוא שאמרתו לעולמי די, תיבת די מדברת להעולם (שאמרתו לעולמי די), ופירוש די הוא הגבלה, שהעולם יהי' בהגבלה ולא יהי' נמתח והולך. ולהפירוש ששם שדי הוא שדי באלקותי לכל ברי', תיבת די מדברת לאלקות (שדי באלקותי לכל ברי'), ופירוש די הוא ריבוי גדול ביותר שהוא די ומספיק לכל ברי'. וע"ד די מחסורו אשר יחסר לו¹⁹, ריבוי גדול שממלא כל מחסורו, אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו²⁰. [והגם שגם די מחסורו הוא בהגבלה, די מחסורו ואי אתה מצווה עליו לעשו²⁰, ההדגשה בדי מחסורו היא לא על ההגבלה אלא על הריבוי שממלא כל מחסורו]. וזהו החידוש בוארא אל האבות²¹ בא-ל שדי, מתחיל מאברהם שנאמר לו אני א-ל שדי, לגבי שם שדי שהי' בהבריא, דשם שדי שהי' בבריאת העולם הוא על שם שאמרתו לעולמי די, ושם שדי שנתגלה לאברהם [וכן ליצחק וליעקב] הוא על שם שדי באלקותי לכל ברי'.

ד) והנה גם הגילוי דא-ל שדי שנתגלה להאבות, על שם שדי באלקותי לכל ברי', הוא למטה מהגילוי דשם הוי', וארא אל האבות בא-ל שדי ושמי הוי' לא נודעת להם. ומבואר בהדרושים¹⁷, שבהגילוי דשם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי' נכלל גם ענין הנסים. דכיון שענין די באלקותי לכל ברי' הוא ע"ד די מחסורו שפירושו הוא כל מה שיחסר לו, הרי מובן, שגם כשהבריות (כל ברי') יצטרכו לנס, די בהאלקות דשם שדי למלאות להם גם חסרון זה. אלא שהנסים הנמשכים משם שדי הם נסים המלוכשים בטבע, והנסים שלמעלה מהטבע, המשכתם הוא משם הוי'.

וצריך להבין, דלכאורה, זה שהבריות צריכים לנס הוא (לא רק בכדי להושיע להם בעת צרתם וכיו"ב אלא גם) בכדי שיהי' גילוי אלקות בעולם, וכיון שבנסים המלוכשים

18) ב"ר פמ"ו, ג. פרש"י עה"פ לך שם.

19) פ' ראה טו, ח.

20) כתובות סז, ב. פרש"י עה"פ.

21) פרש"י ריש פרשתנו.

15) ראה אוה"ת תצא ע' תתקלח. לקו"ש ח"כ ע' 19 ואילך.

16) כ"ה בסה"מ עטר"ת שם. וצע"ק מב"ר רפל"ט: הציץ עליו

בעל הבירה, שזה הי' כו"כ שנים לפני"ז.

17) ד"ה הנ"ל תר"ל (ע' סב). עטר"ת (ע' קפח ואילך). תרפ"ד

(ע' קצ ואילך). המשך תער"ב ח"א פקמ"א ואילך.

בטבע יש מקום לטעות שהם טבע, ועיקר הענין דגילוי אלקות הוא בנסים שלמעלה מהטבע, הרי בדי מחסורו נכללים (לכאורה) גם הנסים שלמעלה מהטבע, ואעפ"כ, המשכת הנסים שלמעלה מהטבע היא דוקא ע"י גילוי שם הוי'.

(ה) ויובן זה בהקדים, שג' ענינים הנ"ל – שם שדי על שם שאמרתי לעולמי די, שם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי', ושם הוי' – הם בכלים, באור השיך לכלים, ובאור שלמעלה משייכות לכלים. והענין הוא, דזה שהתהוות העולם היא במדה וגבול (שאמרתי לעולמי די) הוא לפי שהתהוות היא ע"י הכלים. דההתהוות עצמה (הבריאה מאין לישי) היא מהאור [דהגם שהתהוות היא בכח העצמות, שהוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין, מ"מ, כיון שהאור הוא כעין המאור, לכן גם האור יש בו כח ההתהוות]²², אלא שהתהוות כמו שהיא מצד האור היא בבחי' בלי גבול, ובכדי שהתהוות תהי' במדה וגבול הוא ע"י התלבשות האור בכלים²³. וזהו ששם שדי שאמרתי לעולמי די הוא בכלים, כי ענין ההגבלה שבעולם הוא ע"י הכלים שמגבילים את (התפשטות) האור. וענין שם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי' הוא בהאור, שהתפשטות והגילוי דאלקות, ענין האור, הוא די ומספיק לכל ברי'.

ויש לומר, שהכוונה בכל ברי' היא, הן לנבראים הכי נעלים, שהתפשטות והגילוי דאלקות מספיקה וממלאה גם את מחסורם של נבראים הכי עליונים, והן לנבראים הכי תחתונים, כולל אלו שאין בהם שום מעלה והם רק בריות בעלמא²⁴, שהתפשטות והגילוי נמשכת גם בהם. ויש לומר, דמהלשון שדי באלקותי לכל ברי', משמע שעיקר ההדגשה בדי באלקותי לכל ברי' היא שהוא די גם לנבראים הכי פחותים שהם בריות בעלמא. ויש לומר הביאור בזה, דזה שהוא די באלקותו גם לנבראים הכי נעלים, אין זה חידוש ועילוי כ"כ. דכיון שגם הנבראים הכי עליונים הם מוגבלים, הרי גם הגילוי שהוא די ומספיק להנבראים הכי נעלים, הוא גילוי מוגבל. ועיקר החידוש והעילוי הוא שהוא די באלקותו גם להנבראים הכי תחתונים, דזה שהאור (ההתפשטות והגילוי דאלקות) נמשך גם לנבראים הכי תחתונים שאין תחתון למטה מהם, מורה שהוא אין סוף ובלי גבול, שלכן הוא נמשך למטה מטה עד אין תכלית.

ויש לומר, דזהו מ"ש בהמאמר (הובא לעיל סעיף ב) שהגילוי דשם שדי שהי' לאברהם הוא גילוי חדש שלא הי' לפניו גם בעולם²⁵, כי בריאת העולם במדה וגבול היא ע"י שהאור נתלבש בכלים שמגבילים את התפשטות האור, וזה שדי באלקותי לכל ברי' (שהתפשטות שלו היא בלי גבול) הוא ע"י גילוי אור הבל"ג שלמעלה מהתלבשות בכלים. (והנה מזה ששני הענינים – שאמרתי לעולמי די ושדי באלקותי לכל ברי' – הם באותו השם (שדי), מובן²⁶, שהם שייכים זל"ז. כי זה שענין די באלקותי לכל ברי' הוא

25 וראה המשך תע"ב שם פקמ"ב (ע' רעו), שהמשכה שע"י עבודת האבות נעלית יותר גם מהמשכה שהיתה בתחלת הבריאה קודם חטא עה"ד. ואעפ"כ היא נכללת בהגילוי דאל-שדי שלמטה מהוי'.

26 ובמכ"ש מזה שכל הפירושים שבאותו הפסוק שייכים זה

22 אגה"ק ס"כ (קל, סע"א ואילך). וראה סה"מ תרנ"ו ע' רנו. תשי"א ע' 39. ובכ"מ.

23 ראה אגה"ק שם (קל, ריש ע"ב) "וכדי שיהי' . . הנברא . . בעל גבול ומדה, נתלבש אור א"ס בכלים".

24 ראה תניא פל"ב.

ע"י גילוי אור הבל"ג שלמעלה מהתלבשות בכלים, הוא [לא שמתגלה האור עצמו כמו שהוא במקומו, למעלה מכלים, כי אז היתה מתבטלת המדידה וההגבלה דהעולם, אלא], דהגם שהאור נתלבש בכלים, שע"ז נעשה הגבלה בהתפשטות שלו בנוגע להתהוות, שאמרתי לעולמי די, אעפ"כ, בנוגע לגילוי אלקות, תהי' ההתפשטות שלו בלי גבול (כמו שהוא מצד עצמו, למעלה מהתלבשות בכלים), די באלקותי לכל ברי'.

ולהוסיף, דזה שגילוי האור שלמעלה מהכלים הוא באופן שהגילוי דהאור המתלבש הוא די לכל ברי', הוא, לפי שגם האור עצמו שלמעלה מהכלים (דשם שדי) הוא אור השייך לעולמות, שדי באלקותי לכל ברי'. וכמבואר בהדרושים²⁷, דשם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי' הוא במקור ההשתלשלות, דבענין הספירות הוא חיצוניות הכתר שהוא שרש הנאצלים, ובאוא"ס שלפני הצמצום הוא האור ששיער בעצמו להאיר במדה וגבול. ולכן, לאחר שנמשכה ממנו הארה שהיא מקור ממש להוות את הנבראים (אור המתלבש בכלים), גילוי אור זה (שלמעלה מהשתלשלות אבל שייך להשתלשלות) אינו שולל את ההארה אלא אדרבה, הוא מאיר בה [ועל ידה – בהנבראים שנתהוו ממנה] ופועל בה עילוי. (ז) וזהו החילוק בין שם שדי ושם הוי', דשם שדי שייך לעולמות כנ"ל, ושם הוי' הוא למעלה משייכות לעולמות. וכמארז"ל²⁸ עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמנו בלבד, דזה ששמו [שם הוי'²⁹] הי' עד שלא נברא העולם הוא לפי שהוא למעלה משייכות לעולמות. ולכן, גם לאחר שנברא העולם, כשמאיר בעולם גילוי שם הוי', אופן הגילוי שלו הוא (לא לפי אופן העולם, אלא) שהאור עצמו הוא מתגלה. ועפ"ז יש לבאר הטעם על זה שהנסים הנמשכים משם שדי הם מלובשים בטבע והנסים הנמשכים משם הוי' הם למעלה מהטבע (כנ"ל סעיף ד), כי האור השייך לעולמות, אופן הגילוי שלו הוא מאיר ופועל בההארה שנעשית מקור להוות הנבראים, ולכן הנסים הנמשכים משם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי' הם מלובשים בטבע. והאור שלמעלה משייכות לעולמות (הוי'), אופן הגילוי שלו הוא שמתגלה האור עצמו. ולכן הנסים הנמשכים משם הוי' הם למעלה מהטבע.

ועפ"ז יש לבאר הטעם על זה שהגילוי אלקות שעל ידי הנסים שלמעלה מהטבע הוא למעלה מדי מחסורו (ראה לעיל סעיף ד), כיבאור השייך לעולמות שייך לומר דכאשר האור אינו מאיר בהעולם, העולם הוא חסר, וכשמאיר בגילוי נעשה מילוי החסרון. אבל זה שאינו מאיר בעולם האור שלמעלה משייכות לעולמות, אין זה חסרון בהעולם מכיון שאור זה אינו שייך אליו [והמשכת אור זה הוא לא מילוי החסרון אלא עשירות]. וכיון שהנסים שלמעלה מהטבע נמשכים מהאור שלמעלה משייכות לעולמות, לכן, הגילוי דנסים אלו הוא לא מילוי חסרון אלא עשירות.

29) כ"ה בסה"מ תר"ל ע' סז. וראה פרדס ומו"נ שבהערה 3.

סה"מ תרמ"ג ע' פא. תרנ"ד ע' רצט ואילך. תרנ"ו ע' שסג

ואילך. ובכ"מ.

לזה, כידוע הראי' לזה מ"שעטנו" (נדה סא, ב) – ראה לקו"ש

ח"ג ע' 782.

27) המשך תער"ב שם פקמ"ב (ע' ערה-1). פקמ"ד (ע' רעט).

28) פרקי דר"א פ"ג.

(ח) וממשיך בהמאמר, דע"פ הנ"ל שהגילוי דא-ל שדי להאבות הוא למעלה משם שדי שהי' בהבריאה, דשם שדי שהי' בהבריאה הוא על שם שאמרתו לעולמי די ושם שדי שנתגלה להאבות הוא על שם שדי באלקותי לכל ברי', דמשם זה נמשכים נסים מלמעלה מהטבע (אלא שהם מלובשים בטבע), צריך להבין עוד יותר הדיוק (שבתחילת המאמר) שדוקא שם הוי' הוא מדת אמיתית, איך שייך לומר שהאור שלמעלה מעולמות (ורק שייך לעולמות) אינו אמת ח"ו.

ומבאר זה בהקדים דבהשראת השכינה בבית המקדש, שהי' במקום גשמי, ישנם ב' דיעות³⁰. דעת הרמב"ם³¹ [וכ"ה דעת הרס"ג³², הרד"ק³³ ועוד, כמובא בהמאמר], דכיון שהקב"ה אינו בגדר מקום לכן אין שייך לומר שהשראת השכינה היתה במקום המקדש עצמו (באופן דהתלבשות), כי אם, שמקום המקדש הוא מוכשר שיהי' על ידו גילוי אלקות לישראל שבאו לשם. וע"ד כתיבת שכל ע"י אצבעות היד, שהיד היא רק אמצעי שעל ידה נמשך השכל (בדרך מעביר), אף שהיד עצמה אינה משגת השכל. ודעת הרמב"ן³⁴ היא שהשראת השכינה בבית המקדש היתה באופן דהתלבשות, שהגילוי הי' בהמקדש עצמו. וע"ד משכן השכל במוח, שהשכל הוא מלובש בהמוח והמוח משיג את השכל. וההכרעה בתורת החסידות³⁵ היא כדעת הרמב"ן.

[ולהעיר, שבכלל, המעלה שבהתלבשות היא בנוגע להתחתון, אבל בנוגע להמשכה עצמה, ההמשכה שבדרך מעביר היא נעלית יותר מההמשכה שבדרך התלבשות. דכשהמשכה מתלבשת בהתחתון היא מתצמצמת ומשתנית כפי הכלי של התחתון, משא"כ כשהיא בדרך מעביר אינה מתצמצמת כ"כ. וכמובן גם ממשלים הנ"ל, שהמעלה דהתלבשות השכל בהמוח היא בנוגע להמוח, שהמוח משיג את השכל, אבל בנוגע להשכל, ע"י שהשכל מתלבש במוח הגשמי, נעשה בו צמצום והגשמה, ובכתיבת שכל ע"י אצבעות היד אין השכל משתנה ע"י האצבעות. [וכמבואר בהדרושים שמדברים בענין מעביר והתלבשות]³⁶, דכשהמשכה היא בדרך התלבשות היא מתייחסת להלבוש, משא"כ כשהמשכה היא רק בדרך מעביר. וכמבואר שם³⁷ החילוק בין ארץ ישראל וחוץ לארץ³⁸, שבחוץ לארץ, המשכת השפע ממלכות דאצילות כמו שהיא מלובשת במלכות דבריאה ודיצירה היא ע"י שהיא מתלבשת במלכות דעשי', ולכן שייך השפע למלכות דעשי'³⁹, ובא"י

(35) מקומות שבהערה 30.

(36) ראה לקו"ת מסעי פט, ב-ג. אוה"ת שמיני כרך ב ע' תסח ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 113. וש"נ.

(37) לקו"ת שם. סה"מ תרצ"ו שם. וש"נ.

(38) ועד"ז הוא החילוק בין שבת ויו"ט לימי החול – ראה תניא בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנח, א). אוה"ת שם (ע' תע ואילך). ובכ"מ.

(39) וזהו שבחול גזרו טומאה על גושה ועל אורה (גיטין ח,

ב) משא"כ בא"י – כי "בעשי' הוא תכלית הסתר האלקות", ו"ביצירה האור והחיות בלי הסתר כ"כ" (לקו"ת שם).

(30) בענין ב' הדיעות באופן השראת השכינה בביהמ"ק – ראה עבודת הקודש ח"ג פנ"ה [וראה גם כוזרי מאמר ב' ס"ח, ס"י וסי"ד. עיקרים מאמר ב' פ"ו. ועוד]. ובדרושי רבותינו – אוה"ת ויצא קעת, א ואילך. ביאור"ז להצ"צ ויצא ע' קג ואילך.

סה"מ תרפ"ז ע' פג ואילך. ועוד.

(31) מו"נ ח"א פכ"ה.

(32) ראה ס' האמונות והדיעות להרס"ג מאמר ג' פ"י. וראה גם שם מאמר ב' פ"ח.

(33) ראה פירוש הרד"ק עה"פ מלכים-א ח, כז. וראה כלי יקר שם.

(34) בשער הגמול. וראה גם פירוש הרמב"ן עה"ת ס"פ פקודי.

המשכת השפע (ממלכות דאצילות המלובשת במלכות דבריאה ודיצירה) ע"י מלכות דעשי' היא רק בדרך מעביר, ולכן שייך השפע למלכות דיצירה³⁹. אבל זה שהשראת השכינה בביהמ"ק היתה בדרך התלבשות – הכוונה בזה היא (רק) להמעלה שבהתלבשות, דהגילוי שהאיר בביהמ"ק (גם לאחר התלבשותו בביהמ"ק שהי' במקום גשמי) הי' למעלה מגדר מקום⁴⁰, וענין ההתלבשות הוא שהגילוי שלו בביהמ"ק הגשמי הי' בפנימיות. ולהוסיף, דזה שהשראת השכינה בביהמ"ק היתה בדרך התלבשות, מורה גם על גודל מעלת הגילוי שהאיר בו. דזה שהגילוי נמשך (גם) במקום גשמי ובאופן דהתלבשות הוא⁴¹ לפי שהגילוי שהאיר בביהמ"ק הי' גילוי בלתי מוגבל].

ולאחרי שמבאר באריכות ענין השראת השכינה בביהמ"ק, ממשיך בהמאמר⁴², דפירוש מדת אמת הוא כענין תיקון ואמת הפנוי משערות⁴³ – בלי גבול, וזהו שדוקא שם הוי' הוא מדת אמיתית, כי שם שדי שבבריאת העולם על שם שאמיתי לעולמי די הוא שמאיר בגבול, וגם שם שדי שנתגלה להאבות על שם שדי באלקותי לכל ברי' הוא שמאיר בגבול, כי הנסים שנמשכים משם זה הם מלובשים בטבע, ולכן דוקא שם הוי' הוא מדת אמיתית, להיותו בלי גבול. וממשיך בהמאמר, שגם כל השמות הם אמת, אלא שהוי' הוא אמת לאמיתו.

ט) וביאור השייכות דשתי הדיעות באופן השראת השכינה בביהמ"ק להביאור שדוקא שם הוי' הוא מדת אמיתית, יש לומר, דנקודת החילוק דשתי הדיעות היא – ענין ההתלבשות. דהתלבשות (בכלל) היא ירידה, שהמתלבש מתצמצם ומשתנה לפי אופן הלבוש (כנ"ל סעיף ח). ולכן, דעת הרמב"ם היא שהשראת השכינה בביהמ"ק היתה דרך מעביר, כי אין שייך לומר באלקות שנתצמצם ונשתנה להיות בגדר מקום גשמי. ודעת הרמב"ן (וכ"ה הכרעת תורת החסידות) דזה שהשראת השכינה בביהמ"ק היתה בדרך התלבשות אינה ירידה אלא אדרבה, ע"י שהאור נמשך ומתלבש במקום גשמי, ע"ז נתגלה שהאור הוא בלתי מוגבל (כנ"ל סעיף ח). ויש לומר, דזה שמביא בהמאמר גם דעת הרמב"ם [ומוסיף שכן הוא דעת הרס"ג, הרד"ק, ועוד], הוא, כי בהתלבשות שבביהמ"ק היו שני הענינים. דבחיצוניות, ההתלבשות (גם ההתלבשות דביהמ"ק) היא ירידה וצמצום⁴⁴ – היסוד דשיטת הרמב"ם. ובפנימיות, ההתלבשות בביהמ"ק הוא גילוי אמיתית הבל"ג שביכלתו להתלבש גם במקום גשמי – היסוד דשיטת הרמב"ן. ולהעיר, דענין זה (שהתלבשות הוא גילוי אמיתית הבל"ג) נתבאר בתורת החסידות דוקא, לפי שפנימיות התורה מגלית הפנימיות שבכל ענין.

לראות כו' הוא מפני שהוא ית' מגביהי".

(42) ס"ע 10 ואילך.

(43) ראה בארוכה לקו"ת מסעי צג, א ואילך – הובא בסה"מ

תר"ל שם.

(44) להעיר מב"ר פ"ד, ד (הובא בסה"מ תר"ל שם ס"ע סב)

"הביא לו מראות קטנות כו' ראה בבואה שלך בהן ראה אותה קטנה". דהגם שאין זה שינוי בהאדם עצמו, מ"מ, במראית קטנה, נראית הבבואה שלו קטנה.

(40) וגם למעלה מגדר עולמות הרוחניים, כמ"ש (מלכים-א ה, כז) השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה. וראה סה"מ תרמ"ג ע' פז ואילך.

(41) ראה גם סה"מ תר"ל שם (ס"ע סה), דזה שהגילוי שבביהמ"ק האיר בבחי' מקום הוא ע"ד מ"ש (תהלים קיג, ה-ו) המגביהי לשבת (ולכן) המשפילי גוי' (גם) בארץ. וראה לקו"ת שה"ש מ, סע"ד ואילך (הובא בסה"מ תר"ל שם) "זה שהוא ית' משפיל את עצמו להשגיח בשמים וארץ גשמיים זהו גדולתו יותר ממה שברא עולמות עליונים", כי זה "שהוא ית' משפילי

ועפ"ז יש לומר, דמהטעמים שמביא בהמאמר ב' הדיעות באופן השראת השכינה בביהמ"ק הוא לרמז שעד"ז הוא גם בנוגע להתלבשות הנסים בטבע, שיש בזה שני הענינים. הענין בחיצוניות הוא, דשרש הנסים המלובשים בטבע הוא מאור השייך לעולמות, שמצד גילוי זה, אי אפשר להיות שינוי וביטול הטבע. והענין בפנימיות הוא, דע"י התלבשות הנסים בטבע מתגלה אמיתית הבל"ג, דזה שאוא"ס הבל"ג (שלמעלה מהתלבשות) מושל ושולט על הטבע הוא באופן שגם הטבע עצמו נעשה כפי רצונו⁴⁵. אלא שענין זה מתגלה דוקא ע"י הנסים שלמעלה מהטבע. דלאחרי שרואים נסים שלמעלה מהטבע מובן דהתלבשות הנסים בטבע הוא (לא מפני שאין בכחם לשדד הטבע, אלא) בכדי לגלות שהשליטה דאוא"ס על הטבע היא גם על הטבע עצמו. ועפ"ז יש לומר דזה שהאבות המשיכו הגילוי דשם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי', גילוי חדש שלא הי' קודם גם בהעלם (כנ"ל סעיף ב וסעיף ה), הי' הקדמה להגילוי דשם הוי' שנתגלה במתן תורה⁴⁶. ויתירה מזו, שהמשכה זו עצמה (המשכת הגילוי דא-ל שדי שהמשיכו האבות) היא המשכת הגילוי דשם הוי', כי בפנימיות גם הנסים המלובשים בטבע שרש המשכתם הוא מאוא"ס שלמעלה משייכות לעולמות, הוי'. אלא שהמשכת שם הוי' אז היתה מלובשת בהשם א-ל שדי, ובמתן תורה, כשנמשך הגילוי דשם הוי', נתגלה אז שזהו גם הפנימיות של הגילוי דא-ל שדי שנמשך ע"י האבות⁴⁷ (וע"ד שנתבאר לעיל דלאחרי שרואים נסים שלמעלה מהטבע מתגלה שזהו גם הפנימיות דהנסים המלובשים בטבע). וזהו וארא אל האבות בא-ל שדי ושמי הוי' לא נודעתי להם לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי, שגם להאבות נמשך הגילוי דשם הוי', אלא שאז הי' זה בהעלם, לא נודעתי לא ניכרתי.

יו"ד) ובעומק יותר יש לומר, שעד"ז הוא גם בנוגע לשם שדי שבבריאת העולם על שם שאמרתי לעולמי די. דכיון שהכוונה והתכלית של המדידה וההגבלה דהעולם (שאמרתי לעולמי די) הוא שע"י העבודה דתומ"צ יומשך בהגבול גילוי הבלי גבול (דשם שדי על שם שדי באלקותי לכל ברי', ועי"ז הבלי גבול דשם הוי'), לכן, הענין דשאמרתי לעולמי די בפנימיות הוא שיהי' בהגבול גילוי הבל"ג. ויש לומר, דזהו שכל השמות הם אמת, כי ענינם של כל השמות⁴⁸ (גם דשם שדי שאמרתי לעולמי די, וגם דשם אלקים בגימטריא הטבע⁴⁹) הוא שיהי' הגילוי דאמת הוי'⁵⁰. אלא שהשייכות דשם שדי שבברה"ע להגילוי דהוי' היא, שהכוונה בזה שאמרתי לעולמי די היא בכדי שיהי' בו גילוי הבל"ג, אבל בפועל, הענין דאמרתי לעולמי די הוא להגבול, להעלים הבל"ג. והשייכות

שנמשך משם אלקים (שנראה שהעולם מתנהג מעצמו). אבל השמות שדי ואלקים, יש לומר, דנוסף לזה שהם כח הגבול וכח ההעלם של הקב"ה, הכוונה בהם (בגילוי) היא שיהי' הגילוי דאמת הוי', ולכן יש בהם (בהעלם) גם האמת דהוי'.

49) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. שער היחוד והאמונה

רפ"ו. ועוד. – נסמן לקמן ח"ד ס"ע סז הערה 22.

50) לשון הכתוב – תהלים קיז, ב.

45) ראה ד"ה כימי צאתך ה'תשי"ב סעיף ג (לקמן ח"ג ע' קער). וש"נ.

46) וכידוע שהמשכה שע"י עבודת האבות היתה הקדמה למתן תורה.

47) ראה עד"ז לקמן ח"ג ע' קח.

48) דהמדידה וההגבלה דהעולם שנמשכה משם שדי, מכיון שהמדידה וההגבלה (כמו שנרגש בהעולם) היא מצד העולם עצמו, אין זה ענין אמיתי. ומכ"ש ההעלם וההסתור דהטבע

דשם שדי שנתגלה להאבות להגילוי דשם הוי' הוא שאז הותחל בפועל גילוי הבל"ג דהוי', ורק שאז (עדיין) לא ניכרתי במדת אמיתית שלי.

י"א) והנה גילוי הפנימיות דהנסים המלובשים בטבע (שהתלבשות היא כי עי"ז מתגלה אמיתית הבל"ג, כנ"ל סעיף ט) יהי' בעיקר לע"ל. דעכשיו, הגבול שנמשך משם שדי על שם שאמרתי לעולמי די והבל"ג שנמשך משם הוי' הם שני ענינים הפכים. ולכן מקום לומר, דזה שישנם נסים המלובשים בטבע הוא לפי שבנסים אלו נשאר עדיין הגבול (שנמשך מזה שאמרתי לעולמי די) שמעלים על הבל"ג דהוי'. אבל לעתיד לבוא, שאז הגבול לא יעלים על הבל"ג, יהי' נרגש בגילוי דהתלבשות הנסים בטבע היא כי עי"ז מתגלה אמיתית הבל"ג. וזהו לא ניכרתי להם במדת אמיתית שלי, שהגילוי דשם הוי' עכשיו הוא מדת אמיתית, מדה מלשון מדידה והגבלה, שהבל"ג דהוי' מוגבל בענין הבל"ג, והגילוי דהוי' שיהי' לע"ל יהי' למעלה ממדה (כנ"ל סעיף א), כי אז, גם בהגבול יהי' גילוי הבל"ג⁵¹, וכמ"ש⁵² ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר, שגם הבשר הגשמי⁵³ יראה הגילוי דכבוד הוי', בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

52) ישעי' מ, ה.

53) ראה שער האמונה פנ"ה. ובהמשך תער"ב ח"ב ע' תתקלו: "דכמו שעכשיו תפיסת היש והמציאות הוא דבר טבעי, כמו"כ יהי' לעתיד תפיסת האלקות כדבר טבעי".

51) היינו שגם בהגבול כמו שהוא במציאותו יהי' גילוי הבל"ג בכל התוקף. משא"כ עכשיו, כשהנס הוא באופן דשידוד הטבע – הגבול אינו במציאותו; וכשהנס מלובש בטבע – הגילוי דהבל"ג אינו בתוקף.

בס"ד. משיחות ש"פ וארא, ר"ח שבט ה'תשנ"ג.

ויש להוסיף בדיוק לשון הכתוב בהתחלת משנה תורה – "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל": "אלה" – מדבר על דבר הנראה ונגלה, שמראה בצבע ואומר "אלה". ובנדוד – "אלה הדברים אשר דבר משה את כל ישראל" – שכל דברי התורה הם בגילוי לכל בני"; והגילוי הוא בנוגע לכל חלקי התורה, פשט רמז דרוש סוד, היינו, לא רק חלק הפשט שבתורה, שבו התחלת הלימוד ד"בן חמש שנים למקרא⁸, אלא גם חלק הרמז והדרוש ועד לחלק הסוד – כי, ההלכה למעשה שהוא העיקר (שמתגלה לכאור"א מישראל) מתאימה ומכוונת לכל חלקי התורה. ובזה נכלל גם גילוי שלימות העבודה דבנ"י בכל עניני התומ"צ, אשר, עיקר העבודה ושלימותה היא בקו ד"עשה טוב", ומזכירים ברמז גם הקו ד"סור מרע" (כמבואר בפרש"י⁹ "דברי התוכחות" . (ש) הזכירן ברמז¹⁰), שהענינים הבלתי-רצויים שהיו בעבר נתקנו כבר ע"י עבודת התשובה¹⁰, כיון שע"י ניתוסף עליו גדול יותר בעבודה ד"ועשה טוב".

ומזה מובן שענינו של ר"ח שבט בכל שנה ושנה – שמשה רבינו שבדור¹¹, וניצוץ משה שבכאור"א מישראל¹², מכריז, שכבר נשלמה העבודה בעניני התומ"צ, ומוכנים להכניסה לארץ¹³ בגאולה האמיתית והשלימה.

ג. ותוכן זה מודגש גם בפרשת השבוע – פרשת וארא:

בהתחלת פרשת וארא משיב הקב"ה על טענת משה (בסיום פרשת שמות¹⁴) "והצל לא הצלת את עמך", ותוכן המענה, שהקב"ה מקבל טענתו הצודקת של משה וגואל את בני" – "לכן אמור לבני ישראל אני הוי' והוצאתי גוי' והצלתי גוי' וגאלתי גוי' ולקחתי גוי' והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה לכם מורשה גוי"¹⁵.

א. ענינו של ר"ח שבט – מפורש בקרא¹: "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דבר משה אל כל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם . . . הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" – שבו ביום התחיל משה רבינו לומר לבנ"י ספר חמישי שבתורה, "משנה תורה"², ע"ש שכולל גם ד' הספרים שלפניו.

"והימים האלה נזכרים ונעשים"³ – ש"בעשתי עשר לחודש באחד לחודש" מידי שנה בשנה "נזכרים" וע"י "נעשים" הענינים שהיו ביום זה בפעם הראשונה, ולא עוד אלא שמשנה לשנה הולך וניתוסף עוד יותר – כהציווי (שהוא גם נתינת כח) "מעלין בקודש"⁴.

וכידוע פתגם והוראת רבינו הזקן⁵ ש"צריכים לחיות עם הזמן", לחיות עם עניני התורה השייכים לזמן זה – לא רק פרשת השבוע, אלא גם (ואדרבה – ביתר שאת ב) המפורש בתורה אודות ענינו של זמן זה⁶, כבנדוד⁷, שמקרא מלא דיבר הכתוב "בעשתי עשר חודש באחד לחודש וגו'".

ויש לבאר הלימוד וההוראה מהמפורש בקרא ע"ד ר"ח שבט, וגם לבאר הקשר והשייכות לפרשת השבוע, כדלקמן.

ב. התחלת דיבורו של משה רבינו בר"ח שבט – "ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם ובואו הר האמורי וגו' ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר פרת", "ראה נתתי לפניכם את הארץ בואו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם גו"⁷.

כלומר, בר"ח שבט מכריז משה רבינו שהגיע הזמן להכנס לארץ, כיון שכבר נסתיים ונשלם הענין דמתן תורה ("בחורב") – כל ד' הספרים, ומתחילים ספר החמישי, משנה תורה, ועם סיומו נכנסים לארץ.

העגל" (ר"פ דברים ובפרש"י) – כמש"נ "סלחתי כדברך" (שלח יד, כ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. וש"נ).

(11) ראה תקו"ז תס"ט (ק"ב, רע"א. קיד, רע"א). ב"ר פנ"ז, ז. זח"ג רעג, א.

(12) שפועל בעבודת כאור"א מישראל שענין היראה נעשית אצלו "מילתא זוטרת" כמו אצל משה (ראה תניא פמ"ב).

(13) ואילו זכו – היתה הכניסה לארץ בפעם הראשונה באופן שאין אחרי גלות (ראה זח"ג רכא, א. וראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפ"ב. ועוד).

(14) ה, כג.

(15) ו, ו-ח.

(1) דברים א, ג. שם, ה.

(2) ראה זח"ג רסא, א. ועוד.

(3) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.

(4) ברכות כח, א. וש"נ.

(5) "היום יום" ב' חשון. ובכ"מ.

(6) והחידוש הוא שכן הוא גם בפרשת השבוע, שכיון שנקבע ע"פ תורה ללמוד ענין זה בזמן זה, עכ"ל, שיש קשר ושייכות ביניהם.

(7) דברים שם, ו-ח.

(8) אבות ספ"ה.

(9) ר"פ דברים.

(10) כולל גם תיקון החטא הכי חמור – "די זהב", "הוכיחן על

ושנה²⁴ (יותר מג' אלפים וג' מאות פעמים שנים²⁵), יש לבני כל עניני התומ"צ בשלימות, ובאופן גלוי, "וארא"²⁶, ולכן מבטיח הקב"ה שתיכף ומיד גואל את בני מהגלות, "והוצאתי גוי' והצלתי גוי' וגאלתי גוי' ולקחתי", ד' לשונות של גאולה²⁷, "והבאתי אתכם אל הארץ", לשון חמישית, שרומז על הגאולה האמיתית והשלימה²⁸, גאולה שאין אחרי גלות²⁹.

ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו, ש"עשתי עשר חודש באחד לחודש" חל בשבת פ' וארא – שגמר ושלימות העבודה (מ"ת) וההכנה להכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה מודגש הן בפרשת השבוע והן בתוכנו של היום³⁰, כנ"ל.

ד. ויש לבאר כהנ"ל בפרטיות יותר:

בפ' וארא מדובר אודות כללות הענין דמתן-תורה, (בעיקר) כפי שהוא מצד הגילוי מלמעלה – "וארא גוי'", "אמור לבני ישראל אני הוי'"; ועל זה ניתוסף "בעשתי עשר חודש באחד לחודש" ש"הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר", "משנה תורה", ש"מפי עצמו אמרן"³¹ (וברוח הקודש³²) – התגלות התורה כפי שנתלכשה בדעתו ובהשגתו של משה³³, ועי"ז בדעתם והשגתם של כל ישראל, היינו, שעיקר ההדגשה היא שתורתו של הקב"ה נמשכת וחודרת למטה בשכלו של האדם.

וענין זה מודגש גם בזמן אמירת משנה תורה – "ויהי בארבעים שנה":

העילוי ד"ארבעים שנה" מפורש בכתוב (קרוב לסיום משנה תורה) – ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"³⁴, ובלשון חז"ל³⁵ שב"ארבעין

ומקדים לזה "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי הוי' לא נודעתי להם"¹⁶, "לא נכרתי להם במדת אמיתית שלי... הבטחת (לתת את ארץ ישראל) ולא קיימתי", "נדרתי להם ולא קיימתי"¹⁷, ועתה יקיים תיכף הקב"ה את הבטחתו להביא את בני לארץ ישראל, לאחר ההקדמה ד"אמור לבני ישראל אני הוי'":

מבואר בדרושי חסידות¹⁸ ש"אני הוי'" הוא הגילוי דמתן-תורה, וזהו "וארא אל אברהם גוי' ושמי הוי' לא נודעתי להם", שלהאבות שהיו לפני מ"ת לא נתגלה שם הוי' לאמיתתו כפי שנתגלה לבני במ"ת, כהמשך הכתוב "לכן אמור לבני ישראל אני הוי'".

ועפ"ז יש לבאר השייכות להכניסה לארץ (שכל זמן ש"שמי הוי' לא נודעתי להם" לא נתקיימה ההבטחה לתת להם את ארץ ישראל, ורק אחרי גילוי שם הוי' במתן-תורה מתקיימת ההבטחה "והבאתי אתכם אל הארץ") – כי, במתן-תורה בטלה הגזירה דעליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים¹⁹, ואז יכולים בני להכנס ל"ארץ נענן" ולעשותה "ארץ ישראל", כולל גם כללות מעשינו ועבודתנו בבירור העולם, שהעולם כולו יהי' בבחינת "ארץ ישראל" – דירה לו ית' בתחתונים²⁰.

ובכל שנה ושנה כשקורין פרשת וארא בציבור²¹ – מתגלה מענה הקב"ה על טענתו של משה שבדור, וניצורן משה שבכא"א מישראל, שאף ש"מאז באתי גוי' לדבר בשמך", בני מקיימים מאז התומ"צ, מ"מ "הצל לא הצלת את עמך" (כמדובר בהתוועדות שלפנ"ז²²) – שכיון שכבר הי' הגילוי דמתן-תורה, וחזר ונשנה²³ ריבוי פעמים ב"זמן מתן תורתנו" בכל שנה

16 שם, ג.

17 פרש"י שם, ג-ד.

18 תו"א פרשתנו נו, סע"א ואילך. ובארוכה – תו"ח שם פז, א ואילך. ובכ"מ.

19 תנחומא פרשתנו טו. שמו"ר פיב, ג. ועוד.

20 ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

21 נוסף על קריאתה ביחיד – שחייב להשלים פרשיותו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום (ברכות ח, סע"א. שו"ע אדה"ז אור"ח ר"ס רפה), בערב שבת (שם ס"ו), ועכ"פ קודם שיאכל בשבת שחרית (שם ס"ה).

22 קונטרס משיחות ש"פ שמות ס"ח.

23 ובאופן נעלה יותר – "מעלין בקודש".

24 נוסף על הענין דמ"ת בכל יום, כמארז"ל (שו"ע אדה"ז אור"ח סימן סו ס"ב) "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים", ועד ל"חדשים" ממש (פרש"י תבוא כו, טז. ועוד).

25 ראה קונטרס שיחת ז' אדר תשמ"ח ס"ב ואילך. וש"נ.

26 וכפירוש רש"י: "וארא, אל האבות" – שבזה נרמזת השייכות לכא"א מישראל, שהגילוי ד"וארא" קשור (לא כ"כ עם מעלתם

ועבודתם הפרטית של אברהם יצחק ויעקב, אלא) עם היותם "אבות" דכא"א מישראל, שמנחילים העינים שלהם לבניהם אחריהם, "מעשה אבות סימן לבנים", היינו, שהגילוי שהי' אצל האבות נמשך לכא"א מישראל, ויתירה מזה – בתוספת גילוי שם הוי' שבמ"ת.

27 ירושלמי פסחים פ"י ה"א. שו"ע אדה"ז אור"ח סתע"ב סי"ד.

28 ראה תו"ש עה"פ (סקל"ח), ובמילואים לשם (ע' קיא). וש"נ.

29 מכילתא בשלח טו, א. ועוד.

30 ולהעיר, שענין הגאולה מודגש גם מצד כללות עינים של ר"ח ושבת (בכל ר"ח ובכל שבת): ראש חודש – שקשור עם חידוש הלבנה, ודוגמתו בישראל, ש"דומין ללבנה" "מונין ללבנה" (ראה סוכה כט, א. ועוד) – ש"עתידים להתחדש כמותה" (סנהדרין מב, א) בגאולה העתידה, ושבת – שהוא מעין ודוגמת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה). ובהדגשה יתירה – בצירוף שניהם יחד.

31 מגילה לא, ב.

32 תוס' שם.

33 נתבאר בארוכה בלקו"ש השבועי (ר"ח שבט) ס"ה.

34 תבוא כט, ג.

35 ע"ז ה, ריש ע"ב.

ומצב דגאולה, "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁴³.

ובלשון הקבלה והחסידות⁴⁴ – שאות מ"ם רומזת על ספירת הבינה, שבה מתגלה בחי' עתיק⁴⁵ שלמעלה מסדר השתלשלות, עלמא דחירו⁴⁶.

ה. ובשנת הארבעים עצמה – "בעשתי עשר חודש באחד לחודש":

מבואר בדרושי חסידות⁴⁷ ש"אחד עשר" רומז לפנימיות הכתר שלמעלה מעשר ספירות – "אנת הוא חד"⁴⁸.

ויש לומר, שלאחרי העבודה (בשנת הארבעים עצמה) במשך עשרה חדשים, כולל גם חודש העשירי, "העשירי יהי' קודש"⁴⁹, שמורה על שלימות העבודה לגלות בכל דבר הניצוץ קדושה שבו, אות יו"ד (כמשנ"ת בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז⁵⁰) – באים ל"עשתי עשר חודש", חודש האחד עשר, שרומז לגילוי בחי' הכתר, "אנת הוא חד".

ומתחיל מהגילוי בתורה – שלאחרי שבאים להשלימות דעשר בשנת הארבעים (שלימות ד' המוחין, "קאי איניש אדעתי דרבי"), אזי ניתוסף גם העילוי ד"אחד עשר" (פנימיות הכתר⁵¹) – "מיחד שבעשרה . . . שהוא ראש לכל עשר הדברות, אנכי⁵² ה' אלקיך"⁵³, שנמשך ומתגלה וחודר בהשלימות דעשר.

שני . . קאי איניש אדעתי דרבי", היינו, שבמשך ארבעים שנה שהיו בני' במדבר נקלטו כל עניני מתן-תורה בשכלם ובהשגתם, ועי"ז הגיעו בגלוי להשלימות האמיתית דמ"ת³⁶ – לא רק מצד הגילוי מלמעלה, אלא גם מצד עבודת המטה³⁷.

ויש להוסיף, שמספר ארבעים רומז על שלימות המוחין – כמארז"ל³⁸ "בן ארבעים לבניה", ובפרטיות יותר – ד' מוחין, מוח החכמה, מוח הבינה, ומוח הדעת שנחלק לחסד וגבורה³⁸, כמרומז גם בלשון הכתוב "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע": "לראות" – מוח החכמה, "לשמוע" – מוח הבינה, ו"לדעת" – מוח הדעת שנחלק לחסד וגבורה שהם שרשי המדות שבלב ("לב לדעת")³⁹.

והשלימות דמתן-תורה בשנת הארבעים היא ההכנה הכי קרובה להגאולה (כניסה לארץ), הקשורה אף היא עם מספר ארבעים⁴⁰ – כידוע⁴¹ שמ"ם סתומה רומז על הגאולה, כמ"ש⁴² לסרבה המשרה ולשלוש אין קץ, מ"ם סתומה באמצע התיבה, כי, כאשר הגילוי דתורה חודר בד' המוחין (ועל ידם – בכל פרטי המדות, ועד למחשבה דיבור ומעשה), ה"ז מקיף וחודר כל מציאות האדם ללא אפשרות של פירצה, ודוגמתו גם בפעולה בעולם, שהגילוי דתורה נמשך ומקיף וחודר כל ד' רוחות שבעולם ללא אפשרות של פירצה – מעמד

(48) תקו"ז בהקדמה (ז, א).

(49) בחוקתי כז, לב.

(50) קונטרס משיחות ש"פ שמות ס"ג ואילך.

(51) והשייכות למוחין – כיון שהתגלות עתיק בבינה (כנ"ל ס"ד), לאחרי השלימות ד"בן ארבעים לבניה". וגם: במנין הספירות בפנימיותן, שהכתר אינו נמנה במנין הספירות ("אנת הוא חד ולא בחושבן") – נמנה (במקום כתר) הדעת (ראה לקו"ת שלח מט, ג ואילך). ולהעיר, שגם התחלקות מוח הדעת לחו"ג הוא ע"י המשכה מבחי' הכתר (ראה סידור עם דא"ח שער התפילין ז, ב-ג).

(52) יתרו כ, ב.

(53) שמו"ר פמ"ב, א – בפירוש הכתוב "אחד עשר יום מחורב" שבהתחלת פ' דברים (הובא ונתבאר במקומות שבהערה 47. וראה קונטרס משיחות ערב י"א ניסן תשמ"ט הערה 52).

ועפ"ז יומתק המשך הכתובים בפרשה, "אחד עשר יום מחורב וגו'", "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש" – שפשטות הכתוב "אחד עשר יום מחורב גו'" הוא מדברי התוכחה, "אין לכם דרך קצרה . . . מהלך י"א יום ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים . . . ובשביל שקלקלתם הסב אתכם . . . מ' שנה" (פרש"י עה"פ), ואילו בפנימיות הענינים ה"ז זה כדי שהגילוי ד"אנכי", "אחד עשר", יומשך ויחדור בהם ע"י עבודת המטה במשך ארבעים שנה עד ל"עשתי עשר חודש" (ראה אוה"ת וסה"מ עטר"ת שם).

(36) זוהי הסיבה האמיתית* להעכבה במדבר במשך ארבעים שנה – שתהי' השלימות ד"קאי איניש אדעתי דרבי", הקליטה דמ"ת ע"י עבודת המטה.

(37) ראה גם סה"מ עטר"ת ע' תקנ"ג.

(38) ראה גם אוה"ת דברים ע' יח.

(39) ראה בכ"ז – קונטרס משיחות ש"פ בא תשמ"ט. וש"נ.

(40) ראה גם זה"א קלו, סע"ב (במדרש הנעלם): "זמן גאולתם של ישראל בשנת הארבעים הוא". ולהעיר גם ממארז"ל (סנהדרין צט, א) "ימות המשיח ארבעים שנה, שנאמר ארבעים שנה אקוט בדור", "אקח את ישראל ואמלוך עליהם . . . ומסתמא היינו משיח ששינויין גדולים יהיו בדורו". ובחדא"ג מהרש"א שם: "קרא איירי במשיח דכתיב לעיל מיני' היום אם בקולו תשמעו וגו' דהיינו היום אתי משיח אם בקולו תשמעו כדאמרין לעיל".

(41) ראה ספר הערכים כב"ד מע' אותיות התורה מ"ם ע' רג ואילך. וש"נ.

(42) ישע"י ט, ו.

(43) שם יא, ט. רמב"ם הל' מלכים בסופן.

(44) ראה ספר הערכים שם ע' קסא ואילך. וש"נ.

(45) סה"ע שם ע' רו. וש"נ.

(46) ראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, ב. ובכ"מ.

(47) יהל אור ע' מח. אוה"ת דברים ע' יט. סה"מ עטר"ת ע' תקנ"ג.

תקפו. ועוד.

(* כי הסיבה החיצונית, בגלל החטא – נתתקנה כבר ע"י עבודת התשובה, כנ"ל ס"א (וראה לקמן הערה 53).

ד"וארא"), ע"ד ובדוגמת הגילוי דבחי "אחד עשר" ("בעשתי עשר חודש").

וביותר מודגש ענין זה, כאמור, בהחיבור דפ' וארא עם ר"ח שבט, שבהתחלת הענין דמ"ת כבר מדגישים שעיקר השלימות היא "בארבעים שנה בעשתי עשר חודש", בהלימוד דמשנה תורה ש"משה מפי עצמו אמרן", לאחר ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", "קאי איניש אדעתי דרבי".

ז. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בהחיבור דשבת ור"ח – כי, שבת קשור עם ימי השבוע, ויהי ערב ויהי בוקר, התלויים במהלך החמה, בחי' המשפיע, שזהו"ע הגילוי מלמעלה, ור"ח קשור עם מהלך הלבנה, בחי' המקבל, שזהו"ע עבודת המטה⁶⁶. ומרומז גם בענינו של ר"ח – בראיית ובקידוש החודש, אשר, בשיעור הרמב"ם⁶⁷ דשבת ר"ח זה מסיימים הלכות קידוש החודש:

קידוש החודש הוא ע"י ראיית הלבנה⁶⁸ – החודש הזה לכם⁶⁹, "כזה ראה וקדש"⁷⁰, וגם ע"י החשבון – שהרי "בית דין מחשבין כו"⁷¹, ככל פרטי החשבונות דמולד הלבנה שנתבארו בהל' קידוה"ח להרמב"ם עד לסיומם וחומתם: "הרי בארנו חשבונות כל הדרכים שצריכין להם בידיעת הראי' ובחקירת העדים כדי שיהי' הכל ידוע למבינים ולא יחסרו דרך מדרכי התורה, ולא ישוטטו לבקש אחרי' בספרים אחרים, דרשו מעל ספר ה' וקראו אחת מהנה לא נעדרה".

וענינם בעבודת ה'72 – שראי' מורה על הגילוי מלמעלה, והחשבון מורה על עבודת המטה באופן של הבנה והשגה, ובמצות קידוש החודש – "מצוה ראשונה שנצטוו ישראל"⁷³ – מודגשים שניהם יחדיו, ללמדך,

והשייכות לגאולה (כניסה לארץ) – שע"י הגילוי דבחי "אחד עשר" ("בעשתי עשר לחודש"), "אנת הוא חד", נעשה מעמד ומצב של גאולה מכל ענין של מיצר וגבול ("אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"⁵²), גאולה האמיתית והשלימה.

ולהעיר, שענין הגאולה מודגש גם בשם החודש ב"שמות החדשים שעלו (ונגאלו) עמהם מבבל"⁵⁴ – "שבט", ע"ש "וקם שבט מישראל"⁵⁵, "זה מלך המשיח"⁵⁶.

ו. וענין זה (שהשלימות דמ"ת היא "בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש") מודגש עוד יותר כשר"ח שבט חל בפ' וארא – כי, בקביעות זו מודגש כבר בפ' וארא (התחלת הגילוי דמ"ת מלמעלה) שעיקר השלימות היא "בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש" (כשהגילוי דמ"ת חודר בהבנה והשגה (האדם)).

ויש לומר, שענין זה (שהגילוי מלמעלה צריך להיות נמשך למטה דוקא) מרומז גם בפ' וארא עצמה: "וארא", הגילוי מלמעלה – "אל אברהם אל יצחק ואל יעקב", היינו, שנמשך בפרטי העינים דג' הקוין⁵⁷, ועד להשלימות דד'58 – עי"ז שה"בנים"⁵⁹ ממשיכים ומוסיפים על האבות (שהן המרכבה⁶⁰) רגל הרביעי דהמרכבה, דוד מלכא משיחא⁶¹.

וכן בהגילוי לבני, "לכן אמור לבני ישראל אני ה' – שגילוי זה נמשך בד' לשונות של גאולה, שהם כנגד ד' מוחין⁶², ועד שבאים ללשון חמישי שרומז על הגאולה דלעתיד לבוא (כנ"ל ס"ג), שאז יהי' הגילוי דדרגא החמישית⁶³, "חמישית לפרעה"⁶⁴, "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"⁶⁵ (שלימות הגילוי

(54) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח, ט. ועוד.

(55) בלק כד, יז.

(56) רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(57) ראה ספר הערכים חב"ד מע' אבות בתחלתו. וש"נ.

(58) כמו במוחין – ששלימותם (לא רק ג' מוחין, אלא) ד' מוחין. ולהעיר גם מהשייכות לתפילין (אודותם מדובר בפ' בא (יג, ט. טז)

שמתחילין לקרוא במנחה) – שעליהם נאמר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" (תבוא כח, יו"ד) אלו תפילין שבראש (ברכות ו, א), ע"ד הענין ד"וארא", וחודר ונמשך בג' מוחין וד' מוחין, כמרומז בתשרי שיש בהם שי"ן של ג' ראשין, כנגד ג' מוחין, ושי"ן של ד' ראשין, כשמות הדעת נחלק לחו"ג (ראה פנ"ח שער התפילין פ"ב. ובכ"מ).

(59) ולהעיר שבהמשך הפרשה (ו, יד ואילך) נימנו "ראשי בית אבותם" – ג' שבטים ראשונים, ראובן שמעון ולוי, שהם כנגד ג' מוחין.

(60) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ועוד.

(61) זהר ח"א רמח, ב. ח"ג רסב, ב. ובכ"מ.

(62) אוה"ת פרשתנו (כרך ד') ע' ב'תקפז. ב'תקצז.

(63) ראה אוה"ת שם ס"ע ב'תקפח.

(64) ל' הכתוב – ויגש מז, כד.

(65) זח"א רי, א. וראה לקו"ת ס"פ פינחס.

(66) ראה גם שיחת ליל ועש"ק פ' וארא, ער"ח שבט.

(67) ר"ת "רבות מופתי בארץ מצרים" – לשון הכתוב בפ' בא (יא,

ט) שמתחילין לקרוא במנחה, ותוכנו גם בפרשת וארא (ז, ג) – "והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים".

(68) ע"י "סנהדרין שבארץ ישראל או ב"ד הסמוכים בארץ ישראל" – כפי שהי' בזמן הבית, וכן לאחר החורבן עד זמן "סוף חכמי הגמרא בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע" (רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ה ה"א-ג), וכן כשיקויים היעוד "ואשיבה שופטין כבראשונה גו" (ישעי' א, כו), ש"בטבריא עתידין (סנהדרין) לחזור תחלה ומשם נעתקין למקדש" (רמב"ם הל' סנהדרין פ"ד הי"ב).

(69) בא יב, ב. – הפרשה שמתחילין לקרוא במנחת שבת זה.

(70) מכילתא ופרש"י עה"פ. ר"ה כ, א. רמב"ם ריש הל' קידוה"ח.

(71) רמב"ם שם ה"ו.

(72) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 66 ואילך.

(73) ועד ש"לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה

לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל" (פרש"י ר"פ בראשית).

התורה⁷⁷, שזהו תוכן הציווי שבפרשתנו⁷⁸ "וידעתם כי אני הוי'" (בהמשך למ"ש בהתחלת ענין "אמור לבני ישראל אני הוי'"), כדאיאת בזהר⁷⁹ "פקודא דא קדמאה לכל פקודין . . למנדע לי לקב"ה כו", ידיעת אלקות, "דע את אלקי אביך (ועי"ז) ועבדהו בלב שלם⁸⁰, ע"י לימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בחכמה בינה ודעת⁸¹, שע"ז מביאים את הגאולה האמיתית והשלימה ("והבאתי אתכם אל הארץ"⁸²) – ולעת"ל "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזהר . . יפקון בי מן גלותא ברחמי⁸³, וכמענה מלך המשיח על השאלה "אימת אתי מר" – "כשיפוצו מעינותיך חוצה"⁸⁴.

ועיקר הגילוי דפנימיות התורה התחיל בזמנו של האריז"ל שאמר ש"בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"⁸⁵, ועוד יותר לאחרי שנת הת"ק באלף הששי – התחלת הבוקר דיום (אלף) הששי⁸⁶, או⁸⁷ חצות יום הששי⁸⁸ – בגילוי תורת החסידות ע"י הבעש"ט⁸⁹, ובפרט בתורת חסידות חב"ד

שהגילוי מלמעלה (ראי') צריך לחדור בהבנה והשגה (חשבון), "שיהי' הכל ידוע" (וגם בדרגא כזו שיש מקום ש"ישוטטו לבקש אחרי' בספרים אחרים").

ולהעיר, שבקידוש החודש מודגש ביותר העילוי דעבודת המטה דוקא – כיון שקביעות החודש היא ע"י ב"ד של מטה דוקא (ועד שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו"⁷⁴), ויתירה מזה – כדרשת חז"ל⁷⁵ "אתם (חסר) אתם אתם, ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין⁷⁶, אתם אפילו מוטעין".

ח. האמור לעיל שבר"ח שבט (ובפרט כשחל בשבת פ' וארא) מודגשת השלימות דמתן-תורה וההכנה להכניסה לארץ, שלימות מעשינו ועבודתנו בקיום התומ"צ וההכנה לגאולה האמיתית והשלימה – מודגש ביותר בשנה זו.

ובהקדמה:

מהענינים העיקריים במתן תורה – גילוי פנימיות

(74) שמו"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב, יד.

(75) ר"ה כה, א.

(76) ולהעיר שהרמב"ם (הל' קידוה"ח ספ"ב. וכן בשהמ"צ מ"ע נג) משמיט "מזידין", וכותב "בין שוגגין בין מוטעין בין אנוסים" – כגירסת הספרא*** (אמור כג, ב).

ובטעמו של הרמב"ם שפסק כגירסת הספרא ולא כגירסת הש"ס – כתב בחסדי דוד (לתוספתא ר"ה רפ"ב) לשון התוספתא (ר"ה רפ"ב) "אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין", דלכאורה קשה דבקרא ליתא אלא ג"פ אתם), "כי ע"כ מזידין דבגמרא אין הכוונה מזידין לעבור, דחלילה לומר כן על ב"ד, וקשר רשעים הוא ואין בדבריהם ממש [קשר רשעים אינו מן המנין], "אין השנה מתעברת על ידיהן" (סנהדרין כו, א ובפרש"י), ומפרש מזידין יודעין שלא נראה אלא שצריכים בשביל איזה צורך כו'***. ולכך נתחכם הרמב"ם וכתב אנוסין במקום מזידין, כלומר, שהם אנוסין ומוכרחים לעשות כן" (ועפ"ז מבאר גירסת התוספתא "אנוסין שוגגין מזידין ומוטעין" – ש"ת"י גונוני אנוסין כו', והרמב"ם כלל להנך תרי מיני אונס בחדא).
(77) כמדובר בארוכה במק"א (לקו"ש ח"א ע' 150. ועוד) שבעת מ"ת הי' מעשה מרכבה בגלוי ממש, כמפורש בקרא (משפטים כד, יו"ד) "ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר".

(78) ו, ז.

(79) כה, א – ברע"מ.

(80) דה"א כה, ט. וראה תניא (קו"א) קנו, ב. ובכ"מ.

(81) ראה לקוטי לוי"צ (פרשתנו ע' נו) בביאור לשון הזהר "קדמאה . . ראשיתא קדמאה . . למנדע" – "קדמאה הא' הוא כתר, ראשיתא קדמאה הוא ראשיתא חכמה קדמאה בינה . . למנדע דעת".

(82) ועפ"ז יומתק סדר הכתובים – "והוצאתי גו' והצאתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו'" (ד' לשונות של גאולה), "וידעתם כי אני הוי'", ואז – "והבאתי אתכם אל הארץ", לשון חמישי שרומזו על הגאולה האמיתית והשלימה.

(83) זח"ג קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' באגה"ק סכ"ו.

(84) אגה"ק הבעש"ט – כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

(85) אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

(86) אוה"ח הק' ר"פ צו. פינחס כו, יט. (ושם שבשנת ת"ק יתחיל ניצוצי גילוי הגאולה" (וראה ס' מגדל עזו ע' תפו, תצה, וש"נ). ועד"ז בד"ה ואת האלף לאדה"ז (מאמרי אדה"ז פרשיות ח"א ריש ע' תכא).

(87) להדעה שיומו של הקב"ה אלף שנה כולל י"ב שעות היום, ואין הלילה בכלל זה (ראה פי' הרד"ל לפרדר"א פ"ז אות נה).

(88) מק"מ לזח"א קיז, א. וכן משמע ברמב"ן ובחיי בראשית ב, ג (וכבר תמה ע"ז החת"ס בתשובותיו ח"ו סס"א).

(89) כת"י דא"ח – נדפס בשה"מ תרס"ג (בהוספות) ע' רנא ואילך. ועיי"ש בנוגע לגילוי האריז"ל (לפני שנת ת"ק).

(* אבל בכ"מ הובא הלשון "מזידין" גם להלכה (ראה סמ"ג עשין מו. שר"ע אדה"ז או"ח סת"ד ס"ד. ועוד). וכן בכ"מ בדרושי חסידות (ראה המשך תנר"ב ח"ג ע' א"תג. ועוד).

(** בהגהות מיימוניות (הל' קידוה"ח סס) כותב "ולשון הגמרא הוא אפילו מזידין, וכ"כ הסמ"ג, ושמא טעות נפל בהנתקוה". וכבר העיר שדוהק לומר שנפל טעות הן בספר הי"ד והן בשהמ"צ, ובפרט שמפורש כן בספרא.

(*** להעיר מ"יד מלאכי" (כללי הרמב"ם אות ט') שמביא מכה"ג (כללי הפוסקים אות כ"ח בשם תומת ישרים) ש"דרך הרמב"ם ז"ל הפך שיטת הגמרא היכא שספרא או ספרי מוכיחים היפך שיטת הגמרא", ועיי"ש שתמה על כלל זה. ואכ"מ.

(**** וראה גם ערוך לנר בהפירוש ד"מזידין" – ש"נודע להם ששגגו או שחטעו אותם העדים ויכולים לחזור מקידוש השתא מזידיים הם שיודעים שהקידוש בטעות". ולהעיר גם משו"ע אדה"ז שם: "התקינו חכמים שלא יהיו הב"ד מקבלין את העדים אלא עד המנחה וכשיבואו לאחר המנחה יהי' אותו היום מן חודש העבר למנות אותו יום שלושים כו' שיש כח ביד ב"ד לעשות דבר זה, שנאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם, אתם כתיב בלא וא"ו, אתם אפילו מזידין" – שמה משמע שהפירוש ד"מזידין" הוא כגון הא דבאו עדים לאחר המנחה ואינם מקבלים אותם.

דורנו, ועד"ז ניצוץ משה שבכאו"א מישראל:

"רב לכם שבת בחד הזה", "הרבה גדולה לכם ושכר . קבלתם תורה כו" 97, כבר נשלמו כל מעשינו ועבודתנו ובריבוי מופלג, ובאופן גלוי לעין כל, "אלה הדברים", ולאידך, הענינים הבלתי רצויים שהיו בעבר – שבדאי נתקנו ע"י התשובה, ובפרט ע"י הפעולה ד"שאו את ראש בני ישראל" ע"י רבותינו נשיאינו (נשיא מלשון נשיאות) עד לנשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר 98 – מזכירים ברמז בלבד, בשביל העילוי דאתהפכא (כנ"ל ס"א).

ולכן – ממשיך משה רבינו שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בהכרזתו – "פנו וסעו לכם גו' בואו ורשו את אשר נשבע ה' לאבותיכם גו'" – הכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי שלימות הגילוי דבחי אחד עשר 99, "אנת הוא חד", ובלשון הכתוב בפרשת השבוע – "והבאתי אתכם אל הארץ", לשון חמישית של גאולה, הקשור עם גילוי בחי' החמישית.

וכל זה – בהוספה על המעלה דשנת ה'תשנ"ו ("הי' תהא שנת נסים"), אשר, ע"פ האמור לעיל בהחשבון דשנת הת"ק לאלף הששי, נמצא, ששנת תשנ"ו היא חצות יום הששי 100, או שעה שלישית אחר חצות, בסמיכות ממש לכניסת השבת 101 ("יום שכולו שבת" 102).

ובנימין צדיק תחתון (זח"א קנג, ב).
99 ועפ"ז יומתק שההכרזה על זה היא "בארבעים שנה בעשתי עשר חודש" – לרמז על גילוי בחי' "אחד עשר" בגאולה העתידה. ויש להוסיף ולהמתיק עוד יותר – שהעבודה דדורו התשיעי (לאחרי הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר) מתחילה (בעיקר) מהיום שלמחרת יום ההסתלקות (כי יום ההסתלקות עצמו שייך עדיין לתקופת חיותו בעלמא דין) – ו"א שבט, יום אחד עשר לחודש אחד עשר. ודוגמתו בנוגע לשנים (ארבעים שנה) – שמתחיל (בעיקר) לאחרי סיום שנת ההסתלקות – בשנת תשנ"א.
ולהעיר שמצינו דוגמתו גם בהכניסה לארץ בפעם הראשונה – לאחרי הכרזת משה ברי"ח שבט דשנת הארבעים "פנו וסעו לכם גו' בואו ורשו את הארץ" (שאליו זכו היתה גאולה נצחית) – "והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון" (יהושע א, יא), ועפ"ז, היום הראשון שבו מתחילה עיקר התקופה דהכניסה לארץ (שהרי היום שעלו מן הירדן שייך גם לתקופה שלפנ"ז) הוא יום ו"א לחודש הראשון**.

100 שאז מתחיל (בכמה ענינים) הגילוי דשבת (ראה פע"ח שער השבת פ"ג. שעה"כ ענין ליל ו'. שו"ע או"ח סרני"א ובט"ז שם. ועוד).
101 להעיר גם משיחת ליל א' דחגה"ש תש"ט (נדפס בסה"מ תש"י ע' 245), שעכשיו (בשנת תש"ט) הוא ערב שבת אחר חצות. ובאגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תקלא: ערב שבת לפני הדלקת הנרות, פאָרנאַכט.
102 (102) תמיד בסופה.

ע"י רבינו הזקן 90, ובפרט לאחרי הגאולה די"ט כסלו שאז התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" 91, והולך ומוסיף ע"י רבותינו נשיאינו מדור לדור, עד לנשיא השמיני 92, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, הן באופן נשיאותו בחיים חיותו בעלמא דין, והן באופן נשיאותו לאחרי ההסתלקות (ש"אשתכח יתיר מבחיהו" 93) כנשיא התשיעי דדור התשיעי (מהבעש"ט), דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה – דור עשירי.

ט. ומעלה מיוחדת בשנה זו – ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש":

בעשירי ל"עשתי עשר חודש" השתא ימלאו ארבעים שנה להנשיאות דכ"ק מו"ח אדמו"ר כנשיא התשיעי 94, שאז נעשית שלימות העבודה דדור התשיעי – בכל עניני התומ"צ, כולל ובמיוחד בהפצת המעיינות חוצה – באופן ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", "קאי איניש אדעתי דרבי".

ובעמדנו "בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש", "ראש 95 חודש" שכולל כל ימי החודש 96, וכולל ובפרט יום העשירי שבו (העשירי יהי' קודש) – מכרז משה רבינו שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא

90 להעיר, שיום ההילולא שלו (ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו . . . מתגלה ומאיר . . . ופועל ישועות בקרב הארץ" * (כלשונו באגה"ק סז"ך וכ"ח)) ככ"ד טבת – שייך לשבת ר"ח שבט, הן מצד השבת, שבו נעשה העלי' והשלימות ("ויכולו") דכל ימי השבוע שלפניו, החל מיום הראשון כ"ד טבת, והן מצד ר"ח שבט – שמועד הלבנה "נעשה" ע"י המיעוט והחסרון, "נפקדת כי יפקד", בחציו השני של חודש טבת, כולל גם כ"ד טבת.

91 סה"ש תו"ש ס"ע 112 ואילך.
92 להעיר מהשייכות דשמיני לגאולה – "של ימות המשיח שמונה" (ערכין יג, ב). ולהעיר סספירה השמינית (מלמטה מלמעלה) היא בינה, וכוללת גם (חכמה ו) כתר (בחי' אחד עשר).
93 זח"ג עא, ב. וראה אגה"ק ביאור לסי' זך.
94 נוסף על השלימות דארבעים שנה בכל עניני עבודתו במשך נשיאותו (שלשים שנה) בחיים חיותו בעלמא דין כנשיא השמיני.
95 ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

96 ובהדגשה יתירה – כשחל ביום השבת, ש"כל מלאכתך עשויו", כולל גם ה"מלאכה" הדתכללות והנהגת כל ימי החודש ברי"ח (כשחל בשבת).
97 דברים א, ו ובפרש"י.
98 ומודגש בשמו (הראשון) – יוסף, ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר", ש"מ"אחר" נעשה "בן", ובפרט ש"אחר" שנאמר בכתוב (בדברי רחל) קאי על בנימין, היינו, "אחר" דקדושה, בערך יוסף, צדיק עליון,

(* להעיר מהשייכות לפרשת השבוע – "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (ח, יח) – בתוך (תוקף) דארץ מצרים.

** להעיר משייכותו לחודש שבט – להדעות שמנין החדשים מכוון למנין השבטים כסדרם בקרבנות הנשיאים (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 90 וש"נ).

לביאתו, ועוד ועיקר ע"י ההוספה בעניני תומ"צ ובפרט בהפצת המעיינות חוצה, האנשים והנשים¹⁰⁹ והטף, כל אחד ואחת לפי ענינו.

יא. ויש להתחיל בזה תיכף עתה ביום הש"ק, "בעשתי עשר חודש באחד לחודש" – ע"י הוספה בלימוד התורה, ובפרט פנימיות התורה, וקבלת החלטות טובות, כולל בנוגע להענינים שעשייתם בפועל היא לאחרי השבת – "מפקחין על צרכי ציבור בשבת"¹¹⁰.

ואני הקטן המתחיל – להודיע ע"ד השתתפות במספר ארבעים מ"קופת רבינו" לכל המוסדות העומדים תחת נשיאותו ועוסקים במילוי שליחותו בכל ג' הקוין תורה עבודה וגמ"ח¹¹¹ כפי שחדורים כאו"א בהפצת המעיינות חוצה, כדי להוסיף¹¹² עזר וסיוע וברכת הצלחה (מיוסד על מארז"ל¹¹³ "כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך") בכל פעולותיהם ביתר שאת וביתר עוז באופן הראוי לתקופה ד"ויהי בארבעים שנה", כולל ובמיוחד – פתיחת מחלקות חדשות, וגם מוסדות חדשים – שיתוספו עכ"פ ארבעים מוסדות, ומה טוב יותר ממספר ארבעים, ועד למספר אלף¹¹⁴, הקשור גם עם הגאולה (כמו מספר ארבעים), כמ"ש¹¹⁵ "הקטן¹¹⁶ יהי"¹¹⁷ לאלף גו' אני ה' בעתה אחישנה"¹¹⁸.

י. ובאותיות פשוטות – בנוגע למעשה בפועל: במשך כל שנות הגלות האמינו ומאמינים כל בני" באמונה שלימה בביאת המשיח, ומצפים לביאתו, "אחכה לו בכל יום שיבוא"¹⁰³.

וככל שמתארך גלות זה האחרון (גלות אדום) שנתארך ביותר וביותר – הרי, אע"פ שלא מבינים כלל וכלל הסיבה לאריכות הגלות¹⁰⁴ עד היום הזה, לאחרי שכבר נתקיימו כל הסימנים דעקבות משיחא (בסיום מסכת סוטה וכיו"ב), וכבר בזמן הגמרא "כלו¹⁰⁵ כל הקיצין"¹⁰⁶, וכן הקיצים שנאמרו ע"י גדולי ישראל בדורות שלאח"ז¹⁰⁷ – לא נגרע ח"ו בשלימות ותוקף האמונה דבנ"י בביאת המשיח. ואדרבה – אריכות הגלות מוסיפה בהצעקה "עד מתי", ובהתביעה כביכול להקב"ה "והצל לא הצלת את עמך", והבקשה והדרישה לגאול את בני" תיכף ומיד ממש.

ועאכו"כ בבוא זמן מיוחד ומסוגל ביותר וביותר לגאולה – "בארבעים שנה בעשתי עשר חודש גו'", ההכנה הכי אחרונה וקץ הכי אחרון להכניסה לארץ בגאולה האמיתית והשלימה – צריך כאו"א מישראל לעשות כל התלוי בו לנצל זמן סגולה זה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה כפשוטה חמשה¹⁰⁸, ע"י חיזוק האמונה בביאת המשיח, הצפי' והבקשה ודרישה

"הם המדברים גו' להוציא את בני ישראל ממצרים" (פרשתנו ו, כז), גם מרים, כדאיתא במדרש (שמו"ר רפכ"ו) "גואל זו מרים ע"ש המיורו", שבזכותה נגאלו מהגזירה ד"וימררו" (ראה חידושי הרד"ל ופ"י מהרז"ו שם), באופן שאתהפכא מרירו למיתקא** (ראה אוה"ת שמות ס"ע ח ואילך. (כרך ז') ע' ב'תקא).

ולהעיר שגם משיח – גואל ראשון הוא גואל אחרון – הוא ממרים שממנה נולד דוד (שמו"ר פ"א, יז. וראה אוה"ת שם).

(112) כמודגש בשמו (הראשון) של כ"ק מו"ח אדמו"ר – יוסף, מלשון הוספה. ושמו השני – יצחק – מורה על העבודה מתוך שמחה ותענוג, כמודגש ביותר ביום השבת – "וביום שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד), "וקראת לשבת עונג" (ישעי' נח, יג).

(113) ב"ב טו, סע"ב. וש"נ.

(114) להעיר שמספר אלף הוא שלימות המספר, ולאחריו מתחילים עוה"פ מהתחלת המספרים – אלף (התחלת האותיות) – באופן נעלה יותר. וענינו בעבודה – הוספה שבאין-ערוך, עד שנחשב לעבודה חדשה (מוסד חדש) ממש.

(115) ישעי' ס, כב.

(116) ענין הביטול – כמ"ש (עמוס ז, ה) "מי יקום יעקב כי קטן הוא", שמקטינים עצמם (ראה חולין ס, ב ובחדא"ג מהרש"א).

(117) שמורה על הנצחיות – כמארז"ל (קידושין נח, א. ועוד) "תהא בהווייתה תהיי".

(118) ובפרט לאחרי אריכות הגלות עד עתה – לאחרי שמוזמן היתה כבר צ"ל הגאולה "בעתה", ועאכו"כ באופן ד"אחישנה".

(103) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 394 ואילך.

(104) גם לאחרי כל הביאורים שבוה, כידוע מאמרו של רבינו הזקן "להבין ענין גלות הזה שנתארך מאד" (מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תנב ואילך. וש"נ), וכיו"ב.

(105) סנהדרין צז, ב.

(106) וי"ל הפירוש ד"כלו" – גם מלשון כל ושלמות, שכל עניני העבודה הקשורים עם ה"קיצין" היו בשלימות, ואעפ"כ, עדיין לא בא. (107) ולדוגמא – במאמרו הידוע של רבינו הזקן ד"ה ואת האלף (דלעיל הערה 86). ולהעיר גם מהמבואר במאמרו של רבינו הזקן בענין ריבוי והתאחרות הקיצים (מאמרי אדה"ז הקצרים ס"ע תקלט. וש"נ).

(108) כדברי אדמו"ר מהר"ש – בהמשך לדברי הצ"צ שה"קץ שנוכר במאמר הג"ל נתקיים ע"י הדפסת ה"לקוטי תורה" – שצריכים ביאת המשיח כפשוטו ממש (לקו"ש ח"ו ע' 80 הערה 70. ועוד).

(109) והדגשה יתירה בנוגע לנשי ישראל – כמארז"ל (סוטה יא, ב) "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", וע"פ מ"ש בכתבי האריז"ל (ל"ת וסה"ל שמות ג, ד. ועוד) שדור האחרון של הגלות הוא גלגול של הדור שיצא ממצרים, מובן, שהגאולה האמיתית והשלימה תהי' בשכר נשים צדקניות שבדורנו. (110) ראה שבת קג, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ה. טוש"ע (ואדה"ז) או"ח שש"ו ס"ו (סי"ב).

(111) כנגד ג' הקוין חג"ת. – ולהעיר מהשייכות למשה אהרן ומרים* שהם כנגד ג' הקוין: משה – תפארת, אהרן – חסד, ומרים – גבורה (ראה ספר הערכים-חב"ב בערכו (ע' קפה ואילך). וש"נ).

ולהעיר ששלשתם שייכים לענין הגאולה – נוסף על משה ואהרן,

(* שנוכר אודותה בפרשה שלפנ"ז (שמות ב, ד ואילך) בקשר ללידת והצלת משה, גואלן של ישראל.

** ויש לומר ש"מר" (ד"מרים) הוא גם מלשון "מר מדלי", טפת גשמים, ועד לריבוי גשמים ("מר" באופן ד"ים"). הכוללים כל הברכות (ראה רמב"ן ר"פ בחוקותי).

ויה"ר שהדיבור וההחלטה טובה בכהנ"ל יביאו את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו תיכף ומיד ממש – ביום הש"ק זה, "בעשתי עשר חודש באחד לחודש", ויקויים תיכף ומיד היעוד בסיום וחותם ההפטורה דשבת ר"ח: "והי' מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפניי"¹²⁴ – בביהמ"ק השלישי ובקדש הקדשים, תיכף ומיד ממש.

ומהנכון שכאו"א יעשה כן – להוסיף גם בנתינת הצדקה במספר ארבעים, אשר, ההוספה בצדקה (ובפרט במספר ארבעים הקשור עם גאולה) "מקרכת את הגאולה"¹¹⁹ – צדקתו האמיתית של הקב"ה, "ואתם"¹²⁰ תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"¹²¹, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹²², לארצנו הקדושה¹²³, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש.

(122) בא יר"ד, ט.

(123) לא רק ארץ שבע אומות, כנגד ז' מדות, אלא גם ארץ קיני קניזי וקדמוני, כנגד ג' מוחין (ראה ד"ה אל תצר את מואב – מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו).
(124) ישעי' סו, כג.

(119) ב"ב יר"ד, א. וראה תניא פל"ז.

(120) ישעי' כז, יב.

(121) נוסף על מ"ש בהפטורה דשבת ר"ח "והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה'" (ישעי' סו, כ) – "הוא עצמו . . . אוהז בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" (פרש"י נצבים ל, ג).

לקוטי שיחות כ"ד טבת כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

היה ענין חדש, שאירע לראשונה.

כאמור לעיל, חוזרים ונשנים מידי שנה⁷ אותם ענינים שהיו בפעם הראשונה, בכל שנה - כשמגיע יום כ"ד טבת, יום פטירת אדמו"ר הזקן - מאיר ונמשך אותה שמחה גדולה (ובכל שנה - באופן נעלה יותר)⁸, שהיתה בשנת הסתלקותו (תקע"ג).

ג. בין שאר הענינים פועלת השמחה גם להסיר מדידות והגבלות, "שמחה פורץ גדר".

יתן הקב"ה, שכל אלו שיש להם שייכות לאדה"ז - בין אלו שיש להם אליו שייכות רוחנית, ש"הולכים באורחותיו", אם במעשה, אם בדיבור, אם במחשבה; בין אלו שמוצאם מגזע שלו, כי "האב זוכה לבן"⁹, ללא הבדל מהו מצבו של הבן, כי הרי בן הוא - שיוסרו אצלם כל המדידות והגבלות, שיומשך להם כל המצטרך להם, בין בגשמיות, בין ברוחניות, ושתהיה ההמשכה ללא כל מניעות, "עד מהרה ירוץ דברו"¹⁰.

יתן הקב"ה שיהיו "הולכים באורחותיו", במחשבה דיבור ומעשה עד בחיי היום יומיים; וביחוד - שילמדו תורת החסידות - שעל זה מסר אדה"ז את נפשו - ולהתנהג במנהגיה והדרכותיה.

(משיחת ש"פ וארא תשי"ז)

ד. אצל אדמו"ר הזקן היתה קופסת טבק מוכספת ללא מכסה. הסיבה לכך היתה, משום שהמכסה היה מבריק, ואדמו"ר הזקן השתמש בזה לכיון את התפילין שבראש, שיהיו מונחים במקום הנכון.

כאשר שוחחו על כך בנוכחות הצמח"צדק, נאמר שאדמו"ר הזקן שבר את מכסה הקופסא, אמר הצמח"צדק שענינו של הסבא לא היתה לשבור; הוא לא שבר, לא את עצמו ולא את הזולת. אלא מסתמא היה המכסה מחובר לקופסא על ידי חוט, והסבא הוציא את החוט המחבר.

אצל הצמח"צדק היה כל כך בטוח וברור שאדמו"ר הזקן לא שבר, עד שזה הביאו לומר בוודאות שאדמו"ר הזקן לא שבר אפילו דומם. אלא רק הוציא החוט המחבר.

כל הסיפורים שסיפרו לנו הם הוראה בעבודה.

א. אחד הטעמים לכך שישנם צדיקים שיום הסתלקותם הוא יום שמחה - הוא משום שבשעת ההסתלקות נשלמת תכלית של ירידת הנשמה למטה¹.

כוונת ירידת הנשמה למטה הרי היא כמאמר²: "ירידה צורך עליה". על ידי עבודת הנשמה בלימוד התורה וקיום המצוות, בהיותה למטה בגוף הגשמי, היא מגיעה לדרגה נעלית יותר מאותה מדריגה בה היתה למעלה, בטרם ירדה למטה ("חצובות מתחת כסא הכבוד"³; "טהורה היא"⁴, ולמעלה מזה) - ועדיין אין זה מגיע לעילוי שמשיגה על ידי עבודתה למטה.

עלית הנשמה, באה כשמסיימת כל עבודתה שהיתה מוטלת עליה לעשות למטה. ולפיכך נחשבת הסתלקות הצדיקים לשמחה, כי הצדיקים הרי ודאי פעלו וסיימו כל עבודתם - ובשעת ההסתלקות, משיגים הם את העליה הגבוהה ביותר.

ולפי שבכל שנה חוזרים ונשנים אותם ענינים שהיו בפעם הראשונה⁵ - הרי בכל שנה, יום ההילולא של הצדיק הוא יום שמחה.

ב. שמחה הנגרמת מדבר חדש, שלא היה מעולם היא גדולה יותר משמחה הבאה מדבר שכבר היה. אף, שבכל פעם שדבר זה קורה, הוא מביא שמחה, כיון אבל, שאפילו ביום ההסתלקות ממש אין זה דבר חדש, אין בזה שמחה עצומה, כמו בענין חדש, הבא לראשונה.

רוב נשמות של דורות אלו אינן "נשמות חדשות". הם היו כבר פעם בעולם הזה. במילא, השמחה מהעליה שמתעלים בשעת ההסתלקות, אינה כה גדולה, משום שאינה באה אצלם לראשונה. הם כבר היו פעם למטה ונתעלו בעת הסתלקותם. הן אמת שבכל פעם עלית הנשמה היא באופן אחר, כיון אבל, שכללות ענין העליה היה כבר פעם אצלה, אין השמחה כה גדולה.

לא כן נשמתו של אדמו"ר הזקן שהיתה נשמה חדשה⁶. לפני שאדמו"ר הזקן נולד, לא היתה נשמתו כלל בעולם הזה. במילא, בעת הסתלקותו של אדמו"ר הזקן היתה שמחה רבה מאד וגדולה מהשמחה שהיתה בעת הסתלקות הצדיקים שאצלם לא היה ענין נשמה חדשה, משום שזה

(1) מה שאין זה בכל הצדיקים - מבואר בארוכה במ"א.

(2) ראה כמצוין במפתח ללקו"ת בערך נשמות: ירידה צורך עלי.

(3) ראה זח"א קיג, א. ועוד.

(4) ברכות השחר וראה לקו"ת ר"פ האזינו.

(5) ראה לב דוד (להחיד"א) פכ"ט (ע"פ מש"כ הרמ"ז בס' תיקון שובבים).

משנה ספ"ג דגיטין. שו"ת הר"י אידגס (בסו"ס מבוא פתחים) ס"ה בארוכה.

(6) שיחת ח"י אלול תש"ה (לקו"ד ע' תעג).

(7) ובפרט בשנה זו, שנת המאה וחמישים להסתלקותו. וגם אותה הקביעות בימות השבוע וגם בפרשיות התורה. ראה לקו"ש כרך ג' ע' 55 הערה 14.

(8) ראה אגה"ק סי"ד.

(9) עדיות פ"ב מ"ט.

(10) ראה לקו"ת ס"פ קרח.

ההוראה מהסיפור המובא לעיל היא:

יכול אדם לזכך עצמו על ידי עבודה שלא יצטרך לשבור כלל, לא את עצמו ולא את הזולת, גם לא את הדומם. וגם מבלי לשבור - אפשר לכוין את התפילין שבראש, שכוונת התפילין היא - שעבוד המוח והלב להקב"ה¹¹.

ככדי לשעבד המוח והלב לאלקות, אין צריך דוקא לשבור. צריך רק להוציא את החוט המחבר המושך את נפש האלוקית אל הנפש הבהמית - פעמים מתחברת הנפש

הבהמית אל הנפש האלקית ומפתה את האדם שיעשה באופן שונה מהשעבוד המוטל עליו, בטענה שזהו קדושה¹² - את החוט המחבר הזה צריך להוציא. יש לדעת בכירור מה בא מנפש האלוקית ומה בא מנפש הבהמית. וכשיש את הדעה הנכונה, "חרות מטפשא", אפשר לכוין את התפילין - שעבוד המוח והלב לאלקות, עד שאפילו עמי הארץ (שבתוך האדם וגם אלו הנמצאים בחלקו בעולם) יראו ממך¹³.

(משיחת ליל ב' דחג הפסח תש"כ)

לקוטי שיחות פרשת וארא כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

ואינו מובן כאן:

(א) מדוע באמת, הקשה משה רבנו קושיא? הרי מדריגתו של משה רבנו היתה נעלית יותר משל האבות - שהרי היה "שביעי" (מאברהם אבינו), וחז"ל אומרים⁷: "כל השביעין חביבין", כי מדריגת השביעי נעלית יותר מהששה שלפניו - וכיון שהאבות לא שאלו, איך יתכן שמשה רבנו שאל "למה הרעות"?

(ב) כיון שהקב"ה בתשובתו למשה, הדגיש את מעלת האבות שלא הקשו קושיות, הרי היה צריך להזכיר במקום "וארא גו' ואל יעקב", את השם "ישראל", שהוא שם המעלה המורה על מדריגה נעלית יותר מיעקב⁸.

(ג) כל סיפורי התורה הם הוראה⁹ לכל אדם, ובודאי כן הוא בנוגע לסיפור שלפנינו - שהרי ידוע שהכתוב אינו מוציא מפיו דבר מגונה אפילו בגנות בהמה¹⁰, וודאי שכן הוא כשהנידון הוא, להבדיל, יהודי שהוא בחיר כל הנבראים, וכל שכן לגבי משה רבנו, המוכר מכל בני ישראל; ואעפ"כ לא נמנעה כאן התורה מלספר בענין שאינו בשבחו של משה רבנו, וברור איפוא שיש בזה הכרח גמור - לשמש הוראה לכל אדם בכל דור ודור: שהנהגה הרצויה לפני הקב"ה היא לבחור בדרך האבות, ולא לשאול קושיות.

לכאורה קשה ביותר להבין זאת: איך שייך שכל אדם,

א. בסוף הפרשה הקודמת (פ' שמות) מסופר על שאלת משה רבנו להקב"ה: "למה הרעות לעם הזה וגו'". שאלתו הרועמת של משה היתה: כיצד יתכן שמשליחותו של הקב"ה - על ידי משה, ואודות גאולת מצרים - יצא ענין של "הרעות" - של רע, והרי השליחות היתה בענין גאולת מצרים, גאולה שכולה טוב¹; על ידי שליח - משה רבינו, שעליו נאמר: "ותרא אותו כי טוב הוא", כולו טוב, כבר משנולד היה רק טוב²; והמשלח הרי היה הקב"ה, "בכבודו ובעצמו" (כי מאחר שבני ישראל היו שקועים במצרים ב"מ"ט שערי טומאה³, לא היתה גאולתם יכולה לבוא בסדר השתלשלות, מבחינה כזו של אלקות המלוכשת בעולם (שבמילא יש שם מקום לקטרוגים של מדת הדין), והיתה צריכה הגאולה לבוא מהקב"ה בעצמו⁴, שהוא הרי ודאי כולו טוב וחסד ("בחי' עתיק", "לית שמאלא בהאי עתיקא")⁵. משום כך מתעוררת השאלה, כיון שגם השליחות, גם השליח וכל שכן המשלח עצמו הם כולו טוב - כיצד יתכן שיצא מזה ענין של רע "הרעות"?

ועל כך בא המענה (בתחילת פרשתנו) מהקב"ה: "ויאמר אליו אני הוי', וארא אל אברהם וגו' ושמי הוי' לא נודעתי להם וגם הקמתי וגו'". הקב"ה ענה למשה, שאברהם יצחק ויעקב עברו נסיונות רבים ואף ע"פ כן לא הקשו קושיות, "חבל על דאבדין ולא משתכחין"⁶.

(5) זח"ג קכט, א. ועייג"כ שם רפט, א.

(6) שמ"ר ו, ד. סנהדרין קיא, א. הובא ברש"י פרשתנו ו, ט.

(7) ויק"ר פכ"ט, יא.

(8) ראה לקו"ש כרך ג' ע' 48.

(9) ראה זח"ג נג, ב.

(10) ראה פסחים ג, א.

(11) שו"ע או"ח סכ"ה. תניא ר"פ מא.

(12) ראה לקו"ש כרך ג' ע' 104.

(13) ברכות ו, א.

(1) ראה תורה אור וארא (נו, סע"ד).

(2) שמות ב, ב. סוטה יג, א. אור התורה שמות ע' ס ואילך.

(3) ז"ח ר"פ יתרו.

(4) ראה לקו"ת צו יב, ג.

ג. אף שהאבות למדו תורה, כפי שאומרים חז"ל¹⁹ "שזימן הקב"ה לאברהם אבינו ב' כליותיו כשני חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה", גם אמרו חז"ל²⁰: "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם וכו' אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה וכו' יצחק אבינו וכו' יעקב אבינו וכו'". לאידך, מצינו גם אצל משה רבנו עבודת המדות - בין בקו החסד, כמו שנאמר²¹ "וירא בסבלותם" ובין בקו הגבורה, כמו שנאמר²²: "ויאמר לרשע למה תכה רעך", - מכל מקום חלוקים האבות ומשה רבנו בעיקר ענינם: עיקר ענינו של משה רבינו הוא חכמה. הוא היה זה שנתן התורה לישראל ולכן נקראה על שמו: "זכרו תורת משה עבדי"²³; ועיקר ענינם של האבות הוא מדות וזהו גם תוארם - "אברהם אוהבי" וכו' - ואת הדרך הזו של עבודת השם במדות הורישו לכל ישראל²⁴.

ד. לפי זה שהאבות היה עיקר ענינם מדות, ומשה רבנו - חכמה, יובן הטעם מדוע משה רבנו, שהיה למעלה ממדרגת האבות שאל "למה הרעות" והאבות לא שאלו שאלות: אמנם היה משה רבנו בדרגה נעלית מהאבות, אבל דוקא משום כך עצמו, שעיקר ענינו היה חכמה ושכל, שאל את השאלה - כי טבע השכל הוא לרצות להבין כל דבר, ודבר שאין לו טעם ושכל, מפריע לו בהמשך עבודתו. זו היתה איפוא שאלת משה - הוא רצה מענה לשאלתו כדי שיוכל להמשיך בעבודתו - עבודת חכמה דקדושה.

ה. על זה באה התשובה מלמעלה: "וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני הוי' וגו' ושמי הוי' לא נודעתי להם" - לפני מתן תורה היה גילוי שם אלוקים ולא שם הוי', "ושמי הוי' לא נודעתי להם" ועתה כמתן תורה - שהחל כבר עם בשורת הגאולה - בא הגילוי של שם הוי' "ויאמר אליו אני הוי'".

שם אלוקים מורה על אור מוגבל המתלבש בעולמות²⁵, אלוקים בגימט' הטבע²⁶, ומצד שם אלוקים כל דבר מוגבל בענינו שלו שבו הוא נבדל מדבר אחר, שלכן אלוקים הוא לשון רבים, כמו שנאמר²⁷ "אלוקים קדושים", כי מצד שם אלוקים ישנו ענין ה"רבים" בגלל השוני שביניהם. אבל שם הוי' מורה על למעלה מהגבלה והתחלקות, הוי' - הי' הוה ויהיה כאחד, כי זה הוא אור שהוא למעלה מעולמות.

ובפרט בדור של "עקבתא דמשיחא", תהיה לו ברירה לבחור לעצמו אחת משתי דרכים, או את דרך האבות או את דרכו של משה רבינו? הן אמת, שאמרו חז"ל¹¹: "אין דור שאין בו כאברהם וכו' כיעקב ואין דור שאין בו כמשה", - אך הכוונה בזה היא ליחיד סגולה בלבד. אבל התורה הרי ניתנה לכולם, "תורה על הרוב תדבר", והוראות התורה מתחשבות (בעיקר) בתכונות של רוב ישראל. כיצד אם כן, אפשר לומר זאת לרוב ישראל, שלא יבחרו לעצמם את דרכו של משה רבנו (אלא את דרך האבות)?

ב. ההבדל בין האבות למשה רבנו הוא: מדרגת משה רבינו היא בבחינת חכמה (כמו שאמר משה רבנו על עצמו¹²: "ונחננו מה" - הוא השיג את מ"ה דחכמה), שלכן ניתנה על ידו התורה שהיא חכמתו של הקב"ה; ואילו בחינתם של האבות ביחס למשה - הוא מדות: עבודת אברהם אבינו היתה בעיקר בקו החסד והאהבה. הוא עבד את השם מתוך אהבה, כמו שנאמר¹³: "אברהם אוהבי", וגם בהנהגתו עם אנשים, היה גומל חסד עם כולם, בין בגשמיות בין ברוחניות.

עבודת יצחק אבינו היתה בעיקר בקו הגבורה והיראה, כמו שנאמר¹⁴: "ופחד יצחק", שעבד את השם מתוך פחד ויראה. ולכן גם בעולם לא היה יכול לסכול כל רע, אפילו בדקות, שלכן כהו ענינו מעבודה זרה של נשי עשו, הוא לא היה יכול לסכול את עשן העבודה זרה של בנות כנען¹⁵.

ועבודת יעקב אבינו היתה, בעיקר, בקו התפארת, רחמים, הכלול מחסד וגבורה, לכן אמר¹⁴: "אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי", שמדתו כללה את שתי המדות, של אברהם ושל יצחק. לכן היו כל עניניו בשלימות, "מטתו שלימה"¹⁶, כי על ידי עבודה כזו המקיפה שתי מדות מנוגדות, אפשר לעבור את כל הקשיים והנסיגות - גם נסיגות של עשירות והרחבה אצל לבן (חסד), כמו שכתוב¹⁷: "ויפרוץ האיש מאד מאד"; גם נסיגות של דוחק וצער (גבורה), כשעשו הלך כנגדו "וארבע מאות איש עמו" - ובכל זאת להשאר שלם, כמו שנאמר¹⁸: "ויבא יעקב שלם".

(21) שמות ב, יא.
 (22) שם יג.
 (23) מלאכי ג, כב.
 (24) ראה (לענין אברהם ומה מובן גם לענין יצחק ויעקב) רמב"ם הל' אבל פ"ד ה"ב.
 (25) וכן שם שדי (שנראה בו להאבות) הוא אור מוגבל, כי ענינו - שאמרתי לעולמי די (ב"ר פמ"ז, ב).
 (26) פירוש שער יב, פ"ב. ובש"ל שער האותיות אות קדושה בהגהה ד"ה והנה מוסיף על הראשונות (פט, א) משמע קצת שכן הוא בזה.
 (27) יהושע כד, כט.

(11) ב"ר פנ"ז, ז.
 (12) שמות טז, ז. לקו"ת במדבר צא, ד.
 (13) ישעי' מא, ח.
 (14) בראשית לא, מב.
 (15) בראשית כז, א. רש"י שם.
 (16) ויק"ר פל"ז, ה. וראה ג"כ פסחים נו, א. ספרי דברים ו, ד. שם לב, ט.
 (17) בראשית ל, מג.
 (18) שם לג, יח. שבת לג, א.
 (19) אדר"ג רפ"ג. וראה ב"ר רפס"א. תנחומא ויגש יב.
 (20) יומא כח, ב. וראה רמב"ם הל' ע"ז ספ"א.

חשקה בתורה", שתענוגו בלימוד התורה הפריע לו לשאת אשה, אף שידע שהקב"ה "לשבת יצרה".

לכן הזהירו במיוחד חז"ל בנוגע ללימוד התורה: "כל האומר אין לי אלא תורה אפי' תורה אין לו"³⁸, כי בגלל טבע השכל להיות תמיד בתנועה של התבדלות יתכן לומד התורה להסתפק בלימוד התורה בלבד, לכן אומרים לו, שעליו לעסוק גם בגמילות חסדים, הוא צריך לעמול נגד טבעו ולעסוק בעבודה בפועל.

ז. בגלל תכונת המדות, להביא לידי פועל ממש, נקראים אברהם יצחק ויעקב, שעיקר ענינם הוא מדות, בשם אבות (כמאמר רז"ל³⁹ "אין קוראין אבות אלא לשלשה"), כיון שבאים מהם תולדות. והדבר מתבטא בשני סוגי ענינים:

א. לגבי עצמם הביאו המדות שלהם למעשים טובים בפועל ממש, כמאמר חז"ל⁴⁰: "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"; ב. הם עסקו גם עם הזולת, שזהו גם מובנו הפשוט של "אבות", שאת ענינם שלהם מורישים לבניהם ולבני-בניהם עד עולם.

ה. על פי זה יובן מה שרש"י כותב בתחילת הפרשה: "וארא, אל האבות" ושואלים על כך המפרשים: מה מוסיף כאן רש"י על הפסוק עצמו - "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב"? יש שרוצים לומר, שרש"י מקצר כאן בלשונו בחציו הראשון של הפסוק כי עיקר פירושו הוא על התיבות: "באל-שד"י ושמי הוי' לא נודעתי להם". אך אין זה מובן, כי רש"י היה יכול לפרש מיד את המשך הפסוק, ולא להביא כלל את התיבות הראשונות של הפסוק. ובפרט לפי הידוע מהשל"ה, ועוד יותר, מאדמו"ר הזקן ורבותינו נשיאינו שלאחריו, שהפליגו בגודל הדיוק בכל תיבה ואות בפירוש רש"י - הרי ודאי דרוש ביאור: מה מוסיף כאן רש"י בתיבות "אל האבות"?

והפירוש בזה: רש"י רוצה להדגיש, שעיקר מעלת אברהם יצחק ויעקב הוא בכך שהם "אבות". אף שלכל אחד מהם היתה מעלתו המיוחדת של עבודתו, אברהם בחסד, יצחק בגבורה ויעקב בתפארת, ובכל אחד מהם היתה מדתו בתכלית השלימות ובלי גבול - עם כל זה לא זו היתה עיקר מעלתם, כי אם מה שהם - אבות. על דרך הנאמר באברהם, הראשון שבאבות⁴¹: "כי ידעתי למען

ואור זה נתגלה בעת מתן תורה, שלכן במתן תורה בטלה הגזירה²⁸ שהפרידה בין מעלה ומטה, שענינם בכוחות הנפש הוא שכל ומדות.

וזה אמר הקב"ה למשה רבינו, שעתה, כשנמצאים בעת הגאולה שהיא בזכות ולשם מתן תורה²⁹, הרי אפילו מי שעיקר ענינו הוא חכמה ושכל, צריך שיתכללו בו טבע המדות, ועליו לחדול משאלות.

ובזה יובן לשון הכתוב "וארא וגו' ואל יעקב" ולא שם המעלה "ישראל": הקב"ה דרש ממשה רבינו, מדריגת החכמה, שתהיה אצלו התכללות של טבע המדות, מדריגת המדות, באופן של קבלת עול של יעקב. ולא מדריגת ישראל "לי ראש"³⁰, אלא יעקב - "יו"ד עקב"³¹, שיהיה אצלו החיבור של עליון ותחתון, רגל ועקב, שגם בשכלו וחכמתו תהיה תנועה של קבלת עול שברגל ועקב.

ו. עוד יש מעלה עיקרית נוספת בטבע המדות על טבע השכל, והקב"ה דרש ממשה רבינו, שלמרות היותו חכמה ושכל, תהיה בו גם מעלה זו של מדות:

כל כוח מכוחות הנפש המתלבשים בגוף האדם, יש לו אבר מיוחד המתאים לכוח המתלבש בו. לפיכך אפשר ללמוד ממבנה האברים המרכזיים בגוף, את מהות כוחות הנפש הכלליים המתלבשות בהם - שכל ומדות.

המוח והלב משפיעים על כל האברים. ברם יש ביניהם הבדל גדול: "לבא פליג לכל שייפין"³², הלב מחלק את חיותו והשפעתו לכל האברים, ואין מי שיפריע בעדו, מה שאין כן המוח, אף שהוא ראשון מ"תלת שליטין"³³, משלושת האברים המרכזיים השולטים על כל הגוף - ישנו, "מיצר הגרון"³⁴ (המעבר הצר שבין הראש ללב), המעכב בעד המוח להשפיע על הלב (ורק לאחר שההשפעה באה אל הלב, היא מתחלקת "לכל שייפין"). מזה מובן גם לגבי כוחות הנפש - שכל ומדות: המדות תובעות עשיה בפועל ממש - אהבה מביאה "לועשה טוב" ויראה "לסור מרע"³⁵; אבל השכל עצמו, מאחר שענינו להתאחד עם הענין שלומד, הרי, לא זו בלבד שאינו דורש מעשה בפועל ממש - אף שמבין כיצד צריך האדם להתנהג - אלא אדרבא, הפשטת השכל והתאחדותו עם עונג המושכל בו הוא שרוי, מעכבות בעדו מלהמשיך ולהוריד את ההבנה לידי פועל³⁶. כפי שאמר בן עזאי³⁷: "ומה אעשה שנפשי

(35) תניא פ"ד.

(36) ראה ד"ה נר חנוכה תרס"ו.

(37) יבמות סג, ב.

(38) שם קט, ב. וראה ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 266 הערה ז.

(39) ברכות טז, ב. וראה תו"א ר"פ וארא.

(40) רש"י ר"פ נח. ב"ר פ"ל, ו.

(41) בראשית יח, יט ובפרש"י.

(28) ראה שמור"ר פ"ב, ג. וראה לקו"ש כרך ג' ע' 11 וע' 28.

(29) שמור"ר פ"ג, ד (הובא בפרש"י שמות ג, יב).

(30) לקו"ת שלח מה, ב.

(31) תו"א ר"פ ויצא ובכ"מ.

(32) ראה זח"ג קסא, ב. לקו"ת שה"ש בד"ה לבכתי וביאורו.

(33) זח"ב קנג, א. וראה ג"כ זח"א קלח, א. ז"ח רות (פ, א).

(34) ראה תו"א נז, ג ואילך.

ה"יושבי אהל", דורשים את חיבור עליון ותחתון: להתעסק עם העולם, ושכשכלם תהיה תנועה של קבלת עול, כאמור לעיל.

והכוח לחבר שתי הקצוות של מעלה ומטה יש לכל אדם על ידי זה שהראה הקב"ה למשה רבינו "עד היס האחרון", ואמרו רז"ל⁴⁶: "עד היום האחרון", שראה את כל דורות בני ישראל עד ביאת המשיח - שכידוע, ש"מראות עיניהם של צדיקים"⁴⁷ פועלת ונותנת כוח - ועל ידי זה שמשה רבינו ראה את כל בני ישראל, גם את אלו של עקבתא דמשיחא, נתן להם הכח שיוכלו לחבר מעלה ומטה.

והנהגה זו (חיבור מוחין ומדות) מביאה את הגאולה, ואת כל ארבע לשונות של גאולה המנויות בהמשך הפרשה, וליציאה מכל המצרים וגבולים⁴⁸ עד ל"והבאתי אתכם אל הארץ" - כימי צאתך מארץ מצרים על ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

יא. ענין הנ"ל קשור גם עם ר"ח שבט. בעשתי עשר חדש באחד לחדש הואיל משה באר את התורה הזאת, ומבארים חז"ל⁴¹, שביום זה (ראש חדש שבט) תירגם משה רבינו את התורה לכל השבעים לשונות. ולכאורה לשם מה עשה זאת? הרי כל ישראל דיברו אז לשון קודש, והלכו לכבוש את שלושים ואחד המלכים מארץ ישראל, באופן של לא תחיה כל נשמה, ולשם מי היה צורך לתרגם את התורה? ואפילו אם היה בזה צורך, יכול היה לעשות זאת אחר ולא משה רבינו בעצמו, שכל רגע מזמנו מדוד היה, ועוד ביום כראש חדש שהוא נעלה מיום המעשה⁴⁹ עד שיש נהגו לא לעשות ביום זה מלאכה⁵⁰ ובפרט נשים⁵¹.

לפני דור הפלגה דיברו כולם בלשון הקודש⁵². ורק מחטא דור הפלגה נוצר פירוד והתחלקות, "אשר לא ידע איש שפת רעהו", נוצרו שפות שונות, היפך של אחדות וקדושה, הוי' אחד. ישראל, "גוי אחד", ממשיכים, על ידי תורה אחת, את הוי' אחד גם "בארץ", שגם בארץ הגשמית נעשית אחדות. אבל על ידי זה שדור הפלגה מרד בהוי' אחד, נוצרה התחלקות ופירוד בעולם, וכתוצאה מכך יש שבעים לשון⁵³.

וזהו הכוונה בתירגום התורה על ידי משה רבינו

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו', הקב"ה מחבב את אברהם, ולמה? כי מצוה הוא את בניו ואת ביתו אחריו, ואינו מזכיר את מעלת עבודתו הפרטית.

ואף שבפסוק לא נאמר מפורש תיבת "אבות", מפרש ומגלה זאת רש"י בפסוק: עיקר מעלת אברהם יצחק ויעקב - מדות, זהו מה שהם אבות, המביאים תולדות.

ט. בתביעת הקב"ה למשה רבינו, שגם אצלו יהיה טבע המדות, אף שענינו הוא חכמה ושכל, ישנם שני ענינים: (א) שלא יתעוררו אצלו שאלות, כי אם יקבל כל דבר בקבלת עול, כאמור לעיל. (ב) שיעמוד בתנועה של המשכה והשפעה למטה, כפי שמצינו שמשה רבינו התעסק לאחר מתן תורה בענינים שלמטה - אפילו יותר מהאבות. האבות אף שענינם הוא מדות, היו רועי צאן ובמדה מסויימת התנזרו מהעולם - אבל משה, ביאר את התורה "בשבעים לשון"⁴² לכל העולם. ובנוגע לישראל הרי היה: תאמר אלי שאהו בחיקך גו'⁴³.

וזה הוא גם ענינם של שני הביטויים במדרש²⁷ בנוגע לחיבור מעלה ומטה שנוצר במתן תורה: (א) "העליונים ירדו למטה" - כן הוא גם בעולם קטן זה האדם: שכל, שטבעו בהסתייגות והתעלות, ירד למטה להתעסק בפועל ממש. (ב) "ותחתונים יעלו למעלה" - טבע ה"רגל", שהוא הנחות מכל אברי האדם ונשמע לקול הוראות הראש מבלי לשאול מדוע, יעלה גם אל הראש, העליון שבאדם עד שגם השכל יעשה הכל בקבלת עול מבלי לשאול מדוע.

י. וזהו ההוראה לכל ישראל:

הרי מצויים כל מיני סוגים בישראל⁴⁴, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציץ ושואב מימך". נדרשים איפוא ה"עליונים", בעלי המדריגה הגבוהים, "ראשיכם שבטיכם", ש"ירדו למטה" לעסוק עם יהודים אחרים, אפילו עם אלו שהם "חוטב עציץ ושואב מימך"; ומה"תחתונים", בעלי המדריגה הנחותים, דורשים ש"יעלו למעלה" - שילמדו תורה, לא רק תורה הנגלית, אלא גם פנימיות התורה, ותובעים מהם לא רק קיום מצוות סתם, כי אם בהידור דוקא. מכל אדם דורשים "כל חלב להוי'", שאת מיטב כוחותיו ימסור לקב"ה, שהתורה ומצוות שלו יהיו מן המובחר⁴⁵.

וגם מסוג של "ראשיכם שבטיכם" עצמו, שבכללות הם

למדות.

(49) יחזקאל מו, א. ש"א כ, יט.

(50) רד"ק לשמואל א, כ, יט. ועפ"י מתורצת קושיית רש"י ותוס' (מגילה כב, רע"ב) - דאף דמותו מדינא, נהגו שלא לעשות מלאכה. וראה אחרונים לשר"ע אר"ח סתי"ז.

(51) ירוש' פסחים רפ"ד. וראה אוה"ת בראשית (דף כב ואילך).

(52) ירושלמי מגילה פ"א ה"ט. הובא ברש"י בראשית יא, א.

(53) ראה גם לקו"ש כרך ג' ע' 145.

(42) רש"י דברים א, ה. וראה סוטה לו, א. להלן סעיף יא.

(43) במדבר יא, יב.

(44) דברים כט, ט-י. לקו"ת שם.

(45) ויקרא ג, טז. רמב"ם סוף הלכות איסורי מזבח. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 31.

(46) רש"י דברים לד, ב. וראה ספרי שם. תרגום יוב"ע שם ג.

(47) ראה אסתר רבה פ"ו, ט. לקו"ת סד"ה ואתחנן.

(48) ראה תו"א (פ' וזרא) ד"ה לכן אמור, שענין יציאת מצרים היא היציאה ממצר הגרון המפסיק בין מוחין למדות, שיהי המשכת המוחין

החודש נקרא ראש חודש הוא משום שהיום כולל בתוכו את כל ימי החודש, כשם שראש האדם כולל בתוכו את החיות של כל אברי הגוף. היום העשירי של חודש שבט הוא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר. שייכות מיוחדת בולטת בין יום העשירי בשבט ליום ראש חודש, בו העתיק משה רבינו, נשיא ישראל הראשון, את התורה מלשון קודש לשבעים לשון. "אתפשטותא דמשה בכל דרא" 57. נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא של יו"ד שבט, התעסק בענינים הכי עמוקים של גליא ופנימיות התורה ויחד עם זה היה "מעתיק" תורה, בין גליא ובין פנימיות, ל"שפות" שונות עד למטה ביותר - עבור תינוקות שנשבו וכו'.

והנהגה זו דרש הרבי גם מחסידיו ומקושריו, שגם אצלם תהיה ההתכללות של שתי הקצוות גם יחד: שיתייגעו בענינים העמוקים בנגלה וחסידות, ובה בשעה לא יסתגרו בד' אמותיהם, אלא יתעסקו עם העולם.

ובזכות ההנהגה שאינה מוגבלת בקו אחד בלבד, כי אם כוללת שני הקוים המנוגדים, יוציאנו הקב"ה ממיצר הגלות - שכל הגלויות נקראים מצרים⁵⁸, מלשון מיצר וגבול - ויביאנו "אל ארץ טובה ורחבה", על ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ וארא, ר"ח שבט, תשכ"ב)

מלשון קודש לשבעים לשון: הוא המשיך אחדות - לשון קודש, גם במקומות של פירוד - שבעים לשון, שגם שם יורגש הוי' אחד, על ידי תורה אחת⁵⁴.

וזה היה מוכרח להעשות על ידי משה דוקא ולא על ידי אחר, משני טעמים:

א) כי זהו החידוש של מתן תורה, שתהיה ההתכללות של עליונים עם תחתונים (שלכן דרש הקב"ה ממשה רבינו שיהיה אצלו גם ענין האבות, התכללות של חכמה ושכל עם מדות). ולכן דוקא משה עצמו, שהוא המדריגה הגבוהה ביותר של חכמה ושכל, היה צריך להשפיל עצמו עד לשבעים לשון.

ב) רק משה רבינו יכול להמשיך אחדות הוי' עד למקום הפירוד, ולא אחר, כי לרדת "למטה מטה ביותר" - יכול רק מי שהוא עצמו "גבוה גבוה ביותר"⁵⁵. כידוע המשל, שכדי להסביר שכל לתלמיד גדול או בינוני, יכול גם חכם בינוני; אבל להסביר שכל עמוק מאד לתלמיד קטן ביותר, יש צורך בחכם גדול ביותר. חכם שאינו גדול בחכמה ביותר לא יצליח להקנות את השכל לתלמיד קטן, ואם ינסה לעשות זאת, יאבד עומק השכל בדיבורו. כך הוא גם בנמשל, רק משה רבנו היה יכול להעתיק ולהמשיך לשון הקודש במקום הפירוד של השבעים לשון⁵⁶.

יב. דובר מספר פעמים, שהטעם לכך שיום הראשון של

(56) ועפ"י יובן גם מה שהתעקף לשבעים לשון הי' ברו"ח, כי ר"ח אינו נחשב בכלל ימי המעשה ומ"מ (מדינא) מותר בעשיית מלאכה, כי ענינו הוא המשכת הקדושה - לשון קודש - בעניני חול (כמבואר בארוכה בספר לקוטי שיחות ח"ב [המתורגם] ע' 186 ואילך) - שבעים לשון.

(57) ת"ז תס"ט.

(58) ויק"ר פ"ג, ה.

(54) ועיין בהקדמת המתרגם ספר חובת הלבבות, שהתרגום מלשון ללשון, דורש ג' תנאים: ידיעת לשון שמעתיקים ממנו. ידיעת לשון שמעתיקים אלי. הבנת ענין הנעתק. - ג' ענינים אלו (בנוגע תרגומו של משה מלשון הקודש לשבעים לשון): לשון הקודש יש האמיתי, שבעים לשון - יש הנברא, ענין הנעתק (תורה) - אין המחברם.

(55) נתבאר בארוכה בשערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך פל"ב ואילך.

יום ראשון כ"ד טבת

הַאֲהָבָה הַמְסֻתֶרֶת שְׂכַלְבּוֹ, – שלא תישאר מוסתרת בלבד, אלא לעוררה ולגלותה, לְמִשְׁלַל עַל יְדֵהָ עַל הַטְּבַע שֶׁבְּחֻלְלֵי הַשְּׂמָאֵלִי, – שבלב, שְׂוֹי נִקְרָא גַם בֵּן עֲבוּדָה, לְהִלָּחֵם עִם הַטְּבַע וְהַיְצֵר, עַל יְדֵי שְׁמַעוּרֵר הַאֲהָבָה הַמְסֻתֶרֶת פְּלִבּוֹ. – אין זו עדיין עבודה

תמנה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה". מה שאין פֶּן פְּשָׁאִין לוֹ מִלְחָמָה פְּלִל – גם לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, שכן, הוא לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית מכתובה לו; ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר שיחיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המסותרת (שכן, בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכול, הוא אוהב יותר את גופו ואת נוחותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה אין אֲהָבָה זו מִצַּד עֲצָמָה נִקְרָאת עֲבוּדָתוֹ

פְּלִל: – וממילא הוא נקרא "לא עבד". כדי שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על-ידי אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או על-כַּל-פְּנִים, על-ידי הבאת האהבה המסותרת שלו לידי גילוי.

בהקשר למה שלמדנו ש"בינוני" נקרא "עובד אלקים", מפני שעליו להתייגע קשות ולהילחם בנפשו הבהמית – מן הראוי להוסיף את הנאמר במאמרו של הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, שהמלה "עבודה" היא מלשון "עורות עבדים". כדי ליצור מעור עבה של בהמה, קלף לכתוב עליו ספר תורה – יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם בעבודתו של יהודי, דרושה הרבה יגיעה, כדי להודוך. מספרים על הרבי מהר"ש, שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד, ובקש את ברכתו ל"עבודה", בבקשתו התבטא: רבי, מה היא "עבודה" – אין אני יודע, אלא מהעובדה שאין אני רוצה בה – אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב לכך, שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה", מהתיגעות רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש שמע פעם מרבנו הזקן: – ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה

וְכֹה יוֹכֵן מַה שְׂכַתּוֹב בְּגִמְרָא, ד"עוֹבֵד אֱלֹהִים" הֵינּוּ מִי שְׂשׂוֹנָה פְּרָקוּ מֵאֵה פְּעֻמִּים וְאַחַד, וְ"לֹא עֲבָדוּ" – הֵינּוּ מִי שְׂשׂוֹנָה פְּרָקוּ מֵאֵה פְּעֻמִּים לְבַד. – שלכאורה: מדוע יש בפעם המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים – שאם הוא לומד

מאה פעמים בלבד, אין הוא נקרא "עובד אלקים" ובגלל הפעם האחת הנוספת על המאה – הוא כבר נקרא "עובד אלקים"? אלא – כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם היצר הרע, יובן הדבר היטב, וכפי שה"תניא" ממשיך: וְהֵינּוּ, מִשׁוּם שְׂפִימִיָּהֶם – בימי חכמי התלמוד והגמרא, הָיָה הַרְגִּילוֹת לְשָׁנוֹת כֹּל פְּרָק מֵאֵה פְּעֻמִּים, – ולכן, לא⁴² נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם אחת נוספת, על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותו, היו צריכים ל"עבודה" – ובגלל

פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". בְּרֵאִיתָא הֵתָם בְּגִמְרָא – כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: מִשְׁלַל מִשׁוֹק שֶׁל הַמְּרִים שֶׁנִּשְׁפָּרִים לְעֵשֶׂר פְּרָסֵי בִזּוּזָא – המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, וְלְאַחַד עֵשֶׂר פְּרָסֵי בְּתַרֵי זִוּוֵי, – בשני זוזים, מִפְּנֵי שְׂוֵהָא – שהפרסא הנוספת, יוֹתֵר מְרַגְּלוֹתָם, – לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת – זוז נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים ואחת – שכן, זהו יותר מכפי רגילותו, וְלִכֵּן זֹאת הַפְּעַם הַמֵּאָה וְאַחַת, – פעם אחת ויחידה זו, הִיִּתְרָה עַל הַרְגִּילוֹת שְׂהִרְגַל מִנְעוּרָיו – שְׂקוּלָה בְּנִגְדָא בְּלֵן, וְעוֹלָה עַל גְּבִיחָן – במעלתה, בְּיִתֵר שְׂאֵת וְיִתֵר עֵז, לְהִיּוֹת נִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹהִים"; – וכל כך למה? מִפְּנֵי שְׂפִימֵי לְשָׁנוֹת טְבַע הַרְגִּילוֹת, צְרִיךְ לְעוֹרֵר אֶת הַאֲהָבָה לְה', עַל יְדֵי שְׂמַתְבוּנָן בְּגִדְלַת ה' בְּמַחוּ, – והתבוננות זו מביאה אותו לְשִׁלְטַן עַל הַטְּבַע שֶׁבְּחֻלְלֵי הַשְּׂמָאֵלִי – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, הַמְּלֵא דָם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׂמַתְקֵלְפָה, שְׂמַמְנָה הוּא הַטְּבַע – ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה מההתבוננות בגדולת הקב"ה. וזו – ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה על-ידי ההתבוננות, היא עֲבוּדָה תְּמָה – עבודה מלאה ושלומה, לְבִינּוּנִי. או – דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": לְעוֹרֵר אֶת

1. חגיגה ט, ב.

גם את היצירה הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" - עושים מהיצירה הרע - טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממרירו למתקא", ממור למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" - מלשון עריבות ומתיקות.

עלידה עולים למעלה), "ופנה לסובב" - והאדם מתבונן בהנעשה סביבו, "ובא לו לקרן דרומית" - נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" - נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" - עלידי כך מאירים

יום שני כ"ה טבת

רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) - יש לו הרי, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, וכן השורש וה"פנימיות" של

פֶּרֶק זו. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגלי-הטבע של הנפש הבהמית, עלידי עבודה: - התעוררות והתגלות האהבה להקב"ה עלידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה - חו נקראת "עבודה תמה", עבודה שלימה;

קיום מצוות-העשה ושל שמירת מצוות-הלא-תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף-על-פי-כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו - על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה - רבנו הזקן קורא להן "תבונה" - במעשה המצוות, כאילו קיים אותן עלידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. ויתר על כן, צריך לידע פֶּלֶל גדול בעבודה לבינונים, שגם אם אין יד - אין כוח, שכלו ורוח בינתו משגת - עד לידי כך, שיוכל להוליד אהבת ה' בהתגלות לבו,

ליקוטי אמרים - פרק זו

פרק זו וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת א"ם ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להיות סוד מרע דאורייתא ודרבנן ואפילו איסור קל של דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום המצוות דאורייתא ודרבנן ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לבו שיהיה לבו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו* דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינ' שבמוחו גדולת א"ם ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב ממש אשר על כן יאתה לו יתב' שתכלה אליו נפש כל חי

- התעוררות האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה - אהבה זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול", הוא - לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.

וזה פֶּלֶל גדול בעבודת ה' לבינונים: העקר הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי, - שבלב, היינו הטבע של הנפש הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שבלב, על ידי אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמה, - ועל-

הגהה (והסיבה לזה היא מפני היות המוחין שלו ונר"ג שלו מבחי' עיבור והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה והתגלות כידוע ל"ה):

ידייך, ולשלוט על הלב, - כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסוימות, להשתמש. נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה - וגם עזרה זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, עלידי התעמקותו בגדולת הקב"ה, כשמתבונן במחו פגדלת אין-סוף פרוף-הוא, להוליד מבינתו - מהבנתו בגדולת הקב"ה, רוח דעת ויראת ה' במחו, - יראה זו משפיעה עליו, להיות "סוד מרע" - מאיסורי דאורייתא ודרבנן, ואפילו איסור קל של דבריהם חס ושלום, - מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר עלידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: ואהבת ה' פֶּלֶל בחלל הימני - מקומה של אהבה של הנפש האלקית, בחשיקה וחפיצה לדבקה בו פקיום - עלידי קיום, המצוות דאורייתא ודרבנן, ותלמוד תורה שכנגד פֶּלֶן. - שכנגד כל המצוות, שכן, עלידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה

שיהיה לבו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מרגשת בלב - שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, לדבקה בו, - בהקב"ה. כך אכן צריך להיות, שהלב ירגיש באהבה להקב"ה. ואילו אצלו - אין הדבר כך, אלא: רק האהבה - הנוצרת מהתבוננותו, מסתרת במחו ותעלומות לבו, - הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו בהתגלות בלב, אינה מפני שחסר משהו בהתבוננותו, אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש נשמתו: * (והספכה לזה היא, מפני היות המחין שלו ונפש-רוח-נשמה שלו מבחינת עיבור והעלם תוך התבונה, ולא מבחינת לידה והתגלות, פֶּלֶל לידועי חן): - לידועי תורת הקבלה. בסדר התהוותן של ה"מדות" מה"שכל" באדם - למשל: עלידי הבנתו גדולת הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת האהבה להקב"ה - יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב, ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת בשכל בלבד נטיה לדבר המובן - במגמה של אהבה או של יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן עדיין

מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות שלמעלה – ישנן נשמות שהן ממדת החסד, ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנם גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי שכבר התגלו – ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה;

ואי לזאת, – ולכן, יאתה להן – ראוי לנפשו ולרוחו, להקבין – את הקב"ה, בקל לב ונפש ומאד, – בשלש הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". דהיינו קיום התרי"ג מצוות במעשה ודבר ודבר ובמחשבה, שהיא – "ובמחשבה" השגת וידיעת התורה – את

ליקוני אמרים - פרק מז

ההבנה בתורה מקבלים בלבד המחשבה, פנוקר לעיל. – בפרקים הקודמים, שעל-ידי לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי, שמההתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות להתדבק בהקב"ה – ושאי אפשר להגיע לכך אלא על-ידי קיום מצוות ולימוד תורה – נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה על-ידי קיום התורה והמצוות. הנה, כשמעמיק בענין זה מתעלמות תבונות לבו ומחו, ופיו ולבו שוין, – ההחלטה הנוצרת בלבו באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדבור, שמקיים – בן כפיו כפי אשר נגמר –

לידבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות הנה בתוך הגוף וצדורות בו כאלמנות חיות ולית מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן להקבין בכל לב ונפש ומאד דהיינו קיום התרי"ג מצוות במעשה ובדבור ובמחשבה שהיא השגת וידיעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומוחו ופיו ולבו שוין שמקיים כן בפיו כפי אשר נגמר בתבונה לבו ומוחו דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה בפיו וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצוות כפי מה שנגמר בתבונה לבו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם בחי' מוחין וחיות וגדפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת כלבו ונפשו הצמאה לה' מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסוק בהם

החלט, בתבונה לבו ומחו, דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה בפיו, וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצוות כפי מה שנגמר בתבונה לבו ומחו – הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, הרי תבונה זו – כלומר, האהבה והיראה השכליות, שאי אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה – כי אם "תבונה", מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה, להיות להם בחינת מוחין וחיות – שה"תבונה" תשמש להם כמוחין וחיות, ונרפין לפרחא לעילא, – כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שכן, כך נאמר ב"זוהר", ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" – תורה בלי אהבה ויראה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה" מייצגת אהבה ויראה לבביות אמיתיות, כאלו עסק בהם – בתורה ובמצוות, בדחילו ורחימו – ביראה ואהבה, כמשל אשר בהתגלות לבו [בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת כלבו ונפשו הצמאה לה', מפני רשפי אש אהבתו שבלבו, פנוקר לעיל], – כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות לחיות ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבו הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית לחיות ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? הואיל ותבונה זו שפמחו ותעלומות לבו

ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" – בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם – כמו שהדבר בשורש נשמתם. על-כ"פנים מובן הרי, שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, דהיינו שחלב מבין פריה חכמה וכינה שפמחו – צריך אמנם להיות, שהלב ירגיש ויחדר בהתפעלות של אהבה; אלא שאצלו המצב הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה בלבד בגדלת אינסוף פרוך הוא, דכלא קפיה בלא חשיב ממש, – כלפי הקב"ה נחשב הכל – לבלום ממש. אשר על בן יאתה

לו ותפרך שתכלה אליו נפש כל חי לדבק ולהכלל באורו; וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן – ראוי להן, להיות כלות אליו – להקב"ה, בחשיקה וחפיצה, לצאת מנרתקן, הוא הגוף, – הגוף הוא כמו נרתיק המחויק בתוכו את הנשמה, לדבקה בו, – כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה להקב"ה עד ל"כלות הנפש", רק שבעל כרחן חיות הנה בתוך הגוף וצדורות בו כאלמנות חיות, – שאין להן היתר להינשא, מפני שבעליהן שעזבו אותן, חיים עדיין. כלומר, בעצם היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה, וההישארות בגוף תהיה אצלה כדבר כפוי; ולית מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל, – המחשבה של נפשם ורוחם (בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג את הקב"ה, כי אם באשר – מחשבתן, תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה, – כשהידי לומד תורה ומקיים מצוות, הוא "תופס" ומשיג את רצונו וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. כמשל המחבק את המלך פנוקר לעיל; – אף שהמלך לבוש בלבושיו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של חיוב המלך; כך גם בעניננו: אף שהתורה והמצוות מלוכשות בענינים גשמיים, אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במוחו, וממהו נקלטת הבנה זו בלב – וזה יוצר בו את ההחלטה:

2. מדריגת נשמה אינה נזכרת כאן, כי מדריגה עליונה זו, כבר צויינה לעיל – במלים: "האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו".
3. תיקוני זהר תיקון י"ד.

התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא, אומרים בפרק זה (בו מדובר אודות זה שעובד כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו

מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע

ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו – הרי זה מהאבה המסותרת בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה כלל. ואילו בענינו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מ"תבונה" – אהבה המתעוררת בו עלידי התבוננות – הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".

היא המביאתו לעסק בהם, – בתורה ובמצוות, ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל, אלא – היה עוסק בצרכי גופו לבד – כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכי גופו, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו,

ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" – החיות וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה"

זו. [ונם אם הוא מתמיד בלמודו בטבעו, – ולכאורה היה לומר תורה גם בלי ה"תבונה", אף על פי כן אהב את גופו יותר בטבעו]. – מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה – בענינו, "במחו ותעלומות לבד" – משיעה עליו, להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של

יום שלישי כ"ו טבת

וחיות להם, – לשאר האברים, ולכן יכול להתלבש בהם – מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים ויחד עם כך ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, לחיות להם גרפין – כנפיים, להעלותם. – להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה

שארם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת, שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. אך הדחילו ורחימו – היראה והאהבה, שבתבוננות מחו ותעלומות לבד הנזכר

לעיל – נבחו דרכיהם למעלה מעלה מפינת המעשה, ואי אפשר להם – לאהבה ויראה ה"שכליות", להתלבש בפינת מעשה המצוות לחיות להם – למצוות, פחינות מחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא, – להעלותן ("לפרוח") למעלה, שכן, העבודה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד – והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים – משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במחו ועליו לעשות את המעשה – חסרה או "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שחן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחזיר ולתת את ה"חיות" הראויה

וזה – מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, רמזו רז"ל פאמרם: "מחשבה טובה תקדוש פרוך הוא מצרפה למעשה", – לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי

שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה – הרי, וזהו ליה למימר: – היה עליהם לומר: "מעלה עליו הקתוב באלו עשאה". – דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע⁴⁴ מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא

שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? אלא הענין, – שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, כי דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שבתגלות לבו, הם המתלבשים במעשה המצוות לחיות להם לפרחא לעילא, – להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? כי הלב הוא גם כן חמרי, כשאר אברים שהם כלי המעשה, – לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, – כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב – יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אלא שהוא – הלב, פנימי

עולם ההשגה – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם היצירה – על-ידי האהבה והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. אף

צירוף זה – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מצרף הקדוש-צרוך-הוא, פדי להעלות מעשה המצוות ועסק התורה הנעשים על ידי "מחשבה טובה" הנזכר לעיל, – אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", עד עולם הפריאה, מקום עליות התורה והמצוות הנעשים על ידי דחילו ורחימו –

יראה ואהבה, שכליים אשר פהתגלות לבו ממש. אבל בלאו קיי – בלעדי זאת, נמי – גם כן, עולים – התורה והמצוות, להיצירה, על ידי דחילו ורחימו טבעיים – אהבה ויראה טבעיות, המסתרים בלב כל ישראל בתולדותם, – לכל יהודי יש בטבע אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות המצוות לעולם היצירה, כמו שיתבאר לקמן באריכות: – כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות, מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על-כילפנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, כי אם בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על ידו, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב.

בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי שהאהוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אוהביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

במעשה המצוות, ועל-ידי-כך להעלות את המצוות, אם לא שתקדוש-צרוך-הוא מצרפן ומחברן לבחינת המעשה; – וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; והן – אותן אהבה ויראה שבמוח, נקראות בשם "מחשבה טובה", – הן רק "מחשבה טובה", כי אינן דחילו ורחימו – יראה ואהבה, ממש פהתגלות לבו, כי אם פתבונת מחו ותעלומות לבו כנזכר לעיל. – ומפני שהן מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח). שהקב"ה "מצרפה למעשה" –

למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" – שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגדה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה, בספירות – ומשמ מבניים אותו גם למטה בעבודת האדם: * (וכמו שכתוב בזהר ועין חיים, ה"תבונה" אותיות "בן ובת", שהן – "בן" ו"בת" בעבודה, הם: דחילו ורחימו. – יראה ואהבה. ולפעמים התבונה יורדת להיות מחין כנוקבא ד'זעיר אנפין", שהן אותיות התורה והמצוות. – ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות, לפי הסדר הרגיל, צריך מ"תבונה" להימשך ל"ז"א" (זעיר אנפין) – המושג הקבלי "מדות") – כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות – ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר הוא, שמ"בינה" נמשך ישר ל"מלכות" (בלי אמצעות ההעברה דרך "ז"א"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. והמשפיל יבין): – ה"הגדה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשה המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה – הוא

ליקוטי אמרים - פרק מז

מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה טובה כי אינן דחילו ורחימו בתבונת מוחו ותעלומות לבו כנ"ל * אך צירוף זה מצרף הקב"ה כדי להעלות מעשה המצוות ועסק התורה הנעשים על ידי מחשבה טובה הנ"ל עד עולם הבריאה מקום עליית התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר' ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

הגהה

(וכמ"ש בוורר וע"ה התבונה אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו ורחימו ולפעמים התבונה יורדת להיות מחין כנוק' דזעיר אנפין שהן אותיות התורה והמצוות והמשכיל יבין):

יום רביעי כ"ז טבת

במדריגת ה'בינוני', ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות;

כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

ובזה – במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על-ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד – בכל זאת יש בכוחן

פרק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצרי-הרע. היראה תימנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה;

ואם אין בכוחו לעורר, על-ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות במוחו ובלבו – גם אז בכוחן, להחזיק אותו

להביאו לזהירות ולשלמות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, ויבן מה שכתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיך ובלבבך לעשותו". – הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה –

"בפיך" – בדיבור, "בלבבך" – במחשבה, "לעשותו" – במעשה. ברם, במוכן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של "לבבך" במחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו

הזקן: **דְּלִבְאִירָהּ, הוּא - בְּלִבְבְּךָ** – רגשות הלב באהבה ויראה, נגד החוש שְׁלֵנוּ – לפיו לא כל כך קל להגיע לאהבה וליראה מהקב"ה, [וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית], – כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במחשד אנו רואים: שְׁאִין "קְרוֹב מְאֹד הַדָּבָר לְהַפִּיךְ לְבוֹ מִתְאוֹת עוֹלָם הִנֵּה לְאַהֲבַת ה' בְּאֵמֶת, – שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטייה המציאותית שבלב, מיקיצונית אחת לקיצונית קוטבית – מתאוות העולם הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה – תאוות העולם הזה, ואהבת ה', אינן יכולות בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות" שששם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. וְכִמּוֹ שְׂפָתַי בְּגִמְרָא: "אֲטוּ יִרְאֶה מִלְתָּא זִמְרָתִי הִיא?" – וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" – "דמוה מוכח – דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה – אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א), ואם כך הדבר ביחס ליראה וְכָל שְׂפָן אַהֲבָה. – שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראייה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק

ש"קרוב מאד" הדבר? וְגַם אֲמָרוּ רַז"ל ד'צִדִּיקִים - הִוְקָא - לְבָם בְּרִשְׁוֹתָם. – לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" – אין לבו ברשותו, "דמוה מוכח דלא לכד שאינו קרוב בו, אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו' "

ליקוטי אמרים - פרק יז

פֶּרֶק י"ז וְבוֹה יוֹבֵן מ"ש כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ דְּלִכְאוּרָה הוּא בִלְבָבְךָ נֶגֶד הַחוּשׁ שְׁלָנוּ [וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית] שְׁאִין קְרוֹב מְאֹד הַדָּבָר לְהַפִּיךְ לְבוֹ מִתְאוֹת עוֹה"ז לְאַהֲבַת ה' בְּאֵמֶת וְכִמּוֹ שְׂפָתַי בְּגִמְרָא אֲטוּ יִרְאֶה מִלְתָּא זִמְרָתִי הִיא וְכֵן אַהֲבָה. וְגַם אֲמָרוּ רַז"ל דְּצִדִּיקִים דּוֹקָא לְבָם בְּרִשְׁוֹתָם. אֲלֵא דְלַעֲשׂוֹתוֹ רַז"ל הָאֲהָבָה הַמְבִיָּא לִידֵי עֲשִׂיַת הַמְצוֹת בִּלְבָד שְׁהִיא רְעוּתָא דְּלִבָּא שְׁבַתְעִלּוּמוֹת לִבְ גַּם כִּי אֵינָה בְּהַתְגַּלוּת לְבוֹ כְּרִשְׁפִי אִשׁ וְדָבָר זֶה קְרוֹב מְאֹד וְנִקְל לְכֹל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מוֹחַ בְּקִדְקָדוֹ כִּי מוֹחוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ וְיִכּוֹל לְהַתְּבוֹנֵן בּוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יַחְפוֹץ וְכִשְׂתִּיבּוֹנֵן בּוֹ בְּגִדּוּלַת א"ס ב"ה מְמִילָא יוֹלִיד בְּמוֹחוֹ עַל כָּל פְּנִים הָאֲהָבָה לְה' לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם מְצוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ וְזֶה כָּל הָאָדָם כִּי הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם

(לשון אדמו"ר שליט"א), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם הזה לאהבת ה' והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? **אֲלֵא ד'לַעֲשׂוֹתוֹ**, – המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" – איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן,

בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה – אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה). כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" – דיבור, וממשיך "בלבבך" – מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" – מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן, הכוונה לאותה צורה שיש לה ענין ל"לעשותו", לקיום המצוות. **רוֹצֵה לומר, הָאֲהָבָה הַמְבִיָּא לִידֵי עֲשִׂיַת הַמְצוֹת בִּלְבָד, –** הכוונה לאהבה "שבתעלומת לבו ומחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שבחיס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שְׁהִיא רְעוּתָא דְּלִבָּא** – רצון הלב, שְׂפָתַי עֲשִׂיַת לִבְ, גַּם כִּי אֵינָה בְּהַתְגַּלוּת לְבוֹ כְּרִשְׁפִי אִשׁ. – ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. וְדָבָר זֶה – לעורר בתוכו אהבה כוז שבתעלומת לבו בלבד, "קרוב מאד" וְנִקְל לְכֹל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מוֹחַ בְּקִדְקָדוֹ, כִּי מוֹחוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ, – גם אם אין לבו ברשותו, וְיִכּוֹל לְהַתְּבוֹנֵן בּוֹ – במוחו, כְּכֹל אֲשֶׁר יַחְפוֹץ, וְכִשְׂתִּיבּוֹנֵן בּוֹ בְּגִדּוּלַת אֵין סוֹף בְּרוּךְ-הוּא - מְמִילָא יוֹלִיד, בְּמוֹחוֹ עַל כָּל פְּנִים, – אם לא בלבד, הָאֲהָבָה לְה' לְדַבְּקָה בּוֹ – בהקב"ה, בְּקִיּוֹם – עלידי קיום, מְצוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ. וְזֶה – העיקר והתכלית של כָּל הָאָדָם, – לקיים מצוות וללמוד תורה, כִּי הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם

בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות – כפי שיוסבר להלן: **הַמּוֹחַ שְׁלֵיט בְּמַבְעוֹ וְתוֹלְדוֹתוֹ, עַל חֵלְל הַשְּׂמַאֲלִי שְׂבֵלָב,** – מקומה של

הנפש הבהמית והיצר-הרע, משם עלולות להתעורר

תאוות, ולאחר מכן – מחשבות רעות, ועל פיו, ועל כל האברים שהם בלי

המעשה. – המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, על-כל-פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו – ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

כתיב¹⁰, – המצוות ניתנו לעשותן "היום", ש"היום" הוא עולם המעשה ה'ינקא'¹¹ – "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם הזה, האהבה להקב"ה לכשעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך

רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם", "ולמקור" – כלומר לעתיד לבוא, כו", – יקבלו את השכר, כְּמוֹ שֶׁנֶּחְבָּר בְּמָקוֹם אַחֵר. – דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא לכשעצמה יש בה משום קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת כעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם – זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי

ליקוטי אמרים - פרק יז

כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה

יום חמישי כ"ח טבת

כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר בהם שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? – והתשובה היא: וְלֹא דִבְרָה תוֹרָה בְּמַתִּים - אֱלוֹ

שְׂבַחֵיהֶם קְרוּיִם מַתִּים. – אין התורה – בה נאמר

ש"קרוב אליך וגו'" – מדברת ב"רשעים" שבחיהם

נקראים מתים. כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "דהנה

עפנה"ל ודהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהו"ר אפי'

לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות

לבם| א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת

במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב ותוקפו) ע"י שבירת לבם כו". **כִּי בְּאֵמֶת, אִי אֶפְשָׁר לְרַשְׁעִים לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה'** – שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה

ויראה, **כְּלִי שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הָעֵבֶר תְּחִלָּה, לְשֹׁבֵר תְּקִלְפוֹת, שָׁחֵם** – הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, **מְסָךְ מְבַדִּיל וּמְחַצֵּה שֶׁל בְּרִזָּל הַמִּפְסָקֶת בֵּינָם לְאֲבִיהֶם שְׂבִשְׂמִים,** – כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? – **עַל יְדֵי שְׂבִירַת לְבוֹ וּמְרִירַת נַפְשׁוֹ עַל הַמְּאִיו, – המרירות ושרון הלב – שוברים את**

הקליפות. **כְּמוֹ שְׂבִירַת בּוֹהַר עַל פְּסוּק:** "וּבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה, לֵב נְשַׁבֵּר וְגו'¹³, – קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? – **שְׁעַל יְדֵי לֵב נְשַׁבֵּר - נְשַׁבְּרָה רוּחַ הַמְּמַאֵה דְּסִטְרָא אַחְרָא [עֵזוֹ שֶׁם פִּרְשֵׁת פִּינְהָם דְּף רַמ וּפְרִשְׁת וַיִּקְרָא**

אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין להם ברשותם כלל וזה עונש על גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחיהם קרויים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על המאיו כמ"ש בוהר על פסוק זכחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה

ליקוטי אמרים - פרק יז

אם לא מי שהוא רשע באמת כמארו"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין להם ברשותם כלל וזה עונש על גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחיהם קרויים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו על המאיו כמ"ש בוהר על פסוק זכחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה

בלבם, ואין להם ברשותם כלל, – אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדרגה מ"צדיק" – אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר,

שדוקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה מי שאינו בכלל של "רשע" – "בינוני" – לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן

הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" – "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו

להודק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" – לא זו בלבד שאין להם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" –

אמנם אין להם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק". אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת הלב, ב"בינונים", הוא

ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין להם ברשותם כלל" – גם

באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב. למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים

כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם אותו טבע מתולדתם? – מסביר רבנו הזקן: וְזו עֵשׂוֹ עַל גְּרֵל וְעֵצִים עֲזוּנָם. –

10. דברים ז, יא. 11. עירובין כב, א. 12. בראשית רבה לד, יא. 13. תהלים נא, יח.

האלקי המחיה אותן, וְנִפְשֵׁיהֶן נִשְׁמָה כְּבוֹשִׁים בְּגוֹלָה אֲצִלָּה. – הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות – מצב של שבי. השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו

של השונא שבידיו הוא שבו. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות – נעדרת השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועל-ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית. וּבְשֵׁנִי שֶׁפָּרָ לְבוּ פְּקָרְפוֹ, וְנִשְׁפָּרָה רוּחַ הַטְּמָאָה וְסִטְרָא אַחְרָא, וְיִתְפָּרְדוּ – כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", כו' – ה'יא – האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה,

קָמָה מִנְפִילְתָּהּ וְגַם נִצְבָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר: – הרי, שעלייך תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" – קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה'.

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועליידי הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר על תאוות לבו. – ראוי להוסיף בקשר לאמור:

הרבי מוהרש"ב נשמתו עזן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות? הרבי נשמתו עזן ענה לו: – תורת החסידות היא, שהמוח יסיביר ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: – אכן, בכך מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לכל הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

דָּף ח וְדָף ה עֲמוּד א וּבְפִרוּשׁ הַרְמ"ז שָׁם]. – ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים – אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? – שבירת

ליקוטי אמרים - פרק יז

דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפי' הרמ"ז שם] והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא סוד גלות השכינה כמארז"ל גלו לאדם שכינה עמהם דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדם מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"ג שלו המלוכשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלת בעיר קמנה שלו ונר"ג כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו' היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים – רוח נשברה". הרי, על-כליפנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם – וְהִיא – שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזוהו חרטה על העבר, הם פְּהִינָת הַשְּׂוֹבָה תַתְּאָה, – תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה: "תשובה תתאה"⁴⁶ ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במלה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי' בשם הוי' – שתי ההי"ן; ה' עילאה (העליונה), ה' הראשונה שאחרי הי"ד – ו'ה' תתאה, ה' שאחרי הוא"ו. – "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה' עילאה ליו"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן – היא תשובה תתאה: לְעֹלֹת ה' תַתְּאָה, – של שם הוי', לְהַקְיָמָה מִנְפִילְתָּהּ שֶׁנִּפְלָה אֶל – הקליפות, הנקראות תְּחִיצוֹנִים, שְׁהוּא – נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, סוֹד גְּלוֹת הַשְּׂכִינָה, כְּמֵאֵמֶר רַז"ל⁴⁷: "גְּלוּ לְאָדָם – שְׂכִינָה עִמָּהֶם", – בתוך הגלות, דְּהִינּוּ – בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: פְּשֵׁהָאָדָם עוֹשֶׂה מְעִשֶׂה "אָדָם" – נכשל בעבירות רחמנא-ליצלו, מוֹרִיד וּמְשִׁיךְ לְשָׁם – בתוך הקליפות, פְּהִינָת וְנִיצוּץ אֱלֹהוֹת תַּמְחִיָּה אֶת נִפְשֵׁיהֶן וְחִיצוֹנֵיהֶן שָׁלוּ, – "גלות השכינה" – הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו ונשמתו, הַמְּלֻכְשִׁים בּוֹ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מִתְּקַלְפָּה, שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׂמָאֵלִי, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ – הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, בְּעוֹדוֹ רִשְׁעִי, – לפני שחזר בתשובה, וּמוֹשְׁלֵת פְּעוּר קְמֵנָה – הגוף, שָׁלוּ, – הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד אתן ועלייך נמצא בגלות גם הניצוץ

יום שישי כ"ט טבת

לקיים תורה ומצוות. הן גם מתלבשות בתורתן ובמצוותיהן. להעלותן למעלה – כאילו למד תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב. ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על-ידי "התבוננות" – טעונה המלה "מאד" (שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד") הסבר, שכן, כדי להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה לאדם במה להתבונן, צריך שתהיה לו ידיעה בגדולת ה' ולהתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב מאד"? – יסיבר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין ההתבוננות – בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. זאת, על-ידי ה"אהבה מסותרת"

פְּרָק יח.

בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת ה' וביראת ה', על-ידי ענין "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת הקב"ה. שכן, ה"מוח" הוא ברשותו של כל אחד מישראל (גם כשבלבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיקים" שלבם ברשותם), וביכולתו להתעמק במוחו בכל מה שהוא רוצה. וכשיתעמק במוחו בגדולת הקב"ה – "יוליד" בתוכו אהבה להקב"ה ויראה ממנו. גם אם מחמת סיבות שונות, אין באפשרותו "ליצור" אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב, אך, הוא יכול "ליצור" אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די בהן ל"לעשותו" – להביא אותו

מֵאֲבוֹתֵינוּ. – כל אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' – ואילו כאן מדובר על אהבה מסותרת בלבד – מטביר רבנו הזקן

עניינה של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' – רק שצריך להקדים ולבאר תחלה פאר היטב, ע"ש אהבה זו – באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, ועניינה, – מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלובשת בגוף שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש

מחפשת להיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? ואיך היא ירשה לנו, – כיצד יורשים אהבה? ואיך נכלל בה גם דחילו. – כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה – ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה? והענין, – הוא, כי האבות הן הן המרַבֵּה, – האבות היו בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, ועל כן – ולכן, וכו' להמשיך נפשירוה' נשמה לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה שבארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, – בגלל עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מזרעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלש מדרגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעת מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבעה מדרגות ועולמות כלליים, ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדרגה ומאיזה עולם באות ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מְדֻרְגָתוֹ וְכְפִי מַעֲשָׂיו. – "כפי מדרגתו" – כפי רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויוכר את עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"וזהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" – מעניקים לו מלמעלה מדרגה עליונה יותר של נשמה. ועל כָּל פְּנִים, אֶפְלוּ לְקַל שִׁבְכָלִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁךְ בְּזוּוֹנָם נִפְשׁ דְּנַפְשׁ דְּמַלְכוּת דְּעֵשְׂיָה, – "מלכות" של עולם העשיה. עולם

להקב"ה שבלב כל אחד מישראל, שהיא ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו (הכוללת בתוכה גם יראה) אין האדם זקוק לענין ההתבוננות, אלא – כפי שיסביר להלן – די לו בענין ה"זכרון", שיזכור שקיימת בו אהבה זו. זכרון זה בלבד יביא אותו לקיום התורה והמצוות. על אהבה זו

ליקוטי אמרים - פרק יח

פרק יח ולתוספת ביאור באר היטב מלת מאד שנפסקו כי קרוב אליך הדבר מאד וגו' צריך לידע נאמנה כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה' ואין לו לב להבין בגדולת א"ס כ"ה להוליד ממנה דחילו ורחימו אפי' כמותו ותבונתו לבר אעפ"כ קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא באמת לאמיתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב שרש אהבה זו ועניינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר"נ לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש

אפשר כבר לומר "קרוב מאד", שכן, גם מי שאינו שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה ומצוות. ולתוספת באור, פאר היטב, מלת "מאד" שפסקו: "כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'"¹⁵ – משמעות המלה "מאד" היא, שמאד קרוב וקל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך הדבר" היא, שעלידי התבוננות בגדלות הקב"ה, ביכולת האדם "ליצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" – טעונים

עדיין הדברים הסבר, שכן, אם דרושה לכך התבוננות והתעמקות, הרי שאין זה "קרוב מאד", צריך לידע נאמנה, כי אף מי שדעתו קצרה בידיעת ה', – חסרה לו ידיעה והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, ואין לו לב להבין בגדולת אינסוף בְּרִיךְ הוּא, – מוחו ולבו אינם מותאמים כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל להוליד מְנִינָה – מההתבוננות, דחילו ורחימו – יראה ואהבה, אֶפְלוּ כְּמֹחוֹ וְתַבּוּנָתוֹ לְבָד – לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה שתבאנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד, אֶתְעַלְפִּירֵי בְּן קְרֹב אֵלָיו הִדְבָר מֵאֵד לְשֹׁמֵר – להישמר מלעבור על איזו מצות לאלתעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה', ולעשות – לקיים, כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל, – שכן, לשלימות קיומן של מצוות העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, כְּפִיו וּבְלִבּוֹ מְנִינָה, – כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה "בלבבך" – מחשבה, כי אם גם לפי מושג האמיתי של המלה בלבבך – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מְעַמְקָא דְלִבָּא, – מעומק הלב, בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, בְּדִחִילוֹ וְרַחֲמֵי, – ביראה ואהבה. לא באהבה שבבחינת "תבונה", שכשלעצמה אין היא במדרגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשותה", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו במדרגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה' אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: שְׁהוּא "אֶהְבֵּה מְסֻתְרָת" שְׁבֵלֵב כָּלְלוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהוּא יִרְשָׁה לְנוּ

פְּחֻמָּה עֲשִׂיתָ¹⁷ – מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". וְנִמְצָא, כִּי אֵין־סוּף פְּרוּדָה־הוּא מְלַבֵּשׁ פְּחֻמָּה שֶׁנִּפְנַשׁ הָאָדָם - יְהִי מִי שְׂתִיתָ מִיִּשְׂרָאֵל, – בנשמתו של כל אחד מִיִּשְׂרָאֵל, מאיר אור מִזֵּה־אֵין־סוּף ברוך הוא. מדוע הוא מאיר דוקא בבחינת ה"חכמה"

שבנשמה – יסביר ה"תניא" להלן. וּפְחֻמָּה הִתְקַמָּה שָׁבָה, – שבנפש, עִם אֹרֶי אֵין־סוּף פְּרוּדָה־הוּא הַמְלַבֵּשׁ בָּהּ, – ב"חכמה", מִתְפַּשְׁמַת בְּכָל פְּחֻמָּה הַנִּפְשׁ בָּלָה, לְהַחְיֹתָהּ – בחיות אלקית, מִפְּחֻמָּה רֵאשָׁה עַד פְּחֻמָּה רְגֵלָה, – מהמדריגה העליונה ביותר שבנפש, הנקראת "ראש" של הנפש, עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, הנקראת "רגל" של הנפש. פְּדֻכְתִּיבִים¹⁸: "הִתְקַמָּה תְּחִיָּה

בְּעֲלִיָּה" – הנפש נקראת "בעליה", היא בעלת כוח החכמה. [וְלַפְעָמִים מְמַשִּׁיכִים פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל – לילדיהם, נְשָׁמוֹת גְּבוּהוֹת מְאֹד שְׁחִי פְעָמֵי הַקְּלִפּוֹת, – ומפני היות נשמות גבוהות אלו בשבי, ברשות "עמקי הקליפות" – והרי "כלל" בידנו, ש"אין הקב"ה בא בטרנו" עם בריותיו¹⁹ – אין הקב"ה בא בדרישות מופרות מבריותיו, לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונן, דבר שנפל ברשותן; הקליפות לא היו משחררות את הנשמות הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה של זיווג "פושעי ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה גבוהה, בתור "ילוד" של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים" הגסים של ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות חיות במדה מרובה יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה גבוהה – היא "שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה עלידי ההורים, ומתעלה למדריגה של "צדיק". כְּמוֹ שְׁפָתוֹב בְּסֶפֶר הַגְּלִילוֹתִים]: הרי, שבמדריגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו. על-כּל־פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה, ושבבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין סוף ברוך הוא. להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור־אין־סוף היא דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה".

העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש

הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: שְׂהִיָּה מְדַרְגָּה הַתְּחִתוֹנָה שְׁפָקְדָשׁת הַעֲשִׂיָּה. וְאִתְּעַלְפִּיבִין, – למרות שנפש זו היא מהמדריגה התחתונה, מְאֹחֵר שְׂהִיָּה – הנפש, מְעַשֵּׂר סְפִירוֹת קְדוּשׁוֹת, – קיים הרי "כלל", שכל דבר כד בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדריגה כלולה מכל

המדריגות, ולכן הִיא – גם המדריגה התחתונה ביותר בקדושה של עולם העשיה, בְּלוּלָה מְכֻלָּן, – מכל שאר המדריגות והספירות של "עשיה", גַם מִחֻמְכָּה דְעֲשִׂיָּה, – שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, שְׁפָתוֹבָה – ב"חכמה דעשיה", מְלַבֵּשֶׁת חֻמְכָּה דְמַלְכוּת דְאֲצִילוֹת, – שכן, כפי שיוסבר להלן, בפרק נ"ב, ספירת ה"מלכות" של עולם האצילות, מתלבשת ומאירה בעולם העשיה. ומאחר שב"מלכות" דאצילות כלולות כל עשר הספירות, הרי שעשר הספירות של "מלכות" דאצילות, מתלבשות בעשר הספירות של עולם העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה" של עולם העשיה, מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: שְׁפָתוֹבָה – ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֻמְכָּה דְאֲצִילוֹת, – שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם האצילות, שָׁבָה – ב"חכמה" של עולם האצילות, מְאִיר אֹרֶי אֵין־סוּף פְּרוּדָה־הוּא מְמַשׁ, פְּדֻכְתִּיבִים¹⁶: "ה' פְּחֻמָּה יִסַּד אֶרֶץ", – "ה' בחכמה" – אור אין סוף מאיר ב"חכמה"; "בחכמה יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת "ארץ", שכן, "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בעיניה, היא המדריגה התחתונה ביותר; וְ"כֻלָּם

שבת קודש א' שבת

הנה, הִתְקַמָּה הִיא מְקוֹר הַשְּׂכָל וְהַחֲכָנָה, – ה"שכל" וה"הבנה" נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". וְהִיא – ה"חכמה", לְמַעְלָה מִתְחַיֵּינָה שְׂהוּא – ה"בינה", חֲכָנָה הַשְּׂכָל וְהַחֲכָנָה, וְהַחֲכָנָה הִיא לְמַעְלָה מִ"ה שְׂהוּא מִה שְׂהוּא מוֹשֵׁג וּמוֹבֵן וְאֵינוֹ מְשִׁיגִים אוֹתוֹ – שְׂהוּא מִה

הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו

16. משלי ג, יט. 17. תהלים קד, כד. 18. קהלת ז, יב. 19. עבודה זרה ג, א.

להשיגו, ומן ההכרח להשיגו על-ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", כדכתיב²¹: "ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך וגו'", כלומר שבוה שאני "בער" ו"בהמות" - אני תמיד עמך". - עם הקב"ה. ולכן, אפילו קל שבקלים ופושעי

ישראל מוסרים נפשם על קדשת ה', על הרב, וסובלים ענויים קשים שלא לכפר בה' אהר. ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדלת ה', וגם כמעט שידעים - בגדולת ה', אין - הם, מתבוננים כלל, - שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, ואין מוסרים נפשם מתמת דעת והתבוננות בה' כלל, אלא בלי שום דעת והתבוננות, - הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפר בה' אהר, בלי שום טעם ומענה כלל. בלי שום מניע וסיבה הגיוניים,

שכן כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומודד, ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם הנכונות למסירות נפש היתה נובעת מן ה"שכל" ומן ה"טעם", היה כאן על-כליפנים מקום ל"טענות ומענות" בשכל: למסור את הנפש או לא. אך האמת היא, שבמסקנה ההחלטית למסור את הנפש - אין שום שקלא-וטריה, אלא ההנחה המוחלטת, שאי אפשר להיות אחרתו - דבר זה אינו נובע מה"שכל". והינה, - זהו מחמת, משום שה' אהר מאיר ומחיה כל הנפש, - של יהודי, על ידי התלבשותו בבהינת חכמה שבה, - שבנפש, שהיא - כוח החכמה, למעלה מן הדעת והשכל המשיג ומוכן: - לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל" ול"הבנה", יש בהם הכוח למסור את נפשם על קידוש השם. בכך, הובהר לנו שורשה של האהבה המסותרת: היא מושרשת ב"כוח החכמה" של הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו - ב"כוח החכמה" - מלוכב אור אין סוף ברוך הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה ומסירות הנפש.

שאינו משיג ומוכן, ואינו נתפס בהשגה עדין, ולכן מתלבש בה - ב"חכמה", אור-אין-סוף ברוך-הוא דלית מהשבה תפיסא ביה כלל. - שאין מחשבה ושכל שבאפשרותם "לתפוס", להשיג ולהבין את אור אין סוף ברוך הוא. הכוחות המהווים את ה"שכל"

ליקוטי אמרים - פרק יח

נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינוים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם כמעט שידעים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בכחי' חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושיג ומוכן:

כח ושאינו מושג, (ולכן הוא"ס מתלבש בו)". ולכן, כל ישראל, אפילו הנשים ועמי הארץ, - אלה שאינם שייכים ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם מאמינים בה', שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשגה, - כוח האמונה "קולט" את מה שה"שכל" וה"הבנה" אינם יכולים להשיג, כי "פתי יאמין לכל דבר, וערום יבין וגו"²⁰, - הפתי תופס כל דבר על-ידי האמונה בו. הרי, שתפיסתו של דבר שלא על-ידי הבנתו בשכל, היא על-ידי אמונה. ברם, כשמדובר על דבר שהשכל מסוגל לתפוס, אלא שהוא, הפתי, אין לו שכל והוא תופסו ב"אמונה" - יש בכך משום חסרון. ואילו כשמדובר אודות אלקות שהיא למעלה לגמרי מ"שכל". אין כל דרך אחרת "להשיגה", אלא על-ידי אמונה בלבד. וכך אומר ה"תניא": ולגבי הקדושי-ברוך-הוא, שהוא למעלה מן השכל והדעת, ולית מהשבה תפיסא ביה כלל - אין שום מחשבה ושכל המסוגלים להשיגו כלל, הכל כפתיים אצלו יתברך, - כולנו כפתיים גמורים לגבו, שכן ב"שכל" אי אפשר

20. משלי יד, טו. 21. תהלים עג, כב.

יום ששי כד טבת ה'תש"ג

יום ראשון

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיד.
תניא: יג. ובוה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.
אאזמו"ר שאל את הצ"צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראָגען א חיות און באלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

תרגום חפשי

אאזמו"ר שאל את הצמח צדק: מה היתה מטרתו של הסבא ב'דרכי החסידות', ומה היתה מטרתו בחסידות? ויענהו הצמח צדק: 'דרכי החסידות' הן – שכל החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה. 'חסידות' היא חיות; – להכניס חיות ולהאיר את הכל, גם את הלא-טוב, שיכירו את הרע האישי כמות שהוא, כדי לתקנו.

שבת כה טבת ה'תש"ג

יום שני

מברכים ר"ח שבט, אמירת כל התהלים בהשכמה, יום התועדות.
הפטורה: הבאים ישרש.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולך.

משיחות אאמו"ר: יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אָבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראָפּנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאָס איז דאָך רצונו ית', איז דאָס דורך עבודה פון חסידות.

תרגום חפשי

משיחות אאמו"ר: יציאת מצרים היא היציאה ממצרים ומגבלות; וחסידות היא כדי לצאת מהמצרים והמגבלות של העולם. ישנו הבדל: יציאת מצרים היא בתנועה של שבירה ועזיבה, לכן גורשו ממצרים; יציאת מצרים של חסידות היא בירור ותיקון – יציאה ממצרי ומגבלות העולם, אך בתוך העולם. כלומר: עם ההמצאות בעולם יש להיות ביציאה ממצר וגבול העולם. להסיר את המיצר והגבול ולקלוט את האמת, שהעולם עצמו הוא באמת טוב, מפני שזהו רצונו יתברך, הרי זה [מושג] על-ידי עבודת החסידות.

יום ראשון כו טבת ה'תש"ג

יום שלישי

שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק יד. והנה . . . "38" לכפור האמת.

בברכת ולמלשינים מפסיקים קצת בין "ותמגר" לתיבת "ותכניע", מתאים להכוונה, אשר "תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קליפות שצריכים העברה לגמרי, "ותכניע" – לנגד קליפת נוגה שצריכה הכנעה ויש בה בירור.

יום שני כז טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאָל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

תרגום חפשי

רבינו הזקן אמר: גשמיות של יהודים היא רוחניות. הקב"ה נותן לנו גשמיות כדי שניצור ממנה רוחניות. לעתים, כאשר לרגע אין הדבר כן, יש לתת לקב"ה ולו מנחת עני והוא נותן בשפע.

יום שלישי כח טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: ובזה יובן . . . תהי צדיק.

בספר החקירה (דרך אמונה) להצ"צ הנדפס – חסרים הרבה הגהות. הצ"צ חברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג ששם הי' צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.

יום רביעי כט טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"קנ.
תניא: פרק טו, ובזה . . . 40" חלל בקרבו.

אנן פועלי דיממא אנן [אנו פועלי יום אנו]. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה [להאיר את העולם באור תורה]. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענטשען [אנשים יסודיים], אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחבוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

יום חמישי א שבט, ר"ח ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: ובבינוני . . . "כא" מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש שי' או מתפללי נוסח אשכנז או נוסח פולין, ד' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל . . . ובפרט לגודל הענין של אמירת תהלים בציבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות . . . עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יוקבע בכל בהכ"נ מאיזה נוסח שיהי'.

יום

רביעי

יום

חמישי

יום

שני

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ד טבת-א' שבט ה'תשס"ז

כדי שיתקבל הדם כלו בפלי. ומגביה הספין למעלה, כדי שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר; ודם שפסקין, מקנחו בשפת המזרק.

ט. אור הפלי הרי הוא בפלי. הנה מקבל הדם, ונפחתו [נשברו] שולי [תחתית] המזרק קדם שיגיע הדם לאור המזרק, ואחר כך הגיע הדם לאור המזרק הנפחת - לא נתקדש הדם; שהאור שאין סופו לנוח אינו כמנחה.

י. כל הזבחים, צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו - בשעת זבחה [שחיטה], ובשעת קבלת הדם, ובשעת הולכת הדם, ובשעת זריקתו על המזבח, שנאמר: "ובשר זבח תודת שלמיו" - שתהיה הזבחה עם שאר העבודות הארבע, לשם שלמיו; וכן שאר הקרבנות. ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם, ולא חשב כלל בעולה ובשלמים - הרי הן כשרים.

יא. וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה, לשם ששה דברים: לשם הזבח, ולשם הזבח, ולשם הזבח לה' ברוך הוא, ושיקטירו לאשים [- להקריבה ולא לאכילה], ושהקטרתו לריח בלבד [- שלא יצלה ויקריבם אח"כ - שאז אין בהם ריח], ושריית זה נחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא; ואם שחט סתם - כשר, כמו שבארנו. והשוטח חטאת ואשם, צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבאו עליו.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ה

א. כבר בארנו ששחיטת הקדשים כשרה בזרים, ומקבלה ואילף מצות כהנה; וכל הזבחים, קבול דמן בכלי שרת ביד כהן. אבל מקום שחיטתו ומקום קבול דמן - אינו שונה בכלן.

ב. ביצד? קדשי קדשים - אין שוחטין אותן ואין מקבלים את דמן אלא בצפון המזבח, בכל המקום שבארנו גבולותיו בתחלת ספר זה; וקדשים קלים - שחיטתן וקבול דמן בכל מקום מן העזרה.

ג. ומנין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון? שהרי נאמר בעולה: "ושחט אותו על ירך המזבח צפנה", ובחטאת הוא אומר: "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת"; וכשם שהחטאת נקראת 'קדש קדשים', כך העולה נקראת קדש קדשים. ובאשם הוא אומר: "במקום אשר ישחטו את העלה ישחטו את האשם". ושלמי צבור הקשו לחטאת, שנאמר: "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים"; ולפיכך הם קדשי קדשים בחטאת, ונשחטין במקום שחיטתה. ומקום שחיטה הוא מקום הקבלה [של הדם].

ד. ומנין ששוחטין קדשים קלים בכל העזרה, אפלו אחורי ההיכל? שהרי נאמר בשלמים: "ושחטו פתח אהל מועד" - להכשיר כל הרוחות [צדדים], שהרי לא יחד להם

יום ראשון

הלכות מעשה הקרבנות פרק ז

א. כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר: "ביום צותו את בני ישראל להקריב" - "ביום" ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים ואין זורקין דם אלא ביום השחיטה, שנאמר: "ביום הקריבו את זבחו", ביום הזבחה תהיה ההקריבה; וכיון ששקעה החמה, נפסל הדם.

ב. כל שקרבו מתיריו ביום, מעלין אותו על המזבח כל הלילה. ביצד? זבחים שזרק דמם ביום - מקטירין אמוריהם [אבריהם] בלילה עד שיעלה עמוד השחר; וכן אברי העולות - מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכדי להרחיק מן הפשיעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האמורין ואברי העולה אלא עד תצות הלילה.

ג. אף על פי שמתיר להקטיר אמורין ואברים בלילה, אין מאתרין אותן לדעת [במכוון], אלא משתדלין להקטיר הכל ביום; חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר אמורין ואברים - אף על פי שפשרים בלילה - דוחין את השבת בזמן, ואין מאתרין אותן למוצאי שבת.

ד. כל דבר שאינו קרב אלא ביום - כגון הקמץ, והלבונה, והקטרת, ומנחות הנשרפות - מתיר להקריבן עם מבוא [- מעט לפני שקיעת] השמש; והן מתאכלין והולכין כל הלילה, כאברי עולה.

ה. הנסכים הבאים עם הזבח, אין קרבין אלא ביום, שנאמר: "ולנסכים, ולשלמים" - מקיש נסכים לשלמים: מה שלמים ביום, אף נסכים ביום. אבל הנסכים הבאים בפני עצמן - [בלא קרבן] מתקדשין בלילה וקרבין בלילה. לפיכך, אם נדמנו לו נסכים הבאים בפני עצמן, מקדישין ומקריבין בלילה; ועלות השחר פוסלת בהן, כאברי העולה.

ו. כל היום כשר לסמיכה [סמיכת ידים], ולשחיטה, ולמליקה [- שחיטה מיוחדת בעור], ולהקטרה [- קומץ מנחה], להגשה [- מנחה למזבח], ולהזיזה [- זריקת דם], ולתנופה [הנפה], ולקמיצה, ולקרבן המוספין; וכל הלילה כשר להקטיר אמורין ואברים. זה הכלל: דבר שמצותו ביום, כשר כל היום; ודבר שמצותו בלילה, כשר כל הלילה. ואף על פי כן, זריזין מקדימין למצוות.

ז. כל הזבחים - אין שוחטין אותם לכתלה אלא בספין מקלי שרת; ואם שחט בדבר ששוחטין בו החלין, אפלו בקרומית [צלע] של קנה - כשרים.

ח. וכל הזבחים שקבל מדמם פחות מדי הזיזה, לא נתקדש הדם; וצריך להתפגן לקבל כל הדם. ביצד הוא עושה? אוחו הסימנין [קנה ושוטן] בידו, ומוציא הסימנין והירידין לתוף המזרק [כלי], ושוחט שנים או רב שנים,

יום הכפורים - דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים [- ביו מוטות הארון], ושמונה על הפרכת; ומערב דם הפר והשעיר, ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה, כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים. ואם לא כן בהזיות שבפנים, כשרות.

יג. פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין - זורק מדם כל אחד מהן שבע הזיות על הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים, וארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב.

יד. וכל הדמים הנתינין על מזבח הזהב - כשהוא נכנס, עומד בין המזבח למזבחה והמזבח לפניו, ונותן על קרנות המזבח מבחוץ [- מצדה החיצוני של הקרן]: מתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית.

טו. פר כהן משיח הבא על [- כשחטא באחת מ:] כל המצוות - הכהן המשיח עצמו מקבל דמו, ומזה ממנו בפנים; ואם קבל והזה כהן הדיוט, כשר.

טז. שעירי עבודה זרה [- אם עבדו הציבור בהוראת בית הדין בשוגג], והם שעירים הנשרפין - לא נתפרש בהן בתורה כיצד נותנין דמן, ולא היכן הוא נותן; אלא לפי שהן חטאת הקהל - דינן כדיון פר העלם שהוא חטאת הקהל לכל [הדיינים] האמור בענין, למתן דמים ולשרפה ולטמא את השורף.

יז. הכבוד והמעשר והפסח - דם כל אחד מהם טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד, באיזו רוח שירצה משלש זויות המזבח; שהרי קרן מזרחית דרומית לא הנה לה יסוד, כמו שבארנו. ומנין שאינן טעונין אלא מתנה אחת? שהרי נאמר בכפור: "את דמים תזרק על המזבח" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שהוא הדיון במעשר ובפסח, שנותן דמים מתנה אחת בכבוד.

יח. כל הזבחים - מקטירין אמוריהן על גבי המזבח, אחר שזורקין דמים תחלה. וכל הזבחים - מפשיטין אותן [מערסן], ואחר כך מוציאין את אמוריהן [אבריהם], ואין מפשיטין אותן עד שירזק הדם; חוץ מחטאות הנשרפות - שאין מפשיטין אותן כלל, שנאמר: "את עורם ואת בשרם". נמצאת אומר: זורק הדם תחלה, ואחר כך מפשיט; וקורע ומוציא האמורין, ומקטירין.

יט. כל עורות קדשי הקדשים לכהנים, בין בקרבנות צבור בין בקרבנות יחיד - שנאמר: "עור העלה אשר הקריב"; אבל עורות קדשים קלים, לבצעלים. וכל עולה שלא זכה המזבח בכשרה [- שנפסלה], לא זכו לכהנים בעורה, שנאמר: "עולת איש", עולה שעלתה לאיש.

כ. כל קדשי קדשים שארע בהן פסול - קדם הפשטן, אין עורותיהן לכהנים; לאחר הפשטן, עורותיהן לכהנים. וכל העורות - מחלקין אותן אנשי משמר ביניהן מערב שבת לערב שבת [- אחת לשבוע].

כא. המתפיש [מקדיש] עולתו לכבד הבית [להוצאות

רוח. והוא הדין לשאר קדשים קלים. ואם שחטם בהיכל - כשרים; אבל אם שחטן בגגו של היכל - פסולין, שאין הנגות ראויין לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה.

ה. שלמים ששחטן קדם שפיתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר: "פתח אהל מועד" - בזמן שפתוח. אפלו היו דלתותיו מוגפות [סגורות], הרי זה כנעול; אבל הפרכת שעליו אינה פוסלת.

ו. העולה והאשם והשלמים, בין של יחיד בין של צבור - זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שנה לעולם. וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, זורק ממנו במזרק שתי זריקות על שתי זויות המזבח באלכסון - מחצי המזבח ולמטה, על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית. ומתפון כשירזק הדם על הקרן, שיהיה הדם מקיף על הזויות כמין גם [אות יוונית כמו - ך], כדי שימצא הדם של שתי מתנות [זריקות] על ארבעה כתלי המזבח, לפי שנאמר בעולה ובשלמים "סביב"; והוא הדין לאשם. ושערי הדם, נשפכים על גג היסוד הדרומי.

ז. החטאות הנאכלות - דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שנאמר בה: "על קרנת המזבח". וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, מוליכו אצל המזבח; וטובל אצבעו הימנית הסמוכה ל [א] גודל בדם, וסומך באצבעו הגדולה [- אחת] מכאן ובגודל מכאן, ומחטא [זורק] ויורד כנגד חדה של קרן, עד שיכלה כל הדם שבאצבעו. וכן הוא עושה בכל קרן וקרן. ואם נתן סמוך לקרן, באמה אחת מכאן או מכאן - כפר.

ח. וצריך לטבל אצבעו על כל קרן וקרן; וכשגומר הנתינה על הקרן, מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר כך טובל פעם שנייה - ושערי הדם שבאצבע, פסולין לתן מהן על קרן אחרת.

ט. אין בכל הקרבנות קרן שטעון הזית הדם באצבע אלא החטאת בלבד, שנאמר בה: "וטבל הכהן את אצבעו בדם"; וצריך שיהיה שם דם כדי טבילה, לא שישפג [שינגב] אצבעו בדם.

י. ומנין הוא מתחיל? עולה בכבש, ופונה לימינו, ומהלך על הסוכב [- באמצע גובה המזבח], ונותן בקרן דרומית מזרחית תחלה, ואחר כך בקרן השנייה שהיא סמוכה לה, שהיא מזרחית צפונית, ואחר כך בקרן שלישית הסמוכה לה, שהיא צפונית מערבית, ואחר כך בקרן רביעית הסמוכה לה, שהיא מערבית דרומית. ועל יסוד אותה הקרן שהשלים בה המתנות, הוא שופך שערי הדם - שנאמר: "ואת כל הדם ישפך אל יסוד מזבח העלה", זה יסוד דרומי.

יא. כל החטאות הנשרפות - דמן נכנס לפנים להיכל, ומזין ממנו שם באשר מפרש בתורה; ושערי הדם שופך אותן על יסוד מערבי של מזבח החיצון, שהוא פוגע [פוגש] בו תחלה כשיצא מן ההיכל.

יב. והיכן מזין מדמן, וכמה מזה מהן? פר ושעיר של

ז. נטל את הספין והפריש את הראה מן הכבד, ואצבע [בליטה מן הכבד מן הכבד; ולא מזיו את הכבד ממקומה. ונוקב את החזה, ונותנו לאחר. ועלה לדפן הימנית, וחתך ויורד עם השורה, ולא יגע לשורה, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רכות; חתכה ונתנה לאחר, והכבד תלויה בה.

ח. כא לו לגרה [צוואר]; הניח בה שתי צלעות מאן ושתי צלעות מאן, חתכה ונתנה לאחר, והקנה והלב והראה תלויין בה. כא לו לדפן השמאלית, והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלן ושתי צלעות רכות מלמטן; וכך היה מניח בחכרתה. נמצא מניח בשתי הדפנות ארבע צלעות בזו וארבע בזו. חתכה ונתנה לאחר, והשורה עמה, והטחול תלוי בה.

ט. כא לו לעקץ [י"א זב]; חתכו ונתנו לאחר, והאלה [חלב אחורי] ואצבע הכבד ושתי כליות עמה. נטל את הרגל השמאלית, ונתנה לאחר. וכסדר הזה מפשיטין ומנתחין כל עולת בהמה, ואלו הם הנתחים האמורין בתורה: "ונתח אותה לנתחיה".

י. בכמה [כוחנים] מוליכין את האברים לכפש? אם מן הצאן היא העולה, מוליכין אותה ששה.

יא. הראשון בראש וברגל - הראש בימינו, וחסמו כלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטה למעלה והפדר [חלב] עליה; והרגל של ימין בשמאלו, ובית עורה לחוץ [- הצד החיצוני ששם היה עור].

יב. השני בשתי הידים - של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו; ובית עורן לחוץ.

יג. השלישי בעקץ וברגל - העקץ בימינו, והאלה מדלדלת בין אצבעותיו, ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו; והרגל של שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ.

יד. הרביעי בחזה ובגרה - החזה בימינו, והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו.

טו. החמישי בשתי הדפנות - של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו; ובית עורן לחוץ.

טז. הששי בקרבים נתונים בקיף [כף גדולה], וכרעים על גביהן מלמעלה - אם היתה העולה כפש או עז; אבל אם היתה איל - מוליכין הקרבים שנים. וכן הסלת של נסקיה ביד אחד, והיין ביד אחד; ואם היה איל - הסלת בשנים והיין בשנים.

יז. נמצאת למד, שהכפש או העז - מוליכין אותו שמונה למזבח; והאיל - מוליכין אותו אחד עשר.

יח. השור - מוליכין אותו עשרים וארבעה: הראשון מוליך את הראש, והשני והשלישי מוליכין הרגל של ימין, והרביעי והחמישי מוליכין את העקץ, והששי והשביעי מוליכין את הרגל של שמאל, והשמיני מוליך את החזה; והגרה מוליכין אותה שלשה, תשיעי ושישי ואחד עשר; שתי הידים בשנים, ושתי הדפנות בשנים, והקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה - הרי עשרים וארבעה.

יט. ולמה לא יחלקו האבר של שור לחלקים? שהרי

המקדש], וכן המקדיש נכסיו והיו בהן זכרים שדינן שיקרבו עולות - אין עורותיהן לפתנים, שנאמר: "עלת איש", פרט לעולת הקדש. אלא ימכרו העורות ויפלו לכדק הבית. אחד עולת איש, או אשה, או גוי, או עבד - עורותיהן לפתנים; לא נאמר "איש", אלא להוציא מהקדש.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ו

א. מצות עשה לעשות העולה כמשפטה כתוב בתורה. וכיצד מעשה העולה? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומנתח; ומקטיר כל הנתחים על גבי המזבח, שנאמר: "והקטיר הפהן את הכל המזבחה".

ב. צמר שבראשי כבשים, ושער שבזקן התישים, והעצמות, והגידים, והקרנים, והשלפים - בזמן שהן מחברין [לבשר] - מקטירין הכל, שנאמר: "את הכל"; ואם פרו - לא יעלו, שנאמר: "ועשית עליהם הבשר והדם". וכלן שפקעו [ערו] מעל המזבח, לא יחזיר; וכן גחלת שפקעה מעל המזבח, לא יחזיר.

ג. אברים שפקעו מעל המזבח - אם יש בהן ממש [חלקים לשריפה], אפלו פקעו אחר חצות הלילה, יחזיר, שנאמר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". ואם אין בהן ממש - אפלו פקעו קדם חצות, לא יחזיר. נתחרף הבשר, וכבש עליהן כעץ, ופקעו קדם חצות - יחזיר; לא יחזיר, לא יחזיר.

ד. כשמתח אברי העולה, מוליכין כל הנתחים לכפש, ומוליחין אותן שם. ואחר כך מעלין כל האברים לראש המזבח, ומסיר גיד הנשה בראש המזבח, ומשליכו על הדשן [אפר] שבאמצע המזבח; וזורק כל האברים על האש, שנאמר: "הבשר והדם" - כשם שהדם בזריקה, כך כל האברים בזריקה. ואחר שזרקו, חוזר ועורף אותן על האש, שנאמר: "ועורף הפהן אתם". ואברים שצלגן ואחר כך העלגן למזבח - אין בהן משום ריח ניחוח.

ה. כיצד מנתחין את העולה? לא היה שובר את הרגל, אלא נוקבו, ותולה [הבהמה] בו [- ברגלה], ומפשיט; ואם היה שור, מפשיטו בלי תליה. ומפשיט עד שהוא מגיע לחזה, חתך את הראש, ונותנו לכהן; וחתך את הפרעים, ונתן לאחר; והשלים את ההפשט. וקרע את הלב והוציא את דמו, וחתך את הידים ונתנן לאחר. עלה לרגל הימנית - חתכה ונתנה לאחר, ושני ביצים עמה.. ואחר כך קורע את הבהמה עד שיגלו המעים, ונטל את הפדר [חלב] ונתנו על הראש מלמעלה על בית [מקום] השחיטה, ונטל את הקרבים [מעיים] ונתנן לאחר.

ו. הולך ומדיחין במים, שנאמר: "והקרב והפרעים ירחץ במים" - לא ביין, ולא במזג [יין מעורב במים], ולא בשאר משקין; וכל המימות כשרין. כמה מדיחין? הפרש [כרס], מדיחין אותה בבית מדיחין כל צרפה. הקרבים, אין [מדיחין] פחות משלשה פעמים. ומדיחין אותן על שלחנות של שלש שבין העמודים [- של ההפטה].

בין לפני זריקה בין לאחר זריקה - כגון שנטמאו, או שיצאו חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמן לצאת, או שלן הבשר, או לנו האמורין שלהן.

ד. והמקום השני - בהר הבית, ושמו 'בירה'; ובו שורפין חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול אחר שיצאו מן העזרה. והמקום השלישי - חוץ לירושלים, והוא הנקרא 'בית הדשן'; ושם שורפין חטאות הנשרפות בזמן שהן נשרפות כמצותן.

ה. ושרפת כל הנשרפין כשרה בזר - אינו כהן ובלילה. וכל הנשרפין חוץ לעזרה - כל העצים כשרין לשרפתן, אפלו בקש ובגבבא, שנאמר: "על עצים באש" - אש מפל מקום; ולמה נאמר "עצים"? להוציא [לשלול] את הסיד ואת הרמץ [אפר חס].

ו. חטאת העוף כיצד היתה נעשית? מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] אותה בקרן דרומית מערבית, כמו שבארנו; ויורד [דוחק] בצפרנו עד שיהתך הסימנים או רבו של אחד מהן. ואינו מבדיל הראש מן הגוף; ואם הבדיל - פסל ולוקה, שנאמר: "ומלק את ראשו ממול ערפו, ולא יבדיל". ומזה מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו, ושגרי הדם מתמצים [נשפכים] על היסוד, שנאמר: "והנשארו בדם ימצה אל יסוד המזבח" - מכלל שהנתינה על קיר שהשגרין שלו מתמצין אל היסוד, וזה הוא קיר הפתחתן.

ז. ומצוי דם חטאת העוף מעכב. ואין למזבח בה אלא דמה, והשאר - נאכל לזכרי כהנה כבשר חטאת הבהמה. ח. כיצד אוחו חטאת העוף בשעת מליקה? אוחו שתי רגליה בין שתי אצבעותיו, ושני גפיה [כנפיה] בין שתי אצבעותיו, ומוחה צוארה אל רחב שתי אצבעותיו, ומולק. וזו מעבודות קשות שבמקדש. ואם שנה ואחו בכל מקום - כשרה.

ט. וכל מקום מן המזבח כשר למליקתה, ובלבד שינה דמה למטה מאמצע המזבח; ואם הנה בכל מקום - כשרה, והוא שיתן למטה מעט מדם [- שביציאתו יוצאת] הנפש.

י. שלשה דברים היתה אותה הקרן דרומית מערבית משמשת למעלה, ושלשה למטה: מלמטה - חטאת העוף, והגשת המנחות, ושגרי הדם של עולות וחטאות הנאכלות ואשמות ושלמים ששופכין עליה. והשלשה שמלמעלה - נסוף המים שמשפכין בהן [הסוכות], ונסוף היין של נסכים, ועולת העוף בזמן שהיא רבה [- הרבה עולות] ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה - נפנין לקרן דרומית מערבית ועושין אותה שם.

יא. כל העולין למזבח - עולין דרך ימין, ומקיפין, ויורדין דרך שמאל; חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים אלו שלמעלה בקרן זו, שהן עולין ונפנין על השמאל לקרן, ועושין מלאכתן, וחוזרין לעקב [- בצד שעלון]. ומפני מה נפנין לשמאל? כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה; שאם נפנין על ימין, ומקיפין את כל המזבח עד

נאמר: "לנתחיה", ולא נתחיה לנתחים. במה דברים אמורים? בעולת הצבור; אבל עולת היחיד - אם רצו להוליך נתחיה בפחות מאלו או ביותר, מוליכין.

כ. עולת העוף, כיצד היתה נעשית? עולה לכבש ופונה לסוכב [- אמצע גובה המזבח], וכא לו לקרן דרומית מזרחית, והיה מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] שם את ראשה ממול ערפה [העורף], ומבדיל [חותך קנה ווסט]; ואם לא הבדיל, פסולה. וממצה [סוחט] דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח, למעלה מן החוט שבאמצע המזבח. ואם מצה דם הראש ולא מצה דם הגוף - פסולה; מצה דם הגוף ולא מצה דם הראש - כשרה.

כא. ונוטל את הראש, ומקיף [לוחץ] בית [מקום] מליקתו למזבח; וסופגו במלח, וזורקו על גבי האשים. וכא לו [נוטל ה:] לגוף, והסיר את המראה [זפק - מקום האוכל] והעור שעליה בידו עם הנוצה, ואת בני מעים היוצאין עמה, והשליכן לבית הדשן [אשפת האפר].

כב. "ושפע אותו בכנפיו" - בידו בלא ספין. ואינו צריך להבדיל [לקרוע הגוף], שנאמר: "לא יבדיל"; ואם הבדיל, כשר. וסופגו במלח, וזורקו על גבי האשים. לא הסיר את המראה, ולא את הנוצה, ולא את בני מעים, ולא ספגן במלח - כל ששנה בה מאחר תמצית [לאחר שסחט] הדם, כשרה.

כג. כיצד מולקין? קוצץ ויורד [דוחק] בצפרן ממול ערף; אם רצה להוליך ולהביא [כעין שחיטה], מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד [לדחוק] בצפרן, דורס. ואם נעקרו הסימנים [קנה ווסט, לפני סטיים], אינו חושש. וחותך [חוט] שדרה ומפרקת [עצם הצוואר] בלא רב בשר [שמטביב] - שאם חתך רב בשר, הרי זו כמותה קדם שיגיע לסימנין; וצריך לחתך שני הסימנים בעולה, כשהוא יורד. והמולק בסכין או מן הצדדין - אינה מליקה, אלא כמי שחנק או נחר. וכל הערף כשר למליקה.

יום שני

הלכות מעשה הקרבנות פ"ק ז

א. מצות עשה לעשות החטאות כמצותן האמורה בתורה. וכיצד מעשה חטאת הנאכלת? שוחט ונותן הדם, כמו שבארנו. ומפשיט אותה, ומפריש האמורין [אבריים] ומולחן, וזורקן על גבי האשים; ואם רצה לתן את האמורין בכלי כשמוליכן למזבח, נותן. ושאר בשרה נאכל לזכרי כהנה.

ב. וכיצד מעשה חטאות הנשרפות? שוחט וזורק הדם שלהם, כמו שבארנו; ואחר כך קורען, ומוציא האמורין, ונותן אותן בכלי, ומולחן, וזורקן על גבי האשים. ומוציא שאריתן חוץ לעיר, ומנתחין אותן שם כנתיחי העולה בעורן, ושורפין אותן שם בבית הדשן.

ג. שלשה מקומות לשרפה: אחד בתוף העזרה, ובו שורפין פסולי המקדשין, ואמורי קדשים קלים שנפסלו, ופרים ושעירים של חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול,

אם נתו דם החלין תחלה, ונתו עליו דם החטאת - אינו טעון כפוס, שהרי לא נבלע.

י. כשםכבסין את מקום הדם, מכבסין אותו במים יפה יפה עד שלא ישאר לו רשם. וכל שבעת הסמנין שמעבירין על הכתם [של נדה], מעבירין על דם חטאת, חוץ ממי רגלים, שאין מכניסין מי רגלים למקדש.

יא. כלי חרש שנתבשלה בו החטאת הנאכלת, טעון שבירה בעצרה, וכלי מתכות שנתבשלה בו, טעון מריקה ושטיפה במים בעצרה - שנגמר: "וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר וכו'". ואף על פי שלא נאמר כאן 'במקום קדוש', הרי דינן כדין הכפוס: מה כפוס הנגד בקדש, אף שבירת כלי חרש ושטיפת כלי מתכות ומריקתן בקדש. ואחד כלי שבשל בו, או כלי שצרה לתוכו רותת.

יב. מריקה בחמין, ושטיפה בצונן; במים - לא בנין, ולא במקוץ [יין מעורב במים], ולא בשאר משקין. והמריקה והשטיפה, כמריקת הכוס ושטיפתו [- שטיפה רגילה]. והשפוד והאספלה [רשת לצליה] - מגעילן [מכשיר] במים על גבי האש, ואחר כך מדיחין.

יג. במה דברים אמורים? שבשל בהן [החטאת] אחר שנורק הדם כהלכתו; אבל אם בשל קדם זריקה, או שבשל בשר חטאת הנשרפת - אינו טעון מריקה ושטיפה. בשל במקצת הפלי, טעון מריקה ושטיפה.

יד. צלה הכשר בתנור של חרש - יש בדבר ספק אם ישבר, הואיל ונתבשלה בו, או לא ישבר, הואיל ולא נגעה בו. ולא בחטאת בלבד [שוטף הכלי], אלא כל הכלים שמשפתמין בהן במקדש על ידי חמין [- בחום], בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה עקב אכילה [שלא יהיה הנשאר בכלי 'נותר']. וכן השפוד והאספלה - מגעילן עקב אכילה. ואינו מדיחין עד זמן אכילה שנייה [- של קורבנות], אלא כשישלים לאכל, יגעיל השפוד והאספלה, ומרק וישטף הכלי - בין כלי מתכות, בין כלי חרש; חוץ מן החטאת, שהוא שובר בה כלי חרש. ומבשל, ושונה, ומשלוש מיד [- וחוזר חלילה] - בין בכלי מתכות בין בכלי חרש, וממרק ושוטף עד סוף אכילה.

טו. כלי [שנעשו מ:] גללים, כלי אבנים, וכלי אדמה - אינם טעונין מריקה ושטיפה אפלו בחטאת, אלא הדחה בלבד. נאמר בחטאת: "כל אשר יגע בכשרה יקדש", להיות כמותה: אם פסולה היא, הנוגע בה פסול; ואם כשרה היא, הנוגע בה יאכל כמותה ובקדשתה.

טז. במה דברים אמורים? בשונבלעה בו; אבל נגיעה בלא הבלעה אינה מקדשת. ואחד חטאת ואחד שאר קדשים, בין קלים בין חמורים, שנגמר: "זאת התורה לעלה למנחה".

יז. נגע בשרה ברכיק [עוגה דקה], ונבלע במקצתו - לא נתקדש בלו, אלא חותך מקום הבלע.

יח. כלי שבשל בו קדשים וחלין, או קדשי קדשים וקדשים קלים - אם יש בהן [במקדש] בנותן טעם [- שאין

שיגיעו לקרן דרומית מערבית - שמא יתעשן המים והיין, או שמא ימות העוף בעשן המזבח.

יב. לפיכך, המנסף מים או יין - כשהוא מקיף את המזבח, לא יהיה בידו כלום; ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, ולא יהיה בידו כלום. וכשמגיע למערבית דרומית, נותנין לו המים או היין בידו, ומנסף שם; ואם לא הקיף - עולה ופונה על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ח

א. חמר [חומר] בחטאת הבהמה משאר קדשי קדשים, שדם חטאת הבהמה שנתו מן הכלי שקבל בו הדם קדם הזיה, על הנגד - טעון כפוס במים בעצרה, שנגמר: "ואשר יזה מדמה על הנגד, אשר יזה עליה, תכבס במקום קדש".

ב. אחד הנגד, ואחד השק, ואחד העור הרך - טעונין כפוס; אבל העור הקשה - הרי הוא כעץ, וגורד [מגורד] הדם מעליו. ואחד דם חטאת הנאכלת, או דם חטאת הנשרפת; אבל לא דם חטאת העוף, שנגמר: "תשחט החטאת" - בנשחטת הכתוב מדבר, לא בנמלקת.

ג. חטאת שנגפלה, אין דמה טעון כפוס, בין שהיתה לה שעת הפשר [- זמן שהיתה כשרה], בין שלא היתה לה שעת הפשר. איזו היא שהיתה לה שעת הפשר? שלנה ושנטמאת, ושיצאת חוץ לעצרה; ואיזו היא שלא היתה לה שעת הפשר? שנגפלה בשחיטה או בזריקת דמה.

ד. אין טעון כפוס, אלא מקום הדם בלבד; והוא שיהיה על כלי [או בגד] שראוי לקבל טמאה, וראוי לכפוס. אבל אם נתו על כלי עץ או כלי מתכות - אינו טעון כפוס, לפי שאינו ראויין לכפוס; אלא גורדן בלבד.

ה. נתו על עור הדג - אינו טעון כפוס, לפי שאינו ראוי לקבל טמאה. אבל אם נתו על עור בהמה - עד שלא הפשט, אינו טעון כפוס; אחר שהפשט, טעון כפוס - שאף על פי שאינו עתה מקבל טמאה, הרי הוא ראוי לקבל טמאה לאחר שיתעבד.

ו. נתו מן הצואר על הנגד, או מעל קרן המזבח, או שנספף הדם על הרצפה ואספו ונתו ממנו על הנגד - אינו טעון כפוס, שנגמר: "ואשר יזה מדמה", לא אמרת אלא בדם שנתקבל בכלי שרת, וראוי להזיה, ויש בו כדי הזיה.

ז. נתן ארבע המתנות, ואחר כך נתו מן הכוס על הנגד משגרי הדם - אינו טעון כפוס, ואף על פי שעדין לא נרק השגרים על היסוד; וכן בחטאות הנשרפות.

ח. נתו מאצבעו אחר שיצאת הזיה מידו [- שהזה] - אינו טעון כפוס, ששגרי הדם שבאצבע פסולין להזיה.

ט. נתו מן הנגד לבגד שני, אין הנגד השני טעון כפוס; נתו על בגד טמא, אינו טעון כפוס. נתו דם החטאת על הנגד, ונתו על דם החטאת דם חלין - טעון כפוס; אבל

בלא לחם, כגון שלמי חגיגה ושמיחה; וזה הוא הנקרא 'שלמים'. והשני - שלמים הבאים עם הלחם, כגדר או נדבה; וזה הוא הנקרא 'תודה', ואותו הלחם נקרא 'לחם תודה'. והמין השלישי - שלמים שמקריב הנזיר ביום מלאה, והם באים עם לחם; וזה הוא הנקרא 'איל נזיר'.

ו. וכיצד מעשה שלשון? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומוציא האמורין, ואחר כך מנתח את הבשר. ומפריש את החזה ושוק הזמין, ונותן האמורין עם החזה והשוק על ידי הבצלים, וכהן מניח ידו תחת ידי הבצלים, ומניף הכל לפני ה' במזרח. וכן כל הטעון תנופה, במזרח מניפין אותו.

ז. וכיצד הוא מניף? מוליך ומביא, ומעלה ומוריד. ואם היה הקרבן תודה - לוקח מן הלחם הבא עמה אחד מעשרה, ומניחו עם החזה והשוק והאמורין, ומניף הכל על ידי הבצלים כמו שבארנו.

ח. וכיצד מניחין על ידי הבצלים? נותן את החלבים על ידי הבצלים, וחזה ושוק למעלה, ושתי הפליות ויתרת הפכד למעלה מהן; ואם יש שם לחם, מניח הלחם למעלה, ומניף הכל.

ט. היה הקרבן איל נזיר - מוציא האמורין, ומפריש חזה ושוק, ומבשל שאר האיל בצורת הנשים. ולוקח הנהן הזרוע בשלה מן האיל, עם אחד מעשרה מן הלחם הבא עמו, עם החזה והשוק והאמורין, ומניח הכל על ידי הנזיר; והכהן מניח ידו תחת יד הבצלים, ומניף הכל כמו שבארנו.

י. איזה הוא חזה? כל הרוצה את הקרקע, למעלה עד הצואר, למטה עד הפרש (כרס); וחותר עמה שתי צלעות אילף ואילף. ואיזה הוא זרוע? מן הפרק של ארבעה - מהברך עד הפף של יד, שהם שני אברים מערין זה בזה. הזרוע האמורה, היא זרוע של זמין; וכנגדה ברגל, היא השוק האמורה בכל מקום.

יא. ואחר שמניפין, מולח האמורין ומקטירן על גבי המזבח; ואכל החזה והשוק נאכל לכהנים, שנאמר: "כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה"; ושאר השלמים נאכל לבצלים. ואין לכהנים זוכין בחזה ושוק, אלא לאחר הקטר האמורין.

יב. וכן הלחם שמניף עם התודה ועם איל נזיר, והזרוע הבשלה - נאכלין לכהנים; ושאר הלחם עם שאר הבשר - נאכל לבצלים. והלחם שמניף עם החזה והשוק, הן הנקראין 'מורם מתודה'; והזרוע בשלה עם החזה והשוק עם הלחם שמניף, הן הנקראין 'מורם מאיל נזיר'.

יג. הלחם המורם מן התודה, ספק תרומה הוא; לפיכך אין חיבין עליו מיתה וחקש בתרומה, ואינו מדמע בתרומה - [אם נפל לחולין אינם מתקדשים מספק].

יד. היה בעל התודה כהן - הרי שאר הלחם נאכל לבצלים כתודת ישראל, שאין הלחם הבא עם התודה או עם איל נזיר קרוי מנחה.

פי שישים בחולין כנגדו] - הרי הכל נאכל כחמור שפקה - [כדיני הקדוש ביותר], וטעון הפלי מריקה ושטיפה; והכל כחמור שפקה לכל דבר. ואם לא נתן טעם זה בזה - אין הקלים נאכלין כחמורים, ואינן כמותן לכל דבר - [לכלום], אלא הפלי טעון מריקה ושטיפה.

יט. כגד שנתו עליו דם החטאת ויצא חוץ לעזרה - מחזירו לעזרה ומכבסו שם. נטמא חוץ לעזרה, כיצד יעשה? קורעו כדי שייטהר [שקריעתו מטהרתו], ומכניסו ומכבסו בפנים; וצריך להניח [להשאר] בו [חלק] שלם כדי מעפרת - [ברוחב בגד] - לפי שנאמר "כגד", צריך לכבס בגד. ואף על פי שהוא טמא מדבריהם מפני כדי המעפרת שנושארה בו - כיון שנקרע רבו, טהר מן התורה ומתיר להכניסו למקדש לכבס הדם.

כ. מעיל [כחן גדול] שנתו עליו דם חטאת, ויצא ונטמא בחוץ, כיצד הוא עושה? והרי הקורע אותו לוקה כמו שבארנו! מכניסו [בחלקו, בגודל של] פחות פחות משלש אצבעות ומכבסו בפנים, ואחר שיתכבס כל הדם מעט מעט - [בשליש], מטבילין אותו בחוץ.

כא. פלי חרש שבשל בו החטאת ויצא - מכניסו ושוכרו בפנים. נטמא בחוץ - נקבו בכדי [גודל של] חרש קטן כדי שייטהר, ומכניסו ושוכרו בפנים; ואם נקבו נקב גדול מזה, אינו שוכרו בפנים - שהרי אינו פלי, ואין שוכרין בפנים אלא פלים. וכן פלי מתכות שבשלה בו, ויצא חוץ לעזרה - מכניסו, ומורקו ושוטפו בפנים; ונטמא פשיצא - פוהתו [שוברו] עד שייטהר ומכניסו, וחזור ומרדדו עד שישתם הפחת ויחזור כתבנית הפלים, ואחר כך מורקו ושוטפו בעזרה - שנאמר: "ואם בכלי נחשת וגו'", אין מורקין בפנים אלא פלים.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ט

א. מצות עשה לעשות כל האשמות [קרבות אשם] כמצותן האמורה בתורה. וכיצד מעשה האשמות? בין אשם ודאי בין אשם תלוי, שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומוציא האמורין [אברים], ומולחן, וזורקן על גבי האשם; ואם רצה להוליכן בכלי, מוליף. ושאר בשרם - נאכל לזכרי כהנה בעזרה, כחטאת.

ב. אשם מצרע - יש בקבלת דמו שנוי, כמו שיתבאר בהלכות מחסרי פפרה; ואף על פי כן, שאר מעשיו וזריקת דמו על המזבח ואכילתו, כשאר האשמות לכל דבר.

ג. עשית כל שלמים כמצותן, מצות עשה; והם ארבעה מינין - האחד של צבור, והשלישה שלמי יחיד.

ד. וכיצד מעשה שלמי צבור? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומוציא האמורין, ומולחן, ומקטירן. והשאר - נאכל לזכרי כהנה בעזרה כחטאת וכאשם, מפני שהן קדשי קדשים כמו שבארנו.

ה. שלמי יחיד, שלשה מינין: האחד - הוא הבא שלמים

יום שלישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק י

א. אכילת החטאת והאשם - מצות עשה, שנאמר: "ואכלו אותם אשר כפר בהם" - הפהגים אוכלים ובעלים מתכפרים. והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין הפהגים, שאכילתן מצוה.

ב. וכן אכילת שגרי מנחות - מצות עשה, שנאמר: "והנותרת ממנה, יאכלו אהרן ובניו".

ג. ואין חטאת ואשם ושגרי מנחות נאכלין אלא לזכרי כהנה בעורה; ואם נאכלו בהיכל - נאכלו, שנאמר: "לכל מנתחם ולכל חטאתם ולכל אשמים... בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו". וכן שלמי צבור, הרי הם כחטאת וכאשם כמו שבארנו.

ד. חזה ושוק של שלמים - נאכלין לכהנים זכרים ונקבות, שנאמר בהם: "לך נתתם ולבניך ולבנותיך"; וכן המורם [המפורש] מתודה והמורם מאיל נזיר, שנאמר: "כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה" - נתתי לך ולבניך ולבנותיך".

ה. וכן הבכור, שהרי נאמר בו: "ויבשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין". וכל אלו הנאכלים לכהנות - נאכלים לעבדי הפהגים ולנשיהם, כתרומה. וכלן נאכלין בכל העיר, שנאמר: "את חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור"; לא נאמר בהן 'במקום קדוש', שהיא העזרה, אלא 'טהור', שהוא כל מחנה ישראל, שפנגדו לדורות - ירושלים. והוא הדין למעשר ופסח, שהם קדשים קלים כשלמים. והמלונות ועבי החומה - כלפניהם.

ו. השלמים - נאכלים ביום הזבחה, וכל הלילה, וכל יום המתרת עד שתשקע החמה, שנאמר: "ביום הקריבו את זבחו יאכל, וממחרת... ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו'". נמצאת למד, שהן נאכלין לשני ימים ולילה אחד, בין חלק הפהגים בין חלק הבעלים; והוא הדין לבכור ומעשר, שהרי הם קדשים קלים כשלמים.

ז. אכל התודה - אף על פי שהיא קדשים קלים, אינה נאכלת אלא ביום הזבחה עם הלילה, שנאמר בה: "ביום קרבנו יאכל, לא יניח ממנו עד בקר". וכן איל הנזיר. והלחם הפא עמהן פיוצא בהן - בין חלק הפהגים, בין חלק הבעלים. והוא הדין לחטאת ולאשם ולשלמי צבור ולשגרי מנחות, שהכל נאכל ליום ולילה, שנאמר: "ביום קרבנו יאכל", כל הקרבנות במשמע; חוץ מן השלמים, שפרש בהן הכתוב, ובכור ומעשר הדומים להם.

ח. כל אלו הנאכלין ליום ולילה, דין תורה שהן נאכלין עד שיעלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה, אמרו חכמים שאינן נאכלין אלא עד חצות הלילה.

ט. כל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין אוכלין אותם אלא הטוהרין המולין [שנמולו]. אפלו וטבל

טו. שנים שהביאו שלמים בשתפות, האחד מניף ברשות חברו; אפלו הן מאה, אחד מניף על ידי בלן; מה שאין בן בסמיכה [- סמיכת ידיים על הקרבן].

טז. היתה אשה בעלת הקרבן - אינה מניפה, אכל הכהן מניף, שקרבנה טעון תנופה, והיא פסולה לתנופה. ולעולם אין אשה מניפה אלא השוטה והנזירה בלבד, כמו שבארנו; ותנופה קודמת להגשה בכל מקום.

יז. כיצד הוא הלחם שמביא עם התודה? לוקח עשרים עשרון סלת, ועושה מהן עשרה עשרונים חמץ ועשרה מצה; העשרה של חמץ, עושה אותן עשר חלות.

יח. וכיצד מחמץ? מביא שאור [- חומר התפחה] כדי [מספיק ל: חמוצן, ונותנן לתוף המדה, וממלא את המדה. אף על פי שסופה להיות חסרה או יתרה [- מעשרון], מפני השאור, שפעמים יהיה עבה וקשה ופעמים רף - אין משגיחין אלא על מדתה עתה, והרי הוא מודד עשרון עשרון שלמים. והעשרה עשרונים של מצה - עושין מהן שלשים חלות שוות, עשר חלות מכל מין: עשר חלות מאפה תנור, ועשר חלות ריקקים [רכות ודקות], ועשר חלות מרבכת [שקועה בשמן].

יט. וכיצד היא המרבכת? חולט אותה ברותחין, ואופה אותה, ואחר כך קולה אותה בשמן על הלפס [- כעין מחבת] וכיוצא בו, כדרך שקולין הספגנין; ומרבין בשמנה. וזה הוא הרבוף האמור בכל מקום.

כ. ובכמה שמן הוא עושה השלשים חלות? בחצי לג שמן. ושעור זה הלכה למשה מסיני. רביעית ממנו לרבוכה, ושמינית לחלות, ושמינית לריקין.

כא. החלות, לותת [מרטיב] הסלת שלהן בשמינית של שמן, ואחר כך לש ואופה אותם. והריקין, מושחן בשמינית שלהם אחר אפיתן. והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין, שנאמר: "אחד מכל קרבן".

כב. ולחמי תודה שאפה אותם ארבע חלות, יצא; לא נאמר 'ארבעים' אלא למצוה. והוא שיפריש החלה שלהן אחת מכל קרבן בשהן בצק - שאין מפרישין פרוסה [חתיכה], שנאמר: "אחד מכל קרבן", שלא יטל פרס.

כג. וכיצד הוא הלחם הפא עם איל נזיר? לוקח ששה עשרונות ושני שלישי עשרון, ועושה מהן עשרים חלות שוות; וכלן מצה - עשרה ריקין משוחין בשמן, ועשר חלות לותת הסלת שלהן בשמן, והכל מאפה תנור, ושמן שלהן רביעית. ושעור זה הלכה למשה מסיני. והכהן לוקח מהן שתי חלות, אחת מכל מין.

כד. שני מיני לחם שבנזיר, וארבעה מיני לחם שבתודה - מעבבין זה את זה. ומעשה הלחם של שניהן חוץ לעזרה.

כה. כיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח? אחר שזרק דמן כמו שבארנו, מפשיט, ומוציא האמורים, ומולחם, ומקטידם. ושאר בשר הבכור נאכל לכהנים, ושאר בשר המעשר נאכל לבעליו. והפסח - נאכל למנויו וכהלתו, כמו שיתבאר בהלכות הפסח.

ובמנחת הסלת הוא אומר: "וכל מנחה ללולה בשמן, וחרבה - לכל בני אהרן תהיה, איש באחיו!" שהאפויה, כשחולקין אותה אנשי בית אב (משמרת היומית) - כל שיגיע לו חלקו, אפלו פזית פת, הרי הוא ראוי לו, שהרי אוכלו מיד; אבל הסלת, אם יחלקו אותה ביניהן - נמצא מגיע לזה מלא פפו סלת או פחות, שאינו ראוי לא ללוש אותו ולא לאפותו, לפיכך הנה עולה על הדעת שיחלקו מנחה כנגד מנחה, ולא יחלקו זו בפני עצמה על כל אנשי בית אב - הצורך הכתוב לומר בה "לכל בני אהרן תהיה, איש באחיו", לומר שיחלקו אותה בפני עצמה. מכאן אמרו חכמים: אין חולקין מנחה כנגד מנחה, אפלו מעשה מחבת כנגד מעשה מחבת, או סלת כנגד סלת; אלא כל אחת ואחת חולקין שגריה בפני עצמה.

טז וכן אין חולקין עוף כנגד עוף, ולא חטאת כנגד חטאת, ולא חזה ושוק כנגד חזה ושוק; אלא כל חלק וחלק חולקין אותו ביניהן בשוה.

יז. אין הקטן חולק אפלו בקדשים קלים, אף על פי שמתר להאכילו קדשי קדשים; וכן אשה ואנדורוגינוס - אין חולקים להם בקדשי המקדש כלל, שנאמר: "איש באחיו". אבל בעל מום - בין קבוע בין עובר, בין שנולד במומו בין שהיה תמים ונפסל - חולק ואוכל, שנאמר: "לחם אלהיו מקדשי הקדשים"; והוא שיהיה ראוי לאכל, אבל אם הנה טמא, אינו חולק לאכל לערב.

יח. וכן כהן גדול - אוכל שלא בחלקה, אלא נוטל כל מה שירצה.

יט. כל הראוי לאכילת קדשים בשעת הקרבן, חולק לאכל; וכל שאינו ראוי לאכל בשעת העבודה - אף על פי שהוא ראוי לעבודה, והרי הוא ראוי לאכל לערב - אינו חולק כדי להניח חלקו לערב. כיצד? טבול יום [- טמא שיטהר בערב], ומחטר כפורים [- טהור שטרם הביא קרבנו], והאונן [- מת קרובו וטרם נקבר] ביום הקבונה, בין כהן גדול בין כהן הדייט - אין חולקין לאכל לערב.

כ. כל שאינו ראוי לאכל, אינו ראוי לעבד - חוץ מכהן גדול, שהוא עובד ואינו אוכל, כמו שבארנו. וכל איש שאינו ראוי לעבד, אינו ראוי לאכל - חוץ מבעל מום, שכבר נהפך בתורה.

כא. כל שאין לו חלק בפשר, אין לו בעורות. אפלו טמא בשעת זריקת דמים וטהור בשעת הקטר חלבאים - אינו חולק בפשר, שנאמר: "המקריב את דם השלמים ואת החלב מבני אהרן - לו תהיה שוק הימין למנה" - עד שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבאים.

כב. נטמא אחר זריקה וטבל, והרי הוא טהור אף בשעת הקטר חלבאים - הדבר ספק אם חולק או אינו חולק; לפיכך אם תפש, אין מוציאין מידו.

כג. קרבן צביר שבא בטמאה [כגון שהיו רוב הציבור טמא] - אף על פי שהטמאים מקריבין אותו, אין חולקין עם הטהורין לאכל לערב, מפני שאין ראויין לאכילה.

[1] העריב שמשו [שקעה השמש - וטהר] ולא הביא פפרתו - אינו אוכל בקדשים. והטמטום [שאין ניכר בו סימן זכר ונקבה] אסור לאכל בקדשים, לפי שהוא ספק ערל. אבל האנדורוגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד], יראה לי שהוא אוכל בקדשים קלים.

י. ומתיר לאכל את הקדשים בכל מאכל [- צלוי מבושל וכדומה]; אפלו הכהנים מתירין לאכל חלקם - בין מקדשים קלים בין מקדשי קדשים - בכל מאכל, ולשנות באכילתן, ולאכלם צלויים שלוקים ומבשלים; ולתת לתוכן תבלין של חלין, אבל לא תבלי [1] תרומה, שלא יביאו את התרומה לידי פסול [- שאם יחידו תשרף עם הקרבן]. והעצמות הנשארות מתרות, ועושין מהן כל פלים שירצו.

יא. היתה להם אכילה מועטת - אוכלין עמה חלין ותרומה, כדי שתהיה נאכלת עם השבוע [לשובע]; היתה להן אכילה מרבה - אין אוכלין עמה חלין ותרומה, כדי שלא תהיה נאכלת אכילה גסה [בלא תאבון]. וכן בשירי המנחות.

יב. אין מבשלין חטאת או אשם, עם מורם מתודה או מאיל נזיר - מפני שממעט באוכליהם [שאין נשים אוכלות חטאת] ובמקום אכילתן [שאין נאכלת בכל העיר]; ולא מורם מתודה ואיל נזיר, עם בכור או עם חזה ושוק של שלמים - מפני שממעט בזמן אכילתם [שלמים זמן אכילתם ארוך מנזיר ותודה]. ולא מורם משלמים של אמש, עם חטאת ואשם של יום - מפני שממעט באוכליהן, ובזמן אכילתן, ובמקום אכילתן. אבל חטאת ואשם מתבשלין זה עם זה, ותודה ואיל נזיר זה עם זה, והבכור וחזה ושוק זה עם זה. חתיכה של קדשי קדשים, או של פגול [- קרבן שנפסל] או נותר, שנתבשלה עם חתיכות אחרות - אותן החתיכות אסורות לזרים ומתרות לפניהם.

יג. בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאנה [- חולין] - הרי בשר התאנה אסור לטמאים ומתיר לטהורים.

יד. נאמר בעולה: "עור העלה אשר הקריב, לפהן לו יהיה", ונאמר בחטאת: "הפהן המחטא אותה יאכלנה", ונאמר באשם: "לפהן אשר יכפר בו, לו יהיה", ונאמר בשלמים: "לפהן הניק את דם השלמים - לו יהיה", ונאמר במנחה: "המקריב אותה יאכלנה" - אין הכתוב מדבר בכל אלו אלא בראוי, שהפהן הראוי לעבודה, זה הוא שיש לו חלק לאכל; ומי שאינו ראוי בשעת הקרבן, כגון שהיה טמא - אין לו חלק לאכל, אפלו כשיטתה לערב. אבל לענין חלקה, הכל לאנשי בית אב שמקריבין באותו היום; וכלם חולקים בכל קדשי המקדש איש באחיו - בין זה שהקריב, בין אחיו שעמו במקדש שלא הקריב.

טו. ולמה חלק הכתוב במנחות, בין מנחות האפויות ומנחת הסלת? שהרי באפויות הוא אומר: "כל המנחה אשר תאפה בתנור... לפהן המקריב אותה, לו תהיה",

ט. זר שאכל כזית מחטאת העוף - לוקה שפטים: אחת משום זר שאכל את הקדש, ואחת משום אוכל נבלה; שכל מלוקה [- שחיטה מיוחדת בעוף] נבלה היא, וכשהתרה - לכהנים התרה, לא לזרים. והרי הן שני אסורין הבאין באחד, כמו שבארנו.

הלכות מעשה הקרבנות פֶּרֶק יב

א. המנחות, הן מן הקרבנות; והמנחות הבאות בפני עצמן ואינן באות משום [בתור] נסכים - מהן מנחת צבור, ומהן מנחת יחיד.

ב. וכל המנחות סלת חטים, חוץ ממנחת שוטה ועמר התנופה [קרבו העומר] שהן מן השעורים.

ג. שלש מנחות לצבור: עמר התנופה - והוא קרב למזבח, כמו שיתבאר. ושתי הלחם שמביאין ביום עצרת [שבועות] - ואלו נקראו 'מנחה', ואינן קרבין לגבי המזבח, והן חמץ, ועליהן נאמר: "קרבן ראשית תקריבו אותם לה", ואל המזבח לא יעלו. והמנחה השלישית - הוא לחם הפנים שעושין בכל שבת, ואינו קרב לגבי המזבח, אלא בלו נאכל לכהנים, כמו שיתבאר.

ד. ותשע מנחות ליחיד, וכלן קרבין למזבח; ואלו הן: (א) מנחת חוטא - והיא המנחה שמקריב העני, כשיתחייב חטאת ולא תגיע ידו [- שאינו ביכולתו לקנות שה]. (ב) מנחת שוטה - והיא מנחת הקנאות, שפכר נתפרשו מעשיה בתורה. (ג) המנחה שמקריב כל כהן תחלה כשיתכנס לעבודה, שמקריב אותה בידו; והיא הנקראת 'מנחת חנוף'. (ד) המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום, והיא הנקראת 'מנחת חבתין'. (ה) מנחת הסלת, והיא באה בנגד ונדבה. (ו) מנחת מחבת, והיא באה בנגד ונדבה. (ז) מנחת המרחשת [טיגון עמוק], והיא באה בנגד ונדבה. (ח) מנחת מאפה תנור חלות, והיא באה בנגד ונדבה. (ט) מנחת ריקיין [חלות רקות ודקות], והיא באה בנגד ונדבה.

ה. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - אין כל אחת מהן פחותה מעשרון, ומעוטו [- כשחטר מעט] מעכב את בלו; והמש מנחות הבאות בנגד ונדבה - יש לו להתנדב ולגדור מהן כל שיצדה, אפלו אלף עשרון. אבל מנחת העמר, ומנחת חוטא, ומנחת קנאות, ומנחת חנוף, והתבתינן - כל אחת מהן עשרון אחד, לא פחות ולא יתר.

ו. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - טעונות נחייבות [ב: הגשה במערכב כנגד חדה של קרן דרומית מערבית, ואינן טעונות תנופה; חוץ ממנחת שוטה ועמר התנופה - ששתיהן טעונות תנופה והגשה.

ז. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח, טעונות שמן ולבונה - לג שמן לכל עשרון, וקמץ לבונה לכל מנחה, בין שהיתה עשרון אחד בין שהיתה ששים עשרון, שאין מביאין בכלי אחד יתר על ששים עשרון, כמו שיתבאר; חוץ ממנחת קנאות ומנחת חוטא, שנאמר: "לא ישים עליה שמן, ולא יתן עליה לבונה".

ח. נתן והקריב - לוקה על השמן בפני עצמו ועל

הלכות מעשה הקרבנות פֶּרֶק יא

א. כל האוכל כזית מבשר העולה - בין לפני זריקת דמה, בין לאחר זריקת דמה - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך... ונדריך אשר תדר" - מפי השמועה [מסורת משה רבינו] למדו, שזו אזהרה לאוכל בשר העולה.

ב. והחלב של עולה, ובשרה, והסלת והיין והשמן של נסכיה - תמשתן מצטרפין לכזית.

ג. וכן האוכל כזית מכל האמורין [אברים] - בין לפני זריקה בין לאחר זריקה, בין כהן בין ישראל - לוקה, שהאמורין כליל למזבח ככל העולה, והרי נאמר במנחת כהנים: "כליל תהיה, לא תאכל" - כל שהוא כליל למזבח אכילתו בלא תעשה, ולוקין עליו ככזית. וכן כל האוכל כזית מבשר חטאות הנשקפות - לוקה, שנאמר: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד... לא תאכל, באש תשרף".

ד. כל האוכל כזית מבשר הקדשים, אפלו קדשים קלים, קדם זריקת דמים - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך... ונדבתיך"; כלומר, לא תוכל לאכל נדבותיך בשעריך, קדם שזרקין דמן בשערי המקום [- לה]. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל תודה או שלמים קדם זריקת דמים; והוא הדין לשאר הקדשים, בין קלים בין חמורים. וששה דברים שבתורה, שהם החלב והבשר והסלת והשמן והיין והלחם - בלן מצטרפין לכזית.

ה. כל האוכל כזית מבשר קדשי קדשים חוץ לעזרה - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל מבשר חטאות ואשמות חוץ לעזרה; והוא הדין לאוכל קדשים קלים חוץ לירושלים שהוא לוקה - שחומת ירושלים לקדשים קלים, כחומת העזרה לקדשי קדשים. ואחד בשר חטאת ואשם, או שירי מנחות.

ו. בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה, ובשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - נפסל, ונאסר לעולם. ואף על פי שחזר למקומו, אסור לאכלו; והאוכל ממנו כזית - לוקה, שנאמר: "ובשר בשרה טרפה לא תאכלו", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו - נעשה כטרפה, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.

ז. נכנס בשר קדשים קלים להיכל - הרי זה כשר.

ח. זר שאכל כזית מבשר קדשי קדשים בעזרה אחר זריקת דמים - לוקה, שנאמר: "ואכלו אותם אשר פפר בהם... וזר לא יאכל" - במקום שהכהן אוכל, ובעת שראוי לאכל - אם אכלו שם הזר, לוקה. אבל אם אכל הזר בשר קדשי קדשים בחוץ - לוקה משום אכלם בחוץ, לא משום זר שאכל קדש, שהרי אינם ראויין שם לכהנים. וכן אם אכלם בעזרה קדם זריקה - לוקה משום אוכל קדם זריקה בלבד, לא משום זרות.

א. אינו לוקה, שנגאמר: "אשר תקריבו לה", וכבר קרבה זו, והיא כשרה.

יט. המחמץ לחם הפנים - לוקה, שנגאמר: "כל המנחה". אבל מנחת נסכים אין בה מלקות, שאם גבלה במים - הרי נפסלה קדם שתתחמץ; ואם גבלה בשמן של נסכים - מי פרות הן, ואינן מחמיצין.

כ. החטים של מנחות - אין לותתין אותן [- שורין במים להפריד פסולתן], שמא יחמיצו; שהרי בחוץ לותתין אותן, ואין הכל זריזין לשמרן. אבל מנחת העמר - הואיל והיא של צבור, לותתין אותה; שהרי הצבור זריזין הן, ומשמרין אותה [שלא תחמיץ].

כא. כל המנחות הנאפות - גלושות בפושרין, ומשמרין שלא יחמיצו; הואיל ולישתן ואפיתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן.

כב. ובמקום שמכשילין קדשי קדשים - שם אופין את המנחות, שנגאמר: "זה המקום אשר יכשלו שם הפהנים את האשם ואת החטאת ואשר יאפו את המנחה וגו'".

כג. כל המנחות - טחינתן והרקדתן [בנפה] בחוץ, ולישתן ועריכתן ואפיתן בפנים; וכל מעשיהן פשרים בזר, עד שיכבאו לבית הקמיצה. ומחבת ומרחשת [מין מחבת] היו בעזרה; ושתיהם מקלי השרת, ומקדשין [את הניתן בהן]. ותנור של מקדש, של מתכת היה.

יום רביעי

הלכות מעשה הקרבנות פרק יג

א. מצות עשה לעשות כל מנחה כמנחה האמורה בתורה.

ב. וכיצד עשית חבתי כהן גדול? מביא עשרון שלם, וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש - שאף על פי שהיא קרבה חציין, אינה מתקדשת לחציין; ומביא עמה שלשת לגין שמן - שנגאמר: "בשמן תעשה", להסיף לה שמן כנסכי הפךש. וכולל הסלת בשמן, וחולט [שורה] אותה ברותחין, ולש מפל חצי עשרון שש חלות; נמצאו שמים עשרה חלות.

ג. ואחת אחת היו נעשות. וכיצד עושה? מחלק השלשת לגין ברביעית שבמקדש, רביעית לכל חלה; ואופה החלה מעט, ואחר כך קולה אותה על המחבת בשאר רביעית השמן שלה. ואינו מבשלה הרבה - שנגאמר: "תפיני", בין בשל ונא [- מבושל מעט].

ד. ואחר כך חולק כל חלה וחלה לשנים באמד [ע"פ הערכה - בידן] - כדי שיקרוב החצי בפקר והחצי בערב; ולוקח החציים, וכופל כל אחד מהן לשנים, ופותח עד שתמצא כל פתיתה כפולה לשנים. ומקריב החציין עם חצי קמץ לבונה בפקר, והחצי הנשאר עם חצי קמץ לבונה בערב. ואם היתה מנחת חנוף - אינו חוצה, אלא מקריבה פלה כאחת עם קמץ לבונה. ושתיהן פליל לאשים.

ה. מנחת הסלת כיצד היתה נעשית? מביא עשרון סלת

הלבונה בפגי עצמה; נתן כלי שיש בו שמן או לבונה על גביה - אינו עובר ולא פסל. מנחת חנוף והחבתין - מוסיף לכל אחת מהן שמן, כמו שיתבאר.

ט. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח נקמצות [נוטל מהן קומץ]. מקטירין הקמץ פלו על גבי המזבח, והשאר נאכל לפהנים; חוץ ממנחת זכרי כהנה - שאינה נקמצת, אלא מקטירין אותה פלה, שנגאמר: "וכל מנחת פהן וגו'". הנה למדת, שמנחת חנוף, והחבתין, וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה - פלן נשרפות על גבי המזבח, ואינן נקמצות.

י. הפהנת - מנחתה נקמצת כמנחת ישראל, ושיירה נאכלין.

יא. ולדות שנתערבו, והרי כל אחד מהן ספק כהן - מנחתם נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים. כיצד עושים? הקמץ קרב בפגי עצמו, והשירים מתפורזין על בית הדשן [- מקום האפר, ואינם קרבים].

יב. כל הנשואות לכהנים, בין פהנת בין ישראלית - אין שירי מנחותיהן נאכלים, מפני חלק הבעל [- ומנחת כהן קריבה כולה], ואינה פלה לאשים [למזבח], מפני חלק האשה [שרק מנחת כהן קריבה כולה]; אלא הקמץ קרב לעצמו, והשירין מתפורזין על בית הדשן. הקמיצה - בכל מקום בעזרה; ואם קמץ בהיכל, כשרה.

יג. ומקדשין מנחה בכלי [אפילון] שעל גבי קרקע, וקומצין מקלי שעל גבי קרקע; ואין מקדשין הקמץ בכלי שעל גבי קרקע. ומאימתי יתרו השירים באכילה? משיצת האור [האש] ברכ הקמץ.

יד. כל המנחות הקרבות לגבי המזבח - מצה; וכן שירי המנחות שאוכלין הפהנים - אף על פי שהם מתרין לאכל אותן בכל מאכל, ובדבש - אין אוכלין אותה חמץ, שנגאמר: "לא תאפה חמץ, חלקם" - אפלו חלקם לא יחמיצו. ואם התמיץ שיריה, לוקה; והמחמץ אחר המחמץ [- לש בחימוץ ואחר אפה בחימוץ], חייב. ולוקין על כל עושה ועושה שבה.

טו. כיצד? לשה חמץ, או ערכה [לישה נוספת] חמץ, או קטפה [הרטיבה] חמץ, או אפיה חמץ - לוקה, שנגאמר: "לא תעשה חמץ", ונגאמר: "לא תאפה חמץ" - לתייב על כל מעשה ומעשה יחידי שבה. עשה חמץ מתחלה ועד סוף - לוקה על כל מעשה מהן.

טז. הניח שאור [חומר התפחה] על גבי העסה, והלף וישב לו, ונתחמצה מאליה - לוקה, שהנחת השאור הוא המעשה.

יז. תבל השירים בקצח [כמיו כמון] או בשמשמין ובכל מיני תבלין ושמןנים - פשר; מצה היא, אלא שנקראת 'מצה מתבלת'.

יח. המחמץ מנחה פסולה - פטור, שנגאמר: "אשר תקריבו לה לא תעשה חמץ" - הכשרה לה, לא הפסולה. חמצה כשהיא כשרה, ויצאת לחוץ, וחסר וחמצה אחר שנפסלה ביציאתה - אינו לוקה; חמצה בראשו של מזבח

ואם מנחת כהנים היא - אינו קומץ, אלא נותן מלח על בלה, ומשליך הכל על גבי האשים.

יג. כיצד קומצין מנחות הנקמצות? פדרף שקומץ פל אדם: פושט פס [כף] ידו, וקומץ [סוגר]. קמץ בראשי אצבעותיו או מן הצדדין - לא יקטיר; ואם הקטיר, הורצה [התקבל]. ואם הוסיף בקמץ, כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ - הרי זה פסול.

יד. אין [מידת ה:] קמץ פחות משני זיתים; ומקצת הקמץ מעכב את פלו. והקמץ והלבונה מעכבין זה את זה. הסלת והשמן מעכבין זה את זה. ומקצת השמן מעכב את פלו - אין פחות מלג לעשרון, כמו שבארנו.

הלכות מעשה הקרבנות פ"ק יד

א. מתנדב אדם ונודר עולה ושלמים, וכל מין שירצה מתמשה מיני מנחות הבאות בגדר ונדבה; ומתנדב או נודר מנחה ממנחות נסכים לבדה, אינה מין משלשת מיני מנחות נסכים שבארנו. ומתנדב או נודר יין בפני עצמו, או שמן בפני עצמו, או לבונה בפני עצמה או עצים למערכה [למזבח] - מפני שהן פקרן, שגאמר: "וילקחן העצים".

ב. שנים מתנדבין או נודרין קרבן אחד, עולה או שלמים; אפלו פרידה [יחידה] אחת של תורים או בני יונה, מביאין אותה בשתפות. אבל המנחה אינה באה בשתפות. ודברים אלו דברי קבלה [ממשה מסיני] הן.

ג. הניח מנחה לשני בניו, ומת - הרי אלו מביאין אותה. ד. אינה הוא נדר, ואיזו היא נדבה? האומר: 'הרי עלי עולה', או 'הרי עלי שלמים', או 'הרי עלי מנחה', או 'הרי דמי בהמה זו עלי עולה' או 'שלמים' - זה הוא הנדר; אבל האומר: 'בהמה זו' או 'דמי בהמה זו עולה' או 'שלמים', או 'הרי העשרון הזה מנחה' - זה היא נדבה.

ה. מה בין נדרים לנדבות? שהנודר - אם הפריש קרבנו ואכד או נגנב, חיב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר; והמתנדב ואמר 'זו' - אם מת או נגנב, אינו חיב באחריותו.

ו. האומר: 'דמי שור זה עלי עולה, ודמי בית זה עלי קרבן', ומת השור ונפל הבית - חיב לשלם; אמר: 'הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה' - אינו חיב באחריותה.

ז. ככר בארנו שהעושה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות - אינו כבית עבודה זרה. והאומר: 'הרי עלי עולה על מנת שאקריבנה במקדש', והקריבה בבית זה - לא יצא. 'שאקריבנה בבית זה' - אם הקריבה במקדש, יצא. הקריבה באותו הבית, יצא - הרי הוא כמי שנדר עולה על מנת שלא יהיה חיב באחריותה. וענוש פרת על העליתה בחוץ. וכן אם אמר: 'הריני נזיר על מנת שאגלח בבית זה' - אם גלח שם, יצא; הרי הוא כמי שנדר לצער עצמו, והרי צער עצמו; ואינה נזירות.

ח. חטאת ואשם אינן באין אלא על חטא, ואינן באין

או כמה עשרונות כפי נדרו, ושמן הראוי לה; ומודד בעשרון של מקדש, ונותן שמן בכלי, ואחר כך נותן עליו את הסלת, ואחר כך נותן שמן אחר על הסלת, וכולל הסלת בו; ואחר כך נותנה בכלי שרת, וצק לתוכה שמן. ושמן שנתן תחלה, עם שמן הכלילה, עם השמן שיוצק - הכל לג לעשרון. ונותן עליה לבונה.

י. מנחת המנחת והמרחשת [מיו מחבת] כיצד? נותן השמן בכלי, ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר, וכולל הסלת; ואחר כך לשה בפושרין, ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שנדר; ופותרת אותה פתים [לפתיתים], ונותנה בכלי שרת, ויוצק עליה שאר השמן, ונותן עליה לבונה.

ז. מה בין מחבת למרחשת? מרחשת - יש לה שפה, והבצק שאופין אותו עליה רף, שהרי יש לה שפה ואינו יוצא; ומחבת - אין לה שפה, והבצק שאופין אותו בה קשה, כדי שלא יצא מכאן ומכאן.

ח. מנחת מאפה תנור כיצד? אם חלות היא - בולל הסלת בשמן, ולש בפושרין, ואופה, ופותרת, ונותן בכלי שרת, ונותן עליה לבונה; ואין בה יציקת שמן, שגאמר: "חלות מצת בלולת בשמן". ואם רקיקין [חלות זקות ורקות] היא - לשים את הסלת בפושרין, ומושח את הרקיקין בשמן, שגאמר: "ורקיקי מצות משחים בשמן"; ויראה לי, שאחר אפיה מושח אותם.

ט. וכיצד מושחין? מביא לג שמן לכל עשרון, ומושחין וחוזר ומושחין עד שיכלה כל השמן שבלג.

י. כל ארבע מנחות אלו האפויות - כשאופין אותן, אופין כל עשרון עשר חלות; ואם רבה בחלות או חסר, כשרה. וכיצד פותרין אותן? כופל החלה לשנים, והשנים לארבעה, ומבדיל [חותר]; ואם היתה המנחה של זכרי כהנה [שכולה למזבח], אינו מבדיל; ופותרת. וכלן פתיתתן פתיתים, ואם הגדיל הפתיתין או הקטינן, כשרה.

יא. לא בלל, לא פתת, לא הגיש [המנחה לקרן המזבח], לא משח את הרקיקין - כשרה; לא נאמרו כל הדברים האלו אלא למצוה, שכך היא מצוה.

יב. סדר הבאת המנחה כיצד? מביא אדם סלת מתוף ביתו בקלות [כלים] של כסף ושל זהב או של שאר מיני מתכות - כלי שהוא ראוי [להיות] לכלי שרת. ואם היתה מנחת הסלת - נותנה לכלי שרת, ומקדשה בכלי שרת; ואם היתה מן המנחות הנאפות - אופה אותה שם במקדש, ופותרת כמו שבארנו, ונותן הפתיתין לכלי שרת. ונותן עליה שמנה ולבונתה, ומוליכה אצל כהן; והכהן מוליכה אצל המזבח, ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חדה של קרן, ודיו. ומסלק את כל לבונה לצד אחד, וקומץ ממקום שנתרבה שמנה, שגאמר: "מסלתה ומשמנה". ונותן הקמץ לכלי שרת, ומקדשו בכלי שרת; וקמץ שחלקו בשני כלים, אינו קדוש. וחוזר ומלקט את כל לבונה, ונותנה על הקמץ שבכלי, ומעלה אותו על גבי המזבח, ומולחו, ונותנו על גבי האשים בכלי שרת.

האשה, עוברת ככל [לא] תאחר; אכל היורש אינו עובר ככל תאחר.

טו. כל הקרבנות שעברו עליהן שלשה רגלים - לא נפסלו, אלא מקריבין וכשרים; וככל יום ויום אחר השלש רגלים הוא עובר בלא תאחר, ובית דין מצוין לעשותו מיד, עד שיקריב קרבנותיו ברגל שפגע בו תחלה.

טז. אף על פי שנגאמר: ["יקריב"] "לרצנו", כופין אותו עד שיאמר 'רוצה אני'. בין שנדר ולא הפריש [בהמה], בין שהפריש ולא הקריב - כופין אותו עד שיקריב.

יז. כל חזבי עולות ושלמים, ממשפנין אותן; אף על פי שאין מתכפר לו עד שירצה, שנגאמר: "לרצנו" - כופין אותו עד שיאמר 'רוצה אני'. אכל חזבי חטאות ואשמות, אין ממשפנין אותן; הואיל והם מעכבי כפרה, אין חוששין להם שמה פשעו וישהו קרבנותיהם; חוץ מחטאת נזיר, הואיל ואינה מעכבת אותו מלשתות יין - שמה יאחר אותה, לפיכך ממשפנין אותו עליה.

הלכות מעשה הקרבנות פרק טו

א. האומר: 'ולדה של זו עולה, והיא [אמה] - שלמים' - דבריו קימין. 'היא שלמים, וולדה עולה' - אם לכף נתפנו, דבריו קימין; ואם אחר שגמר בלבו [- שהתכוון] והוציא בשפתיו שתהיה שלמים, חזר בו ואמר 'ולדה עולה' - אף על פי שחזר בו בתוך כדי דבור [מיד], הרי ולדה שלמים; שאין חזרה בהקדש, ואפלו בתוך כדי דבור.

ב. האומר: 'ידה של זו עולה, או יגלה של זו עולה' - תפכר לחזבי עולות, ודמיה [הכסף ממכירתה] חלין חוץ מדמי אותן האברים; והוא [בתנאי:] שיהיה זה המחזיב עולה שקנה אותה, נדר עולה בדים קצובים [- ובהמה זו שווה כפי נדרו]. האומר: 'לבה' או 'ראשה של זו עולה' - הואיל והקדיש דבר שהנשמה תלויה בו, הרי בלה עולה; הקדיש אכר אחד מן העוף, הרי זה ספק אם נתקדש בלו או לא נתקדש.

ג. האומר: 'בהמה זו, חציה עולה וחציה שלמים' - קדשה; ואינה קרבה, אלא תרעה עד שיפיל בה מום, ותפכר, ויביא בחצי דמיה עולה, ובחצי דמיה שלמים. היה מחזיב חטאת, ואמר: 'חציה חטאת וחציה עולה' או 'שלמים', או שאמר 'חציה עולה' או 'שלמים', וחציה חטאת - הרי היא תמות, כמו שיתבאר בחטאות המתות.

ד. בהמת השתפין שהקדיש אחד מהם חציה שלו, וחזר ולקח [קנה] החצי האחר והקדישו - הרי זה קדשה וקרבה; אף על פי שמתחלתה דחוייה היתה [שלא יכלה להיקרב] כשהקדיש חציה - אין הדחוי מעקר דחוי; ואף על פי שהוא קדשת דמים, הואיל והיא בעלי חיים, אין בעלי חיים נדחים, והרי נראית [ראויה] בלה להקרבה - לפיכך תקרב; ועושה תמורה [- אם יחליף זו באחרת גם השניה תהיה קדושה].

ה. האומר: 'דמי בהמה זו עולה', או 'הרי זו לעולה' -

בגדר ונדבה. האומר: 'הרי עלי חטאת' או 'אשם', או שאמר: 'הרי זו חטאת' או 'אשם' - לא אמר בלום. היה מחזיב חטאת או אשם, ואמר: 'הרי זו לחטאתי' או 'לאשמי', או 'הרי המעות האלו לחטאתי' או 'לאשמי' - דבריו קימין.

ט. האומר: 'קרפן מצרע זה', או 'יולדת זו', 'עלי' - אם היה אותו מצרע או היולדת עניים, מביא הנזדר קרפן עני; ואם היו עשירים, מביא הנזדר קרפן עשיר, אף על פי שהנזדר עני.

י. האומר: 'חטאתו ועולתו ואשמו ושלמיו של פלוני עלי' - אם רצה אותו פלוני, הרי זה מניחו להקריב על ידו, ומתכפר לו. רצה בשעת הפרשתו ולא רצה בשעת הקרבה אלא חזר בו - בעולה ובשלמים - מקריבין, ומתכפר לו בהן אף על פי שאינו רוצה עתה, שהרי רצה בשעת הפרשה. אכל בחטאת ואשם - לא נתכפר לו עד שירצה מתחלה ועד סוף.

יא. האומר: [שנודדים בעת כעסו] 'הרי עלי פנדרי רשעים, שמגדריהן נזיר וקרפן ושבועה' - תיב ככלן [בשלושה הנ"ל]; 'פנדרי כשרין' - לא נתחזב בלום [שאינם נודדים מכעסו]. 'הרי עלי פנדבות כשרין' - הרי זה נדר בגזיר ובקרפן. וכל פנויי קרפן, פקרפן.

יב. אין הנזדר ולא המתנדב תיב, עד שיהיה פיו ולבו [- כוונתו] שוין. כיצד? המתפנו לומר: 'הרי עלי עולה', ואמר 'שלמים', או שהתפנו לומר: 'הרי זו עולה', ואמר 'שלמים' - לא אמר בלום. נתפנו לנדר בעולה ואמר 'קרפן', לנדר בתרם [- להוצאות המקדש] ואמר 'הקדש' - דבריו קימין; שהעולה קרפן, והתרם הקדש. וכן כל פיוצא בזה. בנדרים ובנדבות, אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו בלום - תיב. כיצד? גמר בלבו שזו עולה או שביא עולה - הרי זה תיב להביא, שנגאמר: "כל נדיב לבו וביאה" - בנדיבת הלב יתחייב להביא. וכן כל פיוצא בזה מנדר קדשים ונדבותם.

יג. אחד נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם תיב בהן מערכין ודמים [- כגון שאמר ערכי או דמי למקדש] ומעשרות ומתנות עניים - מצות עשה מן התורה שביא הכל ברגל שפגע בו תחלה [- בחג הראשון שבא], שנגאמר: "ויבאת שמה, והבאתם שמה", כלומר, בעת שתבוא להג, תביא כל מה שאתה תיב בו ברגל ותתן כל חוב שעליך לשם. הגיע הרגל ולא הביא - הרי זה בטל מצות עשה; עברו עליו שלשה רגלים ולא הקריב קרבנותיו שנזדר או התנדב, או שלא נתן הערכים והתרמים והדמים - הרי זה עבר בלא תעשה, שנגאמר: "לא תאחר לשלמו". אינו עובר בלא תעשה, עד שיעברו עליו רגלי השנה בלה. ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה.

יד. הקדיש בהמה למזבח, ועברו עליו שני רגלים ונפל בה מום ופדיה על בהמה אחרת - אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו על האחרת שלש רגלים. ואחד האיש ואחד

ה. האומר: 'הרי עלי שור שנה מנה' - יביא שור שנה מנה באותו מקום, חוץ מנסכיו [י' ו' ומנחה הבאים עמו]; הביא שנים במקנה, לא יצא.

ו. האומר: 'שור זה עולה', ונפל בו מום - אם רצה, יביא בדמיו שנים; ואפלו הביא בדמיו איל אחד, יצא. אמר: 'שני שורים אלו עולה', ונפל בהן מום - אם רצה, יביא בדמיהן אחד. 'איל זה עולה', ונפל בו מום - אם רצה, יביא בדמיו כבש; וכן אם נדר כבש ונפסל - אם רצה, יביא בדמיו איל.

ז. אמר: 'הרי עלי עולה', והפריש שור, ונגנב - פוטר עצמו בשה. אמר: 'שור זה ודמיו עלי עולה', הקבע [נקבע נדרו לשור]; ואם נפסל, לא יביא בדמיו אלא שור.

ח. האומר: 'אחד מכבשי הקדש', ו'אחד משורי הקדש', והיו לו שנים - הגדול שבהן הקדש. היו שלשה - הגדול שבהן הקדש, וחוששין לבנינו; כיצד יעשה? ימתין לבנינו עד שיפיל בו מום, ותחול הקדשה על הגדול לבדו. ואם אמר: 'שור שבשורי הקדש' - הגדול שבהן הקדש, ואין חוששין לבנינו.

ט. פירש אחד מהם, ושכח (מי מהם), או שאמר לו אביו: 'אחד מהם הקדש' - הרי זה מקדיש גדול שבהם, ואחר כך יצא ידי חובתו; וכן הנודר עולה מן הכקר, וקבע נדרו, ושכח מה קבע, אם שור אם עגל - הרי זה יביא שור. וכן אם קבע בכבשים ושכח מה קבע - יביא איל; קבע בעזים ושכח - יביא שעיר. שכח באיזה מין מן הבהמה קבע עולתו - יביא שור ואיל ושעיר; ואם נסתפק לו שפא בעוף קבע עולתו - יוסיף תור וכן יונה.

י. נדר תודה או שלמים, וקבע נדרו בכקר, ושכח במה קבעו - יביא פר ופרה; וכן אם נסתפק לו בכבשים - יביא איל ורחל; נסתפק לו בעזים - יביא שעיר ושעירה. שכח באיזה מין קבע נדרו - מביא פר ופרה, איל ורחל, שעיר ושעירה. האומר: 'הרי עלי עולת עוף', מביא תור או בן יונה; פירש, ושכח באיזה מין קבע נדרו - מביא תור וכן יונה.

יא. האומר: 'הרי עלי למזבח' - יביא קמץ לבונה; שאין לה דבר שקרב פלו למזבח פמות שהוא אלא לבונה. פירש נדרו, ושכח מה פירש - יביא מפל דבר שקרב פלו למזבח; לפיכך מביא עולת בהמה, ועולת עוף, ומנחת נסכים, ולבונה, וזין בפני עצמו [חוץ מהיון שמביא לנסכים].

יב. אמר: 'הרי עלי בסלע למזבח' - יביא כבש, שאין לה דבר שקרב בסלע למזבח אלא כבש; פירש, ושכח מה פירש - יביא בסלע מפל דבר ודבר שקרב למזבח.

יג. האומר: 'הרי עלי לבונה' - לא יפחת מקמץ. הרי עלי עצים - לא יפחת משני גורים, עבין פחותות [סאה גדושה] וארפן אפה; 'הרי עלי עץ' - מביא גזר אחד, ארכו אמה. ואם רצה להביא דמי העצים, יביא.

יד. מי שנדר או התנדב שמן, כיצד עושין בו? קומץ ממנו קמץ, ונותן עליו מלח, וזורקו על גבי האש, והשאר נאכל לפהגים פשיגי מנחות. וכיצד עושין ביין

אם היתה ראויה לקרב עולה - נתקדשה קדשת הגוף, והיא עצמה תקרב עולה. ואם אינה ראויה - תמכר, ויביא בדמיה עולה.

ו. אמר על בהמה טמאה, וכיוצא בה מאסורי הקרבן שאין קדשה חלה עליהן: 'הרי אלו עולה' - לא אמר כלום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח; אמר: 'הרי אלו לעולה' - ימכרו, ויביא בדמיהן עולה.

ז. האומר: 'דמי פרה זו לעולה פל שלשים יום, ולאחר שלשים יום שלמים', או שאמר: 'לשלמים דמיה פל שלשים יום, ולאחר שלשים יום לעולה' - דבריו קימים; ואם הקריב דמיה בתוך שלשים יום, מביא בהן כמו שנדר; ואם הקריבן לאחר שלשים יום, מביא כמו שנדר.

ח. היתה לו בהמה מעפרת, ואמר: 'אם ילדה זכר, הרי הוא עולה, ואם נקבה, זכחי שלמים' - ילדה זכר, יקרב עולה; ונקבה, תקרב זכחי שלמים; ילדה זכר ונקבה - הזכר יקרב עולה, והנקבה זכחי שלמים. ילדה שני זכרים - האחד יקרב עולה, והשני ימכר לצרכי עולה, ודמיו חלין; וכן אם ילדה שתי נקבות - אחת תקרב שלמים, ושניה תמכר לצרכי שלמים, ודמיה חלין. ילדה טמטום [שארין ניכר בו סימן זכר ונקבה] ואנדרוגינוס [יש בו סימני זכר ונקבה יחד] - אינן קדשים, והרי הן חלין כמו שבארנו; והמקדיש עפר במעי בעלת מום, וכיוצא בה - הרי זה קדוש.

יום חמישי

הלכות מעשה הקרבנות פ"ק טז

א. הנודר גדול, והביא קטן - לא יצא; קטן, והביא גדול - יצא. כיצד? אמר: 'הרי עלי עולה' או 'שלמים' 'כבש', והביא איל, או שנדר עגל והביא שור, גדי והביא שעיר - יצא.

ב. נדר עולה מן הכבשים או מן האילים, והביא פלגס [כבש בן ל' יום, שאינו כבש ואינו איל] - הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא יצא; וכן הנודר עולת עוף מן התורים או מן בני היונה, והביא [מהם ב:] תחלת הצהוב שבוזה ושבוזה - הרי זה ספק. נדר שחור והביא לבן, לבן והביא שחור, זכר והביא נקבה, נקבה והביא זכר - לא יצא.

ג. הנודר סתם, מביא מן הגדולים שבמין שנדר; ואם אותו המקום גילין לקרות בסתם לאחד מן המינין, מביא כאנשי המקום. כיצד? נדר עולה מן הכקר, יביא שור. אמר: 'הרי עלי עולה' - אם דרף אנשי המקום לקרות 'עולה' סתם אפלו לעולת העוף - מביא פרידה [יחידה] אחת, תור או בן יונה; ואם דרפן שאין קוראין 'עולה' סתם אלא לעולת כקר, יביא שור. וכן פיוצא בזה.

ד. מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכיוצא בהן - לא יביא פחוש ביותר שבאותו המין, מפני שדמיו מועטין; ואינו חייב להביא היפה השמן ביותר שאין שם למעלה ממנו, אלא יביא הבינוני. ואם הביא הפחוש, יצא ידי נדרו.

יביא שני מיני מנחות מחמשתן; אמר: 'הרי עלי מין מנחות' - יביא שתי מנחות ממין אחד. 'הרי עלי מיני מנחות' - יביא שתי מנחות משני מינים; וכן אם אמר: 'מיני מנחה' - יביא שני מינין. קבע נדרו במין מהו, ושכחו - מביא חמשתן.

ו. אין היחיד מביא מנחה בכלי אחד יותר מששים עשרון; ואם נדר יותר מששים - מביא ששים בכלי אחד, והשאר בכלי שני; שאין יכולין להכליל באחד אלא ששים, אבל יותר על ששים אין נכללין. אף על פי שאין הבליגה מעפכת כמו שבארנו, אמרו חכמים: 'פל הראוי לבליגה [- שיכול להתערבב], אין הבליגה [בפועל] מעפכת בו; וכל שאינו ראוי לבליגה, הבליגה מעפכת בו'.

ז. אמר: 'הרי עלי מאה אחד ועשרים עשרון' - מביא מאה ועשרים בשני כלים, ששים בכל כלי, ומביא עשרון אחד בכלי שלישי. אמר: 'הרי עלי עשרון' - מביא עשרון אחד. 'הרי עלי עשרונות' - יביא שנים; פירש נדרו, ושכח כמה עשרון פירש - יביא ששים עשרון בכלי אחד. שכח כמה עשרון פירש, ובאיזה מין קבעו - הרי זה מביא ששים עשרון מכל מין ומין מחמשתן [- מחמשת מיני מנחות].

ח. קבע נדרו, ושכח כמה עשרונות נדר ובכמה כלים נדר - הרי זה מביא מאחד ועד ששים, בששים כלי. כיצד? מביא עשרון אחד בכלי ראשון, ושני עשרונים בכלי שני, ושלישה עשרונים בשלישי, עד שיהיו ששים עשרון בכלי האחרון. ואם שכח אף באיזה מין קבע - מביא על סדר זה ששים כלי מכל מין; ונמצא מביא מכל מין אסף ושמונה מאות וששים עשרון.

ט. האומר: 'הרי עלי מנחת שעורים', או 'מנחת חצי עשרון', או 'מנחת שלא שמן ולבונה' - הרי זה פטור, שלא התנדב דבר שקמוהו מקריבין. אמר: 'הרי עלי מנחה מן השעורים', או 'מן העדשים', או 'מנחה בלא שמן ולבונה', או 'מנחת חצי עשרון' - שואלין אותו; אם אמר: 'לא נדרתי אלא על דעת שמתר להקריב בזה, ואלו ידעתי שאין מקריבין אלא עשרון שלם סלת בשמן ולבונה, לא הייתי נודר' - הרי זה פטור; ואם אמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי נודר פדרף שמקריבין' - הרי זה חייב להקריב פדרף שמקריבין.

י. נדר עשרון ומנחה, ואמר: 'אלו הייתי יודע, הייתי נודר פדרף המתנדבין' - הרי זה מביא שנים. אמר: 'הרי עלי קמח', או 'הרי עלי חצי עשרון', ולא הזכיר שם מנחה - הרי זה פטור, כמי שלא נדר מעולם. וכן האומר: 'הרי עלי תודה בלא לחם', 'זבח בלא נסכים' - הרי זה פטור; ואם אמר: 'אלו הייתי יודע שאין מקריבין פן, הייתי נודר פדרף הנודרין' - הרי זה חייב להביא פדרף המקריבין.

יא. האומר: 'הרי עלי לחמי תודה' - יביא תודה ולחמה; שהדבר ידוע שאין מקריבין לחם בלא תודה, וסוף הקרבן הזכיר. אמר: 'הרי עלי לחם לפטר תודתו של פלוני' - יביא לחם תודה עם תודת חברו.

יב. מתנדב אדם או נודר זין בפני עצמו. ואין מתנדבין

הבא בפני עצמו? נותן עליו מלח, ומנסכו בלו על גבי השיתין ככל הנסכים. והלבונה הבאה בפני עצמה - נותן עליה מלח, וכלה לאשים.

טו. מי שגדר נדר, לא יביאנו ממעות מעשר שני, שהרי נתחייב בקרבן זה; וכל המחייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החלין.

טז. אמר: 'הרי עלי תודה מן החלין, ולחמה מן המעשר' - לא יביא לחמה אלא מן החלין; שהרי נדר בקרבן תודה, והתודה אינה באה אלא עם הלחם.

יז. פירש ואמר: 'הרי עלי להביא תודה ממעות מעשר שני, ולחמה מן החלין' - יש לו להביא כמו שגדר; ואם הביא הכל מן החלין, יצא. וכן אם פירש ואמר: 'הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר' - יביא; ולא יביא לחמה מחטי מעשר שני, אלא ממעות מעשר שני, כמו בהקמה שהיא ממעות מעשר שני. ואף על פי שפירש שביא לחמה מן המעשר, לא יביא נסכיה ממעות מעשר שני, שאין הנסכים באין לעולם אלא מן החלין, כמו שבארנו: לפי שאמר בהן: "והקריב המקריב קרבנו" - עד שיהיו משלו, ולא יהיה בהן צד [שייכות] לגבוה [לה] כולל.

הלכות מעשה הקרבנות פרק יז

א. הנודר מנחה מאפה תנור - לא יביא מאפה כפח [מין תנור], ולא מאפה [שנאפה על] רעפים [שחוממו], ולא מאפה יורות הערבים [גומא בקרקע שאופין בה].

ב. האומר: 'הרי עלי במחבת', והביא במרחשת [מין מחבת], 'במרחשת', והביא במחבת - מה שהביא הביא, וידי חובתו לא יצא; ואם אמר: 'זו להביא במרחשת', והביאה במחבת, או 'במחבת', והביאה במרחשת - הרי זו פסולה. וכן כל פיוצא בזה. וכן האומר: 'הרי עלי שני עשרונות להביאן בכלי אחד', והביאם בשני כלים, או 'בשני כלים', והביאם בכלי אחד - מה שהביא הביא, וידי חובתו לא יצא, שאומר: "כפאשר נדרת לה".

ג. 'אלו להביא בכלי אחד', והביא בשני כלים, 'אלו להביא בשני כלים', והביא בכלי אחד - הרי אלו פסולין. לא קבען בשעת הנדר, אלא אמר: 'הרי עלי שני עשרונות', ובשעת הפרשה קבען והפרישן בשני כלים, ונודר והביאן בכלי אחד - הרי אלו פשרים, שאומר: "כפאשר נדרת", ולא כפאשר הפרשת. אמר: 'הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד', והביא בשני כלים, אמרו לו: 'בכלי אחד נדרת' - הקריבם בשני כלים, הרי אלו פסולין; הקריבם בכלי אחד, הרי אלו פשרים.

ד. אמר: 'הרי עלי שני עשרונות להביא בשני כלים', והביא בכלי אחד, אמרו לו: 'בשני כלים נדרת' - הקריבן בשני כלים, הרי אלו פשרים; הקריבן בכלי אחד, הרי אלו פשתי מנחות שנתערבו [- שאם יכול לקמוץ מכל אחת לבדה - כשירות].

ה. האומר: 'הרי עלי מנחה' - יביא אחת מחמשת מיני מנחות הבאות בנדר ונדבה; אמר: 'הרי עלי מנחות' -

ה. השוחט קדשים והעלה אותם בחוץ, חֵיב שְׁתִּים - אחת על השחיטה, ואחת על ההעלה. וכן אם שחט בפנים והעלה בחוץ - חֵיב על ההעלה; וכן אם שחט בחוץ והעלה בפנים - חֵיב על השחיטה.

ו. אינו חֵיב אֵלָא על שחיטת קדשים הראויין לקרב למזבח, אֲבָל השוחט בחוץ אחד מאסורי מזבח או מחטאות המתות - הרי זה פטור, שְׁנָאֵמר: "לפני משכן ה'" - כל שאינו ראוי לבוא אֵל מִשְׁכַּן ה' אין חֵיבִין עליו. ז. שחט בחוץ מחסר זמן בגופו או בפעלים [- יבאר בהמשך] - הואיל ואינו ראוי לבוא עִתָּה בפנים, פטור.

ח. איזה הוא מחסר זמן בגופו? בהמה בתוף שבעת ימי הלדה, ותורין שלא הגיע זמנן [- שטרם הוהיבו כנפיהם], ואותו ואת בנו שנשחט אחד מהן היום, שאין השני ראוי עד למחר.

ט. ואיזה הוא מחסר זמן בפעלים? קרבן שעדין לא הגיע זמן בעליו להקריבו. כיצד? הֵבַב והזָבָה והיילדת ששחטו חטאתן בחוץ בתוף ימי ספירה [לטהרות], פטורין; וכן מצרע ששחט חטאתו ואשמו בחוץ בתוף ימי ספירה, פטור; שעדין לא נראו [- נהיו ראויין] בעלי הקרבנות האלו לכפרה. אֲבָל אם שחטו עולותיהן בחוץ בתוף ימי הספירה, חֵיבִין; שְׁהַעוּלָה דורון היא, והחטאת והאשם הן עקר הכפרה. וכן נזיר ששחט חטאתו בחוץ בתוף ימי נזירות, פטור; הקריב עולתו או שלמיו בחוץ, חֵיב; שְׁהַחֲטָאת היא המעצבת אותו, והיא עקר הנזירות.

י. אָשֵׁם תְּלוּי [- מסופק אם חטא] וחטאת העוף הבָּאָה על הסֶפֶק [- אשה שהפילה וספק אם זכר או נקבה] שֶׁהִקְרִיבָן בחוץ - פטור, שֶׁהָרִי לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר [והקרוב בא מספק]. אָשֵׁם מצרע ששחטו בחוץ שלא לשמו - חֵיב, הואיל וְשֵׁלָא לשמו ראוי בפנים וכשר, כִּמוֹ שִׁיתְבָּאר. וְכָל קֶרְבָן שֶׁהוּא פטור על שחיטתו בחוץ, כִּף הוּא פטור על העליתו. [הקרבנות].

יא. שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁשִּׁחְטָן בחוץ - אם עד שלא התודה עליהן, חֵיב פֶּרֶת על שְׁנֵיהֶן, הואיל וראויין לבוא לפני ה' לודוי; ואם אחר שהתודה - פטור על המשתלח [לעזאזל], שֶׁהָרִי אֵינוֹ ראוי לבוא לפני ה'.

יב. השוחט שלמים בחוץ קדם שיפתחו דלתות ההיכל - פטור; שֶׁהָרִי הֵן מְחַסְרִים מַעֲשֵׂה [- כי בשחיטה על הדלתות להיות פתוחות], ואחר כך יהיו ראויין לקרב לפני ה', כִּמוֹ שֶׁבֵּארְנוּ. והשוחט את הפסח בחוץ, אֶפְלוּ בִשְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה - בֵּין לְשֵׁמוֹ בֵּין שֵׁלָא לשמו - חֵיב; שֶׁהַפֶּסַח בִּשְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא.

יג. בהמת חלין שעברה קדשי מזבח [- שהקדישה בעודה ברחם] - אסור לשחט אותה [- את האם] - בחוץ; ואם שחט - אינו לזקה, מפני שאינה ראויה [עוברת] לבוא לפני ה'. יד. גֵּנֵב והקדיש, ואחר כך שחט בחוץ - חֵיב. ומאימתי העמידוה ברשותו, פְּדִי לְחִיבּוֹ עֲלֶיהָ פֶּרֶת? מַשְׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁה; והוא ששחטה אחר יאוש [בעלים מהגיבחה]; אֲבָל לפני יאוש, אינה קדושה.

לג יין, ולא שְׁנֵי לֶגֶן - שאין פנסכים לא לג ולא שְׁנֵים; ואין מתנדבין חמשה - שאין חמשת לגין ראויין לא לנסכי בהמה אחת, ולא לנסכי שתי בהמות. אֲבָל מתנדבין שלשה, וארבעה, וששה, ומששה ומעלה - מפני שהן ראויין לנסכי בהמות.

יג. כיצד? נדר שבעה, הרי הן פנסכי כבש ואיל; נדר שמונה, הרי הן פנסכי שני אילים; תשעה, הרי הן פנסכי שור וכבש, או פנסכי שלשה כבשים; נדר עשרה, הרי אלו פנסכי שור ואיל, או שני כבשים ואיל. וכן עד לעולם.

יד. נדר חמשת לגין - אומרין לו: 'השלם ששה', שְׁהָרִי קָבַעַן לְקֶרְבָן; אֲבָל אם נדר לג או שנים - פטור, שֶׁהָרִי אֵינוֹ ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן. ואין מתנדבין ולא נודרין פחות מלג שמן - שאין לה מנחה פחותה מעשרון, והיא צריכה לג אחד שמן.

טו. האומר: 'הרי עלי יין' - לא יפחות משלשת לגין; 'הרי עלי שמן' - לא יפחות מלג. פֶּרֶשׁ נְדָרוֹ, וְשִׁכַח כְּמָה לֶגֶן נְדָר מִן הַיַּיִן או מִן הַשָּׁמֶן - יביא מאה וארבעים לג; שאין לה יום שמקריבין בו הצבור קרבנות מרבות יותר מיום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ויהיו הנסכים בו ביום מאה וארבעים ולג שמן וכמותם יין, כִּמוֹ שִׁיתְבָּאר בהלכות תמידין ומוספין.

הלכות מעשה הקרבנות פרק יח

א. כל הקרבנות בלן - בין קרבנות בהמה ועוף, בין קרבנות מנחות - מצות עשה להקריבן בבית הבחירה, שְׁנָאֵמר: "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ". וכן מצות עשה להיות כל אדם מטפל ומביא קרבנות בהמה שנתחייב להקריבן, מחוצה לארץ לבית הבחירה, שְׁנָאֵמר: "וְכִּי תִשָּׂא אֶשֶׁר יִהְיֶה לְךָ, וּנְדַרְיָךְ, תִּשָּׂא וּבֵאתָ אֵל הַמִּקְדָּשׁ" - מפי השמועה [מסורת ממושה רבינו] למדו, שאין מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ, שהוא מטפל בהם עד שיביאם לבית הבחירה.

ב. המקריב קרבן חוץ לעזרה - בטל מצות עשה, ועבר על לא תעשה, שְׁנָאֵמר: "הַשֶּׁמֶר לְךָ פֶּן תַעֲלֶה לְעֹלְתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה". ואם הקריב במזיד - חֵיב פֶּרֶת, שְׁנָאֵמר: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עוֹלָה או זָבַח וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּ, וְנִכְרַת"; ואם הקריב בשוגג, מביא חטאת קבועה [- רגילה].

ג. וכן השוחט קדשים חוץ לעזרה - אף על פי שלא העלה [הקריב] אותן - אם היה מזיד, חֵיב פֶּרֶת, שְׁנָאֵמר: "אֲשֶׁר יַשְׁחַט שׁוֹר או כֶּשֶׁב או עֹז... דָּם יִחַשֵׁב לַאִישׁ הַהוּא, דָּם שֶׁפָּדָה, וְנִכְרַת". ואם שחט בשוגג, מביא חטאת קבועה.

ד. והיכן הזהיר על השחיטה בחוץ? בהקש [- סמיכות הפסוקים]; נֵאֵמר: "שֵׁם תַעֲלֶה לְעֹלְתֶיךָ", וְנֵאֵמר: "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ". מה העלילה [ההקרבנה] בחוץ שענש עליה - הזהיר עליה בפרוש, שְׁנָאֵמר: "הַשֶּׁמֶר לְךָ פֶּן תַעֲלֶה לְעֹלְתֶיךָ", אף עֲשִׂיהָ שֶׁבְּכָלְהָ השחיטה, שֶׁעֲנַשׁ עֲלֶיהָ בפרוש - הרי הוא מזהר עליה, שלא עֲנַשׁ הכתוב אלא אם פן הזהיר.

ימי השנה בין כחג; הואיל וחסר השעור, הרי אינן ראויין להתקבל בפנים. וכן המעלה מבשר חטאת, מבשר אשם, מבשר שלמים, בין של יחיד בין של צבור, משירי מנחות, משתי הלחם, מלחם הפנים, בחוץ - פטור; שכל אלו ראויין לאכילה, לא לאשים.

ה. המעלה את הבהמה כלה בחוץ - חייב מפני האמורין; ואף על פי שלא הפרישן, אין בשר הזבח חוצץ, וכאלו הקטיר האמורין בפני עצמן. אבל המעלה מנחה שלא נקמצה - פטור, שאין הקמץ ברור ומבדל; קמצה, וחסר קמצה לתוכה, והקריב כלה בחוץ - חייב.

ו. [במנחות:] היוצק [שמן], והבולל, והפוחת [חותך לפתיתים], והמולח, והמניף, והמגיש [למזבח], והמסדר את השלחן [לחם הפנים], והמטיב את הנרות, והקומץ, והמקבל דמים, בחוץ - פטור, לפי שכל אחד מאלו אינו גמר עבודה, ונאמר: "אשר יעלה עולה". מה העליה [הקרבן] שהיא גמר עבודה - אף כל שהוא גמר עבודה, חייבין עליו.

ז. פרה אדמה ששרפה חוץ ממקום שרפתה, וכן שעיר המשתלח [לעזאזל] שהקריבו בחוץ אחר שהתודה עליו - פטור, ונאמר: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו" - כל שאינו ראוי לבוא אל פתח אהל מועד, אין חייבין עליו. אבל קדשים פסולין שהיה פסולן בקדש - אם העלה מהן בחוץ, חייב. ביצד? כגון הלן, והיוצא [מהעורה], והטמא, ושנפסל במחשבת העובר [- שחשב מחשבה הפוסלת] - שכלן נשרפים, כמו שיתבאר בהלכות פסולי המקדשין - אם עבר והעלה מהן בחוץ, חייב, ונאמר: "לעשות אותו לה" - כל הנעשה לה' חייבין עליו, ואלו נעשו לה'.

ח. כל דבר שחייבין על העלתו בחוץ - בין שהעלה ממנו פזית בחוץ, חייב; בין שהעלה בפנים תחלה ושיר ממנו פזית והעלהו בחוץ, בין שהניח הכל בפנים (ולא הקריב) ולקח ממנו פזית והעלהו בחוץ. אבל אם חסר אותו דבר הקרב כל שהוא בפנים, והעלה שאריתו בחוץ - פטור.

ט. ביצד? הקמץ או הלבונה, והאמורין, והעולה, והמנחה הנשרפת, והנסכין, שחסרו מקצתם בפנים, והקריב שאריתן בחוץ - פטור; שהרי נאמר: "לעשות אותו" - על השלם הוא חייב, ואינו חייב על החסר. הוציאו שלם, וחסר בחוץ, והעלהו - הרי זה ספק, לפיכך אינו לוקה.

י. העלה אבר שאין בו פזית בשר, והיה העצם משלימו לכזית - חייב, מפני שהוא מחבר; היה מלח משלימו לכזית - הרי זה ספק, לפיכך אינו לוקה. ועולה ואמורייה מצטרפין לכזית.

יא. העלה [אבר] וחסר והעלה [אבר נוסף] - חייב על כל אבר ואבר. ורק [דס] והעלה [איבריס] - חייב שפנים; שהרי חלק הכתוב בין מעלה לעושה, שהרי נאמר: "אשר יעלה עלה", ונאמר: "לעשות אותו". העלה אבר חסר - פטור, ונאמר: "לעשות אותו", על השלם הוא חייב.

טו. היתה הבהמה כלה בחוץ וצוארה בפנים, ושחט - חייב, ונאמר: "אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה, או אשר ישחט מחוץ למחנה". אחד השוחט במקדש ושארו גוף הבהמה לחוץ, או שהיה גופה בפנים וצוארה בחוץ - חייב, עד שתהיה הבהמה כלה במקדש, ונאמר: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו". אבל השוחט בגגו של היכל - אף על פי שאינו ראוי לזביחה כלה, הרי זה פטור. טז. שנים שאחזו בספינין ושחטו בחוץ - פטורין, ונאמר: "אשר ישחט... או אשר ישחט" - אחד, ולא שנים. ואחד ששחט בחוץ - אף על פי שלא נתפון לשחט קדשים אלו לה' - הרי זה חייב, ונאמר: "דם יחשב לאיש ההוא, דם שפך" - אף על פי שנה הדם במחשבתו בדם הנשפך, לא כקרבן - הרי זה חייב.

יז. השוחט בחוץ בליה - חייב, הואיל והשחיטה [של חולין] בליה כשירה בחוץ. וכן אם העלה [בחוץ] בליה מזה ששחט [- אותה שנשחטה] בחוץ בליה - חייב על ההעליה; אבל אם שחט בפנים [במקדש] בליה והעלה בחוץ - פטור, לפי שלא העלה אלא דבר פסול, שאין לך שחיטה כשירה בליה במקדש. וכן אם קבל בכלי חל בפנים וזרק בחוץ - פטור.

יח. וכן המולק [שחיטה מיוחדת בעוף] את העוף בחוץ, פטור; ואם העלהו, פטור. מלק בפנים והעלה בחוץ - חייב על ההעליה; שחטו בפנים והעלהו בחוץ - פטור, שלא העלה אלא דבר שאינו ראוי לקרב. שחט את העוף בחוץ והעלהו בחוץ - חייב שמים; שהשחיטה בחוץ כשירה, והרי היא כמליקה בפנים.

יום שישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק יט

א. אין המעלה בחוץ חייב עד שיעלה לראש המזבח שיעשה בחוץ; אבל אם העלה על הסלע או על האבן - פטור; שאין קרוי קרבן אלא על המזבח, ואף על פי שהוא בחוץ - ונאמר: "ויבן נח מזבח". ואינו חייב עד שיעלה לשם, ונאמר: "לעשות אותו לה".

ב. אינו חייב אלא על העלית דבר הראוי לאשים או למזבח, כגון העולה - ונאמר: "אשר יעלה עולה"; מה עולה שראויה לאשים - אף כל שראוי לאשים הוא שחייבין על העלתו בחוץ.

ג. מפאן אמרו חכמים: הזורק את הדם, או המקטיר אברי עולה, או אמורין [אבריס], או קמץ [ממנחה], או לבונה, או קטרת, או מנחת פהנים, או מנחת נסכים, או המנסף שלשה לגין זין, או שלשת לגין מים, בחוץ - חייב, ונאמר: "לא יביאנו לעשות אותו" - כל המתקבל בפנים, חייבין עליו בחוץ.

ד. אבל הזורק שגרי הדם בחוץ, אפלו שגרי דמים הפנימיים [- חטאות שמזין דמן בהיכל] - פטור; שזריקת שגרי הדם - שגרי מצוה הם, ואינן מעכבין. וכן המנסף זין או מים פחות משלשה לגין בחוץ - פטור, בין בשאר

ד. דחקה שעה את [- נאנסו] הצבור בבית שני, והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום.

ג. תמיד של בין הערבים, שוחטין אותו משני צדדי [שינטה] הצל [למזרח] ויבר לכל שהאריף, והוא משש ומחצה ומעלה, עד סוף היום; ולא היו שוחטין אותו בכל יום אלא בשמונה שעות ומחצה, וקרב בתשע ומחצה. ולמה מאחרין אותו שתי שעות אחר תחלת זמן שחיטתו? מפני הקרבנות של יחיד או של צבור; לפי שאסור להקריב קרבן כלל קדם תמיד של שחר, ולא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערבים, חוץ מקרבן פסח לבדו, שאי אפשר שיקריבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות.

ד. אין שוחטין את הפסח אלא אחר תמיד של בין הערבים; וכן מחסרי כפורים [- טמא שטבל וטהר וטרם הקריב קרבנו] מקריבין כפרתן אחר תמיד של בין הערבים ביום ארבעה עשר, כדי שיהיו טהורין לאכל פסחיהן לערב.

ה. ערב פסחים, בין בחל בין בשבת, היה התמיד נשחט בשבע ומחצה, וקרב בשמונה ומחצה, כדי שיהיה להן פנאי לשחט פסחיהן; ואם חל ערב פסחים להיות ערב שבת, היו שוחטין אותו בשש ומחצה בתחלת זמנו, וקרב בשבע ומחצה - כדי שיהיה להן רוח ביום לצלות קדם שיכנס השבת.

ו. אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים, מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום; ומקטירין אברי עולות והאמורין עד חצי הלילה, כמו שבארנו במעשה הקרבנות. ואברין ואמורין שלא נתאכלו, בין מן התמיד בין משאר הקרבנות - מהפכין בהן כל הלילה עד הבקר, שגאמר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר".

ז. אברים של תמיד דוחין את הטמאה [- שאם נעשה בטומאה קרב בטומאה] ואינן דוחין את השבת, אלא בערב שבת בלבד מקטירין אברי תמיד של ערב שבת; שהתמיד - תחלתו דוחה שבת, וסופו אינו דוחה. חלבי שבת - קרבין בלילי יום טוב, אם חל יום טוב להיות במוצאי שבת; אבל אין קרבין בלילי יום הפורים, שגאמר: "עלת שבת, בשבתו" - ולא בשבת אחרת [ויום כיפור נקרא שבת], ולא עולת חל ביום טוב.

ח. ארבעה עשר [בניסו] שחל להיות בשבת - מקטירין חלבי הפסחים בלילי יום טוב, מפני שהן כחלבי שבת. ט. אין פותחין [לא יהיו פחות] מששה טלאים המבקרין [בדוקים ממומין] בלשפת הטלאים שבמקדש; ויהיו מוכנים קדם יום הקרבה, בארבעה ימים. אף על פי שהיו מבקרין אותו מתחלה, לא היו שוחטין את התמיד עד שמבקרין אותו שניה קדם השחיטה לאור האבוקות; ומשקין אותו מים בכוס של זהב, כדי שיהיה נוח להפשט [העור].

י. כמעשה תמיד של שחר, בן מעשה תמיד של בין הערבים; והכל כמעשה העולה שכתבנו במעשה הקרבנות. ולא היו כופתין את הטלה, שלא יחקו את

יב. שנים שאחזו באבר והעלוהו בחוץ - תיבין, שגאמר: "איש איש אשר יעלה עלה" - אפלו איש ואיש שהעלו, תיבין.

יג. הזרק מקצת מתנות [של דם] בחוץ, תיב. המקבל דם חטאת בכוס אחד, נתן ממנו בחוץ וחוץ ונתן בפנים - תיב על הנתן בחוץ, שהרי כלו ראוי לקרב בפנים; ואם נתן ממנו בפנים וחוץ ונתן בחוץ - פטור, מפני שהן שירים. אבל אם קבל בשני כוסות, בין שנתן שניהן בחוץ, או אחד בחוץ ואחד בפנים, או אחד בפנים ואחד בחוץ - הרי זה תיב.

יד. הקמץ והלבונה של מנחה, שהקריב אחד מהן בחוץ, או הקריב אחד בפנים והשני בחוץ - תיב; וכן שני בזיכי לבונה של לחם הפנים שהקריב אחד מהן בחוץ, או אחד בפנים ואחד בחוץ - תיב.

טו. מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלה חוץ לעזרה - תיב, מפני שהוא ראוי לקרב בפנים; שהרי מתר להקריב אף על פי שאין שם בית, שקדשה ראשונה קדשה לשעמה [לזמנו] וקדשה לעתיד לבוא [לנצח], כמו שבארנו.

טז. השוחט קדשי [- שהתקבלו מ:] גויים בחוץ, תיב; וכן המעלה אותן בחוץ. והגויים מתרין להקריב עולות לשם בכל מקום, והוא שיקריבו בפמה שיכנו. ואסור לסען ולעשות שליחותן, שהרי גאסר עלינו להקריב בחוץ. ומתר להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם האל ברוף הוא.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות תמידין ומוספין

יש בכללן תשע עשרה מצוות - שמונה עשרה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להקריב שני כבשים בכל יום עולות; (ב) להדליק אש על המזבח בכל יום; (ג) שלא לכבותה; (ד) להרים את הדשן בכל יום; (ה) להקטיר קטרת בכל יום; (ו) להדליק גרות בכל יום; (ז) שיקריב בהן גדול מנחה בכל יום, והיא הנקראת 'תבתין'; (ח) להוסיף שני כבשים עולות בשבת; (ט) לעשות לחם הפנים; (י) מוסף ראשי קדשים; (יא) מוסף הפסח; (יב) להקריב עמר התנופה; (יג) לספר כל איש ואיש שבעה שבועות מיום הקרבת העמר; (יד) מוסף עצרת; (טו) להביא שתי הלחם עם הקרבנות הבאות בגלל הלחם ביום עצרת; (טז) מוסף ראש השנה; (יז) מוסף יום צום; (יח) מוסף חג; (יט) מוסף שמיני עצרת. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות תמידין ומוספין פרק א

א. מצוות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום, והן הנקראין 'תמידין', אחד בבקר ואחד בין הערבים. שגאמר: "שנים ליום, עלה תמיד".

ב. ואימתי זמן שחיטתן? של בקר - שוחטין אותו קדם שתעלה החמה, משאיר פני כל המזרח; ופעם אחת

המזבח; ויהיה מראיה שהתחיל לסדר מן המזבח. ורוח ה' היה בין הגזרין. וראשי הגזרין הפנימיין היו נוגעין בדשן [אפר] שבאמצע המזבח, והוא הנקרא 'תפוח'.

ח. ואחר שמסדר מערכה גדולה, חוזר ובזרר עצי תאנה יפים, ומסדר מערכה שניה של קטרת מכנגד קרן מערבית דרומית, משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות, וכה כמו [משקל -] חמש סאין גחלים. ובשבת עושין בה כמו שמונה סאין גחלים, מפני שעליה מקטירין בכל שבת שני בזיכי לבונה של לחם הפנים.

ט. מערכה שלישית של קיום האש - עושה אותה בכל מקום שירצה מן המזבח, ומצית בה את האש; ולא יצית האש למטה ויעלה אותה למזבח, אלא במזבח עצמו מציתין, שנגמר: "ואש המזבח תוקד בו" - מכאן להצתה, שלא תהיה אלא בראשו של מזבח.

י. הרמת הדשן מעל המזבח בכל יום - מצות עשה, שנגמר: "והרים את הדשן"; והיא עבודה מעבודות כהנה. ובגדי כהנה שתורם בהן הדשן יהיו פחותין מן הכלים שמשמש בהן בשאר עבודות, שנגמר: "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים, והרים את הדשן" - אינו אומר "אחרים" שיהיו בגדי חל, אלא שיהיו פחותין מן הראשונות, לפי שאינו דרך ארץ שימזג כוס לרבו בבגדים שבשל בהם קדרה לרבו.

יא. אימתי תורמין הדשן? בכל יום - משיעלה עמוד השחר; ובגחלים - משליש אחרון של לילה; וביום הכפורים - מחצי הלילה.

יב. כיצד תורמין? מי שזכה לתרם, טובל ולובש בגדי הרמה, ומקדש ידיו ורגליו; ואומרין לו: 'הזהר שמא תגע בכלי עד שתקדש יריך ורגליך'. ואחר כך לוקח המחפתה, ושל כסף היתה; והיא היתה נתונה במקצוע [קרו וזית] בין כבש למזבח, במערבו של כבש. ונוטל את המחפתה, ועולה לראש המזבח, ומפנה את הגחלים הילף והילף, וחותה מן הגחלים שנתאכלו בלב האש, ויורד למטה לארץ. והופך פניו לצפון, ומהלך בארץ למזרח הכבש כמו עשר אמות כלפי הצפון, וצובר את הגחלים שחתה על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים, במקום שנותנין מראות העוף [- מעי העוף] ודשן [אפר] המזבח הפנימי והמזורה. וחתיה זו שחותה במחפתה ומוריד לרצפה אצל המזבח - היא המצה של כל יום.

יג. אחר שירד זה שתתם, רצין הכהנים ומקדשין ידיהן ורגליהן במהרה, ונוטלין את המגרפות [יעים] ואת הצנורות [שפודין], ועולין לראש המזבח, וכל אברי העולות ואמורי הקרבנות שלא נתאכלו כל הלילה - מתזרין אותן לצדדי המזבח. אם אין הצדדין מחזיקין [מספיקים] - סודרין [מסודרים] אותם בכבש כנגד הסוכב [אמצע המזבח]. ואחר כך גורפין הדשן [אפר] במגרפות מכל צדדי המזבח, ומעלין אותו ערמה על גבי התפוח [ערמת האפר], וגורפין מאותה הערמה בפסכתה, והוא כלי גדול שמחזיק לתך [- מידה גדולה]; ומזרין אותו למטה.

המינין [עבודה זרה]; אלא אוחזין ידיו ורגליו בידיהן; וכך היתה עקדתו, ראשו לדרום ופניו למערב.

יא. תמיד של שחר היתה נשחט על קרן צפונית מערבית של בית המטבחיים על טבעת שניה, ושל בין הערבים - על קרן צפונית מזרחית ממנה על טבעת שניה, כדי שיהיה כנגד השמש; דברי קבלה [ממשה מסיני] הן, שיהיו נשחטין כנגד השמש.

יב. טעו או שגגו, אפלו הזידו, ולא הקריבו תמיד של שחר - יקריבו תמיד של בין הערבים. במה דברים אמורים? בשנתחנף המזבח. אבל היתה מזבח חדש, שעדין לא קרב עליו כלום - לא יקריבו עליו תחלה בין הערבים; שאין מחנכין [חונכין] מזבח העולה אלא בתמיד של שחר.

הלכות תמידין ומוספין פרק ב

א. מצות עשה להיות אש יקודה תמיד על המזבח, שנגמר: "אש תמיד תוקד על המזבח"; אף על פי שהאש ירדה מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט - שנגמר: "ונהנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח".

ב. בבקר עורכין עצים, ועושין בראש המזבח מערכה גדולה של אש - שנגמר: "ויבער עליה הכהן עצים בבקר בבקר"; וכן מצוה לעלות בשני גזרין של עץ עם תמיד של שחר, יתר על עצי המערכה - שנגמר: "ויבער עליה הכהן עצים בבקר". וכן מוסיפין שני גזרין עם תמיד של בין הערבים, שנגמר: "וערכו עצים על האש" - מפי השמועה [מסורת ממשה רבינו] למדו, שבתמיד של בין הערבים הכתוב מדבר.

ג. שני גזרין של בין הערבים - מעלין אותן שני כהנים, כל אחד ואחד בעץ יחידי בידו, שנגמר: "וערכו", הרי כאן שנים. אבל של שחר - בכהן אחד.

ד. שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום: ראשונה - מערכה גדולה, שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות; ומערכה שניה בצדה - קטנה, שממנה לוקחין אש במחפתה להקטיר קטרת בכל יום; ומערכה שלישית - אין עליה כלום, אלא לקיום מצות האש, שנגמר: "אש תמיד תוקד".

ה. מפי השמועה [מסורת ממשה רבינו] למדו, שזה שנגמר: "על מוקדה על המזבח", זו מערכה גדולה; "ואש המזבח תוקד בו", זו מערכה שניה של קטרת; "והאש על המזבח", זו מערכה שלישית של קיום האש. אבל אברים ופדרים שלא נתאכלו מבערב, נוהגין אותן בצדי מערכה גדולה.

ו. המקבה אש המזבח - לוקה, שנגמר: "לא תקבה"; אפלו גחלת אחת, ואפלו הורידה מעל המזבח וכבה - לוקה. אבל אש מחתה, ואש מגורה שהכנינה במזבח להדליק ממנה - אף על פי שכבה אותן בראש המזבח, פטור; שהרי נתקה [נלקחה] למצה אחרת, ואין אני קורא בהן אש המזבח.

ז. כשמסדר עצי מערכה גדולה, מסדר אותה במזרח

הגחלים ועל השרץ בשבת [מפני הטומאה], ומורידין בו את הדשן מעל המזבח.

ז. ומקדים לפניהן זה שדשן המזבח הפנימי, ונוטל הטני שבו דשן המזבח, ומשתתחה ויוצא. וזה שבגידו המחתה צובר את הגחלים על גבי המזבח הפנימי, ומרדדן נפורשו שטוח בשולי המחתה, ומשתתחה ויוצא. וזה שבגידו הפך נוטל הבגד מתוך הפך, ונותנו לאהובו או לקרובו, ורואה אם נתפזר מן הקטרת מעט בפך; אהובו או קרובו נותן לו לתוף חפניו זה שנתפזר עם הקטרת שבבגד, ומשתתחה ויוצא.

ח. ואומרין לזה המקטיר: 'הנהר שלא תתחיל [לשפוך] מלפניך [בצמוד אליו], שלא תפנה; ומתחיל ומשליך הקטרת על האש בנחת כמי שמרקד [מנפה] סלת, עד שתתרדה על כל האש.

ט. ואין המקטיר מקטיר, עד שהממנה אומר לו: 'הקטיר! ואם כהן גדול הוא, אומר לו הממנה: 'אישי כהן גדול, הקטיר! ואחר שאומר לו, יפרשו כל העם, ויקטיר המקטיר, וישתתחה ויצא.

י. דשון המנורה והטבת הנרות בבקר ובין הערפים - מצות עשה, שנאמר: 'יערף אתו אהרן ובניו'; והדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטמאה, כקרבנות שקבוע להן זמן - שנאמר: "להעלת נר תמיד".

יא. וכמה שמן הוא נותן לכל נר? חצי לג שמן, שנאמר: "מערב עד בקר" - תן לו כמדה שיהיה דולק מערב עד בקר. ואין מחנכין המנורה אלא בהדלקת שבועה גרותיה בין הערפים.

יב. מה הוא דשון המנורה? כל נר שפכה - מסיר הפתילה וכל השמן שבגו, ומקנחו, ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במדה, והוא חצי לג; וזה שהסיר, משליכו במקום הדשן אצל המזבח, עם דשון המזבח הפנימי והחיצון; ומדליק נר שפכה. והדלקת הנרות היא הטבתן. ונר שמצאו שלא ככה, מתקנו.

יג. נר מערבי [- האמצעי] שפכה - אין מדליקין אותו אחר דשונו אלא ממזבח החיצון. אכל שאר הנרות - כל נר שפכה מהן, מדליקו מנר חברו.

יד. וכיצד מדליקו? מושף הפתילה עד שמדליקה, ומחזירה; לפי שהנרות קבועים [מחוברים] במנורה, ואינו יכול להדליק בגר אחר [של חולין], משום ביזון.

טו. כל הפתילות שאסור להדליק בהן בשבת [מפני שאינם דולקות יפה], אסור להדליק בהן במקדש במנורה, שנאמר: "להעלת נר תמיד" - שתהא שלהבת עולה [דולקת] מאליה.

טז. לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת, אלא מטיב תמשה גרות ומפסיק, ועושה עבודה אחרת, ואחר כך נכנס ומטיב השנים; כדי להרגיש את [שתורגש התכונה ב] כל העצרה.

יז. כל נר שפכה, מדליקין אותו מנר אחר מהן כמו שבארנו. וכיצד סדר הטובה? זה שזכה בדשון המנורה

וכרגלים לא היו מורידין אותו, אלא מניחין הערמה גבוהה באמצע המזבח, מפני שהוא נואי למזבח.

יד. כל מי שרצה מן הפהנים - ממלא מן הדשן שהורידו למטה, ומוציא חוץ לעיר לשפך הדשן; ואין להוצאת הדשן לחוץ פיס, אלא כל הרוצה. ומעולם לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן.

טו. ואף על פי שאין הוצאתו לחוץ עבודה, אין בעלי מומין מוציאים אותו. וכשמוציאים אותו חוץ לעיר, מניחין אותו במקום שאין הרוחות מנשבות בו בחזקה, ולא הזרמים גורפין אותו; ולא יפזרנו שם - שנאמר: "ושמו", שייניחנו בנחת. ואסור להנות בו.

שבת קודש

הלכות תמידין ומוספין פרק ג

א. מצות עשה להקטיר הקטרת על מזבח הזהב שבהיכל פעמים בכל יום, בבקר ובין הערפים, שנאמר: "והקטיר עליו אהרן קטרת סמים". לא הקטירו בבקר - הקטירו בין הערפים, אפלו היו מזידין; ואין מחנכין [חונכים] מזבח הזהב אלא בקטרת של בין הערפים.

ב. כמה מקטירין ממנה בכל יום? משקל מאה דיגרין, תמישים בבקר ותמישים בין הערפים. מזבח שנעקר, מקטירין קטרת במקומו [- שהיה קיים]. וקטרת שפקעה [קפצה] מעל גבי המזבח, אפלו קרטין [חתיכות שלמות] שבה - אין מחזירין אותם.

ג. בעת שמקטירין הקטרת בהיכל בכל יום - פורשין כל העם מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח; לא יהיה שם אדם, עד שיצא זה שהקטיר הקטרת. וכן בשעה שיפגס בדם חטאות הנעשות בפנים, פורשין הכל מבין האולם ולמזבח עד שיצא, שנאמר: "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש וגו'" - בגין אב [- מלמד] לכל פפרה שפקדש, שלא יהיה שם אדם.

ד. כיצד סדר הקטרת הקטרת בכל יום? מי שזכה בדשון המזבח הפנימי נכנס וכלי קדש, וטני' היה שמו, ושל זהב היה, ומחזיק קבים וחצי; מניח הטני בארץ לפניו, וחופן בידיו האפר והפחם שבתוף המזבח ונותן לתוף הטני, ובאחרונה [- מה שלא ניתן לאסוף ביד] מכבד [מטאטא] את השאר לתוכו, ומניחו שם בהיכל ויוצא.

ה. ומי שזכה בקטרת נוטל כלי מלא קטרת גדוש, וכסוי היה לו ו'בגד' היה שמו, ונותן הבגד בתוף כלי אחר, ו'כף' היה שמו, ומכסה את הפך בכגד קטן, ואוחז הפך בידו ונכנס, ועמו אחר, במחתה של אש בגידו. וכיצד חותה? זה שזכה במחתה לוקח מחתה של כסף, ועולה לראש המזבח, ומפנה הגחלים הילף והילף; ונוטל מן הגחלים שנתאכלו במערכה שניה, ויורד ומערן [שופכן] לתוף מחתה של זהב. אם נתפזרו מן הגחלים כמו קב או פחות, מכבדן לאמה; ובשבת, כופה עליהן הפסקתר [כלי גדול].

ו. ואם נתפזר יתר על קב, חוזר וחותרה. שלשה דברים היה הפסקתר משמש: כופין אותו על

ג. כיצד מפיסין? עומדין בהקף, ומסכימין על מנין שמונין, מאה או אלה או כל מנין שישכימו עליו, והממנה אומר להן: 'הצביעו!' והן מוציין אצבעותיהן אחת או שתיים; ואם הוציא שלש, מונין לו שלש. ואין מוציין [א] גודל במקדש, מפני הרמאים, שהגודל קצר, ונוח להוציאו ולכפותו [- ויטה הגודל]; והמוציא גודל, אין מונין אותו לו. ומתחיל הממנה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצנפתו תחלה; ומונה על אצבעותיהן, וחוזר תלילה, עד שישלים המנין שהסכימו עליו. והאיש ששלים המנין אצל אצבעו, הוא שיצא בפיס ראשון לעבודה.

ד. ולמה מונין המנין שהסכימו עליו על האצבעות שהוציאו, ולא היה מונה על האנשים עצמן? לפי שאסור למנות את ישראל אלא על ידי דבר אחר, שנאמר: "ויפקדם בטלאים".

ה. ארבעה פיסות היו מפיסין בכל יום בשחרית: הפיס הראשון - מי תרם את המזבח; הפיסו, וזכה מי שזכה לתרם. והוא מסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים למזבח, והוא מכניס מתתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הזהב להקטיר עליה קטרת.

ו. הפיס השני - זוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתן. כיצד? הממנה אומר להן: 'הצביעו!' ומונה בדרך שבארנו. וזה שיצא בפיס ראשון, הוא שוחט תמיד של שחר; והשני שהוא עומד בצדו, הוא מקבל את דם התמיד והוא זורקו; והשלישי הסמוך לשני, מדשן המזבח הפנימי שהוא מזבח הקטרת; והרביעי שבצדו, מדשן את המנורה ומטיב את הנרות; והחמישי, מעלה ראש התמיד ורגלו לכבש; והששי, מעלה שתי הידים; והשביעי, מעלה העקץ [י"א זב] והרגל; והשמיני, מעלה התורה והגרה [צוואר]; והתשיעי, מעלה שתי הדפנות; והעשירי, מעלה הקרבים [מעיים]; והאחד עשר, מעלה [מנחת] סלת הנסכים; והשנים עשר, מעלה החבתין; והשלשה עשר, מעלה הפין של נסכים.

ז. הפיס השלישי - אומר להם הממנה לכל אנשי בית אב של אותו היום: 'מי שלא הקטיר קטרת מימיו, יבוא ויפס! יתקצצו אצל הממנה, ויפסו; ומי שיצא בפיס זה ראשון, הוא שיזכה להקטיר קטרת.

ח. הפיס הרביעי - מתקבצין בלן, ומפיסין לידע מי מעלה אברים מן הכבש למזבח; הפיסו, וזכה מי שזכה. תמיד של בין הערבים - אין מפיסין לו פיס אחר, אלא כל פהן שזכה בעבודה מן העבודות שחרית, יזכה בה בין הערבים: חוץ מן הקטרת, שהן מפיסין לה פיס אחר בין הערבים; ויבוא כל מי שלא הקטיר קטרת מעולם מאנשי אותו בית אב, ויפסו עליה. ואם כבר הקטירו בלן מימיהם, מפיסין לה בלן בשחרית בפס שלישי, וזה שזכה לה שחרית מקטירה בין הערבים.

ט. בשבת, שיש שם תמידין ומוספין ושני בויכי לבונה, כיצד הן עובדין? מפיסין בשחר אנשי אותו בית אב של משמר היוצא, ומקריבין תמיד של שחר ושני כבשי עולה

נכנס, וכלי בידו, וכוז' שמו, ושל זהב היה, דומה לקיתון גדול. מדשן בו את הפתילות שפכו, ואת השמן שנספא בגר, ומטיב חמשה נרות. ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שניה משלש מעלות שלפניה, ויוצא. ואחר כך נכנס, ומטיב שני הנרות, ונוטל הכוז בידו, ומשתתחו ויוצא.

יח. [מנחת] חבתי להן גדול - מצות עשה להקריב בכל יום, מחצה בבקר עם תמיד של שחר ומחצה בין הערבים עם תמיד של בין הערבים. ולישתן ואפיתן דוחין את השבת ואת הטמאה [אם נטמאה כל הסולת שיש, או נטמאו כל הכוהנים], ככל קרבן שקבוע לו זמן, שנאמר: "תפיני" - שתהיה נאה, ולא תאפה מבפרכ. ועוד, אם תאפה מבפרכ - תפסל בלינה, שהמרחשת [מין מחבת] מפלי הקדש היא [- שפוסליו את הן בהן], כמו שבארנו.

יט. טחינת סלתן והקדנתן [- הניפון] - בחוץ [- מחוץ לעזרה], ואינן דוחין את השבת.

כ. פהן שהקריב מחצה בשחרית, ומת או נטמא או נולד לו מום, ומנו פהן אחר תחתיו - לא יביא חצי עשרון מביתו, ולא חצי עשרון של ראשון; אלא מביא עשרון שלם, וחוצהו, ומקריב מחצה, ומחצה אבד.

כא. נמצאו [במקרה הנ"ל] שני חציין קרבין, ושני חציין אובדין. ואלו שני החציין האובדין - מניחין אותן עד שתעבר צורתן [- שיתקלקלו], ויוציין לבית השרפה; וכן אם אבד או נטמא החצי של בין הערבים. והיכן שורפין אותן? בעזרה.

כב. מת פהן גדול בשחרית אחר שהקריב חצי העשרון, ולא מנו פהן אחר תחתיו - מביאין היורשין עשרון שלם, ועושין אותה חבתין; וישלמה היתה קרבה. מת פהן גדול קדם שיקריבו בבקר, ולא מנו פהן אחר תחתיו - מקריבין אותה עשרון שלם בבקר, ועשרון שלם בין הערבים. ואין כופלין שמנה ולבונתה אף על פי שנוכפלה הסלת, אלא מפרישין להם שלשת לגין שמן, וקמץ לבונה, לג ומחצה שמן וחצי קמץ לבונה לעשרון של בקר, ולג ומחצה שמן וחצי קמץ לבונה לעשרון של בין הערבים.

הלכות תמידין ומוספין פרק ד

א. כל העבודות האלו שעושין בכל יום, בפס [גורל] היו עושין אותן. וכיצד היו עושין? כל פהני בתי אבות [המשמרת] של יום נכנסין ללשכת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר, והן מלבשין כבגדי כהנה, והממנה שעל הפיסות עמהן, והן עומדין בהקפה. [במעגל] והממנה נוטל מצנפת מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה, והוא האיש שמתחילין למנות ממנו. ומפיסין כמו שיתבאר.

ב. ויוציין לעבודה אנשים שעובדין, ושאר הכהנים - מוסרין אותן לחזנין [שמשים], ומפשיטין אותם את בגדי הקדש, ולא היו מניחין [משאירים] עליהן אלא המכנסים בלבד, עד שלובשין בגדי חל; וחוזרין ופושטין את המכנסים של הקדש, ומחזירין החזנין את הכלים לחלונות [תאי הבגדים].

ג. שני הסדרים מעפכין זה את זה, ושני הבזיכין מעפכין זה את זה, והסדרים והבזיכין מעפכין זה את זה. ואין מחנכין [חונכים] השלחן אלא בלחם הפנים בשבת. מיום השבת ליום השבת, מוציאין את הלחם שהוא שם על השלחן משבת שעברה, ומסדרין לחם אחר. וזה שמוציאין - הוא שחולקין שתי המשמרות, הנכנסת והיוצאת, עם כהן גדול; ואוכלין אותו.

ד. וכיצד מסדרין את הלחם? ארבעה כהנים נכנסים, שנים בידם שני סדרים, ושנים בידם שני בזיכין; וארבעה מקדימין לפניהם, שנים לטל שני סדרים, ושנים לטל שני בזיכין שהיו שם על השלחן. הנכנסין עומדין בצפון ופניהם לדרום, והיוצאין עומדין בדרום ופניהם לצפון. אלו מושכין ואלו מניחין, וטפחו של זה לתוך טפחו של זה [יח] - שגאמר: "לפני תמיד" [שלא יהיה השולחן בלא לחם].

ה. יצאו ונתנו את הלחם שהוציאו על שלחן זהב אחר שהיה באולם; והקטירו הבזיכין, ואחר כך מחלקין החלות. ואם חל יום הכפורים להיות בשבת, החלות מתחלקות לערב.

ו. כיצד מעשה לחם הפנים? מביאין עשרים וארבע סאים חטים הראויין למנחות, ושפין [משפספין] אותן ובוטעין בהן כשאר חטי מנחות; וטוחנין אותן, ומנפין מהן באמת עשרה נפה ארבעה ועשרים עשרון סלת, ועושים מהן שתיים עשרה חלות מצות [שאינם חמין]. לא נפה אותן באמת עשרה נפה, או שלא הוציאן מעשרים וארבע סאים - הואיל ונעשו סלת מכל מקום, כשרות; לא נאמרו השעורין האלו אלא למצוה.

ז. ולישתן ועריכתן בחוץ, ואפיתן בפנים בעזרה כשאר המנחות. ולשין אותן אחת אחת, ואופין אותן שתיים שתיים.

ח. ושלשה דפוסין [תבניות] של זהב היו להן - אחד שנותנין בו החלה והוא בצק, והשני שאופין אותה בו, והשלישי שנותנין אותה בו כשורדין אותה מן התנור, כדי שלא תתקלקל [תשבר מרוב דקותה].

ט. כל חלה מהן מרבעת, שגאמר: "לחם פנים", שיהיו לו פנים רבים. ארץ כל חלה מהן עשרה טפחים, ורחבה חמשה טפחים, ורומה [גובהה] שבע אצבעות; והשלחן - ארכו שנים עשר טפח, ורחבו ששה טפחים. נותן ארץ החלה על רחב השלחן - נמצאת החלה יוצאת שני טפחים מכאן ושני טפחים מכאן; וכופל את היוצא מכאן ומכאן, וישאר בין שני הקצוות רוח באמצע. וכן מניח חלה על גבי חלה, עד שעורף שש חלות. וכן עושה בצדה מערכה שניה, שש חלות.

י. אין אפית לחם הפנים דוחה שבת, ולא את יום טוב, אלא בערב שבת אופין אותן, ועורכין אותן למחר; ואם חל שני ימים טובים של ראש השנה להיות בתמישי ובערב שבת, אופין אותן מיום רביעי.

יא. ולא סדור הקנים ולא נטילתן דוחה שבת; אלא

של מוספין; וכל שזכה בעבודה מעבודות התמיד של שחר, הוא זוכה בה בשני כבשי מוסף. והמשמר האחר שיכנס בשבת, מפסין פיסות אחרות לתמיד של בין הערבים. ואלו ואלו חולקין בלחם הפנים.

י. ואין אוכלין את הלחם עד שיקטירו שני בזיכי לבונה על האש; והלבונה טעונה מלח כשאר הקרבנות.

יא. ואחר קרבן המוספין, מקטירין שני הבזיכין [של לבונה]; ושני כהנים מקריבין את שני הבזיכין.

יב. כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה?—משמר הנכנס [לשבע הבא] נוטל שש חלות, ומשמר היוצא נוטל שש; הנכנסין חולקין ביניהן בצפון, שהרי הם מוכנים לעבודה, והיוצאין חולקין בדרום. ובזמן שהיה יום טוב של אחד משלש רגלים בשבת, וכן בשבת שבתוף הקג - חולקין כל המשמרות בשנה בלחם הפנים [ולא רק המשמר השבועי]. וכן אם חל יום טוב הראשון של חג באחד בשבת - חולקין כל המשמרות בשנה מערב יום טוב שהוא שבת, בלחם הפנים, מפני שהקדימו לעבודה. וכן אם חל יום טוב האחרון להיות בערב שבת - חולקין כל המשמרות בשנה בלחם הפנים, באותה שבת שהיא מוצאי הקג. ודבר זה תקנה, מפני שנתאחרו הכהנים בשביל חלוקת לחם הפנים; ואם נתאחר אחד מבעלי משמר ולא בא, ימצא אחר [משאר המשמרות שיחליפו].

יג. חל יום אחד להפסיק בין השבת ובין יום טוב, כגון שהיה יום טוב הראשון של חג [הסוכות] בשני או יום טוב האחרון בתמישי, או יום טוב של עצרת [שבועות] שקל להיות בשני או בתמישי - משמר שזמנו קבוע באותה שבת נוטל עשר חלות, וזה הנכנס נוטל שתיים; שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם אלא יום אחד, שהוא ערב שבת או אחד בשבת; ומתעצלין, ואין בא מהם אלא מעט. יד. כהן גדול לעולם נוטל מכל משמר חצי החלות שזכה בהן [- שלש מזה ושלש מזה], שגאמר: "והיתה לאהרן ולבניו" - מחצה לאהרן, ומחצה לבניו; ואין כהן גדול נוטל פָּרָס [חלה פרוסה], שאין זה כבודו.

הלכות תמידין ומוספין פרק ה

א. מצות עשה לסדר לחם הפנים בכל יום שבת על השלחן לפני ה' בהיכל - שגאמר: "ביום השבת ביום השבת יערכנו".

ב. ודבר ברור בתורה, שהוא שתיים עשרה חלות, כל חלה שני עשרונים. ועורכין אותן שני סדרים - שש חלות בכל סדר, חלה על גבי חלה; ובין כל שתי חלות שלשה קנים של זהב, כדי שתהיה הרוח מנשבת בו [ולא יתעפשו]; וסומך כל מערכה בשתי קשות [יחידות]. ונותנין בצד כל מערכה, כלי שיש בו קמץ לבונה - שגאמר: "ונתת על המערכת לבנה זכה"; וכלי זה הוא הנקרא 'בנה'. נמצאו שני קמצי לבונה בשני הבזיכין. ושולים [תחתית שטוחה] היו לבזיכין, כדי שיעניחום על השלחן.

הַבְּזִיכִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת, בֵּין לְאַחַר שַׁבַּת זוֹ, בֵּין לְאַחַר שַׁבַּת אַחֲרַת הַבָּאָה - נִפְסַל הַלְחָם; וְהָרִי הוּא קֶדְדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁתִּיכֵין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פְּגוּל [זבוח פסול] וְנוֹתֵר וְטָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

טו. נִפְרָסָה חֲלָה אַחַת מִן הַלְחָם - אִם עַד שֶׁלֹּא הִסִיר הַלְחָם מֵעַל הַשְּׁלֶחָן נִפְרָסָה - הַלְחָם פְּסוּל, וְאִינוּ מִקְטִיר עֲלָיו אֶת הַבְּזִיכִין; וְאִם אַחַר שֶׁהִסִיר הַלְחָם נִפְרָס - הַלְחָם פְּסוּל, וּמִקְטִיר עֲלָיו אֶת הַבְּזִיכִין.

טז. הִגִיעַ זְמַן הַלְחָם לְהִסְרוֹ, הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִסִירוֹ; וְאִם נִפְרָס הַלְחָם - מִקְטִיר הַבְּזִיכִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָרַק הַמַּעֲרֶכֶת. נִטְמָא אֶחָד מִן הַסְּדָרִים, בֵּין לִפְנֵי הַקְּטֶרֶה בֵּין לְאַחַר הַקְּטֶרֶה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִן הַבְּזִיכִין - הַטְּמֵא בְּטִמְאַתּוֹ, וְהִטְהוּר בְּטִהְרָתוֹ.

מַעֲרַב שַׁבַּת נִכְנָס וְשׁוֹמֵט וְנוֹתֵן לְאַרְבַּע הַשְּׁלֶחָן, וּבְאֶחָד בְּשַׁבַּת [יום א'] נִכְנָס וּמְכַנֵּס אֶת הַקְּנִיּוֹת בֵּין הַחֲלוֹת.

יב. סִדֵּר הַלְחָם בְּשַׁבַּת כְּמַצּוֹתוֹ, וְלֹא הִנִּיחַ עִמּוֹ בְּזִיכֵי לְבוֹנָה עַד לְמַחֵר, וּלְשַׁבַּת הַבָּאָה הַקְּטִיר הַבְּזִיכִין - נִפְסַל הַלְחָם, וְאִינוּ קְדוֹשׁ; וְכֵן אִם סִדֵּר אֶת הַלְחָם וְהַבְּזִיכִין בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת, וְהַקְּטִיר הַבְּזִיכִין לְאַחַר שַׁבַּת הַבָּאָה - הַלְחָם אִינוּ קְדוֹשׁ, וְנִפְסַל. אֲבָל אִם הַקְּטִיר הַבְּזִיכִין בְּשַׁבַּת, נִפְסַל הַלְחָם.

יג. כִּיצַד יַעֲשֶׂה בְּלֶחֶם וּבְבְזִיכִין שֶׁסֻּדְרָם לְאַחַר הַשַּׁבַּת? יִנִּיחֵם שָׁם עַל הַשְּׁלֶחָן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶן יוֹם הַשַּׁבַּת וְהֵן מְסֻדְרִין [על השולחן], וְאַחֵר כֶּף יִקְטִיר הַבְּזִיכִין לְשַׁבַּת [בשבת] הַבָּאָה, אַחֵר הַשַּׁבַּת שֶׁעָבְרָה עֲלֵיהֶן [וְהֵן הַיּוֹם] מְסֻדְרִין - שֶׁאִפְלוּ נִשְׂאָר הַלְחָם עִם הַבְּזִיכִין עַל הַשְּׁלֶחָן כְּמֵה שַׁבָּתוֹת, אֵין בְּכֶף כְּלוּם.

יד. סִדֵּר אֶת הַלְחָם וְהַבְּזִיכִין בְּשַׁבַּת כְּמַצּוֹתוֹ, וְהַקְּטִיר אֶת

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ד טבת-א' שבת ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות חמץ ומצה פרק ג

עֶשֶׂר, אוֹ בַתּוֹף הַרְגָל - מִכַּרְף קֶדֶם שֶׁיִּתְחִיל לְבַדֵּק: 'בְּרוּף אִתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בַּעַר חֲמֵץ; וּבּוֹדֵק וּמַחֲפֵשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְכַנְּסִין לָהֶם חֲמֵץ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ. וְאִם בְּדַק לְאַחַר הַרְגָל, אִינוּ מְבַעְרֵן.

ז. כְּשֶׁגּוֹמֵר לְבַדֵּק - אִם בְּדַק בְּלִיל אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר, אוֹ בְּיוֹם אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר קֶדֶם שֶׁשׁ שְׁעוֹת - צְרִיף לְבַטֵּל כָּל חֲמֵץ שֶׁנִּשְׂאָר בְּרִשּׁוֹתָיו, וְאִינוּ רוֹאֶהוּ; וְיֹאמֵר: 'כָּל חֲמֵץ שֵׁיִשׁ בְּרִשּׁוֹתַי שֶׁלֹּא רָאִיתִיו וְלֹא יָדַעְתִּיו, הָרִי הוּא בְּטָל, וְהָרִי הוּא כְּעֶפֶר'. אֲבָל אִם בְּדַק מִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁשִׁית וּלְמַעְלָה, אִינוּ צְרִיף לְבַטֵּל - שֶׁהָרִי אִינוּ בְּרִשּׁוֹתָיו, שֶׁכָּבֵד נִאָסֵר בַּהֲנִיָּה.

ח. לְפִיכֶף, אִם לֹא בְטָל קֶדֶם שֶׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וּמַעְלָה מִצָּא חֲמֵץ שֶׁהִיָּה דַעְתּוֹ עֲלָיו וְהִיָּה בְּלָבוֹ, וּשְׁכַחוֹ בִּשְׁעַת הַבַּעֲוֹר וְלֹא בַעֲרוֹ - הָרִי זֶה עֹבֵר עַל "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא", שֶׁהָרִי לֹא בַעֲרָה בְטָל; וְאֵין הַבְּטוּל עֲתָה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָיו, וְהַכְּתוּב עֲשֹׂהוּ כְּאִלוֹ הוּא בְּרִשּׁוֹתָיו, לְחִיבּוֹ מִשּׁוּם "לֹא יֵרָאֶה" וְ"לֹא יִמָּצֵא". וְחִיב לְבַעֲרוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּמָּצְאָנוּ. וְאִם מִצָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - כּוֹפֶה עֲלָיו כְּלִי עַד לְעֶרֶב, וּמְבַעְרֵן; וְאִם שָׁל הַקֶּדֶשׁ הוּא - אִינוּ צְרִיף לְכַפּוֹת עֲלָיו, שֶׁהִפֵּל פּוֹרֶשֶׁן [מובדלים] מִמֶּנּוּ.

ט. מִי שֶׁיִּצָּא מִבֵּיתוֹ קֶדֶם שֶׁעַת הַבַּעֲוֹר לְעִשּׂוֹת מִצְוָה, אוֹ לְאָכַל בִּסְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה כְּגוֹן סְעוּדַת אַרוּסִין וְנִשְׂוֹאִין, וְנִזְכֵּר שֵׁיִשׁ לוֹ חֲמֵץ בַּתּוֹף בֵּיתוֹ - אִם יְכוּל לְחַזֵּר וּלְבַעֵר וְלְחַזֵּר לְמַצּוֹתוֹ, יִחֹזֵר; וְאִם לֹא, יִבְטֵל בְּלָבוֹ. יֵצֵא לְהַצִּיל מִיַּד הַגִּיס [שוודים], מִן הַנְּהָר, מִן הַדְּלָקָה, וּמִן הַמַּפְלֵת - יִבְטֵל בְּלָבוֹ, וְדִיּוֹ. יֵצֵא לְצַרְף עֲצָמוֹ, וְנִזְכֵּר שֵׁיִשׁ לוֹ חֲמֵץ בַּתּוֹף בֵּיתוֹ - יִחֹזֵר מִיָּד. וְעַד כְּמֵה הוּא חוֹזֵר? עַד כְּבִיּוּצָה; הִיָּה פְּחוֹת מִכְּבִיּוּצָה, מְבַטְלוֹ בְּלָבוֹ וְדִיּוֹ.

י. מִי שֶׁהִנִּיחַ עֶסֶה מְגַלְגֵּלֶת [שנילושה] בַּתּוֹף בֵּיתוֹ וְיִצָּא, וְנִזְכֵּר אַחֵר שֶׁיִּצָּא וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רֵבּוֹ, וְהִיָּה יָרָא שֶׁמָּא

א. כְּשֶׁבּוֹדֵק אֶדָם וּמַחֲפֵשׂ בְּלִילֵי אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר, מוֹצִיא אֶת הַחֲמֵץ מִן הַחֲרִים וּמִן הַמַּחְבּוֹאוֹת וּמִן הַנְּוִיּוֹת, וּמְבַקֵּץ הַכֵּל, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד. עַד תַּחֲלַת שְׁעָה שְׁשִׁית בְּיוֹם, מְבַעְרֵן; וְאִם רְצָה לְבַעֲרוֹ בְּלִילֵי אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר, מְבַעְרֵן.

ב. הַחֲמֵץ שֶׁמִּנִּיחַ בְּלִילֵי אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר, כְּדִי שֵׁיִאֲכַל מִמֶּנּוּ לְמַחֵר עַד אֲרַבְּעַ שְׁעוֹת - אִינוּ מַנִּיחוֹ מִפְּזֵר וּמִפְּרֵד בְּכָל מָקוֹם, אֲלֵא מִצְנִיעוֹ בְּכָלִי אוֹ בְּנוֹיַת יְדוּעָה, וְנִזְהָר בּוֹ; שֶׁאִם לֹא נִזְהָר בּוֹ וּמִצָּאוּ חֶסֶר - צְרִיף לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלְבַדֵּק פַּעַם אַחֲרָת, שֶׁמָּא גָּרְרוּהוּ הַעֲכָבְרִים.

ג. חֵל אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - בּוֹדֵקִין אֶת הַחֲמֵץ בְּלִילֵי עֶרֶב שַׁבַּת [גיד שיש], שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר; וּמִנִּיחַ מִן הַחֲמֵץ כְּדִי לְאָכַל מִמֶּנּוּ, עַד אֲרַבְּעַ שְׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבַּת, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מְצֻנֵּעַ, וְהִשְׂאָר מְבַעְרֵן מִלִּפְנֵי הַשַּׁבַּת. וְאִם נִשְׂאָר מִן הַחֲמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבַּת אַחֵר אֲרַבְּעַ שְׁעוֹת, מְבַטְלוֹ; וְכוֹפֶה עֲלָיו כְּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעְרֵן.

ד. הִיּוּ לוֹ כְּפָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצִרְף לְשִׁרְפָה עֶרֶב שַׁבַּת - לֹא יַעֲרַב הַטְּהוּרָה עִם הַטְּמֵאָה, וְיִשְׂרָף; אֲלֵא שׁוֹרֶף טְהוּרָה לְעִצְמָה, וְטְמֵאָה לְעִצְמָה, וְתִלוּיָהּ [ספק טמאה] לְעִצְמָה. וּמִנִּיחַ מִן הַטְּהוּרָה כְּדִי לְאָכַל, עַד אֲרַבְּעַ שְׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבַּת בְּלָבֵד.

ה. מִי שֶׁשָּׂכַח אוֹ הִזִיד וְלֹא בְדַק בְּלִיל אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר, בּוֹדֵק בְּאֲרַבְּעָה עֶשֶׂר בְּשַׁחְרִית; לֹא בְדַק בְּשַׁחְרִית, בּוֹדֵק בִּשְׁעַת הַבַּעֲוֹר [שנעה שישית]; לֹא בְדַק בִּשְׁעַת הַבַּעֲוֹר, בּוֹדֵק בַּתּוֹף הַחֵג. עֹבֵר הַרְגָל וְלֹא בְדַק - בּוֹדֵק אַחַר הַרְגָל, כְּדִי שֶׁיִּבְעֹר מֵהַשַּׁבַּת מִחֲמַץ שֶׁעֲבָר עֲלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אִסוּר בַּהֲנִיָּה.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הַחֲמֵץ בְּלִיל אֲרַבְּעָה עֶשֶׂר, אוֹ בְּיוֹם אֲרַבְּעָה

לבערו; שהרי נחשב כאלו הוא שלו, מפני שמחייבו האנס באחריותו.

ה. ישראל שהרהיך (משכח) חמצו אצל הגוי - אם אמר לו: 'אם לא הבאתי לך מעות מכאן ועד יום פלוני, קנה חמץ זה מעכשיו' - הרי זה ברשות הגוי, ואותו החמץ מתר לאחר הפסח; והוא שיהיה הזמן שקבע לו (שיקנה) קדם הפסח. ואם לא אמר לו 'קנה מעכשיו' - נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקדון אצל הגוי, ואסור בהנחה לאחר הפסח.

ו. ישראל וגוי שהיו באין בספינה, והיה החמץ ביד ישראל, והגיעה שעה חמישית - הרי זה מוכרו לגוי או נותנו לו במתנה, וחוזר ולוקחו ממנו אחר הפסח; ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה.

ז. אומר ישראל לגוי: 'עד שאתה לוקח (קונה חמץ) במנה, בוא וקח במאתים' (כמות יותר גדולה, ורומז לו שיקנה ממנו בחזרה את החמץ), 'עד שאתה לוקח מגוי, בוא וקח מישראל' - שפא אצטרף ואקח ממך אחר הפסח. אבל לא ימכר לו ולא יתן לו על תנאי; ואם עשה כן, הרי זה עובר על "בל יראה" ו"כל ימצא".

ח. תערכת חמץ, עוברין עליה משום "בל יראה" ו"בל ימצא" - כגון המוריס (שומן דג מלוח עם קמח) וכתח הבבלי (טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם) ושכר המדי, שעושין אותו מן הקמח, וכל פיוצא כאלו מדברים הנאכלים; אבל דבר שיש בו תערכת חמץ, ואינו ראוי לאכילה - הרי זה מתר לקימו בפסח.

ט. ביצד? ערכת (קערות) העבדין (מעבדי עורות) שנתן לתוכה קמח ועורות, אפלו נתנו שעה אחת קדם שעת הבעור - הרי זה מתר לקימו. ואם לא נתן העורות, ונתן הקמח קדם שלשה ימים לשעת הבעור - מתר, שהרי נפסד והבאיש; תוף שלשה ימים, חייב לבעור.

י. וכן הקילור (משחה לעין) והרטיה והאספלונית והתריאק (מיני תחבושות) שנתן לתוכן חמץ - מתר לקימן בפסח, שהרי נפסדה צורת החמץ.

יא. הפת עצמה שעפשה (התעפשה) ונפסלה מלאכל הכלב, ומלגמה (מין תחבושת מעורבת קמח) שנסרחה - אינו צריך לבעור. בגדים שכבסו אותן בחלב חטה, וכן גירות שדבקו אותן בחמץ, וכן כל פיוצא כזה - מתר לקימן בפסח, ואין בהן משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; שאין צורת החמץ עומדת.

יב. דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל, או שאינו מאכל כל אדם, כגון התריאק וכיוצא בו - אף על פי שמתר לקימו, אסור לאכלו עד אחר הפסח; ואף על פי שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא, הרי זה אסור לאכלו.

יום שלישי

הלכות חמץ ומצה פרק ה

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני הדגן בלבד - והם שני מיני החטים, שהן החטה והפסקת,

תחמין קדם שיבוא - הרי זה מבטלה בלבד קדם שפתחמין; אבל אם החמיצה, אין הבטול מועיל כלום, אלא כבד עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא", וחייב לבעור מיד כשיחזור לביתו.

יא. ביצד בעור חמץ? שורפו, או פורר וזרז לרוח, או זרקו לים; ואם היה החמץ קשה, ואין הים מתכוו במהרה - הרי זה מפורר, ואחר כך זרקו לים. וחמץ שנפלה עליו מפלת, ונמצא עליו עפר שלשה טפחים או יתר - הרי הוא כמבער; וצריך לבטל בלבד, אם עדין לא נכנסה שעה ששית.

יב. נתנו לנכרי קדם שעה ששית, אינו צריך לבעור. ואם שרפו קדם שעה ששית, הרי זה מתר להנות בפחמין שלו בתוף הפסח. אבל אם שרפו משעה ששית ולמעלה - הואיל והוא אסור בהנחה, הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים, ולא יאפה בו, ולא יבשל; ואם אפה או בשל - אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנחה. וכן הפחמין שלו אסורין בהנחה, הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנחה.

יום שני

הלכות חמץ ומצה פרק ז

א. כתוב בתורה: "לא יראה לך חמץ". יכול אם טמן אותו, או הפקיד אותו ביד גוים, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "שאר לא ימצא בכתיכם", אפלו הפקידו או הטמינו. יכול לא יהיה עובר אלא אם כן היה החמץ בביתו, אבל אם היה רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "בכל גבלך", בכל רשותך. יכול יהיה חייב לבעור מרשותו חמץ של גוי, או של הקדש? תלמוד לומר: "לא יראה לך", שלף אי אתה רואה; אבל אתה רואה של אחרים, או של גבה (הקדש). ב. הא למדת, שחמץ של ישראל - אם הניחו ברשותו, אפלו טמון, ואפלו בעיר אחרת, ואפלו ביד גוים - הרי זה עובר משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; וחמץ של הקדש או של גוי שהיה אצל ישראל - אפלו היה עמו בבית - הרי זה מתר, מפני שאינו שלו. ואפלו היה של גר תושב (גוי שקיבל ד' מצוות) שיד ישראל שולטת עליו, אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותו בפסח. אבל צריך לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים בפני חמצו של גוי, שפא יבוא להסתפק ממנו; אבל של הקדש, אינו צריך, מפני שהכל פורשין (מובדלים) מן ההקדש, כדי שלא יבואו לידי מעילה.

ג. גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל - אם קבל עליו ישראל אחריות, שאם אבד או נגנב שלם לו דמיו - הרי זה חייב לבערו; הואיל וקבל עליו אחריות, נעשה כשלו. ואם לא קבל אחריות - מתר לקימו אצלו, ומתר לאכל ממנו אחר הפסח, שבכשות הגוי הוא.

ד. גוי אלם שהפקיד חמצו אצל ישראל - אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מחייבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם, ואף על פי שלא קבל אחריות - הרי זה חייב

חכמים: צריך אדם לזהר בדין שאוכל ממנו בפסח, כדי שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שם חמוץ. דגן שנטבע בנהר, או שנפל עליו מים - כשם שאסור לאכלו, כך אסור לקימו; אלא מוכרו לישראל ומודיעו, כדי שיאכלנו קדם הפסח; ואם מכרו לגוים קדם הפסח, מוכר מעט מעט לכל אחד ואחד, כדי שיכלה קדם הפסח, שמא יחזר הגוי וימכרנו לישראל.

י. דגן שנפל עליו דלף [טפסוף מים] - כל זמן שהוא טורד טפה אחר טפה, אפלו כל היום כלו - אינו בא לידי חמוץ; אבל כשפוסק - אם נשתקה בשעור [חימוץ], הרי זה אסור.

יא. אין לשין בפסח עפה גדולה, שמא תחמיץ - אלא שעור חלה בלבד. ואין לשין לא בחמין, ולא בחממי חמה [שמש], ולא במים שנשאבו בו ביום - אלא במים שלנו [עבר עליהם הלילה]; ואם עבר ולש באחד מכל אלו, הרי הפת אסורה.

יב. לא תשב אשה תחת השמש, ותלוש; ולא תחת הרקיע ביום העבים, אפלו במקום שאין השמש זורחת בו. ולא תניח את העפה, ותתעסק בדרך אחר. ואם היתה לשה ואופה, צריכה שני כלים של מים, אחד שמקטפת בו [מזלפת על העיסה טרם אפיה], ואחד שמצננת בו ידה [מחום התנור]. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה ידה, או שעשת עפה יתר משעור חלה - הפת מתרת. וכמה שעור חלה? כמו שלש וארבעים וחמש ביצה - כגוף [כמידת] הביצה הבינונית, לא כמשקלה.

יג. כל זמן שאדם עוסק בפצק, אפלו כל היום כלו - אינו בא לידי חמוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושקה הפצק עד שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר החמיץ, וישרף מיד; ואם אין קולו נשמע - אם שקה כדי שיהלף אדם מיל - כבר החמיץ, וישרף מיד. וכן אם הכסיפו פניו, כאדם שעמדו שערוהו - הרי זה אסור לאכלו, ואין חיבין עליו כרת.

יד. היו שתי עסות שהגביהו היד מהן בעת אחת, ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול - שתיהן ישרפו, והרי הן חמץ גמור.

טו. אין עושין סריקין המצריין [פת עם ציורים] בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן [מתעכבת בעשייתן], ומתחמצין בעת עשייתן. לפיכך הנחתומין מתרין לעשותם, מפני שהן בקיאים באמונתן, וממהרין לעשותן; אבל בעלי בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס - שמא יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס [מסגרת בצורת הצידור], וישוהו בעשייתן ויחמיצו.

טז. מים שרוחצין בו הידים, והערכה אחר שלשין, וכן מים שמשפתשין בו בשעת לישה - הרי זה ישפך במקום מדרון, כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמיץ.

יז. אין שורין את המרסן [קליפות תבואה] ומניחין לפני התרנגולין, שמא יחמיץ. אבל חולטין להן המרסן ברותחין, ומניחין לפניהן; וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט - גזרה, שמא לא ירתית המים פה פה.

ושלשה מיני השעורים, שהן השעורה ושבלת שועל והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ודחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפלו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין וכסוה בכגדים עד שנתפת כמו בצק שהחמיץ, הרי זה מתר באכילה - שאין זה חמוץ, אלא סרחון.

ב. חמשת מיני דגן אלו - אם לשן במי פרות בלבד, בלא שום מים בעולם - אינם באין לידי חמוץ; אלא אפלו הניחן כל היום עד שנתפת כל הפצק, הרי זה מתר באכילה; שאין מי פרות מחמיצין, אלא מסריחין. ומי פרות, הן כגון: יין, וחלב, ודבש, וזית, ומי תפוחים, ומי רמונים, וכל פיוצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקין - והוא, שלא יתערב בהן שום מים בעולם; ואם נתערב בהן מים כל שהוא, הרי אלו מחמיצין.

ג. אין מבשלין חטים במים - כגון ריפות [רגרי חיטה], ולא קמח - כגון לביבות; ואם בשל, הרי זה חמץ גמור - והוא, שיתבקעו בתבשיל [מנפוחותם]. אין קולין [מטגנים] את הפצק בשמן על המחבת, אבל מבשלין את הפת ואת הקמח הקלוי. ואם הרתיח המים הרבה, ואחר כך השליף לתוכן הקמח - הרי זה מתר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיתחמיץ; וכבר נהגו בשנער [בבל] ובספרד ובכל המערב, לאסר דבר זה - גזרה, שמא לא ירתית המים פה פה.

ד. מתר לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות, או קלהו על המחבת בשמן - הרי זה מתר; שמי פרות אינן מחמיצין.

ה. פרמל [שיבילים] שמהבהבין אותו [שורפין קצת] באור וטוחנין אותו, אין מבשלין הקמח שלו במים - שמא לא נקלה באור יפה, ונמצא מחמיץ כשמבשלין אותו. וכן כשמוזלים הקדרות התדשות [מבשלים בהם קמח עם מים לחום], אין מבשלין בהן אלא מצה אפוייה שחזרו וטחנו אותה; אבל קמח קלי [קלוי] אסור - שמא לא קלהו יפה, ויבוא לידי חמוץ.

ו. אין בוללין [מבשלים] את השעורין במים בפסח, מפני שהן רפין [מתבקעים] ומחמיצין במהרה. ואם בלל - אם רפו כדי שאם הניחן על פי הכיב [כלי מנוקב] שאופין עליו החלות יתבקעו, הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו לרפיון זה, הרי אלו מתרין.

ז. החטים - מתר לבלל אותן במים, כדי להסיר סבן, וטוחנין אותן מיד, בדרך שטוחנין הסלת; וכבר נהגו כל ישראלי בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובכערי המערב, שלא יבללו החטים במים - גזרה, שמא ישוהו ויחמיצו.

ח. תבשיל שנתבשל, ונמצאו בו שעורים או חטים - אם נתבקעו - הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ. ואם לא נתבקעו - מוציאין אותן, ושורפין אותן, ואוכלין שאר התבשיל; שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע, חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים.

ט. משום שגאמר: "וישמרתם את המצות", כלומר: הזהרו במצוה ושמרו אותה מפל צד חמוץ; לפיכך אמרו

יום רביעי

הלכות חמץ ומצה פֶּרֶק ו

א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה בליל חמשה עשר, שנאמר: "בערב תאכלו מצות" - בכל מקום, ובכל זמן. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה; ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל, אכילת מצה רשות - רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דחן או קליות או פרות. אבל בליל חמשה עשר בלבד, חובה; ומשאכל פנייתו, יצא ידי חובתו.

ב. בלע מצה, יצא; בלע מרור, יצא. בלע מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא; שהמרור בטפלה למצה. כרכן בסיב (של עץ) וכיוצא בו ובכלען, אף ידי מצה לא יצא.

ג. אכל מצה בלא פונה, כגון שאנסוהו גוים לאכל - יצא ידי חובתו; אבל פניית מצה והוא נכפה בעת שטותו, ואחר כך נתרפא - חייב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מכל המצוות.

ד. אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא אם כן אכלה מאחד מחמשת המינים - שנאמר: "לא יאכל חמץ", ונאמר: "תאכלו מצות"; דברים הפאים לידי חמוץ - אם אכלן מצה, יצא בהן ידי חובתו; אבל שאר הדברים, כגון ארז ודחן וקטניות - אין בהן [מצות] מצה, לפי שאין בהן חמץ.

ה. העושה עשה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם דגן, יוצא בה ידי חובתו. עסת הפלכים [לאכילת כלבים] - בזמן שהרועים אוכלין ממנה, יוצא בה ידי חובתו; אין הרועים אוכלין ממנה, אינו יוצא בה, שאין זו משמרת לשם מצה. מצה שלשה במי פרות, יוצא בה ידי חובתו בפסח. אבל אין לשין אותה ביין, או שמן, או דבש, או חלב - משום "לחם עני", כמו שבארנו; ואם לש ואכל, לא יצא ידי חובתו. ואין יוצאין לא בפת מרסן, ולא בפת סבין [מורסן וסובין - קליפות תבואה]; אבל לש הוא את הקמח בסבין שלו ובמורסנו ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו. וכן פת סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת, ויוצא בה ידי חובתו בפסח; ואין אומרים בה, 'אין זה לחם עני'.
ו. אחד מצה שנאפית בתנור, או באלפס [קערה גדולה], בין שהדביק בצק באלפס ואחר כך הרתיח, בין שהרתיח ואחר כך הדביק, אפלו אפיה [אפאה] בפרקע - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין בה - והוא, שלא יהיו חוטין של צק נמשכין ממנה בעת שפורסה. ויוצאין ברוק השרוי [מצה שרויה במים] - והוא, שלא נמות; אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו, שהרי אין בה טעם פת.

ז. אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל [מתבואה שלא הופרשה], או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או שגזלה. זה הפלל: כל שמכרכין עליו ברפת המזון, יוצא בה ידי חובתו; וכל

יח. ומתר ללוש לתרנגולין מרסן או קמח, ומאכילן מיד, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן - עד שלא ישהה לפניהן כדי הלוחף מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך בו בידו - אינו מחמיץ; וכשיפסקו מלאכל - ישטף הפלי במים, וישפך במקום מדרון.

ט. לא תשרה אשה את המרסן, שתוליף בידה למרחץ; אבל שפה [משפפת במורטן] היא על בשרה, יבש. ולא ילעס אדם חטין ויתן על מכתו [לרפואה], מפני שהן מחמיצות. אין נותנין את הקמח לתוף החרסת; ואם נתן - ישורף מיד, מפני שהוא ממהר להחמיץ. אין נותנין את הקמח לתוף החרדל; ואם נתן, יאכל מיד.

כ. מתר לתן התבלין והשמשמן והקצח [מין תבלין] וכיוצא בהן, לתוף הבצק; וכן מתר ללוש העסה במים ושמן, או דבש וחלב, או לקטף בהן [למרח מהם העיסה]. וכיום הראשון, אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד - לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה "לחם עני"; ובראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון "לחם עני".

כא. כל פלי חרש שנשתמש בהן חמץ בצונן, מתר להשתמש בהן מצה בצונן - חוץ מפלי שמניחין בו השאור [בצק המחמיץ אחרים] וכלי שמניחין בו חרסת, מפני שחמוצן קשה; וכן ערבות שלשין בהן החמץ, ומניחין אותו שם עד שיחמיץ - הרי הן כבית שאור, ואין משתמשין בהן בפסח.

כב. ביב [שקע] של חרש שאופין עליו חלות חמץ כל השנה, אין אופין עליו מצה בפסח; ואם מלאו גחלים והסיק מקום שהיה מבשל בו החמץ, מתר לבשל עליו מצה.

כג. פלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון, כגון קדרות ואלפסין [קערות גדולות] - נותן אותן לתוף פלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיחן בתוכו; ואחר כך שוטף אותן, ומשתמש בהן במצה. וכן הספינין, מרתיח את הלהב ואת הנצב [כתב בכלי ראשון, ואחר כך משתמש בהן במצה].

כד. פלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוף פלי גדול, ונותן עליהן מים רותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלטו; ואחר כך שוטפן, ומשתמש בהן במצה.

כה. כל פלי חרש שנשתמש בהן חמץ בחמין - בין פלי ראשון כגון קדרות, בין פלי שני כגון קערות, בין שהיו משוחין ושועין [מרוחים] באבר שעושין אותן בעין וכוכית, בין שהיו חרש כמה שהן - אין משתמשין בהן במצה, אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהן.

כו. פלי ראשון שרצה להרתיחו [להכשירו לפסח], ולא מצא פלי אחר גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו, ודיו; ואחר כך שוטף אותו, ומשתמש בו במצה.

אותנו הקדוש ברוך הוא, ונצאנו לחרות; ואם היה הבן גדול וחקם - מודיעו מה שארע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבנו, לפי דעתו של בן.

ג. וצריך לעשות שנוי בלילה הזה - כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?' עד שישב להם ויאמר להם: 'כך וכך ארע, וכך וכך היה.' וכיצד משנה? מחלק להם קליות ונגזים, ועוקרין [מסירים] השלחן מלפניהם קדם שיאכלו, וחוטפין מצה זה מיד זה, וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן, אשתו שואלתו; אין לו אשה - שואלין זה את זה 'מה נשתנה הלילה הזה, ואפלו היו פלן חכמים. היה לבדו, שואל לעצמו 'מה נשתנה הלילה הזה'.

ד. וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. ביצד? מתחיל ומספר, שבתחלה היו אבותינו - בימי תרח ומלפניו - כופרין וטועין אחר ההבל, ורודפין עבודה זרה; ומסיים בדת האמת, שקרבנו הקדוש ברוך הוא לה, והבדילנו מן התועים, וקרבונו ליחודו. וכן מתחיל ומודיע, שעבדים היינו לפרעה במצרים, וכל הרעה שגמלנו; ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחרותנו. והוא שידרש מ"ארמי אבד אבי", עד שיגמר כל הפרשה; וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו, הרי זה משבח.

ה. כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר, לא יצא ידי חובתו [לספור ביציאת מצרים]; ואלו הן: פסח, מצה, ומרורים. פסח, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: "וּבַח פֶּסַח הוּא לַה"; מרורים, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים; מצה, על שם שנגאלו. ודברים האלו פלן, הן הנקראין 'הגדה'.

ו. בכל דור ודור, חוב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִמִּצְרַיִם". ועל דבר זה צוה בתורה: "וְזָכַרְתָּ, כִּי עֶבֶד הָיִיתָ"; כלומר, כאלו אתה בעצמך היית עבד, ונצאת לחרות ונפדיית.

ז. לפיכך, כשפועד אדם בלילה הזה, צריך לאכל ולשתות והוא מסב דרך חרות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, חוב לשתות בלילה הזה, ארבעה כוסות של יין - אין פחות מהן; ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, לא יפחתו לו [גבאי הצדקה] מארבעה כוסות; שעור כל כוס מהן, רביעית.

ח. אפלו עני שבשיראל, לא יאכל עד שישב. אשה אינה צריכה הסבה; ואם אשה חשובה היא, צריכה הסבה. וכן אצל אביו והשמש בפני רבו, צריכה הסבה; אצל תלמיד בפני רבו, אינו מסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות. והסבת ימין, אינה הסבה; וכן המסב על צרפו, או על פניו - אין זו הסבה. ואימתי צריכה הסבה? בשעת אכילת פזית מצה, ובשעת ארבעה כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתיתו - אם הסב, הרי זה משבח; ואם לאו, אינו צריך.

ט. ארבעה כוסות האלו - צריך למזג אותן [לערבן עם מים], כדי שתהיה שתיה ערבה; הכל לפי היין, ולפי דעת

שאינו מברכין עליו ברכת המזון, אין יוצא בה ידי חובתו. ח. הפהנים יוצאין בחלה ובתרומה, אף על פי שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם; וכן יוצאין במצה של מעשר שני, בירושלים. אבל אין יוצאין במצה של בכורים, אפלו בירושלים; מפני שהבכורים, אין בהן התר [אכילה] בכל המושבות [אלא בירושלים], ומעשר שני, אפטר שפדה ויאכל בכל מקום, וכתוב: "בכל מושבתכם תאכלו מצות" - מצה הראויה להאכל בכל המושבות, היא שיוצאין בה ידי חובה.

ט. חלות תודה ורקיקי [חלות] נזיר שעשה אותן לעצמו, אין יוצאין בהן, שנאמר: "ושמרתם את המצות" - מצה המשתמרת [שלא תחמין] לענין מצה בלבד, היא שיוצאין בה; אבל זו, משתמרת לענין הגבחה. ואם עשין למכר בשוק, הרי זה יוצא בה ידי חובתו; שהעושה למכר בשוק, בדעתו שאם לא ימכרו יאכל אותן, ונמצא בשעת עשייתו, שמרן לשם מצה.

י. הכל חובין באכילת מצה, אפלו נשים ועבדים. קטן היכול לאכל פת - מחנכין אותו במצות, ומאכילין אותו פזית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל מצה, שורין לו רקיק במים ומאכילין אותו - והוא, שלא נמות.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין [מסיימים הסעודה] אחר מצה כלום, ואפלו קליות ונגזים וכיוצא בהן; אלא אף על פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות אחרות ופרות וכיוצא בהן - חוזר ואוכל פזית מצה באחרונה, ופוסק.

יב. אסרו חכמים לאכל מצה בערב הפסח, כדי שיהיה הפר לאכילתה בערב; ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן]. וכן אסור לאכל ערב הפסח מקדם המנחה במעט, כדי שיכנס לאכילת מצה בתאנה; אבל אוכל הוא מעט פרות או ירקות, ולא ימלא כרשו [כרסו] מהן. וחכמים הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב הפסח, כדי לאכל מצה בתאנה ויהיו מצוות חביבים עליו; אבל בשאר ערבי ימים טובים, אוכל והולך עד שתחשך.

יום חמישי

הלכות חמץ ומצה פרק ז

א. מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, בליל חמשה עשר בניסן - שנאמר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", כמו שנאמר: "זכור את יום השבת". ומניין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה", בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך. ואף על פי שאין לו בן, אפלו חכמים גדולים - חובין לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו, הרי זה משבח.

ב. מצוה להודיע לבנים, ואפלו לא שאלו - שנאמר: "והגדת לבנך". לפי דעתו של בן, אביו מלמדו. ביצד? אם היה קטן או טפש - אומר לו: 'בני, כלנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובלילה הזה פדה

בין יושבין ובין מסבין, והלילה הזה כלנו מסבין.
 ג. בזמן הזה, אינו אומר 'הלילה הזה כלו צלי' - שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות [מתחילה עו"ז] היו אבותינו וגו', וקורא עד שגומר דרש פרשת "ארמי אבד אבי" בלה.
 ד. ומחזיר השלחן לפניו, ואומר: 'פסח זה שאנו אוכלין, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: 'ואמרתם זבח פסח הוא לה'; ומגביה המרור בידו ואומר: 'מרור זה שאנו אוכלין, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים, שנאמר: 'ומררו את בני ישראל'; ומגביה המצה בידו ואומר: 'מצה זו שאנו אוכלין, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להתמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר: 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו''.
 ובזמן הזה אומר: 'פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו' וכו'.

ה. ואומר: 'לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ונאמר לפניו, הלו יה. "הלו יה, הלו עבדי ה'" וגו', עד "חלמיש, למעינו מים"; וחותם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים'. ובזמן הזה מוסיף: 'כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, גיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בכנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שגיע דמם על קיר מזבחתך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גואל ישראל'. ומברך על הגפן, ושוטה הכוס השני.

ו. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו שניה - שהרי הסית דעתו בשעת קריאת ההגדה; ולוקח שני רקינין [מצות], חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם, ומברך 'המוציא לחם מן הארץ'. ומפני מה אינו מברך על שתי כפרות [מצות], כשאר ימים טובים? משום שנאמר: 'לחם עני' - מה דרכו של עני בפרוסה [חתיכה], אף כאן בפרוסה. ואחר כך כורך מצה ומרור פאחד, ומטבל בחרסת, ומברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה ומרורים, ואוכלין. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

ז. ואחר כך מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הזבח, ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הפסח, ואוכל מגופו של פסח. ולא ברפת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח.

ח. בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך 'המוציא, חוזר ומברך 'על אכילת מצה', ומטבל מצה בחרסת ואוכל. וחוזר ומברך 'על אכילת מרור', ומטבל מרור

השוטה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית זין חי [בכל כוס יהא רבע רביעית יין]. שטה ארבעה כוסות אלו מיין שאינו מזוג - יצא ידי ארבעה כוסות, ולא יצא ידי חרות; שטה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת - ידי חרות יצא, ולא יצא ידי ארבעה כוסות. ואם שטה מכל כוס מהן רבו, יצא. י. כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו, מברך עליו ברכה בפני עצמו. וכוס ראשון, אומר עליו קדוש היום; וכוס שני, קורא עליו את ההגדה; כוס שלישי, מברך עליו ברפת המזון; כוס רביעי, גומר עליו את ההלל, ומברך עליו ברפת השיר [יהללור]. ובין הכוסות האלו - אם רצה לשטות, שוטה; בין שלישי לרביעי, אינו שוטה.

יא. החרסת - מצנה מדברי סופרים, זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או גרוגרות [תאנים] או צמוקין וכיוצא בהן, ודורסין [מועכים] אותן, ונותנין לתוכן חמץ, ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן; ומביאין אותן על השלחן בלילי הפסח.

יב. אכילת מרור - אינה מצנה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת הפסח; שמצות עשה אחת לאכל בשר הפסח, על מצה ומרורים. ומדברי סופרים, לאכל המרור לבדו בליל זה, אפלו אין שם קרבן פסח.

יג. מרורים האמורים בתורה, הן החזרת והעלשין והתמכה והחרתכניה והמרור; כל אחד מהמשות מיני ירק אלו, נקרא 'מרור'. ואם אכל מאחד מהן או מתמשפתן כזית, יצא - והוא, שיהיו לחין; ויוציאין בקלח [שורש] שלחן, אפלו יבש. ואם שלחן [בישול הרבה], או כבשן [בחומץ], או בשלן - אין יוצא בהן.

יום שישי

הלכות חמץ ומצה פרק ח

א. סדור עשית מצוות אלו בליל חמשה עשר, כך הוא: בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך 'בורא פרי הגפן', ואומר עליו קדוש היום, וזמן [שהחיינו], ושוטה. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו. ומביאין שלחן ערוף, ועליו מרור וירק אחר, ומצה וחרסת, וגופו של כבש הפסח, ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר; ובזמן הזה, מביאין על השלחן שני מיני בשר - אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה.

ב. מתחיל ומברך 'בורא פרי האדמה', ולוקח ירק ומטבל אותו בחרסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסבין עמו - כל אחד ואחד, אין פחות מכוזית. ואחר כך עוקרין את השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומזוגין הכוס השני, וכאן הבן שואל. ואומר הקורא: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים; שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה כלו מצה; שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק [מבושל הרבה] ומבשל, והלילה הזה כלו צלי; שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרורים; שבכל הלילות אנו אוכלין

והלילה הזה, מרורים. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין; והלילה הזה, פלנו מסבין.

עבדים היינו לפרעה במצרים; ויוציאנו ה' אלהינו משם, ביד חזקה ובכרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדן אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו פלנו חכמים, פלנו נבונים, פלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך ביציאת מצרים, הרי זה משבח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה ורבי טרפון, שהיו מסבין בבני ברק; והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהן ואמרו להן: רבותינו, הגיע זמן קרית שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבועים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך" - "ימי חייך", הימים; "כל ימי חייך", הלילות. וחכמים אמרים: "ימי חייך", העולם הזה; "כל ימי חייך", להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל עמו, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה - אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל.

חכם, מה הוא ואמר? - "מה העדות והחקים והמשפטים, אשר צוה ה' אלהינו אתכם". אף אתה אמר לו כהלכת הפסח: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע, מה הוא ואמר? - "מה העבודה הזאת לכם" - "לכם", ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעקר, אף אתה הקהה את שניו ואמר לו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - "לי", ולא לו; ואלו היה שם, לא היה נגאל.

תם, מה הוא ואמר? - "מה זאת". ויאמר אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאל - את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ו"הגדת לבנך", יכול מראש החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה"; לא אמרתי, אלא בשעה שיש מצוה ומרור מנחין לפניך.

מתחלה, עובדי עבודה זרה היו אבותינו; ועכשו, קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר: ויאמר יהושע אל כל העם: כה אמר ה' אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור; ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען; וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו; ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים.

בחרסת ואוכל; ולא ישהה אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזה מצוה מדברי סופרים. וחזור וכורף מצוה ומרור, ומטבל בחרסת, ואוכלן בלא ברכה, זכר למקדש.

ט. ואחר כך נמשך בסעודה, ואוכל כל שהוא רוצה לאכל, ושותה כל שהוא רוצה לשותה. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח, ואפלו פזית, ואינו טועם אחריו מאכל אחר קלל; ובזמן הזה אוכל פזית מצוה, ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו - שאכילתן היא המצוה.

י. ואחר כך נוטל ידיו, ומברך ברכת המזון על כוס שלישי, ושותהו. ואחר כך מוגז כוס רביעי, וגומר עליו את ההלל; ואומר עליו ברכת השיר, והיא 'ההללוף ה' כל מעשיך וכו', ואינו טועם אחר כך פלוגה, חוץ מן המים. ויש לו למזג כוס חמישי, ולומר עליו הלל הגדול - והוא מ"הודו לה', פי טוב", עד "על נהרות בבל"; וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה כוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף על פי שאינו מקום סעודה.

יא. מקום שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלין; מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין - גזרה שמא יאמרו בשר הפסח הוא. ובכל מקום אסור לאכל שיה צלוי פלו כאחד בליל זה, מפני שנגאח כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה מחתף, או שחטר ממנו אכר, או שלק [בישל] בו אכר והוא מחתף - הרי זה מתר, במקום שנהגו.

יב. מי שאין לו יין בלילי הפסח - מקדש על הפת בדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה; מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות - 'בורא פרי האדמה', ו'על אכילת מרור' - ואוכל; וכשיגמר ההגדה, מברך על המצה ואוכלה, וחזור ואוכל מן המרור, בלא ברכה.

יג. מי שאין לו מצוה משמרת [לשם מצוה] אלא פזית, כשגומר סעודתו ממצוה שאינה משמרת, מברך 'על אכילת מצוה', ואוכל אותו פזית; ואינו טועם אחריו כלום.

יד. מי שישן בתוף הסעודה והקיץ, אינו חוזר ואוכל. בני חבורה שישנו מקצתן בתוף הסעודה, חוזרין ואוכלין; נרדמו פלן ונעורו, לא יאכלו; נתנמנו פלן, יאכלו.

שבת קודש

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות, כך הוא: מתחיל על כוס שני ואומר: בבחילי יצאנו ממצרים. הא לחמא עניא, ודאכלו אבהתנא דנפקו מארעא דמצרים. כל דכפין, ייתי ויכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. הא שתא הקא, לשנה הבאה בארעא דישראל; השתא הקא עבדי, לשתא דאתאי - בני חורי.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה; והלילה הזה, פלו מצוה. שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות;

והפיתוי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה; ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'".

ביד חזקה ובזרע נטויה ובמרא גדול, ובאותות ובמפתים. ביד חזקה - זה הדבר, כמו שנגאמר: "הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה, בפוסים בתמורים ובגמלים, בפקר ובצאן - דבר כבוד מאד".

ובזרע נטויה - זו החרב, כמו שנגאמר: "וחרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים".

ובמרא גדול - זה גלוי שכינה, כמו שנגאמר: "או הנסה אלהים, לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתת ובמופתים ובמלקמה, וביד חזקה ובזרע נטויה ובמוראים גדלים - ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך".

ובאותות - זה המטה, שנגאמר: "ואת המטה הנה תקח בידך, אשר תעשה בו את האותות".

ובמפתים - זה הדם, כמו שנגאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ - דם ואש ותמרות עשן".

דבר אחר: ביד חזקה, שמים; ובזרע נטויה, שמים; ובמרא גדול, שמים; ובאותות, שמים; ובמפתים, שמים - אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע, פגים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חשך, מפת בכורות. רבי יהודה הנה נותן בהם סימן, דצ"ד עד"ש פאח"ב.

רפן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו - פסח, מצה, ומרורים. פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קנים, על שם מה? על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, שנגאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל; ויקד העם, וישתחוו".

מצה זו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, וגאלם מיד, שנגאמר: "ולאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עגת מצות - כי לא חמץ; כי גרשו ממצרים, ולא יכלו להתמהמה, וגם צדה לא עשו להם".

מרורים אלו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים, שנגאמר: "וימררו את חיייהם בעבדה קשה, בחמר ובלבנים, ובכל עבדה בשדה - את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך".

ובכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; שלא את אבותינו בלבד גאל, אלא אף אותנו גאל - שנגאמר: "ואותנו הוציא משם - למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו". לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר, ולנצח ולקבץ למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות,

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא; שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים, שנגאמר: "ויאמר לאברהם: ידוע תדע כי גר יהיה ורעך בארץ לא להם, ועבדום, וענו אותם - ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברבש גדול".

היא שעמדה לאבותינו ולנו - שלא אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו; והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

צא ולמד, מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו - שפרעה הרשע, לא גזר אלא על הנזקרים; ולכן בקש לעקר את הכל, שנגאמר: "ארמי אבד אבי, וירד מצרימה, ויגר שם". מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנגאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור בארץ באנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבוד הרעב בארץ פנינו; ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גשן".

במתי מעט - כמו שנגאמר: "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרב".

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצנינין שם. גדול ועצום - כמו שנגאמר: "וכני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם".

ורב - כמו שנגאמר: "ורבבה בצמח השדה נתתיך, ותרבי ותגדלי, ותבאי בעדי עדיים; שדים נכנו, ושערך צמח, ואת ערם ועריה".

וירעו אותנו המצרים - כמו שנגאמר: "הכה נתחממה לו; פן ירבה - והיה פי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על שונאינו, ונלחם בנו, ועלה מן הארץ".

ויענינו - כמו שנגאמר: "וישימו עליו שרי מסים, למען ענתו בסבלתם; ויבן ערי מסכנות לפרעה - את פתם ואת רעמסס".

ויתנו עלינו עבודה קשה - כמו שנגאמר: "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך".

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו - כמו שנגאמר: "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבדה, ויזעקו; ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה". וישמע ה' את קלנו - כמו שנגאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב".

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמו שנגאמר: "וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים".

ואת עמלנו - אלו הבנים, כמו שנגאמר: "כל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו; וכל הבת, תחיון". ואת לחצנו - זה הדחק, כמו שנגאמר: "וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם".

ויוציאנו ה' ממצרים - לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, שנגאמר: "ועברתי בארץ מצרים בלילה ההוא,

הפסחים שניגע דמם על קיר מזבחה לרצון, ונודה לך שיר תדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

כסדר שמברכין וקוראים ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח, כף מברכים וקוראים בליל השני של גליות; וכן חביבין בליל השני בארבעה כוסות, ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.
ברוך רחמנא דסייען

ומשעבוד לגאלה, ומגונן לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול; ונאמר לפניו, הללו יה. "הללו יה: הללו, עבדי ה', הללו את שם ה'. יהי שם ה' מברך וכו'", עד "חלמיש, למעינו מים". ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים. כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים כבגנן עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ד טבת-א' שבט ה'תשס"ז

יום ראשון

מצות לא תעשה קלט. קיב.

מצות עשה סה.

המצוה הקל"ט — האזהרה שהזהירו הפהנים מלאכול בשר חטאות הנעשות בפנים (שדמן נכנס לפנים המקדש), והוא אמרו יתעלה: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל-אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" (ויקרא ו, כג). והאוכל ממנה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו): "לא תאכל באש תשרף" — כל שהוא טעון שרפה, לתן עליו בלא-תעשה על אכילתו.

המצוה הקי"ב — האזהרה שהזהירו מלהבדיל (להפריד) ראש חטאת העוף בשעת המליקה (ועליו להשאר תלוי בעור הצואר), והוא אמרו יתעלה: "ומלק את-ראשו ממול ערפו ולא יבדיל" (שם ה, ח); ואם הבדיל — פסל. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו' מזבחים.

המצוה הס"ה — הצווי שנצטוינו שיהא מעשה קרבן אשם באפן הנזכר בויקרא באמרו יתעלה: "וזאת תורת האשם" (שם ז, א). ובאר הפתוב איך קרב ומה-ממנו נקטר ומה-נגאכל.

יום שני

מצות עשה פט.

מצות לא תעשה קמה. קמח.

המצוה הפ"ט — הצווי שנצטוו הפהנים לאכול בשר הקדשים, כלומר: החטאת והאשם שהם קדש קדשים, והוא אמרו יתעלה: "ואכלו אתם אשר כפר בהם" (שמות כט, לג). ולשון ספרא (פרשת שמיני): "מנין שאכילת קדשים כפרה על כל-ישראל? תלמוד לומר: "ואתה נתן לכם

לשאת את-עון העדה לכפר עליהם לפני ה' (ויקרא י, יז), הא כיצד? הפהנים אוכלין וישראל מתכפרין". ומתנאי מצוה זו שאכילה זו שיהא מצוה — אינה (מדין תורה) אלא ליום ולילה עד חצות. ואחרי-כן תאסר אכילת אותה החטאת או האשם, ואין אכילתה מצוה אלא בזמן הקבוע. וברור שגם מצוה זו מיחדת לזכרי הפהנים, ואינה חובה לנשים, לפי שקדשי קדשים — שבהם נאמר פסוק זה — אינם נאכלים לנשים; אכל שאר הקדשים, כלומר: קדשים קלים, נאכלים לשני ימים ולילה אחד, חוץ מתודה ואיל נזיר שהם ליום ולילה עד חצות אף-על-פי שהם קדשים קלים; וגם הנשים אוכלות קדשים קלים אלו. וגם אכילתם (של הקדשים קלים על-ידי הכהנים) נגדרת למצוה. וכן גם התרומה אכילתה נגדרת למצוה, אלא שאין אכילת קדשים קלים ותרומה כאכילת בשר חטאת ואשם. לפי שאכילת בשר חטאת ואשם נשלמת בה פירת המתכפר כמו שבארנו, ובהן נאמר הצווי על האכילה — מה-שלא נאמר לא בקדשים קלים ולא בתרומה — ולפיכך הם נגדרים אחר אלו והאוכלם עשה מצוה. ולשון ספרי (פרשת קרח): "עבדת מתנה אתן את-כהנתכם" (במדבר יח, ז) — "לעשות אכילת קדשים בגבולין (מחוץ למקדש) כעבודת מקדש במקדש: מה עבודת מקדש במקדש מקדש (רוחץ) ידיו ואחר-כך עובד, אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו ואחר-כך אוכל". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות בזבחים.

המצוה הקמ"ה — האזהרה שהזהירו מלאכול חטאת ואשם חוץ לעזרה ואפלו הפהנים, והוא אמרו כאן בפסוק זה: "בקרף וצאנך" (דברים יב,

המצוה הס"ז — הצווי שנצטוינו שיהא מעשה המנחה באפן הנזכר בכל-סוג וסוג מהן, והוא אמרו: "ונפש פי-תקריב קרבן מנחה לה' וגו'; ואם-מנחה על-המנחת קרבן וגו'; ואם-מנחת מרחשת" (שם ב, א. ה, ז). ואמר להשלמת המעשה: "וזאת תורת המנחה וגו'" (ויקרא ו, ז). ודיני מצוה זו על חלקיה הרבים מבארים במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת מנחות. המצוה הק"ב — האזהרה שהזהרנו מלתן שמן זית במנחת חוטא, והוא אמרו יתעלה: "לא-ישים עליה שמן" (שם ה, יא). ומי שנותן עליה שמן — לוקה.

המצוה הק"ג — האזהרה שהזהרנו מלהקריב מנחת חוטא עם לבונה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יתן עליה לבנה" (שם); ומי שנותן עליה לבונה — לוקה. ולשון המשנה (מנחות טז): "וחיב על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה", לפי שהם שני לאוין בלי ספק. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: מנחת חוטא, בפרק ה' ממנחות (שם).

המצוה הקל"ח — האזהרה שהזהרנו (גם הכהנים) מלאכול מנחת פהן (אף שאוכלים הכהנים שירי מנחת ישראל), והוא אמרו יתעלה: "וכל-מנחת פהן כליל תהיה לא תאכל" (שם ו, טז). ונכפל הלאו בכתבי פהן גדול שגם היא מנחה, (ונקראת כך לפי שנעשית ב'מחבת'). והעובר על זה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו, שם): "כליל תהיה לא תאכל" — כל שהוא ב'כליל תהיה', לתן לא-תעשה על אכילתו.

יום רביעי

מצות לא תעשה קכד. מצות עשה פח.

פג. מצות לא תעשה קנה.

המצוה הקכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאפות שירי מנחות (הנשאר לאחר הקמיצה) — חמץ, והוא אמרו יתעלה: "לא תאפה חמץ חלקם נתתי אתה מאשי" (ויקרא ו, י), כאלו אמר שחלקם שהוא שירי המנחה לא יאפה חמץ. ומי שאפה אותו חמץ — חיב מלקות, כמו שבארה המשנה (מנחות פרק ה משנה ב), ואמרה: וחיבין על אפיתה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' ממנחות (נה).

כאלו אמר: לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך בקרך וצאנך, ובא הפרוש (ספרי פרשת ראה): "בקרך וצאנך" — לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים (כתלי העזרה) שהוא עובר בלא-תעשה, וזה לוקה. וכן גם אוכל קדשים קלים חוץ לחומה לוקה, כמו שנתבאר בגמרא מפות (יז), לפי שאוכל כל-דבר חוץ למקום אכילתו "לא תוכל לאכול בשעריך" קרינא ביה. וזכור זאת.

המצוה הקמ"ח — האזהרה שהזהר הזר מלאכול קדשי קדשים (חטאות וכדומה), והוא אמרו: "וזה לא-יאכל פי-קדש הם" (שמות כט, ג). ואינו חיב מלקות עד שיאכל בעזרה אחר זריקת דמים.

יום שלישי

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

המצוה הס"ו — הצווי שנצטוינו שיהא מעשה זבח השלמים באפן הנזכר באמרו: "ואם-זבח שלמים קרבנו וגו'" (ויקרא ג, א). ואמר עוד להשלמת המעשה: "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על-תודה קריבנו" (שם ז, יא-יב). ארבעת המעשים האלה — כלומר: מעשה העולה והחטאת והאשם והשלמים — הם כל-מעשי הקרבנות, לפי שכל-קרבן בהמה שמקריב היחיד או הצבור אינו אלא אחד מארבעת הסוגים האלה, חוץ מן-האשם שהוא לעולם קרבן יחיד, כמו שבארנו כמה פעמים. ומסכת זבחים פוללת גם דיני ארבע מצות אלו והנספח אליהן מן הדומה להן, דברים שחובה לעשותם (ועשייתן מעכבת), ודברים שחיבים עליהם (שאסור לעשותן), ודברים שאם עשה פסל (את הקרבן), והנעשה פתקנו.

המצוה הקמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר קדשים קלים קדם זריקת דמים, והוא אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך וגו' ונדבתיך" (דברים יב, יז), כאלו אמר: לא תוכל לאכל נדבתיך. ובא בקבלה (ספרי פרשת ראה שם): לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא-תעשה, וגם זה לוקה.

(אם עבר ולקחם). ומצות עשה היא לצאת ידי החובות הללו ברגל ראשון שפגע בו, כמו שנתבאר בגמרא ראש השנה.

המצוה הקנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאחר את הנדרים והנדבות ושאר הקרבנות שאנו חייבים בהם, והוא אמרו ותעלה: "כִּי־תִדַּר נָדַר לְה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ" (שם כג, כב), וכא בקבלה (ראש השנה ד:): שאינו עובר על לאו זה, עד שיעברו עליו שלשה רגלים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת ראש השנה (שם).

יום חמישי

מצות עשה פד. פה.

מצות לא תעשה צ.

המצוה הפ"ד — הוא הצווי שנוצטוינו להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה בלבד, והוא אמרו ותעלה: "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְנְךָ" (דברים יב, יד), וכאשר רצו לקיים את האזהרה על הקרבה בחוץ של איזה קרבן שיהיה מכלל הקרבנות, הביאו ראיה מאמרו ותעלה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל־מְקוֹם" (שם, יג). אמרו בספרי (פרשת ראה): "אין לי אלא עולות, שאר קדשים מניין? תלמוד לומר: "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְנְךָ". ועדין אני אומר: עולה בעשה ולא תעשה, שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה? תלמוד לומר: "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה וְגו'", כמו שאבאר במקומו (לא תעשה פט) כשנדבר על הלאו. וענין אמרם "עולה בעשה ולא תעשה" הוא: שהמקריב עולה בחוץ עובר על מצות עשה ומצות לא תעשה, על מצות לא תעשה שנאמר "פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ"; ועל מצות עשה, שנאמר: "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְנְךָ" — וזה לא עשה שם. ושאר קדשים לא יהיו אלא בעשה, כלומר: שעבר על מה שאמר לו "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְנְךָ" בלבד. ונתבאר שם (בספרי), שגם שאר קדשים הם בלא תעשה נוסף על העשה. וכבר נתבאר בסוף מסכת זבחים (ק"ט:), שכל הקדשים שהקריבם בחוץ — הרי אלו בעשה ולא תעשה וחייבים עליהם פרת. הנה נתבאר מכל מה שאמרנו, שזה שנאמר "וְשֵׁם תַעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְנְךָ" — מצות עשה גמורה.

המצוה הפ"ח — הצווי שנוצטוינו הפהנים לאכל שירי (הקומץ מה) מנחות, והוא אמרו ותעלה: "וְהִנּוּתַרְתָּ מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֱהָרֹן וּבָנָיו מִצֹּת תֹּאכַל" (שם ו, ט). ולשון ספרא (פרשת צו): "מצות תאכל — מצוה. פיוצא בו: יקמה יבוא עליה (דברים כה, ה) — מצוה", כלומר: שאכילת שירי מנחות היא כמו ביאת היקמה שהיא מצות עשה לא דבר של רשות בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומם במסכת מנחות (עב): ולשון התורה הוא שמצוה זו מיחדת בזכרים, והוא אמרו ותעלה: "כֹּל־זָכָר בְּכִנֵּי אֱהָרֹן יֹאכְלֶנָּה" (ויקרא ו, יא).

המצוה הפ"ג — הצווי שנוצטוינו לצאת ידי כל הקרבנות המטלים עלינו ברגל הראשון שיעבר עלינו משלשה רגלים כדי שלא יחלף רגל משלשה רגלים, אלא אם כן כבר הקריב כל קרבן המטל עליו. והוא אמרו ותעלה: "לִשְׁכַּנּוּ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם" (דברים יב, הו). ענין צווי זה הוא, שהוא אומר: בזמן שתבוא שמה — והוא בכל רגל משלשה רגלים (שיש חובת ראייה בבית המקדש) — חייב אתה להביא כל קרבן המטל עליך. ולשון ספרי (פרשת ראה): "ובאת שמה, והבאתם שמה — למה נאמר? לקבעם חובה שיביאו ברגל הראשון שפגע בו". ושם נאמר: "אינו עובר עליו משום 'בל תאחר' עד שיעברו עליו רגלי שנה בלה", כלומר: אם עברו עליו שלשה רגלים ולא הביא, אז יהא עובר על לאו; אבל אם עבר עליו רגל אחד — הרי זה עבר על עשה בלבד. ובגמרא ראש השנה (ו): אמר רבא: כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה. ואמרו בתלמוד (שם צ:): "מאי טעמיה דרבי מאיר? (האומר: "כיון שעבר עליו רגל אחד עובר ב'בל תאחר') דכתיב: וּבָאתָ שָׁמָּה וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה (וכאילו אמר הכתוב): — כִּי אֲתִית (כשהנך בא לבית המקדש) אִתִּי (הבא הקרבנות). ורבנן אמרי: לעשה הוא דאתא, הנה נתבאר לך, שזה שנאמר "וְהִבַּאתֶם שָׁמָּה" — מצות עשה, והוא: שיביא כל החובות לה המטלות עליו. ויצא ידי חובתו בכל רגל, בין שאלה הם ממניין הקרבנות ובין שהם דמים (האומר "דמי עלי") וערכים (האומר "ערכי עלי") (האומר על ממון שהוא "חרם") והקדשות ולקט ושכחה ופאה

תעשה" על אמרו יתעלה: "שם תעלה עלותיך" (שם, יד) — וזו היא ההקבצה, כלומר: ההקטרה על גבי האש; ואמר: "שם תעשה כל אשר אנכי מצוונך" (שם) — זה כולל ההקבצה והשחיטה, לפי שהוא גם צוה בשחיטה. ודע שהשוחט בחוץ בשוגג — חייב גם הוא חטאת קבועה. וממה שאמרה צריף לדעת, שהמקריב קדשים בזמן הזה חוץ למקום העזרה — חייב פרת. ובפרוש אמרו (שם קז): "המעלה בחוץ בזמן הזה רבי יוחנן אומר: חייב". וכן הלכה, מפני שהוא ראוי לקרב, לפי שהכלל הנכון אצלנו: מקריבין אף-על-פי שאין בית (מקדש). וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (שם).

יום שישי

מצות לא תעשה פט.

מצות עשה לט. כט.

מצות לא תעשה פא. מצות עשה ל.

המצוה הפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהקריב שום קרבן בחוץ, כלומר: חוץ לעזרה, וזה נקרא: "מעלה בחוץ", והוא אמרו יתעלה: "השמר לך פן-תעלה עלתיך בכל-מקום אשר תראה" (שם, יג). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "אין לי אלא עולות, שאר קדשים מניין? תלמוד לומר: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוונך" (שם, יד), ועדין אני אומר: עולה בעשה ולא-תעשה, שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה — תלמוד לומר: "ושם תעלה עלתיך" (שם). עלה בכלל (של כל אשר .. מצוה) היתה, ולמה יצאת (ונכתבה שוב במפורש)? להקש אליה: מה עולה שהיא מיחדת שהיא בעשה ולא-תעשה, כף כל שהוא בעשה הרי הוא בלא-תעשה". ואני אבאר לך פסוק זה — אף-על-פי שהוא פשוט — כדי שיתבאר הענין. והוא: שהעולה נאמר עליה פסוק להזהיר על הקבוצה בחוץ, והוא אמרו יתעלה: "פן-תעלה עלתיך", וכא פסוק אחר לצוות להקריב את-העולה בפנים והוא אמרו יתעלה: "שם תעלה עלתיך" — וזו מצות עשה שתקריב העולה במקום אשר יבחר ה'. אבל שאר קדשים באו בעשה בלבד, שיקרבו בפנים, והוא אמרו: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוונך"; אלא שממה-שאמר: "שם תעשה" משמע שבחוץ לא-תעשה — וכלל הוא אצלנו: לאו

המצוה הפ"ה — הצווי שנוצטוינו להביא כל מה-שנתחכנו — חטאת ועולה ואשם ושלמים — לבית-הבחירה, אף-על-פי שהם בחוצה לארץ, כלומר: אף-על-פי שנתחכנו בהם בחוצה לארץ, הרי נצטוינו להביאם לבית הבחירה. וחובה להעלותם על אף רחוק הדרך (ואינו רשאי לפדותו), והוא אמרו יתעלה: "רק קדשיך אשר-יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל-המקום" (שם, כו). ולשון ספרי (פרשת ראה): "רק קדשיך" — אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ, "תשא ובאת" — מלמד שחייב בטפול הבאתו עד שייביאנו לבית הבחירה. ונתבאר שם, שזה אינו מדבר אלא בחטאת ואשם ועולה ושלמים שנתחייב האדם. המצוה המ שלימה תשעים — האזהרה שהזהרנו מלשחוט שום דבר מן-הקדשים בחוץ, וזה נקרא: "שוחט בחוץ", וכשמנו בריש פרות (פרק א משנה א) כל-מחייבי פרת, מנו השוחט והמעלה — שנים. וזה שהשוחט בחוץ חייב פרת אף-על-פי שלא העלה (למזבח — הקריב), אלא מששחט בלבד, הוא לשון התורה, והוא אמרו יתעלה: "אשר ישחט שור או-כשב או-עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת" (ויקרא יז, ג-ד). והאזהרה שלו, כלומר: האזהרה על שחיטת קדשים בחוץ אינה בפרוש, אבל נלמדת בדין: "לא ענש הכתוב אלא-אם-פן הזהיר", כפי הכללים שקבענו בהקדמות שהקדמנו למצות אלו (ככל יד). וזה לשון גמרא זבחים (קו): השוחט והמעלה בחוץ — חייב על השחיטה ותיב על ההעלאה. בשלמא 'העלאה' כתיב ענש ותיב אזהרה; ענש — ואל-פתח אהל מועד לא יבאנו ונכרת" (שם); אזהרה — "השמר לך פן-תעלה עלתיך". (דברים יב, יג) וכדרכי אבין, דאמר רבי אבין אמר רב לוי: כל-מקום שנגאמר: "השמר", "פן" ו"אל" — אינו אלא מצות לא-תעשה; אלא שחיטה בשלמא ענש כתיב: "ואל-פתח אהל מועד לא הביאו ונכרת", אלא אזהרה מנא לן? ואחר משא ומתן מרבה החלט הדבר בלשון זה, אמרו (נאמר בפסוק): "שם תעלה ושם תעשה" — מקיש עליה לעשייה: מה עליה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר. יורו באמרו "שם תעלה ושם

גחלת אחת מגחלי המזבח — לוקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י' מזבחים (צא). המצוה המשלימה שלשים — הצווי שנוצטוו הפהנים להסיר את-הדשן (האפר) בכל-יום מעל גבי המזבח וזהו שקוראים: "תרומת הדשן", והוא אמרו יתעלה: "ולבש הפהן מדי בד ומכנסיי בד וגו' והרים את-הדשן" (שם, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת תמיד (פרק א משנה ד) וכפורים (כ).

שבת קודש

מצות עשה כח. כה. מ. מא.

כז. מב.

המצוה הכ"ח — הצווי שנוצטוו הפהנים לתן את-הקטרת בכל-יום פעמים על מזבח הזהב, והוא אמרו יתעלה: "והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את-הנרות וקטירנה ובהעלת אהרן את-הנרות בין הערבים וקטירנה" (שמות ל, זח). וכבר נתבארו דיני קטרת זו ועשייתה ותאור ההקטרה בה בכל-יום בריש ברות (ו) ובמקומות במסכת תמיד (פרק ג משנה ח ועוד).

המצוה הכ"ה — הצווי שנוצטוו הפהנים להדליק הנרות (המנורה) תמיד לפני ה', והוא אמרו יתעלה: "באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על-העדת יערף אתו אהרן ובניו" (שם כז, כא) — וזהו מצות הטבת הנרות. וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק ח' ממנחות (פו) ובפרק א' מיומא (יד) ובמקומות במסכת תמיד.

המצוה המשלימה ארבעים — הצווי שנוצטוינו שיקריב להן גדול בכל-יום תמדי, מנחה בבקר ובין הערבים, והיא הנקראת: חבתי להן גדול (כי נעשית במחבת), ונקראת גם: מנחת להן משית. והוא אמרו יתעלה: "זה קרבן אהרן ובניו אשר-יקריבו לה'" (ויקרא ו, יג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו ומתי קרבה ואיך קרבה בפרק ו' (עד) ובפרק ט' (פז) ממנחות ובמקומות ביומא (לד) ותמיד.

המצוה המ"א — הצווי שנוצטוינו להקריב קרבן בכל-יום-שבת נוסף על תמיד של כל-יום — וזהו מוסף שבת. והוא אמרו יתעלה: "ובכיום השבת שני-כבשים" (במדבר כח, ט). וכבר נתבאר

הבא מפלל עשה, עשה הוא. וזהו אמרם פאן (בספרי הנ"ל): "ועדין אני אומר שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה", כלומר שיהא המקריב שאר קדשים בחוץ עובר על לאו הבא מפלל עשה בלבד — ולפיכך אמר "ושם תעלה עלתיד" כדי שישג ההקש ויהיו שאר קרבנות פעולה: כשם שמקריב עולה בחוץ בלא-תעשה, כך שאר קרבנות בלא-תעשה. והעובר על לאו זה במזיד — ענוש פרת; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. ולשון הפרת בפרשת אחרי מות אמר במעלה בחוץ: "אשר-יעלה עלה או-זבח ואל-פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו" (ויקרא יז, ח-ט). ובספרא: "ונכרת מעמיו" — ענש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד לומר: "השמר לך פן-תעלה עלתיד". ולשון גמרא זבחים (קו): "העלאה, כתיב ענש וכתוב אזהרה; ענש — כתיב: "ואל-פתח אהל מועד וגו' ונכרת"; אזהרה — דכתיב: "השמר לך פן-תעלה עלתיד". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"ג מזבחים (שם).

המצוה הל"ט — הצווי שנוצטוינו להקריב במקדש שני כבשים בכל-יום, ואלה נקראים "תמידין", והוא אמרו יתעלה: "שנים ליום עלה תמיד" (במדבר כח, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו וסדר הקרבתם ועשייתם בפרק ב' מיומא (כו) ובמסכת תמיד.

המצוה הכ"ט — הצווי שנוצטוינו להבעיר אש על המזבח בכל-יום תמיד, והוא אמרו: "אש תמיד תוקד על-המזבח לא תכבה" (ויקרא ו, ו) — וזה לא יתכן אלא במה שצוה להתמיד ולשים את-העצים בכל-בקר ובין הערבים, כמו שנתבאר בפרק ב' מיומא (כו) ובמסכת תמיד (פרק ב). ובפרוש אמרו (יומא כא): "אף-על-פי שהאש יורדת מן-השמים, מצוה להביא מן-ההדיוט". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ד' מכפורים (שם כה) ובפרק ב' מתמיד, רצוני לומר מצות מערכות האש הנעשית בכל-יום במזבח.

המצוה הפ"א — האזהרה שהזהרנו מלכבות אש המזבח, והוא אמרו יתעלה: "אש תמיד תוקד על-המזבח לא תכבה" (שם). ובספרא (פרשת צו): "לא תכבה — מלמד שכל-המכבה עובר בלא-תעשה"; וכל-העובר על לאו זה וכבה אפלו

הקודמת. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"א ממנחות (צד).

המצוה המ"ב — הצווי שנצטוינו להקריב קרבן בכל-ראש-חדש נוסף על תמיד של פליוס — וזהו מוסף ראש-חדש. והוא אמרו יתעלה: "ויבראשי חדשיכם וגו'" (במדבר כח, יא).

סדר הקרבתו בפרק ב' מיומא (כו:) ובתמיד.

המצוה הכ"ז — הצווי שנצטוינו לשים לחם הפנים (שתיים עשרה חלות "שיש להם פנים") לפני ה' תמיד, והוא אמרו יתעלה: "ונתת על-השלחן לחם פנים לפני תמיד" (שמות כה, ל). וכבר ידעת לשון התורה בנתינת לחם חדש כל-שבת, ושיהא עמו לבונה, ושיאכלו הכהנים מה-שנעשה בשבת

משולחן-ערוך אדמו"ר הזקן הלכות ציצית סימן יא

יא דיני חוטי הציצית, סעיפים ז"ג

רשות מהגזלן ללוקח, כמו שפתיב בחשן משפט סימן שסא:

יב גזל צמר שלא נטוה וטוואן הגזלן לשם ציצית, אם עדין לא נתאשוו הבעלים ממנו — הרי הם פסולים לציצית, מפני שהם עדין גזל ואינם של גזלן כלל, שהרי לא קנה אותן בשנוי זה שעשאן חוטין, מפני שהוא שנוי החזור לבריתו, שהרי החוטין אפשר לחזר ולעשות אותן צמר.

אבל אם כבר נתאשוו הבעלים ממנו, או אפלו אם לא נתאשוו עדין אלא שהגזלן עשה בצמר זה שנוי גמור שאין חזור לבריתו (ד), כגון שלבן את הצמר בגפרית, ועל הרף שנתבאר בחשן משפט סימן שס עין שם, כיון שהגזלן קנה את הצמר לגמרי, דהא אפלו אם הצמר הוא בעין אין צריך להחזיר להגזלן אלא דמי הצמר, אם כן הרי היא כשלו ממש לכל דבר, ולכן הציצית שעשה ממנו הרי הם פשרים. אבל מכל מקום לא יכרך עליהם, דאין זה מברך אלא מנאץ, כיון שעל ידי גזלה בא הציצית לידו:

יג המשתתנה לבהמה — צמרה פסול לציצית. אף-על-פי שאין בעלי חיים שנעבדו אסורים להדיוט, וכל המחבר לו הרי הוא כמוהו, ואם כן הצמר הזה מתר להדיוט, מכל מקום למצוה אסור משום דמאוס הוא לגבוה, שהרי בעלי חיים שנעבדו אסורין לגבוה לגבי המזבח, ואם כן הוא הדין לצמר שעל גביהן. ואף על פי דכשעושה ממנו ציצית הוא משתנה ממכות שהיה, שהרי מקדם היה צמר ועכשו נעשו חוטין, מכל מקום עדין מראהו עליו ונכר שהוא צמר.

אבל המשתתנה לפשתן נטוע — מתר לעשות ממנו ציצית, שהרי מחבר שנעבד מתר בהנאה, ואף לגבוה אינו מאוס כלל כיון שנשתנה ממכות שהיה בשעה שנעבד, שהרי מקדם היה פצע בעלמא, ועכשו שעשה ממנו חוטין הרי מראה הראשון חלף והלף לו ממנו לגמרי:

ז אלו השנים עשר גודלין מודדין לאחר שעשה כל הפריכות והקשרים, ומתחילין למדד אותן משפת הפנה, אבל כל מה שמנח על הפנה אין למדד בכלל החשבון. ולכן צריך שיהיה ארף כל חוט מהארבעה חוטין שלשים גודלין, דכשיכפלים יהיה כל חוט מהשמונה חוטין חמשה עשר גודלין: שני גודלין מנקב הטלית שבו תוחבין הציצית עד שפת הפנה, דהינו שעור קשר אגודל שיתבאר לקמן בסימן זה, וגודל אחד להקשרים, ושנים עשר גודלין יהיו תלוין להקשר הציצית:

ח אחד מהחוטין יהיה יותר ארף, כדי שיכרך בו את הגדיל כמו שיתבאר בסימן זה לקמן. ואם אין לו חוט אחד ארף כל כך שיוכל לכרך בו כל הפריכות — יכול לכרך קצת פריכות בחוט זה וקצת פריכות בחוט אחר, כי כן בזמן שהיה תכלת מצוי היו כורכין קצת פריכות בתכלת וקצתם בחוטי הלבן:

ט אם רוצה לעשות הציצית ארכין יותר מ"ב גודלין — רשאי, ויכול להאריךם כמו שירצה. וטוב לעשות כן, כדי שאפלו אם יפסקו ישאר בהם י"ב גודלין:

י כבר אמרנו בסימן ט שהציצית צריכין להיות ממיין הפנה דוקא, ולכן אין עושין הציצית מן הצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רוכצים ביניהם, ולא מן הנימין הנתלשין מן הצאן, ולא מן שירי שתי שהאורג משר בסוף הפגד. ואם עשה מהן ציצית — הרי הם פסולים, לפי שאין מינים הללו ראויים לעשות מהם בגד, שהן פסלת הצמר ואין הפגד נעשית ממכותן, והתורה אמרה "הפנה" — מין פנה, כמו שנתבאר בסימן ט. והוא הדין כל מיני צמר הגורעין שאין בגד נעשית מהן — פסולין לציצית מטעם האמור:

יא גזל חוטין שנטוה לשם ציצית והלף הגזלן ועשה מהם ציצית — הרי הם פסולים, שנאמר: "ועשו להם" — משלהם, פרט לגזל. ואם מכר הגזלן את הציצית לאחר (ג), אם כבר נתאשוו הבעלים מהם — הרי הם פשרים, מפני שקנה אותן הלוקח ביאוש בעלים ושנוי

תורה אור (מבואר) מאכלי שבת ד"ה יגלה לן טעמי (פרק ד)

תוכן הפרק: ביאור לשון הפיוט "יגלה לן טעמי"

דבתריסר נהמי כו' כפילא וקלישא"

[ע"פ מה שנתבאר לעיל בארוכה ענין אכילת שבת שהוא "המשכה מלמעלה למטה", שע"י האכילה כדבעי למהוי נמשכת בנפש האדם תוספת חיות מאור אלקי עליון (שמשם שורש המאכלים) - והמשכת כח אלקי זה בנפש בפועל היא על ידי ה"ב לחמים - חוזר לבאר פירוש "יגלה לן טעמי" כו".

נקודת הענין שיבואר להלן:

בזמן הזה אי אפשר שיהי גילוי אלקות בנפש בכל התוקף, וכך גם בענין המשכת החיות האלקית בנפש בשבת ע"י ה"ב לחמים, דאע"פ שבשבת מאיר גילוי אלקות בעולם (מחמת עליית העולמות), מכל מקום, סוף-סוף אי אפשר לדמות את הגילוי בעולם הזה אל הגילוי בעולמות עליונים, דהמשכת הגילוי למטה ביום השבת היא על ידי צמצום ומיעוט האור.

וזהו פירוש "דאינון את בשמי" כפילא וקלישא", שהמשכה למטה היא רק באופן של "כפילא וקלישא", המורה על מיעוט וחלישות האור (כפי שיבואר להלן);

וזהו שאנו מבקשים "יגלה לן טעמי" דבתריסר נהמי", שזוהי בקשה על הגילויים דלעתיד לבא, שאז יתגלה (על ידי ה"ב לחמים) האור האלקי בכל התוקף, בלי שום מיעוט וחלישות.

להבנת הענין הבא לקמן יש להקדים עוד, דענין המשכת האור האלקי (וחיות חדשה בנפש) שעל ידי ה"ב לחמים דשבת, הוא (כמבואר בכתבי האריז"ל) גילוי שם הוי' (כי ה"ב לחמים הם ג' היות' שהם ה"ב אותיות).

כלומר: כל הגילויים של אלקות בעולמות ובנבראים - הן האור שנמשך מאתו ית' בשביל בריאת והתהוות העולמות, והן תוספת אור הקדושה המתגלה בעולמות (אם על ידי עבודתם של בני, או מחמת עצם הזמן, כבשבת ויו"ט) - נמשכים על ידי ד' אותיות שם הוי' (כמבואר בכמה מקומות (ומובא בקיצור בביאור לקמן), שד' אותיות הוי' רומזות על ד' שלבים בהמשכת אור אלקי למטה - כל אות רומזת על "צורה" רוחנית אחרת באופן

ההמשכה).

והנה ד' אותיות שם הוי' נחלקות לשתי מדריגות כלליות: אותיות ו"ה ואותיות ו"ה, ועיקר השם הן שתי האותיות הראשונות (ו"ה), כי ענין אותיות ו"ה הוא ירדת וצמצום האור האלקי שבאותיות ו"ה למטה ובהעלם יותר, דכאשר האור (דו"ה) יורד למטה ונתצמצם יותר נעשה מזה ו"ה (שמאות י' - נעשה אות ו', ומה' ראשונה נעשה ה' אחרונה).

[וזהו שהולך ומבאר:]

והנה המשכה זו היא כב' בחינות, כפילא וקלישא.

על המשכת האור העליון שנעשה על ידי האכילה בשבת (ע"י י"ב לחמים) אומרים "דאינון את בשמי" כפילא וקלישא". והנה "כפילא וקלישא" הן שתי בחינות ומדריגות בהמשכת האור (היינו שתי מדריגות בצמצום ומיעוט האור הנצרך בזמן הזה, כדי שיומשך האור האלקי שע"י י"ב הלחמים בנפש האדם).

ההמשכה מאות י' (די"ה) לאות ו' (דו"ה) נק' "קלישא", והמשכת ה' ראשונה בה' אחרונה נק' "כפילא".

[וכפי שהולך ומבאר:]

פירוש קלישא היא המשכת יודי"ן ווי"ן, שמיו"ד נעשה וי"ן, שהיו"ד עצמה נמשכה ונעשית וי"ן.

המשכת האור שבאות י' לאות ו' נק' "קלישא", דהנה צורת אות וי"ן מתחילה באות יו"ד וממנה נמשך הקו למטה, ונמצא שמהיו"ד עצמה נעשה וי"ן, וכך הוא גם לפי תוכנו הפנימי, בענין המשכת הי' (די"ה) בו' (דו"ה), שהאור המאיר באות י' הוא עצמו נמשך בתוך אות ו'.

[להבנת ההבדל בין שתי המשכות - יש להקדים ביאור ענין ד' השלבים בהמשכת האור האלקי הנרמזים בד' אותיות שם הוי' - על פי משל מרב המלמד ומשפיע דבר שכל לתלמיד קטן, שאינו בערכו כלל ואינו יכול להשיג כלל עומק שכל הרב, ולפיכך צריך הרב 'להבדיל' ו'להפריש' רק חלק קטן

המקבל ודרגתו, ואילו הו' מורה על ההורדה בפועל אל המקבל;

ואילו שתי ההי"ן מורות על התפשטות ופירוט הנקודה לפרטים, אלא שה' ראשונה היא התפשטות כפי שהיא אצל המשפיע עדיין, וה' אחרונה - כפי שהיא מתקבלת בפועל בכלי המקבל.

ובזה תובן מהות שתי ה"המשכות" וההבדל ביניהם - המשכה מאות י' לו' (הנק' "קלישא"), והמשכה מה' ראשונה לה' אחרונה (הנק' "כפילא"):

כי לפי שהיו"ד הוא בחינת צמצום, לכן יכול להיות ממנה המשכה בבחינת וי"ו מן היו"ד עצמה.

אות י' דשם הוי' היא השלב הראשון בהמשכת האור האלקי בעולמות, שכן, הקב"ה הוא אין סוף ובלתי בעל גבול, והשלב הראשון בהמשכת אור אין סוף בעולמות הוא צמצום עצום - וצמצום זה נרמז באות יו"ד, שהיא האות הקטנה ביותר והיא בחינת נקודה לבר, המורה על צמצום האור.

ואילו אות וי"ו - שהיא קו ארוך - מורה על ההמשכה מלמעלה למטה, שזהו השלב השני בהמשכת וירידת אור אין סוף ב"ה, שלאחרי ה"צמצום" (אות י') נמשכת ההארה המצומצמת של אלקות (הנרמזת ב"קו") מלמעלה למטה אל העולמות והנבראים.

ומאחר שהאור שבאות י' כבר נתצמצם, על כן יכול האור עצמו להימשך ולהתגלות למטה (שזהו ענין אות ו', כנ"ל).

נוכחו במשל הנ"ל מלימוד שכל עם תלמיד, דלאחרי שהרב "המציא" והפריש נקודה כללית מצומצמת מתוך העמקות, שאותה יוכל להסביר להתלמידים, הנה מאחר שכללות נקודה זו היא כבר בדרגת התלמיד (אור מצומצם), יוכל אח"כ "להוריד" ולבאר מהות סברא זו לדרגת התלמיד (שהורדה זו הוא ענין אות ו').

אך אעפ"כ, למרות שמהות האור שבאות י' נמשך באות ו', מכל מקום יש בהמשכה זו משום ירידה במדרגת האור, לפי שאי אפשר לאור להתגלות למטה (בזמן הזה) אלא ע"י צמצום ומיעוט האור, ולכן נק' המשכה זו בשם

של העמקות, שרק אותו יוכל להסביר לתלמיד.

ובסדר השפעת שכל זה - היינו מהשלב הראשון, שהוא תחילת הפרשת והמצאת חלק זה של השכל השייך אל התלמיד, כאשר הוא עדיין במוח הרב עצמו (קודם ההשפעה), ועד השלב האחרון, כאשר השכל מגיע בפועל אל התלמיד - יש ד' מדריגות:

תחילת המצאת השכל היא בנקודה אחת כללית, הכוללת בתוכה את כל הענין השכלי (המצומצם) שבדעתו להסביר להתלמיד - וזוהי אות יו"ד שהיא נקודה לבד.

אח"כ מפרט הרב בעצמו (בשכלו) את הפרטים הכלולים בנקודה זו, ומרחיב את הענין, וחושב באיזה אופן יבארם אל התלמיד - וזוהי אות ה"א ראשונה, שיש בה התפשטות והתרחבות.

אולם כל זה הוא כפי שהרב חושב בזה לעצמו, וכפי שמשער בעצמו חושי התלמיד ואיך ובאיזה אופן אפשר להשפיע לו שכל זה. אבל כאשר צריך להשפיע את השכל בפועל - צריך להיות עוד "צמצום", שהוא מוריד את עצמו בפועל אל מדריגת התלמיד.

[כי כשהרב משער בעצמו ובשכלו את חושי התלמיד, קודם ההשפעה בפועל, הנה להיות שהשערה זו היא בעצמו עדיין, נשאר הדבר-שכל למעלה מכלי המקבל והתלמיד, כי אצל הרב עצמו (קודם שמשפיע אל התלמיד בפועל) עדיין יש התגברות אור השכל ואי אפשר לו, בהיותו בפני עצמו, להוריד את עצמו לגמרי לדרגת התלמיד].

וירידה זו אל התלמיד נרמזת באות וא"ו - המורה על ירידה והמשכה מלמעלה למטה, שהיא הירידה בפועל לדרגת התלמיד.

ולבסוף באה ההשפעה בפועל, שהוא השכל עם פרטיו כפי שמתקבל אצל התלמיד - וזוהי ה"א אחרונה, שיש בה התפשטות, אבל נקרא 'שטח המקבל', והיינו שזהו חלק השכל המתקבל בפועל אצל התלמיד.

וזהו גם הביאור בקשר בין י"ה לו"ה (שמאות י' נעשה אות ו', ומה' ראשונה נמשכת ונעשית ה' אחרונה) - כי ע"פ הנ"ל מובן, שאות י' ואות ו' תוכנן חד, והוא צמצום והורדת האור למטה, אלא שהי' מורה על "הפרשת" נקודה מתוך המקור אשר לאחר ההפרשה והצמצום שייכת בכללותה לכלי

בו מאומה מגוף כדור ("מהות") השמש. וכך בנמשל, דאע"פ שהגילוי כפי שהוא למטה (הנרמז באות ה' אחרונה) הוא מעין הגילוי כפי שהוא למעלה (שממנו הוא נמשך) - מכל מקום, הרי זה רק "מעין", ואין זה אותה "מהות" כלל (שלכן היא אות ה' "אחרת").

והיא בחינת המילוי של ה', דהיינו כח הה' שהי' בהעלם למעלה.

זה שהי' אחרונה נמשכת מה' ראשונה באופן שהיא "ה' אחרת למטה", הוא לפי שהיא נמשכת רק מהמילוי דאות ה' ראשונה דשם הוי' (שהמילוי דאות ה' היא ה' אחרת, כנ"ל בתחילת המאמר).

דהנה המילוי של כל אות כלול בהעלם בתוך האות עצמה. כמו לדוגמא אות א', שאותיות ל"ף, שהם המילוי של אות א' (א'ל"ף), כלולות בהעלם בא' עצמה, שהרי אף כשכותבים רק "א", נקראת אות זו אל"ף (עם המילוי), ונמצא ש"ל"ף" כלולות בהעלם בתוך אות "א".

וכן בענינו, דה"א אחרונה של שם הוי' הי' כלול בהעלם בתוך ה"א ראשונה - היינו במילוי שלה.

[וביאור התוכן הפנימי שבזה:]

כי לעולם המילוי הוא מה שבהעלם, ומה שבהעלם למעלה יצא מההעלם אל הנילוי למטה.

ענינו של "מילוי" האות כפשוטו הוא מה שעל ידו באה האות לידי גילוי, שהרי בשביל האות עצמה (כפי שהיא בכתב או במחשבה) אין צורך במילוי שלה, ורק כשרוצים לבטא את האות בדיבור יש צורך במילוי; וענין הדיבור הוא לגלות הענין בשביל הזולת (או כדי לגלותו לפרשו באופן ברור יותר גם לעצמו).

וזהו גם תוכנו הפנימי של "מילוי", ה"גילוי" של האות כמו שיוּרד ונמשך למטה, אשר בתחילה הי' ה"גילוי" של האות בהעלם ו"בכח" בתוך האות עצמה, וההתגלות בפועל למטה היא על ידי המילוי.

[משל לדבר: מעות שעדיין טמונים בחיקן (של אדם) ומוסתרים שם מעין הרואה, ואח"כ

"קלישא", לפי שהאור הנמשך בוי"ו הוא אור קלוש ומצומצם ("קלוש ודק מאד כקו").

אבל הה' שהיא התפשטות אורך ורוחב, ואין התפשטות אורך ורוחב שלמעלה יכולה להתגלות למטה כמו שהוא למעלה בבחינת אורך ורוחב עד אין קץ כו'.

ענינה של אות ה' (בסדר המשכת האור האלקי בעולמות) הוא "התפשטות", כמו צורת אות ה' כפשוטה, שיש לה "התפשטות לרוחב.. וגם לאורך", המורה על "התפשטות וגילוי". היינו שאות ה' מורה על גילוי ההמשכה לכל פרטיו כו'.

וההבדל בין ה' ראשונה לה' אחרונה הוא:

ה' ראשונה היא ה"התפשטות" שקודם ההמשכה למטה (הנרמזת באות ו') - כמשל הרב, שלאחרי שהמציא נקודת השכל שאותה ילמד להתלמידים, מפרט הרב בשכלו את הפרטים הכלולים בנקודה זו ומרחיב את הענין, וחושב באיזה אופן יבארם אל התלמיד.

משא"כ אות ה' אחרונה - הוא האור כפי שמתקבל ונתפס בפועל בכלי המקבל (ובמשל הנ"ל - כפי שהסברא עם כל פרטי מתקבלת בפועל אצל התלמיד).

ולפיכך אי אפשר לבחינה זו (ה' ראשונה) להימשך ולהתגלות למטה (באות ה' אחרונה) באותה המדה כפי שהיא בהתגלות למעלה [וכבמשל הנ"ל מרב ותלמיד, שאין שום דמיון בין הסברא כפי שהיא במחשבת הרב (גם כשהוא מכין את עצמו להסבירה לתלמידים) לגבי הסברא כפי שהיא נתפסת בפועל בשכל התלמיד].

אלא ההמשכה היא בבחינת ה' אחרת למטה. המשכה זו היא באות ה' אחרת (ולא שמאות ה' ראשונה עצמה נמשכת ונעשית ה' אחרונה), להורות, שכשאור זה נמשך למטה הוא ממדריגה אחרת לגמרי, ונמוכה שלא בערך מה' ראשונה דשם הוי', ואינו אלא דמות ורושם של עצם האור.

נקצת משל לדבר - אור השמש, שאע"פ שהוא "מעין המאור", שעל ידי איכות ותוקף האור מתגלה תוקפו של השמש עצמה, מכל מקום אינו אלא זיו ("אעפשיין") מהשמש ואין

בו", ואזי לא בחינת כפילא בו', רק הה' עצמה שלמעלה יהי' לה גילוי למטה ג"כ, ע"י כי יגלה לן מעמיה בו'.

לעתיד לבוא יתגלה האור למטה כפי שהוא למעלה, בלי שום צמצום ומיעוט וחלישות, ובמילא לא תהי' ההמשכה בבחינת "כפילא" (שלמטה תאיר האור דרך "ה' אחרת"), אלא הה' עצמה (הראשונה) כפי שהיא למעלה תתגלה למטה (בה"א אחרונה).

וזהו פירוש "יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי כו' כפילא וקלישא", שלעתיד לבא הקב"ה יגלה לנו את ה"טעם" האמיתי - היינו פנימיות ואמיתיות האור העליון - הנמשך על ידי י"ב לחמים (דלא כבזמן הזה שהגילוי למטה הוא רק בבחינת "כפילא וקלישא").

ובמ"ש ביום ההוא יהיה בו':

ענין זה, שלעתיד לבא לא יהי' שום הבדל בין מדרגת ה"א ראשונה וה"א אחרונה, מוכן מהמבואר בכתבי האריז"ל בפירוש הכתוב "ביום ההוא יהיה הוי' אחד גו'", שלעתיד לבוא שמו הגדול לא יהי' ד' אותיות יהו"ה אלא שתי פעמים י"ה (יהי"ה), כי ו"ה יתעלה לבחי' י"ה.

פירוש:

בזמן הזה אי אפשר לאותיות י"ה [היינו האור האלקי המאיר באותיות י"ה] להגלות למטה, אלא רק ע"י ירידה לאותיות ו"ה (שהיורד נעשה ו', ומה' עילאה נעשית ה' תתאה, כנ"ל) - אך לעתיד לבא יתגלה האור למטה כמו למעלה, וזהו ענין שתי פעמים י"ה, שגם למטה יהי' הגילוי די"ה (כמו למעלה).

וכן הוא לענין המשכת חיות אלקי בנפש בשבת על ידי י"ב לחמים, שלעתיד לבא יהי' הגילוי בנפש בלי שום מיעוט וחלישות, אלא יהי' הגילוי למטה כמו שהוא למעלה.

כשמוציאן אל הגילוי הנה לא ניתוסף בו דבר כי אם הגילוי לעין בלבד. וזהו ענין המילוי, שהוא ההתגלות של מהות ותוכן האות].

והיינו בחינת "כפילא", שהיא בחינת מילוי ההי"ן, כנודע מענין המכפלה.

וכך לענין אות ה' דשם הוי', דאות ה' ראשונה (שלמעלה מה"המשכה" דאות ו') היא הגילוי כפי שהוא למעלה, בכל ההתפשטות לרוחב ולאורך [כמשל הרב כפי שחושב הסברא שרוצה להשפיע לתלמידים בעצמו לכל פרטי], וה"מילוי" של אות ה"א - הוא הגילוי כפי שנמשך בפועל למטה (שבתחילה הי' גילוי זה כלול בהעלם באות ה' עצמה, כנ"ל בענין המילוי שכלול בהעלם בהאות).

ונמצא, שהמילוי דאות ה' ראשונה הוא ענינה של אות ה' אחרונה, וכפי שנתבאר לעיל דאות ה' אחרונה אינה אלא התפשטות חיצונית בלבד מה' ראשונה, שלכן באה בה' אחרת.

וזהו גם ענין ההמשכה בבחינת "כפילא", דקאי על המשכת אות ה' ראשונה בה' אחרונה, שנק' "כפילא" על שם המילוי (דאות ה' במילואה היא ה"ה, אות כפולה) - לומר, שהאור האלקי המתגלה בה"א אחרונה אינו אלא התפשטות חיצונית בלבד ממהות הגילוי שבה"א ראשונה.

[לסיכום:

בזמן הזה, האור והחיות האלקי הנמשך בנפש האדם ע"י י"ב לחמים (דרך "סדר ההמשכה" של ד' אותיות שם הוי') - הוא רק בבחינת "כפילא וקלישא", המורה על מיעוט וחלישות האור].

אך כל זה הוא [מה] שאנו מקבלים ההשפעה ע"י י"ב לחמים בזמן הזה.

אבל לע"ל - יגלה לן מעמיה דבתריסר נהמי

שנמצא בספרים שבשביל איזה עונש תתגלגל הנפש בצומח ודומם ולגלות ועונש תחשב לה. ואם נאמר שצורתה פשוטה בתכלית מה לה באיזה מקום שתהי', אלא מוכרח לומר שנמצא בנפש עצמה בחי' טבע [הטוב] להחיות ולזאת כאשר תבוא בגוף אדם שהוא חומר מוכן לקבל צורת חיות הנפש תתפשט אור טבע הנפש להחיות, מה שאין כן אם תתגלגל בדבר אחר שאינו חומר מוכן הרי בחי' טבע להחיות שבה בכיוון, ובגלות. אך כל זה לא שייך כי אם בנפש האדם היותר באמת נברא ובעל גבול וכל מציאותה מוגבלת, לזאת אפשר לומר בה שאף שהיא פשוטה מעשר כחות גלויים ומחולקים אך טבע[ה] להחיות ולהמציא עשר כחות כאלו נמצא בה גם קודם בואה לגוף והכרח כנ"ל. אבל איך אפשר לומר זה בבחי' אור אין סוף, מאחר שהוא בחי' אין סוף הרי הוא בודאי בהיפוך מכל הנ"ל שאי אפשר לומר בו שטבע [ה]טוב העצמי להטיב ולהאציל עשר ספירות כמשל הנ"ל, אם כן אין זה בחי' אין סוף, כי פירוש אין סוף הוא שאין סוף להתפשטותו ויכול להאציל ספירות עד אין קץ ושיעור, וגם לאו דוקא באופן זה כי אם באופנים אחרים עד אין שיעור, שאם לא כן אינו [בבחי'] אין סוף, ואם כן אין הנמשל דומה למשל כלל וכלל, כי אם באפס קציהו והיינו מהתפשטות הנפש בעשר כחות גלויים ומחולקים כרצון ושכל ומדות בהתחלקות בודאי מזה מופשטת הנפש כו', אבל בעיקר המהות אין ערוך כלל.

ולהבין כל זה בדרך קצרה, הא' איך שייך בחי' חג"ת היינו בחי' שם חו"ג בבחי' אין סוף (שקודם הצמצום), לכאורה אם הוא בחי' א"ס איך נופל שם לשון חסד כו'. ויובן זה בהקדים מאמר העץ חיים בענין טבע הטוב להטיב, שהמשיל משל זה על בחי' אור אין סוף שקודם הצמצום שמצד טבע הטוב להטיב חפץ חסד ועלה ברצונו הפשוט להאציל כו' וקאי בחי' טבע הטוב זה איך שהוא בעצם הנפש הפשוטה בלתי גור'. והנה חז"ל ג"כ תפסו משל זה ואמרו מה הנשמה ממלא את כל הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם כו'. וקאי גם כן על בחי' אור אין סוף שקודם הצמצום שהי' ממלא כל מקום החלל בלשון ע"ח, ובלשון הגמרא הוא ממלא את העולם, המשילו משל מבחי' נפש הפשוטה כו', אך בעץ חיים מדבר מבחי' טבע הטוב שבנפש הפשוטה, ובגמ' מדבר בכללות חיות הנפש. הנה באמת אין המשל דומה לנמשל כי הנפש אף קודם בואה לגוף, אף שבודאי הי' פשוטה ומופשטת מעשר כחות בפרט, אך בודאי כי כזאת נמצא אתה להחיות את הגוף ודייקא בעשר כחות אלו רצון ושכל ומדות ושאר כחותיה ולא באופן אחר, והרי בחי' טבע [הטוב] להחיות ולהטיב נמצא בה אף קודם בואה לגוף. והראי' לזה הוא מב' אופנים, הא' מאחר שאנו רואים שבבואה לגוף תחי' באופן זה ולא באופן אחר, והרי בהכרח שנמצא בה בעצמה בחי' טבע להחיות, והיינו כאשר תבוא לגוף בודאי תחי'. והראי' מוכרחת יותר לזה הוא מהיפוכה, והיינו מבחי' הגלגולים

יא) וביאור הענין, דהנה כל הנבראים יש בהם שני בחינות, היינו הגוף של הנברא והאור והשפע אלקי שבו, שהיא בחי' נשמתו השופע בו תמיד להחיותו שהן בחי' אור וכלי, דכשם שבגוף ונפש האדם הרי אברי הגוף הם כלים לאור וחיות הנפש המתלבש בהם, וחיות הנפש הוא בחי' האור דכלי זו, הנה כמו"כ הוא בכל נברא ויצור דגופו ואור השפע האלקי השופע בו תמיד להחיותו הן בבחי' אור וכלי. דב' ענינים אלו גוף ונפש אור וכלי הרי ישנם בכל הנבראי' התחתונים והרוחנים, דגם אפילו בהנבראי' היותר נמוכים בד' מדריגות דצח"מ שהם הצומח והדומם הרי יש בהם נפש וכמ"ש בע"ח בסופו¹ דיש נפש הצומחת ונפש הדוממת, דהכוונה היא הנפש הפרטי דכל צומח ודומם, וזהו דכתיב (חבקוק ב' י"א) כי אבן מקיר תזעק וכפסי מעץ יענה, דהאדם נדמה לו דכאשר אין בנ"א רואים אותו אין יודע להעיד בו, ובאמת הלא כל הדוממים והצומחים בעלי נפש הם, וכן גם נבראים העליונים יש בהם חומר וצורה שהן בחי' אור וכלי וכמ"ש (יחזקאל א' כ') כי רוח החי' באופנים שבחי' רוח החי' הוא חיות אלקות ואור אלקי השופע ונמשך בהאופנים להחיותם, שהוא כח הפועל בנפעל, וכמו הנשמה המלוכשת בגוף להחיותו הרי אור וחיות הנפש פועלת בהגוף עד שכל אברי הגוף נפעלים מפעולת אור וחיות הנפש הפועל בהם בכאור"א לפי ערכו ולפי ענינו, בדרך כח הפועל בנפעל, ולכן נקראים בשם כחות להיות ענינם בדרך כח הפועל בנפעל, הנה כמו"כ הוא באור השפע הנמשך מהחי' לאופנים שהוא בבחי' כח הפועל בנפעל. והנה בכל נברא ונברא הרי גופו הוא חושך בערך נשמתו, וכמו באדם שיש בו גוף ונפש הרי חומר גופו הוא בחי' חושך לגבי הנשמה שבו שהיא בחי' אור וכמ"ש² נר ד' נשמת אדם, ולכן הרי גוף האדם כמו שהוא לעצמו נק' גולם, וכמו גולמי כלי עץ³ או חרס, וכמו שאין ערוך חושך לגבי אור שהן ב' הפכים כך אין ערוך גשמיות הנברא וחומריותו לגבי נשמתו ונפשו. דכן הוא אפילו בנבראי' הרוחני' דאין ערוך גוף האופנים לגבי רוח החי' השופע בהם להחיותם שהוא בחי' אלקות, ומ"מ הרי האור והחיות האלקי בא בבחי' התלבשות בגוף הנברא ונעשה כערכו וכמהותו. ויובן זה תחלה כמו שהוא בהאדם למטה בנפש וגוף, דאור וחיות הנפש הוא המתלבש ומתפשט בכלים ואברי הגוף, דע"י התלבשו' זו הרי כחות הנפש הרוחניים נעשים כערכו של הלבוש שמתלבשים בתוכו. דהנה הכחות האלו הרי ישנם כמו שהם בהנפש קודם שמתפשט ומתלבש באברי הגוף, אשר שם הם במהותם העצמי, ונקראים אברי הנפש, דכשם שהגוף יש לו אברים, הנה כמו"כ הנפש יש לו אברים שהם הכחות, וכשם שהאברים הם מעצמות מהותו של הגוף, דגם אבר היותר דק ומזווכך כמו חומר העין או חומר המוח שהם חומריים זכים ודקים ביותר, ומ"מ ה"ה מעצמות מהותו של הגוף שהם חומריים ולא רוחניים, הנה כמו"כ באברי הנפש שהם מעצמות מהותו של הנפש, דעם היות שבכחות הנפש ישנו ג"כ חילוקי מדריגות עליון ותחתון, דלכד זאת מה שהם חלוקים בעצם ענינם כחות מקיפיים וכחות פנימיים שהם חלוקים בטבעם וענינם הרי הכחות פנימיים עצמם יש בהם גם עליון ותחתון, ומ"מ הנה הכח היותר אחרון שבנפש הוא ג"כ רוחני ולא חומרי כלל, עד שהכחות כמו שהם באים בהתלבשות באברי הגוף אינם בערך כלל כמו שהן טרם התלבשותם באברי הגוף, שהכחות כמו שהן קודם התלבשותם בגוף הן רק בבחי' התפשטות מעצמות הנפש בדוגמת אור וזיו המתפשט מן העצם, והיינו דעם היות שהכחות הם אברי הנפש ורוחניים, מ"מ הנה בערך הנפש הם כדוגמת זיו המתפשט, דהנשמה כמו שהיא למעלה אין לה גוף ואינה מתלבשת בשום דבר, שהרי אינה דומה למלאכים, שהמלאכים הגם שהם נבראי' רוחנים ומ"מ ה"ה בעלי גוף אלא שגופם הוא מהיסודות הדקים, וכמ"ש⁴ עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לווהט, דאש ורוח הם מהיסודות הדקים, אבל עכ"פ הם בעלי גשם, משא"כ הנשמה אין לה גשם כלל ואינה מתלבשת בשום דבר⁵, א"כ הכחות שלה כמו שהם במהותם העצמי ה"ה בבחי' התפשטות מן העצמות וה"ה כחות רוחני' ממש שהם בהפשטה מהחוש דגשם לגמרי, והיינו דהשכל שלה הן⁶ בבחי' תכלית הרוחניות, וכן המדות אהוי"ר שלה הרי הכל הוא בבחי' הרוחניות ממש.

קיצור. יבאר דהגוף ונשמה אור וכלי, וגם בדומם יש נפש, והם המעידים באדם, וגם הנבראים העליונים יש בהם חומר וצורה, ואין ערוך הגוף להנפש, דכן הוא גם בנבראים העליונים, הכחות הם אברי הנפש וממהותו, ויבאר מהותם קודם התלבשותם ושבוזה נעשים כערך לבושם⁷.

ענינים. נפש וגוף א) צורה וחומר, ב) אור וכלי. הכחות הם אברי הנפש.

(1) שער נ (שער קיצור אבי"ע) פ"י.

(2) משלי כ, כז.

(3) ראה כלים פ"ב מ"ח. חולין כה, א. וראה מצו"צ תהלים קלט,

טז.

(4) תהלים קד, ד. וראה רמב"ן בסוף שער הגמול. הובא בתו"א

בראשית ד, ב. לקו"ת ברכה צח, א.

(5) ראה לקו"ת שם.

(6) כ"ה בכת"ק ובהעקפה. בספר המאמרים הישי"ת שבהערה: 1:

הוא.

(7) הקיצור דשנת ה'ש"ת: בכל הנבראים יש גוף ונפש, ב' הפכים,

אבל נעשים בערך זל"ז, יבאר זה באדם שכחות הנפש טרם התלבשותן

בגוף הם התפשטות מעצמות הנפש, בתכלית הרוחניות.

והחסידיים, הרי המצב של לפני פטרבורג ואחרי פטרבורג מקביל למצב שהיה במשה רבנו לפני שזקק למסוה ואחרי שזקק למסוה.

למרות שהמסוה שעל פני משה היה כדי שלא יזונו מקרני ההוד שלא בזמן לימודו תורה, שהרי בשעה שבא לדבר אתו יתברך הסיר המסוה מעל פניו, וכן בשעת לימודו עם אהרן ובניו, הזקנים וישראל² היה בלי מסוה, ולפי זה מה היא פעולת המסוה בקשר ללימוד? – אך ענינו ידוע על דרך המבואר בענין הצמצום ממשל השפעת הרב לתלמידו, שבא על ידי צמצום בו עצמו. כך הדבר בענין זה, עצם מציאות המסוה והידיעה שזקוקים למסוה, דבר זה עצמו הוא ההפרש בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג.

שאל אחד: אם כן, מה שתחילה לא ידע משה כי קרן עור פניו, הרי העדר הידיעה עצמו הוא מעלה?

והשיב: ודאי כן הוא, שהעדר ידיעת והרגשת גילוי מהות עצמו הוא מעלה נפלאה, והוא כוח ההתבטלות של עולם התיקון ומעלתו הנפלאה לגבי כוח ההתבטלות של עולם התהו. גם הביטול שבתהו הוא ביטול נפלא, אבל הוא ביטול הנראה לזולת, הזולת רואה איך שהוא בטל, למרות שהוא אינו יודע את מציאותו, הוא אינו מרגיש את מציאותו בתור מציאות, אלא שהוא "עצמי" והעצם בטל לאור אין סוף ברוך הוא בתוקף גדול כזה כפי ש"עצמי" מסוגל להיות בטל. אך תוקף הביטול עצמו נראה וניכר למציאות. ובכך יתרון הביטול שב"תיקון", שהוא ביטול במציאות שאינו מורגש כלל.

בהתאם לכך מובן שהמצב של משה רבנו לפני הכרח המסוה, ושל הרבי לפני פטרבורג, שלא ידעו כי קרן עור פני קדשם – הוא מעלה, וכך היה באמת, אלא שמעלה זו היא של פרט. בכל מעלה ועילוי הרי השינוי בו או העדרו נהפך לחסרון, אמנם זה רק בפרט, כשנעשה שינוי במעלה באיש פרטי – השינוי עצמו הוא חסרון, וטעם הדבר הוא משום שהשינוי בא מסיבה פרטית. ברם, משה רבנו והרבי הם נשמות דאצילות, נשמות כלליות, פרנסי ישראל. וה"מדוע" הוא כללי. כלומר – השאלה מדוע נעשה השינוי, אינה שאלה של פרט.

טו. משה רבנו והרבי כל מהותם העצמי היתה אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל, וכל מסירות נפשם היתה לקשרן יחד. הם ראו בכל סוג יהודי את הנשמה שבו, והעניקו תוקף לנשמה שתתגבר על הגופניות – דבר שאנו רואים במוחש בהנהגותיהם.

כאשר שררו אצל בני ישראל אי שביעת רצון, התאוננות או אף מחלוקת, התחנן משה רבנו בפניהם בלשון רכה. לא זו בלבד שהוא מעביר על מדותיו ומוחל לכל אלה שחשדוהו בחשדות גסים וטפלים, אלא שהוא

יג. שאל אחד: לכאורה ההבדל בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג הוא, שלפני פטרבורג היה גילוי אור ואחרי פטרבורג החל ענין ההשכלה.

והשיב: מה פירוש "שהחל ענין ההשכלה", לפי זה יוצא ש"אור" ו"השכלה" הם שני ענינים, ובתחילה היה זמן של אור ולאחר מכן החל זמן של השכלה, כאילו נאמר "עד כאן תחומו של אור ומכאן ואילך תחומה של השכלה" – אין הענין כן, וחס ושלום לומר כך על אור ושכל החסידות שהוא שכל אלקי. האמת היא, שלא זו בלבד שהשכלה שאין בה אור איננה השכלה, דבר שהוא הרי מושכל ראשון, אלא גם אור שאין בו השכלה איננו אור של תיקון אלא אור של תהו ובהו.

אור והשכלה הם כאחד, גוף ונפש. או, בעומק יותר, זה הענין של נר"ן וח"י (הדרגות "נפש, רוח ונשמה" לעומת הדרגות "חיה ויחידה"). זה הכלל, אור בלי השכלה אינו אור, השכלה בלי אור איננה השכלה. אלא, לאחרי שההשכלה מאירה, יכול המשכיל על דבר באמת על ידי עבודת התפלה, להרגיש ולחוש מחד את הגוף של הענין, כלומר ההשכלה, או בפנימיות יותר, הנר"ן של הענין, ומאידך את הנפש, כלומר האור, או, בעומק יותר, החיה-יחידה של הענין.

ברם, מה שקוראים כעת "השכלה" הוא "מסוה". במשה רבנו נאמר "והנה קרן עור פניו ויראו מגשת אליו"¹, אבל משה בעצמו לא ידע כי קרן עור פניו. גילוי האור העליון שהאיר במשה היה בתחילה ובסוף כאחד באותה מדה. כלומר, לפני שנודע למשה כי קרן עור פניו היה גילוי אור, וגם לאחר שנודע לו שקרן עור פניו – היה גילוי אור. אבל על ידי המסוה נוצר השוני בין הזמן שדיבר עם הקב"ה או עם ישראל בתורה, שלא היה במסוה, לבין שאר הזמן שהיה על ידי מסוה, גם בכך שעל ידי המסוה ידע גם הוא כי קרן עור פניו. ההשכלה של זמננו בכלל היא ה"מסוה" מן הבחינה האמורה, וממנה שורש יניקה לחושבי עצמם למשכילים (הלומדים חסידות ואינם עוסקים בעבודה שבלב בבירור המדות ובהנהגה על פי חסידות) להניח שהשכלה ואור הם שני דברים. זה כאב לב, אלא שהיום יום-טוב ויש לדבר רק ענינים של עונג.

יד. במהותו ועצמותו של הרבי, הרי לפני פטרבורג ואחרי פטרבורג – שווה. אמנם מובן שפטרבורג יצרה עילוי גדול, כדוגמת העילוי שנעשה בנשמה בירידתה למטה להתלבש בגוף, ירידה שהיא בבחינת גלות ושביה לנשמה, אך כשהנשמה מבצעת את הכוונה העליונה בירידת הנשמה בגוף, הרי זה עילוי נעלה ומופלג בעצם מהותה. בעילוי זה היה הרבי אחרי פטרבורג. ברם, בגילוי עצמו לגבי הזולת, כלומר לגבי התלמידים

של השגה, ואילו לאחר פטרבורג בא המאור לידי עצמיות בתורה, להביא לידי זיכוך בלבושי ההשגה.

אכן, ענין התורה הוא גם כאשר אין האדם בדרגת המתאימה, כגון כשהוא אומר אותיות התורה ואינו יודע מה הוא אומר, הרי זה גם כן תורה. כך הדבר גם בתורת החסידות, ש"קאמר ולא ידע מאי קאמר" הרי גם זה תורה, וכשבאים לשמוע דברי חסידות, גם אם מבינים רק מעט, הרי משהו, שיש בכוחו להביא ומביא רוב טוב, נשאר.

ברם, האמת לאמיתה היא, שחסידות כשלא נמצאים בדרגת הראויה לה, איננה חסידות. כי חסידות עושה אדם לחסיד. ואילו חסידות שאינה משפיעה על האדם להיות לחסיד, או לכל הפחות לבעל הכרה במדות חסידות, אין זה ענין של חסידות. אפשר לקרוא לכך ידיעה, הבנה, חכמה, אבל אין זו חסידות. על החסידות להביא את האדם להיות לחסיד עם מדות חסידיות, ואם לא - אין זו חסידות.

אמר השואל: ישנן הרי דרגות גבוהות שאי אפשר להגיע אליהן?

והשיב: כשאי אפשר להיות באותן דרגות הרי אי אפשר. חסידות היא פנימיות, חסיד הוא פנימי, ופנימי אינו מוטעה, הוא אינו מטעה את עצמו, הוא יודע שישנן דרגות שלא כולן הן בערכו. ישנן דרגות שהוא הגיע אליהן, וישנן כאלו שעדיין לא הגיע אליהן, וישנן דרגות שאי אפשר לו להגיע אליהן, אלא שיש להבין מה פירוש "אי אפשר להגיע אליהן".

אף מרבה בהשתדלות ובבקשות להחזרת השלום.

כך גם מתחנן הרבי בפני המנגדים, כותב מכתבים ארוכים, להסיר כל עניני החשדות אשר חשדו בשיטת תורת החסידות, מסביר את כל עניני ודרכי עבודת החסידים וכותב בתחנון ובבקשה. נוסף לכך הוא עורך נסיעות של מסירות נפש, והכל למען השלום.

וכל זה, מפני שאצל פרנסי ונשיאי ישראל, כל יהודי הוא בבת עינם ממש, כפי שצריך להיות על פי התורה. לפי זה, ידיעת המסוה במשה רבנו והשינוי שאחרי פטרבורג ברבי, אינם נוגעים למהות עצמם כפי שהיא לגבי עצמם, אלא העיקר הוא כאן - הנוגע לבני ישראל. טובתם של ישראל בגשמיות וברוחניות העסיקה את כל מהותם העצמית, ובשלהבת העבודה של "קוב"ה אורייתא וישראל כולא חד"³ - פירנסו את בני ישראל.

טז. שאל אחד: לכאורה ההפרש בין לפני פטרבורג לבין לאחרי פטרבורג הוא, שלפני פטרבורג היה גילוי האור ואחר כך נעשה כמו בענין התורה, שגם כשאדם אינו בדרגת הדרושה, התורה היא בכל זאת תורה.

והשיב: כללות הענין בשטחיות הוא אמנם כך. ברם, כשנדייק לבוא לאמיתו של הענין, הרי המלים "אור" ו"תורה" אינן מכילות את כל הענין כפי שהוא לאמיתו. הענין בקצרה הוא: לפני הכרח המסוה, כלומר לפני פטרבורג, היה גילוי המאור, והגילוי היה לכל⁴, ואילו לאחרי המסוה ופטרבורג, בא המאור לידי עצמיות בתורה, וכך בא והתבטא בלבושי הטבע של השגה. כלומר, לפני פטרבורג היה גילוי האור בלי לבושי הטבע

הגדול) מבארוטין - פלך צ'רניגוב - שסיפר להם אדון אחת האחויות הסמוכות לעירם, שהוא בעצמו היה מהשומרים שהובילו את כ"ק רבנו הגדול דרך הנהר נעוא לפטרופובלבסקי קרפאסט בדבר הנחת תפילין של כ"ק רבנו הגדול וכו'.

(3) זח"א עג, א.

(4) וכהמעשה הידוע, שסיפר הרה"ג החסיד ר' דוב זאב נ"ע מה ששמע מהזקנים ר' אברהם ור' קאפיל (היה למדן ושמע הרבה דרושים מכ"ק רבנו

ב"ה, אדר"ח כסלו, תשט"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא שמאז מכתבו מקודם ראש השנה לא הגיעו ממנו כל ידיעות, ובפרט איך ניצל ימי חדש תשרי הוא חדש הכללי של כל השנה המושבע בכל טוב, ועל האדם להמשיך טוב זה על שארי חדשי השנה. ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

במ"ש במכתבו אז אודות סדר מפורט בלימוד נגלה וחסידות, הה בכלל צריך שניהם למוד לעיונא ולימוד למיגרס, והלימוד למיגרס צ"ל בפרשת הסדרה, מסכת בחלוקת הש"ס והלכות הצריכות בחיי היום יומי בנגלה, ובחסידות הלימוד למיגרס בפרשת השבוע (תורה אור בחורף ולקוטי תורה באביב ובקיץ) או בקונטרסים הנדפסים לזמנים קבועים. והלימוד לעיונא הן בנגלה והן בחסידות, במקום שלבו חפץ, כמרז"ל הידוע, והפרטים בזה היינו כמה זמן בכל יום ומתי, מובן שזה תלוי בפרטי האישים, ולכן יתייעץ בזה עם אנ"ש ידידיו על אתר.

במה ששואל באיזה ענין יתעסק, הנה מובן שאם חוננו השי"ת בכשרון החינוך ובהשפעה על הזולת, יש לנצל מתנה זו, וכדי לנצלה במדה גדולה הטובה והיותר, אם רק אפשרי כדאית ההשתדלות שגם תהי' פרנסה הגשמית בזה, והרי לגבי המקבל אין נפקא מינה גדולה כ"כ אם עושה לשמה או שגם לשם פרנסת עצמו, וכידוע פרק רז"ל (ספרי תצא כד, יט) שהמאבד סלע ומצאו העני, ה"ז קיים ענין צדקה, ופשוט שכל הנ"ל הוא נוסף על שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"י"ע בחומש תהלים ותניא הידועים שבדאי שומר אותם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ב"ה, כ"ח טבת, תשט"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק זאת חנוכה (והפ"ט), בו שואל עצה והדרכה בעבודה.

וכבר מלתו אמורה בכמה ספרים וביחוד בספרי חסידות תורת דא"ח, ונקודות כלליות בזה (כיון שהפרטים ופרטי פרטים תלויים בתנאי הזמן והאישים), לימוד בכל יום הן בנגלה והן בחסידות, הן לעיונא והן למיגרס, שמירת שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"י"ע בחומש תהלים ותניא הידועים, זהירות בטבילת עזרא, ונתינה - בלי נדר, אבל מה טוב בכל יום חול בבקר קודם התפלה - איזה פרוטות לצדקה.

וכיון שלכל דבר נזקקים לסייעתא דשמיא וכדרשת רז"ל אלמלא עוזרו אין יכול לו, צריכים להשתדל עם זולת לקרבו עוד יותר לתורתנו ומצותי, שע"ז מקרבים את המשתדל בזה ביותר וביותר לעבודת השם, וכידוע הדיוק הבא לטהר מסייעין אותו.

בודאי משתתף בהתועדות אנ"ש ובפרט ביום הבהיר י"ט כסלו, החג אשר פדה בשלום נפשנו ואור וחיות נפשנו ניתן לנו.

בברכה לבשר טוב בכל האמור.

ב וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני יהוה כש"י: ג וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם כש"י: ד וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה כש"י: ה וגם א אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי כש"י: (ו) לכן אמר לבני ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלת אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים כש"י: ז ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת

ב ומליל יי עם משה ואמר לה אנא יי: ג ואתגליתי לאברהם ליצחק וליעקב באל שדי ושמי יי לא הודעתי להון: ד ואף אקיימת ית קימי עמהון למתן להון ית ארעא דכנען ית ארעא תותבותהון דאתותבו בה: ה ואף קדמי שמיע ית קבילת בני ישראל די מצראי מפלחין בהון ודכירנא ית קימי: ו בכך אמר לבני ישראל אנא יי ואפיק יתכון מגו דחוק פלחן מצראי ואשיזב יתכון מפלחנהון ואפרוק יתכון בדרעא מרמא וברינין וברביני: ז ואקריב יתכון קדמי לעמא ואהוי לכון לאלה ותדעון ארי אנא יי אלהכון דאפיק יתכון מגו

רש"י

הצבתי והעמדתי בריתי ביני וביניהם: לתת להם את ארץ כנען. לאברהם, בפרשת מילה נאמר: (בראשית יז) "אני אל שדי וגו' ונתתי לך ולזרעך אתחריך את ארץ מגוריך". ליצחק: (בראשית כו) "כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימתי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם", ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם - באל שדי אמרתי. ליעקב: (בראשית לה) "אני אל שדי, פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו'", הרי שנודרתי להם, ולא קימתי: (ה) וגם אני. כמו שהצבתי והעמדתי הברית יש עלי לקים. לפיכך, שמעתי את נאקת בני ישראל הנאקים: אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר. אותו הברית, כי בברית בין הברית אמרתי לו: "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי": (ו) לכן. על פי אותה השבועה: אמר לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהבטחתי: והוצאתי אתכם. כי כן הבטחתי, "ואחרי-כן יצאו ברכוש גדול": סבלת

(ב) וידבר אלהים אל משה. דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר: "למה הרעתה לעם הזה?": ויאמר אליו אני ה'. נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ולא להנם שלחתיך, כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות "אני ה'" נאמן להפרע כשהוא אומר אצל ענש, כגון: "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". וכשהוא אומר אצל קיום מצוות, כגון: "ושמרתם מצוותי, ועשיתם אותם, אני ה'", נאמן לתן שכר: (ג) וארא. אל האבות: באל שדי. הבטחתי הבטחות ובכלן אמרתי להם: אני אל שדי: ושמי ה' לא נודעתי להם. לא הודעתי אין פתיב כאן, אלא לא נודעתי - לא נכרתי להם במדה אמיתית שלי, שעליה נקרא שמי ה' - נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתי ולא קימתי: (ד) וגם הקמתי את בריתי וגו'. וגם כשנראיתי להם באל שדי

סְבִלוֹת מִצְרַיִם: ה וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת-יָדֵי לַתָּה אֹתָהּ לְאַבְרָהָם
 לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְנִתַּתִּי אֹתָהּ לָכֶם מִזֶּרְשָׁה אֲנִי
 יְהוָה כִּסִּי: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֵּן אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל-מֹשֶׁה מִקְצֵר רוּחַ וּמִעֲבֹדָה
 קָשָׁה כִּסִּי: פ (ישראל) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה
 לֵאמֹר: יא בֹא דַבֵּר אֶל-פְּרַעְיָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
 וַיִּשְׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר
 מֹשֶׁה לְפָנָי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא-
 שָׁמְעוּ אֵלַי וְאִיךָ יִשְׁמְעֵנִי פְרַעְיָה וְאֲנִי עֶרְל

דחוק פִּלְחָן מִצְרַיִם: ח וְאֶעֱלֶה
 יִתְכוּן לְאַרְעָא דִּי קִימִית בְּמִימְרֵי
 לְמַתָּן יִתָּה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלְיַעֲקֹב וְאַתָּן יִתָּה לְכוּן יִרְפָּא
 אָנָּא יי: ט וּמְלִיל מֹשֶׁה בֵּן לְבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְלֹא קִבִּילוּ מִן מֹשֶׁה
 מִמְּעִיק רוּחָא וּמִפְּלִחָנָא דַּהּוּהָ
 קָשִׁיא עֲלֵיהוֹן: י וּמְלִיל יי עִם
 מֹשֶׁה לְמִימַר: יא עוֹל מְלִיל לְוֹת
 פְּרַעְיָה מֶלֶכָא דְּמִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח יִת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעָה: יב וּמְלִיל
 מֹשֶׁה קָדָם יי לְמִימַר הָא בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֹא קִבִּילוּ מִנִּי וְאֶבְדִּין
 יִקְבֵּל מִנִּי פְרַעְיָה וְאָנָּא יִקִּיר

רש"י

מדותי, ואתה אמרת: "למה הרעתה?". ואין
 המדרש מתישב אחר המקרא מפני פמה דברים:
 אחת, שלא נאמר: ושמי ה' לא שאלו לי. ואם
 תאמר לא הודיעם שפך שמו, הרי תחלה, כשנגלה
 לאברהם בין הבתרים, נאמר: "אני ה' אשר
 הוצאתיך מאור כשדים". ועוד, היאך הסמיכה
 נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן: "וגם אני
 שמעתי וגו'", "לכן אמר לבני ישראל". לכן אני
 אומר: יתישב המקרא על פשוטו, "דבר דבור על
 אפניו", והדרשה תדרש, שנאמר: (ירמיה כג) "הלא
 כה דברי פאש נאם ה', וכפטיש יפוצץ סלע", -
 מתחלק לכמה ניצוצות: (יב) ואיך ישמעני
 פרעה. זה אחד מעשרה קל וחמר שבתורה
 (בראשית רבה פ' לב): ערל שפתים. אטום שפתים,
 וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום (ירמיה
 ו: "ערלה אונם" - אטומה משמע שם ט).
 "ערלי-לב" - אטומים מהבין, (חבקוק ב) "שתה גם
 אתה והערל" - והאטם משכרות כוס הקללה,
 "ערלת בשר" - שהגיד אטום ומכסה בזה, (ויקרא
 יט) "וערלתם ערלתו" - עשו לו אטם וכסוי, אסור
 שיבדיל בפני אכילתו, (שם) "שלוש שנים יהיה לכם

מצרים. טרח משא מצרים: (ח) נשאתי את ידי.
 הרמותיה להשבע בכסאי: (ט) ולא שמעו אל
 משה. לא קבלו תנחומין: מקצור רוח. כל מי
 שהוא מצר - רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול
 להאריך בנשימתו. קרוב לענגן זה, שמעתי בפרשה
 זו מרבי ברוך בן רבי אליעזר, והביא לי ראיה
 ממקרא זה: (ירמיה טז) "בפעם הזאת אודיעם את
 ידי ואת גבורתי וידעו פי שמי ה'", למדנו,
 כשהקדוש ברוך הוא מאמן את דבריו, אפלו
 לפרענות מודיע ששמו ה', וכל שפן האמנה
 לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמות רבה. סנהדרין קיא)
 לענגן של מעלה, שאמר משה: (לעיל ה) "למה
 הרעתה"? אמר לו הקדוש ברוך הוא: חבל על
 דאבדין ולא משתפחין! יש לי להתאונן על מיתת
 האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם באל שדי,
 ולא אמרו לי: מה שמך, ואתה אמרת: "מה שמו
 מה אמר אליהם"? וגם הקימותי וגו'. וכשבקש
 אברהם לקבר את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה
 בדים מרבים, וכן ביצחק - ערערו עליו על
 הבארות אשר חפר, וכן ביעקב: (בראשית לג) "ויקן
 את חלקת השדה לנטות אהלו, ולא הרגרו אחר

שְׁפָתַיִם כְּשִׁי: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
 אַהֲרֹן וַיִּצְוֶם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ
 מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם כְּשִׁי: ס (ע"ב בחול) שְׁנֵי יָד אֵלֶּה רֵאשֵׁי בֵּית־
 אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא
 חֲצֹרֹן וְכַרְמֵי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן כְּשִׁי: טו וּבְנֵי
 שְׁמֻעֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאַהֲרָל וַיְכִין וְצַחַר וְשֹׁאוּל
 בְּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שְׁמֻעֹן: טז וְאֵלֶּה
 שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתַלְדֹתָם גִּרְשׁוֹן וְקַהַת וּמְרָרִי
 וּשְׁנֵי חִיֵּי לֵוִי שִׁבְעַ וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה כְּשִׁי:
 יז בְּנֵי גִרְשׁוֹן לְבָנָי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפַּחַתָּם: יח וּבְנֵי
 קַהַת עֲמָרָם וַיִּצְהָר וְחִבְרוֹן וְעִזִּיאֵל וּשְׁנֵי חִיֵּי
 קַהַת שְׁלֹשׁ וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה כְּשִׁי: יט וּבְנֵי
 מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשֵׁי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי
 לְתַלְדֹתָם: כ וַיִּקַּח עֲמָרָם אֶת־יֹכְבֵד דֹּדְתּוֹ לוֹ

ממלל: יג ומליל יי עם משה
 ועם אהרן ופקדונו לות בני
 ישראל ולות פרעה מלך
 מצרים לאפקא ית בני ישראל
 מארעא דמצרים: יד אלין רישי
 בית אבהתהון בני ראובן בוכרא
 דישראל חנוך ופלוא חצרון
 וכרמי אלין זרעית ראובן:
 טו ובני שמעון ימואל וימין
 ואהרל ויכין וצחר ושואל בר
 פנעניתא אלין זרעית שמעון:
 טז ואלין שמחת בני לוי
 לתולדתהון גרשון וקהת ומררי
 ושני חיי לוי מאה ותלתין ושבע
 שנין: יז בני גרשון לבני ושמי
 לזרעיתהון: יח ובני קהת עמרם
 ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי
 קהת מאה ותלתין ותלת שנין:
 יט ובני מררי מחלי ומושי אלין
 זרעית לוי לתולדתהון: כ ונסיב
 עמרם ית יוכבד אחת אבוהי לה
 לאנתו וילידת לה ית אהרן וית

רש"י

ערלים" - אטום ומכסה ומבדל מלאכלו:
 (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר
 משה: "ואני ערל שפתים", צרף לו הקדוש ברוך
 הוא את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: ויצום אל
 בני ישראל. (שמות רבה) צנה עליהם להנהיגם
 בנחת ולסבל אותם: ואל פרעה מלך מצרים. צום
 עליו לחלק לו פבוד בדבריהם, זה מדרשו,
 ופשוטו: צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל
 פרעה, ודבר הצווי מהו? מפרש בפרשה שניה,
 לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן,
 הפסיק הענין ב"אלה ראשי בית אבותם", ללמדנו
 היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו: (יד) אלה
 ראשי בית אבתם. מתוך שהזקק ליחס שבטו של
 לוי עד משה ואהרן בשביל משה ואהרן, התחיל

ליחסם דרך תולדותם מראובן. (ובפסיקתא גדולה
 ראיתי: לפי שקנטרם יעקב אביהם לשלשה
 שבטים הללו בשעת מותו, חזר הכתוב ויחסם כאן
 לבדם, לומר שחשובים הם): (טז) ושני חיי לוי
 וגו'. למה נמנו שנותיו של לוי? להודיע כמה ימי
 השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים, לא
 היה שעבוד, שנאמר: (לעיל א) "וימת יוסף וכל
 אחיו", ואחר כך: "ויקם מלך חדש", ולוי האריך
 ימים על כלם: (יח) ושני חיי קהת ושני חיי
 עמרם וגו'. מחשבון זה אנו למדים על מושב בני
 ישראל ארבע מאות שנה שאמר הכתוב. שלא
 בארץ מצרים לבדה היו, אלא מיום שנולד יצחק,
 שהרי קהת מירדי מצרים היה. חשב כל שנותיו
 ושנות עמרם ושמונים של משה, לא תמצאם

לְאִשָּׁה וּתְלֵד לּוֹ אֶת־אֶהְרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשְׁנֵי
 חַיֵּי עִמָּרָם שִׁבְעַ וְשְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה כס"ז:
 כא וּבְנֵי יִצְהָר קָרַח וְנֹפֶג וְזֹכְרֵי: כב וּבְנֵי עֲזִיָּאֵל
 מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסִתְרֵי: כג וַיִּקַּח אֶהְרֹן אֶת־
 אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אַחֹת נַחֲשׁוֹן לּוֹ לְאִשָּׁה
 וּתְלֵד לּוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אַלְעָזָר
 וְאֶת־אִיתְמָר כס"ח: כד וּבְנֵי קָרַח אֲסִיר וְאַלְקָנָה
 וְאַבִּיאַסָּף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקָּרָחִי: כה וְאַלְעָזָר
 בֶּן־אֶהְרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לּוֹ לְאִשָּׁה
 וּתְלֵד לּוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רֵאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם
 לְמִשְׁפַּחַתָּם כס"ט: כו הוּא אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר
 אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבֹאתָם כס"י: כז הֵם
 הַמְדַבְּרִים אֶל־פְּרַעֲה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא
 אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה
 וְאֶהְרֹן כס"י: כח וַיְהִי בְּיוֹם דִּבְרַי יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כס"י: ס שְׁלִישִׁי כַּט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה

מֹשֶׁה וְשְׁנֵי חַיֵּי עִמָּרָם מֵאֵה
 וּתְלֵתִין וּשְׁבַע שָׁנִין: כא וּבְנֵי
 יִצְהָר קָרַח וְנֹפֶג וְזֹכְרֵי: כב וּבְנֵי
 עֲזִיָּאֵל מִיִּשָּׁאֵל וְאַלְצָפָן וְסִתְרֵי:
 כג וְנִסִּיב אֶהְרֹן יֵת אֱלִישֶׁבַע בַּת
 עַמִּינָדָב אַחֹתָהּ דְּנַחֲשׁוֹן לָהּ
 לְאִנְתּוֹ וּלְיִלִּידַת לָהּ יֵת נָדָב וְיֵת
 אֲבִיהוּא יֵת אֱלִעָזָר וְיֵת אִיתְמָר:
 כד וּבְנֵי קָרַח אֲסִיר וְאַלְקָנָה
 וְאַבִּיאַסָּף אֵלִין וְרַעֲיַת קָרַח:
 כה וְאַלְעָזָר בֶּר אֶהְרֹן נִסִּיב לָהּ
 מִבְּנֵי פּוּטִיאֵל לָהּ לְאִנְתּוֹ וּלְיִלִּידַת
 לָהּ יֵת פִּינְחָס אֵלִין רֵישֵׁי אַבְהַת
 לְיוֹאֵי לְרַעֲיַתְהוֹן: כו הוּא אֶהְרֹן
 וּמֹשֶׁה דִּי אָמַר יְיָ לְהוֹן אֲפִיקוּ יֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם עַל
 חִילִּיהוֹן: כז אֲנֹן דְּמִלְלִין עִם
 פְּרַעֲה מֶלֶכָּא דְּמִצְרַיִם לְאַפְקָא יֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה
 וְאֶהְרֹן: כח וַיְהוּה בְּיוֹמָא דְּמִלִּיל
 יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:
 כט וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימַר
 אֲנִי יְיָ מִלַּל עִם פְּרַעֲה מֶלֶכָּא

רש"י

עַל צְבֹאתָם. בְּצְבֹאתָם, כָּל צְבֹאָם לְשִׁבְטֵיהֶם. יֵשׁ
 "עַל" שְׂאִינוּ אֵלָא בְּמָקוֹם אוֹת אַחַת: "וְעַל חֲרָבָךְ
 תַּחֲתֶיךָ", כְּמוֹ בְּחֲרָבָךְ. (יחזקאל לג) "עַמְדָתְם עַל
 חֲרָבְכֶם", כְּמוֹ בְּחֲרָבְכֶם: (כז) הֵם הַמְדַבְּרִים
 וְגו'. הֵם שְׁנַצְטוּוּ, הֵם שְׁקִימוּ: הוּא מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן.
 הֵם בְּשִׁלְיַחְוֹתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְחַלֵּה וְעַד סוּף:
 (כח) וַיְהִי בְּיוֹם דִּבְרַי וְגו'. מִחֲבַר לְמַקְרָא
 שְׁלֵאֲחֲרֵיו: (כט) וַיְדַבֵּר ה'. הוּא הַדְּבַר עֲצוּמוֹ
 הָאָמֹר לְמַעְלָה: "בֹּא דְבַר אֵל פְּרַעֲה מֶלֶךְ מִצְרַיִם",
 אֵלָא מִתּוֹף שְׁהַפְסִיק הַעֲנִין כְּדִי לִיְחַסֵּם, חֲזוֹר הַעֲנִין
 עָלָיו לְהַתְחִיל בּוֹ: אֲנִי ה'. כְּדָאֵי אֲנִי לְשִׁלְחָךְ

אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְהַרְבֵּה שָׁנִים נִבְלָעִים לְבָנִים
 בְּשְׁנֵי הָאֲבוֹת: (כ) יוֹכְבֵד דִּדְתּוֹ. אַחַת אֲבוּהֵי, בַּת
 לְוִי, אַחֹת קָהַת: (כג) אַחֹת נַחֲשׁוֹן. (ככא בְּתוֹרָא
 קִי. שְׁמוֹת רַבָּה) מִכָּאן לְמַדְּנוּ: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, צָרִיף
 לְבִדָּק בְּאַחִיקָה: (כה) מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל. מְזַרַע יִתְרוֹ,
 שְׁפַטְסַם עֲגָלִים לְעַבֹדַת פּוֹכְבִים, וּמְזַרַע יוֹסֵף
 שְׁפַטְסַט בְּיִצְרוֹ (ב"ב קט): (כו) הוּא אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה.
 אֵלוֹ שְׁהִזְכְּרוּ לְמַעְלָה, שְׁיִלְדָה יוֹכְבֵד לְעִמָּרָם, "הוּא
 אֶהְרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה'" (שְׁמוֹת רַבָּה פ"א). יֵשׁ
 מְקוֹמוֹת שְׁמַקְדִים אֶהְרֹן לְמֹשֶׁה וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת
 שְׁמַקְדִים מֹשֶׁה לְאֶהְרֹן, לֹאמַר לָךְ שְׁשִׁקוּלִין כְּאָחִד:

דמצרים ית כל די אנא ממליל
 עמך: ל ואמר משה קדם יי הא
 אנא יקיר ממלל ואכדין יקבל
 מני פרעה: א ואמר יי למשה
 חזי מניתך רב לפרעה ואהרן
 אחוך יהי מתרגמנך: ב את
 תמלל ית כל די אפקדנך ואהרן
 אחוך ימלל עם פרעה וישלח ית
 בני ישראל מארעה: ג ואנא
 אקשי ית לבא דפרעה ואסגייתי
 ית אתותי וית מופתי בארעא
 דמצרים: ד ולא יקבל מנכון
 פרעה ואתן ית מחת גברתי
 במצרים ואפיק ית חילי ית עמי
 בני ישראל מארעא דמצרים
 בדינין רכבין: ה וידעון מצרים
 ארי אנא יי פד ארים ית מחת
 גברתי על מצרים ואפיק ית בני
 ישראל מפיניהון: ו ועבד משה
 ואהרן כמא דפקיד יי יתהון כן
 יהוה אתם כן עשו:

דבר אל-פרעה מלך מצרים את כל-אשר
 אני דבר אליך כש"י: ל ויאמר משה לפני יהוה
 הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי
 פרעה כש"י: פ ז א ויאמר יהוה אל-משה ראה
 נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה
 נביאך כש"י: ב אתה תדבר את כל-אשר אצוּך
 ואהרן אחיך ידבר אל-פרעה וישלח את-בני-
 ישראל מארצו כש"י: ג ואני אקשה את-לב
 פרעה והרביתי את-אתתי ואת-מופתי בארץ
 מצרים כש"י: ד ולא-ישמע אלכם פרעה ונתתי
 את-ידי במצרים והוצאתי את-צבאתי את-
 עמי בני-ישראל מארץ מצרים בשפטים
 גדלים: ה וידעו מצרים כי-אני יהוה בנותתי
 את-ידי על-מצרים והוצאתי את-בני-ישראל
 מתוכם כש"י: ו ויעש משה ואהרן כאשר צוה

רש"י

אקשה. מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני
 שאין נחת רוח באמות עובדי פוכבים לתת לב
 שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו
 אותותי ותפירו את גבורתי. וכן מדתו של הקדוש
 ברוך הוא: מביא פרענות על האומות עובדי
 פוכבים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר:
 (צפניה ג) "הכרתי גוים נשמו פנותם וגו'". "אמרתי
 אף תיראי אותי תקחי מוסר", ואף על פי כן בחמש
 מכות הראשונות לא נאמר: "ויחזק ה' את לב
 פרעה", אלא, "ויחזק לב פרעה". (ועין ברא"ם
 שגורס כאן דבור המתחיל: "בלכתך לשוב" עד
 שמתי בידך וכדלעיל פרשת שמות בפסוק:
 "בלכתך לשוב", עין שם: (ה) את ידי. יד ממש,

ולקיים דברי שליחותי: (ל) ויאמר משה לפני
 ה'. היא האמירה שאמר למעלה: "הן בני ישראל
 לא שמעו אלי", ושנה הכתוב כאן, כיון שהפסיק
 הענין, וכך היא השטה, כאדם האומר: נחזר על
 הראשונות: (א) נתתיך אלהים לפרעה. שופט
 ורודה לרדותו במכות ויסורין: יהיה נביאך.
 בתרגומו: יהי מתרגמנך. וכן כל לשון נבואה, אדם
 המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא מגזרת
 (ישעיה נז) "ניב שפתים", (משלי י) "ינוב חכמה",
 "ויכל מהתנבאות" דשמואל (סימן י), ובלע"ז
 קוראין לו פרעדיג"ר: (ב) אתה תדבר. פעם אחת
 כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי, ואהרן
 אחיך ימליצנו ויטעימנו באוני פרעה: (ג) ואני

וּמֹשֶׁה בֶּן־שִׁמְשׁוֹן וְאַהֲרֹן בֶּן־שֶׁלֶשׁ
 וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְרָם אֶל־פְּרַעֲהַ: פ רביעי
 ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
 ט כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעֲהַ לֵאמֹר הֲנִי לָכֶם
 מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהִשְׁלַךְ
 לִפְנֵי־פְרַעֲהַ יְהִי לְתַנּוּן כַּסִּי: י וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
 אֶל־פְּרַעֲהַ וַיַּעֲשׂוּ כִּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ
 אַהֲרֹן אֶת־מַטְּהוּ לִפְנֵי פְרַעֲהַ וּלְפָנָי עֲבָדָיו
 וַיְהִי לְתַנּוּן: יא וַיִּקְרָא גַם־פְּרַעֲהַ לַחֲכָמִים
 וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם
 בְּלִהְטִיהֶם בֶּן כַּסִּי: יב וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטְּהוּ וַיְהִיו
 לְתַנּוּנִם וַיִּבְלַע מַטְּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטְּתָם כַּסִּי:
 יג וַיַּחְזֹק לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
 דִּבֶּר יְהוָה: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֹד
 לֵב פְּרַעֲהַ מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם כַּסִּי: טו לָךְ אֶל־
 פְּרַעֲהַ בַּבֶּקֶר הַנֶּה יֵצֵא הַמִּימָה וְנִצְבַּת
 לְקִרְיַתוֹ עַל־שַׁפְתַּי הַיָּאֵר וְהַמַּטָּה אֲשֶׁר־נִהַפְּךָ
 לְנַחֵשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ כַּסִּי: טז וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה
 אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח

עבדו: ז ומשה בר תמנן שנין
 ואהרן בר תמנן ותלת שנין
 במללותהון עם פרעה: ח ואמר
 יי למשה ולאהרן למימר:
 ט ארי ימלל לותכון פרעה
 למימר הבו לכון אתא ותימר
 לאהרן סב ית חוטרך ורמי קדם
 פרעה יהי לתנינא: י ועל משה
 ואהרן לות פרעה ועבדו בן כמא
 דפקיד יי ורמא אהרן ית חוטרך
 קדם פרעה וקדם עבדוהי והוה
 לתנינא: יא וקרא אף פרעה
 לחכמיא ולחרשיא ועבדו אף
 אנון חרשי מצרים בלחשיהון
 בן: יב ורמו גבר חוטרך והוה
 לתנינא ובלע חטרא דאהרן ית
 חטריהון: יג ואתקף לבא
 דפרעה ולא קביל מנהון כמא
 דמליל יי: יד ואמר יי למשה
 אתיקר (לפרשי יקיר) לבא
 דפרעה סריב לשלחא עמא:
 טו אזיל לות פרעה בצפרא הא
 נפיק למיא ותתעתד לקדמותה
 על פיך נהרא וחוטרא דאתהפיק
 לחווא תפכ בידך: טז ותימר לה
 יי אלקא דיהודאי שלחני לותך
 למימר שלח ית עמי ויפלחון
 קדמי במדברא והא לא קבילתא

רש"י

להכות בהם: (ט) מופת. אות להודיע שיש צורך
 (צרוף) במי ששולח אתכם: לתנין. נחש:
 (יא) בלהטיהם. בלחשיהון, ואין לו דמיון
 במקרא, ויש לדמות לו: (בראשית ג) "להט החרב
 המתהפכת", דומה שהיא מתהפכת על ידי לחש:
 (יב) ויבלע מטה אהרן. (שבת צז) מאחר שחזר
 ונעשה מטה, בלע את כלן: (יד) כבד. תרגומו

יקיר ולא אתיקר, מפני שהוא שם דבר, כמו:
 (שמות יח) "כי כבד ממך הדבר": (טו) הנה יצא
 המימה. לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה ואומר
 שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויוצא לנילוס ועושה
 שם צרכיו (שמות רבה): (טז) עד פה. עד הנה,
 ומדרשו: עד שתשמע ממני מפת בכורות שאפתח
 פה ב"פה": "פה אמר ה' פחצות הלילה":

את עמי ויעבדני במדבר והנה לא שמעת
 עד כה כ"י: כה אמר יהוה בזאת תדע כי
 אני יהוה הנה אנכי מכה | במטה אשר בידי
 על המים אשר ביאר ונהפכו לדם כ"י:
 והדגה אשר ביאר תמות ובאש היאר
 ונלאו מצרים לשתות מים מן היאר כ"י: ס
 יט ויאמר יהוה אל משה אמר אל אהרן קח
 מטף ונטה ידך על מימי מצרים על נהרתם |
 על יאריהם ועל אנמיהם ועל כל מקוה
 מימיהם והיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים
 ובעצים ובאבנים כ"י: כ ויעשו כן משה ואהרן
 כאשר | צוה יהוה וירם במטה ונד את המים
 אשר ביאר לעיני פרעה ולעיני עבדיו ויהפכו
 כל המים אשר ביאר לדם: כא והדגה אשר
 ביאר מתה ויבאש היאר ולא יכלו מצרים
 לשתות מים מן היאר והי הדם בכל ארץ
 מצרים: כב ויעשו כן חרטמי מצרים בלטיהם
 לב פרעה

עד כה: יז כדון אמר יי בדא
 תדע ארי אנא יי הא אנא מחי
 בחטרא די בידי על מיא די
 בנהרא ויתהפכו לדמא:
 יח ונוני די בנהרא תמות וסרי
 נהרא וילאון מצראי למשתי מיא
 מן נהרא: יט ואמר יי למשה
 אמר לאהרן טול חטףך וארים
 ידך על מיא דמצרים על נהריהון
 על ארתיהון ועל אנמיהון ועל
 כל בית כנישות מימיהון ויהון
 דמא ויהי דמא בכל ארעא
 דמצרים ובמני אעא ובמני
 אבנא: כ ועבדו כן משה ואהרן
 כמא דפקיד יי וארים בחטרא
 ומקא זת מיא די בנהרא לעיני
 פרעה ולעיני עבדוהי ואתהפכו
 כל מיא די בנהרא לדמא:
 כא ונוני די בנהרא מתו וסרי
 נהרא ולא יכילו מצראי למשתי
 מיא מן נהרא והוה דמא בכל
 ארעא דמצרים: כב ועבדו כן
 חרשי מצרים בלחשיהון ואתקף

רש"י

(יז) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים
 במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ, ומצרים
 עובדים לנילוס, לפיכך הלקה את יראתם, ואחר כך
 הלקה אותם: (יח) ונלאו מצרים. לבקש רפואה
 למי היאר, שיהיו ראויין לשתות: (יט) אמר אל
 אהרן. לפי שהגן היאר על משה כשנשלף לתוכו,
 לפיכך לא לקה על ידו, לא בדם ולא בצפרדעים,
 ולקה על ידי אהרן: נהרתם. הם נהרות המושכים
 פעין נהרות שלנו: יאריהם. הם ברכות ונגרים
 העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, ונילוס
 מימיו מתברכים ועולה דרך היארים ומשקה

השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואינן
 מושכין, אלא עומדין במקום אחד וקורין לו
 אשטנ"ק: בכל ארץ מצרים. אף בפרחצאות
 ובאמבטאות שבבתים: ובעצים ובאבנים. מים
 שבכלי עץ ובכלי אבן: (כב) בלטיהם. לחש
 שאומרין אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו:
 (סנהדרין סז) בלטיהם, מעשה שדים, בלטיהם,
 מעשה כשפים: ויחזק לב פרעה. לומר: על ידי
 מכשפות אתם עושים פן, (מנחות פה) תבן אתם
 מכניסין לעפרים, עיר שפלה תבן? אף אתם
 מביאים מכשפות למצרים שפלה כשפים:

וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה כִּסְיִי: כג וַיִּפֶן
 פְּרַעֲהַ וַיָּבֵא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לְבֹו גַם־
 לְזֹאת כִּסְיִי: כד וַיַּחֲפְרוּ כָּל־מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר
 מִיָּם לְשָׁתוֹת כִּי לֹא יָכֻלוּ לְשָׁתֹת מִמֵּי
 הַיָּאֵר: כה וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־
 יְהוָה אֶת־הַיָּאֵר כִּסְיִי: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה בֹא אֶל־פְּרַעֲהַ וְאִמְרַת אֵלָיו כֹּה אָמַר
 יְהוָה שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: כז וְאִם־מָאֵן
 אַתָּה לְשַׁלַּח הַיָּנָה אֲנֹכִי נִגַּף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ
 בַּצְּפַרְדְּעִים כִּסְיִי: כח וְשַׂרְץ הַיָּאֵר צְפַרְדְּעִים
 וְעָלוּ וַבָּאוּ בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדָר מִשְׁכַּבְּךָ וְעַל־
 מִטַּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמֻּךָ וּבַתְּנוּרֶיךָ
 וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ כִּסְיִי: כט וּבְכַה וּבְעַמֻּךָ וּבְכָל־
 עַבְדֶּיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים כִּסְיִי: ח א וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִטָּה אֶת־יָדְךָ
 בְּמִטְּךָ עַל־הַנְּהָרוֹת עַל־הַיָּאֵרִים וְעַל־הָאֲנָמִים
 וְהֵעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אַרְץ מִצְרַיִם: ט וַיִּט
 אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתֵּעַל הַצְּפַרְדְּעַ וַתִּכַּס אֶת־אַרְץ

לְפָא דְּפְרַעֲהַ וְלֹא קָבִיל מְהֵהוּן
 כְּמָא דְּמַלִּיל יִי: כג וְאַתְּפִנִי
 פְּרַעֲהַ וְעַל לְבֵיתָהּ וְלֹא שְׁוִי לְבָהּ
 אַף לְדָא: כד וַחֲפְרוּ כָּל מִצְרַאִי
 סַחֲרָנוֹת נִהְרָא מִיָּא לְמִשְׁתֵּי אַרְי
 לֹא יָכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מִמֵּיָּא דְּנִהְרָא:
 כה וְאַשְׁלָם שְׁבַעַת יוֹמִין בְּתַר
 דְּמִחָא יִי יַת נִהְרָא: כו וְאָמַר יִי
 לְמֹשֶׁה עוֹל לְנֹת פְּרַעֲהַ וְתִימַר לָהּ
 כְּדָנּוּן אָמַר יִי שְׁלַח יַת עַמִּי
 וַיִּפְלְחוּן קְדָמִי: כז וְאִם סָרִיב אַתְּ
 לְשַׁלַּח הָא אָנָּא מַחִי יַת כָּל
 תְּחוּמְךָ בְּצַרְדְּעִנָּא: כח וַיִּרְבִּי
 נִהְרָא עַרְדְּעִנָּא וַיִּסְקוּן וַיַּעֲלוּן
 בְּבֵיתְךָ וּבַאֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכַּבְּךָ וְעַל
 עַרְסָךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמֻּךָ
 וּבַתְּנוּרָךָ וּבַאֲצוֹתְךָ: כט וּבָךָ
 וּבְעַמֻּךָ וּבְכָל עַבְדֶּיךָ יִסְקוּן
 עַרְדְּעִנָּא: א וְאָמַר יִי לְמֹשֶׁה
 אָמַר לְאַהֲרֹן אַרְיִים יַת יָדְךָ
 בְּחַטְרְךָ עַל נִהְרָא עַל אַרְתֵּיָא וְעַל
 אֲגֻמָּיָא וְאַסִּיק יַת עַרְדְּעִנָּא עַל
 אַרְעָא דְּמִצְרַיִם: ב וְאַרְיִים אַהֲרֹן
 יַת יָדָהּ עַל מִיָּא דְּמִצְרַאִי וְסָלִיקַת
 עַרְדְּעִנָּא וַחֲפַת יַת אַרְעָא

רש"י

וַיִּפֶן וַיָּבֵא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לְבֹו גַם־
 לְזֹאת כִּסְיִי: כד וַיַּחֲפְרוּ כָּל־מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר
 מִיָּם לְשָׁתוֹת כִּי לֹא יָכֻלוּ לְשָׁתֹת מִמֵּי
 הַיָּאֵר: כה וַיִּמְלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־
 יְהוָה אֶת־הַיָּאֵר כִּסְיִי: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה בֹא אֶל־פְּרַעֲהַ וְאִמְרַת אֵלָיו כֹּה אָמַר
 יְהוָה שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: כז וְאִם־מָאֵן
 אַתָּה לְשַׁלַּח הַיָּנָה אֲנֹכִי נִגַּף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ
 בַּצְּפַרְדְּעִים כִּסְיִי: כח וְשַׂרְץ הַיָּאֵר צְפַרְדְּעִים
 וְעָלוּ וַבָּאוּ בְּבֵיתְךָ וּבַחֲדָר מִשְׁכַּבְּךָ וְעַל־
 מִטַּתְךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמֻּךָ וּבַתְּנוּרֶיךָ
 וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ כִּסְיִי: כט וּבְכַה וּבְעַמֻּךָ וּבְכָל־
 עַבְדֶּיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים כִּסְיִי: ח א וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר אֶל־אַהֲרֹן נִטָּה אֶת־יָדְךָ
 בְּמִטְּךָ עַל־הַנְּהָרוֹת עַל־הַיָּאֵרִים וְעַל־הָאֲנָמִים
 וְהֵעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אַרְץ מִצְרַיִם: ט וַיִּט
 אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתֵּעַל הַצְּפַרְדְּעַ וַתִּכַּס אֶת־אַרְץ

(כג) גַּם לְזֹאת. לְמוֹפֶת הַמַּטֵּה שְׁנֵהֲפֹךְ לְתַנּוּן וְלֹא
 לְזֶה שֶׁל דָּם: (כה) וַיִּמְלֵא. מְנַיִן שְׁבַעַת יָמִים
 שְׁלֹא שָׁב הַיָּאֵר לְקַדְמוֹתוֹ, שֶׁהִיְתָה הַמַּפָּה מִשְׁמֶשֶׁת
 רְבִיעַ הַדָּשׁ, וְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים הִזָּה מְעִיד וּמִתְרָה בָּהֶם
 (בשמות רבה): (כז) וְאִם מָאֵן אַתָּה. וְאִם סָרְבָן
 אַתָּה. מָאֵן כְּמוֹ מְמָאֵן, מְסָרְב, אֵלֹא כִּינָה הָאָדָם עַל
 שֵׁם הַמַּפְעֵל, כְּמוֹ: שְׁלוֹ וְשִׁקֵּט, סָר וְזַעַף (מלכים א
 כ): נִגַּף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ. מָכָה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן מִגַּפָּה
 אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיְתָה אֵלֹא לְשׁוֹן מָכָה, וְכֵן: (שמות כא)

מְצַרִּים כס"י: ג וַיַּעֲשׂוּ-כֵן הַחַרְטָמִּים בְּלַטְיָהֶם
וַיַּעֲלוּ אֶת-הַצְּפַרְדָּעִים עַל-אֶרֶץ מְצַרִּים:
ד וַיִּקְרָא פְרַעֲהַ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הֲעַתִּירוּ
אֵלַי-יְהוָה וַיִּסַּר הַצְּפַרְדָּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי
וְאֲשַׁלַּח אֶת-הָעָם וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה: ה וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְפְרַעֲהַ הֲתַפְאָר עָלַי לְמַתִּי | אֶעֱתִיר
לָךְ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלַעֲמֻךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדָּעִים
מִמֶּךָ וּמִבְּתִיךָ רַק בִּיֹאֵר תִּשְׁאֲרֶנָּה כס"י: ו וַיֹּאמֶר
לְמַחֵר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ לְמַעַן תִּדַע כִּי-אִין
כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ כס"י: חמ"שי ז וַסְרוּ הַצְּפַרְדָּעִים
מִמֶּךָ וּמִבְּתִיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בִּיֹאֵר
תִּשְׁאֲרֶנָּה: ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעַם פְּרַעֲהַ
וַיֵּצֵעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה עַל-דְּבַר הַצְּפַרְדָּעִים
אֲשֶׁר-שָׁם לְפְרַעֲהַ כס"י: ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבְּרַ
מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצְּפַרְדָּעִים מִן-הַבְּתִים מִן-
הַחֲצֵרֹת וּמִן-הַשָּׂדֹת: י וַיַּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרָם חֲמָרָם וּתְבֹאֵשׁ הָאֶרֶץ כס"י:

דְּמְצַרִּים: ג ועבדו כן חרשיא
בלחשיהון ואסיקו ית ערדעניא
על ארעא דמצרים: ד וקרא
פרעה למשה ולאהרן ואמר צלו
קדם יי ויעדי ערדעניא מני
ומעמי ואשלח ית עמא וידבחו
קדם יי: ה ואמר משה לפרעה
שאל לך גבורא הב לי זמן
לאמתי אצלי עלך ועל עבדיך
ועל עמך לשיצאה ערדעניא מנה
ומבתיך לחוד בנהרא תשתארן:
ו ואמר למחר ואמר כפתגמך
בדיל דתדע ארי לית פני אלהנא:
ז ויעדו ערדעניא מנה ומבתיך
ומעבדיך ומעמך לחוד בנהרא
ישתארן: ח ונפק משה ואהרן
מלות פרעה וצלי משה קדם יי
על עסק ערדעניא די שוי
לפרעה: ט ועבד יי כפתגמא
דמשה ומיתו ערדעניא מן בתיא
מן דרתא ומן חקלתא: י וכןשו
יתהון דגורין דגורין וסריאו על

רש"י

נאמר: מתי אעתיר, היה משמע מתי אתפלל, עכשו
שנאמר: "למתי", משמע: אני היום אתפלל עליך
שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע לי, אמר לאיזה
יום תרצה שיכרתו. אעתיר, העתירו והעתרתי, ולא
נאמר: אעתיר, עתרו ועתרתי, מפני שכל לשון עתו,
הרבות פלל הוא, וכאשר יאמר: הרבו, ארבה
והרביתי, לשון הפעיל, כך יאמר: אעתיר, העתירו
והעתרתי דברים, ואב לכלם: (יחזקאל לה) העתרתם
עלי דברייכם, הרביתם: (ו) ויאמר למחר. התפלל
היום שיכרתו למחר: (ח) ויצא ויצעק. מזד,
שיכרתו למחר: (י) חמרים חמרים. צבורים

מתנות נחילים נחילים, זהו מדרשו, ופשוטו: יש
לומר שירוז הצפרדעים קורא לשון יחידות, וכן:
"ותהי הפנים", הרחישה, גדוליר"א בלע"ז, ואף
"ותעל הצפרדע", גרינוליר"א בלע"ז:
(ה) התפאר עלי. כמו (ישעיה י) "היתפאר הגרון
על החוצב בו"? משתבח לומר: אני גדול ממך,
וניט"ר בלע"ז, וכן: "התפאר עלי" - השתבח
להתחכם ולשאל דבר גדול ולומר שלא אוכל
לעשותו: למתי אעתיר לך. את אשר אעתיר לך
היום על הכרתת הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו,
ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו

וַיֵּרָא פְּרַעֲהַ כִּי הִיְתָה הַרוּחָה וְהַכְּבֵד
 אֶת־לְבָוֹ וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה כִּסְיִי: ם יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר
 אֶל־אַהֲרֹן נִטֵּה אֶת־מַטְּךָ וְהָךְ אֶת־עֵפֶר הָאָרֶץ
 וְהִיָּה לְכֹנֶם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסְיִי: יג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן
 וַיִּטּוּ אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטְּהוֹ וַיַּךְ אֶת־עֵפֶר
 הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בְּאָדָם וּבְבַהֲמָה כָּל־עֵפֶר
 הָאָרֶץ הִיָּה כְנֵים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּסְיִי:
 יד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־
 הַכֹּנֶם וְלֹא יָכְלוּ וַתְּהִי הַכֹּנֶם בְּאָדָם
 וּבְבַהֲמָה כִּסְיִי: טו וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל־פְּרַעֲהַ
 אֲצַבַּע אֱלֹהִים הוּא וַיַּחֲזֹק לִב־פְּרַעֲהַ וְלֹא־
 שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה כִּסְיִי: ם
 טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲשַׁכֵּם בְּבִקְרָךְ
 וְהַתִּיצֵב לִפְנֵי פְרַעֲהַ הִנֵּה יוֹצֵא הַמִּימָה
 יְהוָה שַׁלַּח עִמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: ז כי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלַּח

ארעא: יא וְחָזָא פְּרַעֲהַ אַרְי הַוַּת
 רְוַחְתָּא וַיִּתְקַר יַת לִבָּהּ וְלֹא קָבִיל
 מִנְהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יִי: יב וַאֲמַר
 יִי לְמֹשֶׁה אָמַר לְאַהֲרֹן אַרְיִים יַת
 חֲטָרְךָ וּמַחָא יַת עֵפְרָא דְאַרְעָא
 וַיְהִי לְקַלְמָתָא בְּכָל אַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם: יג וַעֲבָדוּ כֵן וְאַרְיִים
 אַהֲרֹן יַת יָדָהּ בְּחֲטָרָה וּמַחָא יַת
 עֵפְרָא דְאַרְעָא וְהוּת קְלַמָּתָא
 בְּאַנְשָׁא וּבְכַבְעִירָא כָּל עֵפְרָא
 דְאַרְעָא הוּת קְלַמָּתָא בְּכָל אַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם: יד וַעֲבָדוּ כֵן חֲרָשֵׁי
 בְּלַחֲשִׁיהוֹן לְאַפְקָא יַת קְלַמָּתָא
 וְלֹא יָכִילוּ וְהוּת קְלַמָּתָא בְּאַנְשָׁא
 וּבְכַבְעִירָא: טו וַאֲמַרוּ חֲרָשֵׁי
 לְפְרַעֲהַ הָא מַחָא מִן קָדָם יִי הִיא
 וְאַתְקַף לִבָּא דְפְרַעֲהַ וְלֹא קָבִיל
 מִנְהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יִי: טז וַאֲמַר
 יִי לְמֹשֶׁה אַקָּדָם בְּצַפְרָא וְאַתְעַתֵּד
 קָדָם פְּרַעֲהַ הָא נִפְק לְמִיָּא וְתִימַר
 לָהּ כְּדָנָן אָמַר יִי שַׁלַּח עִמִּי
 וַיִּפְלַחוּן קָדָמִי: ז אַרְי אִם לִיתְךָ
 וְאַמְרַת אֵלָיו כַּה אָמַר

רש"י

מפשעוֹרָה: (טו) אֲצַבַּע אֱלֹהִים הִיא. מִכָּה זֹ
 אֵינָה עַל יְדֵי כְּשָׁפִים, מֵאַת הַמָּקוֹם הִיא: כַּאֲשֶׁר
 דִּבֶּר ה'. "וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים פְּרַעֲהַ":
 (יז) מְשַׁלֵּיחַ בְּךָ. מְגַרָה בְּךָ, וְכֵן: (דְּבָרִים לֵב)
 "וְשׁוֹן־בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם", לְשׁוֹן שְׁסוּי, אֵינְצִיט"ר
 בְּלַע"ז: אֵת הָעֶרֶב. כָּל מִינֵי חַיּוֹת רְעוּת וּנְחָשִׁים
 וְעֶקְרָבִים בְּעַרְבוּכְיָא, וְהָיוּ מְשַׁחֲתִים בָּהֶם. וַיֵּשׁ
 טַעַם בְּדָבָר בְּאַגְדָּה בְּכָל מִכָּה וּמִכָּה: לְמָה זֹ וְלְמָה
 זֹ? בְּטַכְסִי מְלַחְמוֹת מְלָכִים בָּא עֲלֵיהֶם, כְּסֻדָּר
 מְלָכוֹת כְּשִׁצְרָה עַל עִיר: בְּתַחֲלָה מְקַלְקֵל
 מְעִינֹתִיהָ, וְאַחַר כֵּן תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִין
 בְּשׁוֹפְרוֹת לִירָאָם וּלְבַהֲלָם, וְכֵן הַצִּפְרָדְעִים,

צְבוּרִים, כְּתַרְגוּמוֹ: דְּגוּרִין, דְּגוּרִין, גְּלִין:
 (יא) וְהַכְּבֵד אֶת־לְבָוֹ. לְשׁוֹן פְּעַל הוּא כְּמוֹ:
 "הַלּוֹף וְנִסּוּע", וְכֵן: (מְלָכִים ב ג) "וְהַכּוֹת אֵת
 מוֹאֵב", (שְׁמוּאֵל א כב) "וְשָׂאוֹל לוֹ בְּאַלְהֵים", (מְלָכִים
 א כ) "הִכָּה וּפָצַע": כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'. וְהִיכֵן דִּבֶּר?
 "וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים פְּרַעֲהַ": (יב) אָמַר אֶל אַהֲרֹן.
 לֹא הִיָּה הָעֵפֶר כְּדָא לְלָקוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לְפִי
 שְׁהִגֵּן עָלָיו כְּשִׁהֲרַג אֵת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל,
 וְלָקָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן: (יג) וַתְּהִי הַכֹּנֶם. הֲרַחֲשִׁישָׁה,
 פְּדוּלִיר"א בְּלַע"ז: (יד) לְהוֹצִיא אֵת הַכֹּנֶם.
 לְבְרָאתָם, (נִסְחָה אַחֲרָת: וְלְהוֹצִיאָם) מִמָּקוֹם אַחַר:
 וְלֹא יָכְלוּ. שְׁאִין הַשֵּׁד שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְּחוּתָהּ

מְשַׁלַּח יְת עַמִּי הָא אָנָּא מְשַׁלַּח
 בְּךָ וּבְעַבְדֵיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכַבְדֵיךָ יְת
 עָרוּבָא וַיִּמְלֹן בְּתֵי מְצָרִים יְת
 עָרוּבָא וְאָף אַרְעָא דְאַנּוּן עֲלֵהּ:
 יח וְאֶפְרַשׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יְת
 אַרְעָא דְגִשָׁן דְּעַמִּי קָאִים עֲלֵהּ
 בְּדִיל דְּלֹא לְמַהוּי תַּמָּן עָרוּבָא
 בְּדִיל דְּתַדַּע אַרְי אָנָּא יְי שְׁלִיט
 בְּגוּ אַרְעָא: יט וְאַשׁוּי פּוֹרְקָן
 לְעַמִּי וְעַל עַמְּךָ אֵינִי מְחַא לְמַחֵר
 יְהֵא אַתָּא הַדִּין: כ וְעַבְד יְי פִּן
 וְאַתָּא עָרוּבָא תְּקִיף לְבֵית פְּרַעֲזָה
 וּלְבֵית עַבְדוּהִי וּבְכָל אַרְעָא
 דְּמְצָרִים אֲתַחַבְּלַת אַרְעָא מִן קָדָם
 עָרוּבָא: כא וְקִרְא פְּרַעֲזָה לְמֹשֶׁה
 וּלְאַהֲרֹן וְאָמַר אֲזִילוּ דְּבַחוּ קָדָם
 אֱלֹהֵכֹן בְּאַרְעָא: כב וְאָמַר מֹשֶׁה
 לֹא תִקֵּן לְמַעַבְד בֶּן אַרְי בְּעִירָא
 דְּמְצָרָאֵי דְחֲלִין לֵה מְגַה אֲנַחְנָא
 נְסִבִּין לְדְבַחַא קָדָם יְי אֱלֹהֵנָּא הָא
 נְדַבַּח יְת בְּעִירָא דְּמְצָרָאֵי דְחֲלִין
 לֵה וְאַנּוּן יְהוֹן חֲזוֹן הָלֹא יִימְרוּן
 לְמַרְגְּמָנָא: כג מִהֲלַךְ תִּלְתָּא
 יוֹמִין נִיזִיל בְּמַדְבָּרָא וְנִדְבַח קָדָם
 יְי אֱלֹהֵנָּא כְּמָא דִּיִּימַר לְנָא:
 כד וְאָמַר פְּרַעֲזָה אָנָּא אֲשַׁלַּח
 יְתְּכוֹן וְתִדְבַּחוּן קָדָם יְי אֱלֹהֵכֹן
 בְּמַדְבָּרָא לְחוּד אַרְחֻקָא לֹא

אֶת־עַמִּי הַגִּנִּי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֵיךָ וּבְעַמְּךָ
 וּבְכַבְדֵיךָ אֶת־הָעָרֹב וּמְלֹאן בְּתֵי מְצָרִים אֶת־
 הָעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ כְּסִי:
 יח וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גִּשָׁן אֲשֶׁר
 עַמִּי עִמָּד עָלֶיהָ לְבַלְתִּי הַיּוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן
 תִּדַּע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקִרְבֵי הָאֶרֶץ כְּסִי:
 יט וְשִׁמְתִי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ לְמַחֵר וְיִהְיֶה
 הָאֵת הַזֶּה כְּסִי: כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיִּבֹא עָרֹב
 כְּבֹד בֵּיתָהּ פְּרַעֲזָה וּבֵית עַבְדָּיו וּבְכָל־אֶרֶץ
 מְצָרִים תִּשְׁחַת הָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב כְּסִי:
 כא וַיִּקְרָא פְּרַעֲזָה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ לְכוּ
 זַבְּחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ כְּסִי: כב וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה לֹא
 נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבַת מְצָרִים נִזְבַּח
 לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֵבַת מְצָרִים
 לַעֲיִנֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלְנוּ כְּסִי: כג דְּרַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
 גִּלְךָ בְּמַדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר
 יֹאמַר אֱלֵינוּ: כד וַיֹּאמְרוּ פְּרַעֲזָה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח
 אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמַדְבָּר רַק
 הֲרַחֵק לֹא־תִרְחִיקוּ לְלַבַּת הַעֲתִירוּ בְּעַדֵּי:

רש"י

הָאֶרֶץ. נִשְׁחַתָּה הָאֶרֶץ, אֲתַחַבְּלַת אַרְעָא:
 (כא) זַבְּחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ. בְּמִקְוֵמְכֶם וְלֹא
 תִלְכוּ בְּמַדְבָּר: (כב) תּוֹעֵבַת מְצָרִים. יְרֵאת
 מְצָרִים, כְּמוֹ (מַלְכִים ב כג) "וּלְמַלְכֶם תּוֹעֵבַת בְּנֵי
 עַמּוֹן", וְאַצֵּל יִשְׂרָאֵל קוֹרָא אוֹתָם תּוֹעֵבָה. וְעוֹד יֵשׁ
 לוֹמַר בְּלִשׁוֹן אַחֵר: "תּוֹעֵבַת מְצָרִים", דְּכָר שְׁנָאוּי
 הוּא לְמְצָרִים זְכִיחָה שְׁאֵנוּ זּוֹבְחִים, שְׁהָרִי יְרֵאתָם

מְקַרְקְרִים וְהוֹמִים וְכוּ', כְּדֵאִתָּא בְּמַדְרַשׁ רַבִּי
 תַּנְחוּמָא: (יח) וְהַפְּלִיתִי. וְהַפְּרַשְׁתִּי, וְכֵן: (לְקַמֵּן
 ט) "וְהַפְּלִיָה הִ' ", וְכֵן: (דְּבָרִים ל) "לֹא נִפְלֵאת הִיא
 מִמֶּךָ" - לֹא מְבַדֵּלֶת וּמִפְרֶשֶׁת הִיא מִמֶּךָ: לְמַעַן
 תִּדַּע כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵי הָאֶרֶץ. אֶף עַל פִּי שְׁשֻׁכִּינְתִּי
 בְּשָׁמַיִם, גְּזֵרְתִי מִתְקַיֶּמֶת בְּתַחְתּוֹנִים: (יט) וְשִׁמְתִּי
 פֶּדֶת. שְׁבִדִּיל בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ: (כ) תִּשְׁחַת

כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הֲיִנְה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמְּךָ
וְהֶעֱתַרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסַר הָעֵרֹב מִפְּרֻעָה
מֵעַבְדֶּיךָ וּמֵעַמּוֹ מֵחַר רֶגֶךְ אֶל־יֹסֵף פְּרֻעָה הַתֵּל
לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לְזִבְחַ לַיהוָה כְּשִׁי׃
כו וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרֻעָה וַיַּעֲתֶר אֶל־
יְהוָה כְּשִׁי׃ כז וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדַבַּר מֹשֶׁה וַיִּסַּר
הָעֵרֹב מִפְּרֻעָה מֵעַבְדֶּיךָ וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר
אֶחָד כְּשִׁי׃ כח וַיִּכְבַּד פְּרֻעָה אֶת־לְבָבוֹ גַם בַּפְּעַם
הַזֹּאת וְלֹא שַׁלַּח אֶת־הָעָם כְּשִׁי׃ כ ט א וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרֻעָה וּדְבַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעַבְדִּים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי
וַיַּעֲבֹדְנִי׃ ב כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ
מִחֲזִיק בָּם כְּשִׁי׃ ג הֲיִנְה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמָלִים בַּבָּקָר
וּבַצֹּאן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד כְּשִׁי׃ ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין
מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת
מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר כְּשִׁי׃ ה וַיִּשְׂם יְהוָה
מוֹעֵד לֵאמֹר מֵחַר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה
בְּאַרְצְךָ׃ ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרַת

תרחקון למיזל צלו אף עלי:
כה ואמר משה הא אנא נפק
מעמך ואצלי קדם יי ויעדי
ערובא מפרעה מעבדוהי ומעמה
מחר לחוד לא יוסף פרעה
לשקרא בדיל דלא לשלחא ית
עמא לדבחא קדם יי: כו ונפק
משה מן קדם פרעה וצלי קדם
יי: כז ועבד יי כפתגמא דמשה
ואעדי ערובא מפרעה מעבדוהי
ומעמה לא אשתאר חד:
כח ויקר פרעה ית לבה אף
בזמנא קדא ולא שלח ית עמא:
א ואמר יי למשה עול לות
פרעה ותמלל עמה כדנן אמר יי
אלהא דיהודאי שלח ית עמי
ויפלחון קדמי: ב ארי אם סריב
את לשלחא ועד כען את מתקף
כהון: ג הא מקא מן קדם יי
הוא בכעירך דבחקלא בסוסותא
כחמרי בגמלי כתורי וכענא
מותא תקיף לחדא: ד ואפרש יי
בין בעירא דישראל ובין בעירא
דמצרים ולא ימות מפל לבני
ישראל מדעם: ה ושוי יי זמנא
למימר מחר יעבד יי כפתגמא
הדין בארעא: ו ועבד יי ית
כפתגמא הדין כיומא דבתרוהי

רש"י

אנו זוכחים: ולא יסקלנו. בתמיהה: בעורותם: (כח) גם בפעם הזאת. אף על פי
(כה) התל. כמו להתל: (כו) ויעתר אל ה'. שאמר: "אנכי אשלח אתכם", לא קים הבטחתו:
(ב) מחזיק בם. אוחו בם, כמו (דברים כה) "והחזיקה במבשיו": (ג) הנה יד ה' הויזה.
לשון הנה, פי כן יאמר בלשון נקבה על שעבר
היתה, ועל העתיד תהיה, ועל העומד הויזה, כמו:
עושה, רוצה רוצה: (ד) והפלה. והבדיל:

ומית כל בעירא דמצרים ומבעירא דבני ישראל לא מית חד: ז ושלח פרעה וקא לא מית מבעירא דישראל עד חד ואתיקר לבא דפרעה ולא שלח ית עמא: ח ואמר יי למשה ולאהרן סיבו לכון מלי חפניכו פיקא דאתונא ויזרקנה משה לצית שמיא לעיני פרעה ט ויהי לאבקא על כל ארעא דמצרים ויהי על אנשא ועל בעירא לשיחנא סגי אבעבעין בכל ארעא דמצרים: י ונסיבו ית פיקא דאתונא וקמו קדם פרעה וזרק יתה משה לצית שמיא והוה שיחנא אבעבעין סגי באנשא ובבעירא: יא ולא יכילו חרשיא למיקם קדם משה מן קדם שיחנא ארי הוה שיחנא בחרשיא ובכל מצראי: יב ותקוף יי ית לבא דפרעה ולא קביל מנהון פמא דמליל יי עם משה: יג ואמר יי למשה אקדם בצפרא ואתעתד קדם פרעה ותימר לה בדנן אמר יי אלהא דיהודאי שלח ית עמי ויפלחון קדמי:

וַיִּמַת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד: ז וַיִּשְׁלַח פְּרֹעֶה וְהָיָה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פְּרֹעֶה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהַרֹן קָחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוּ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינַי פְּרֹעֶה ט"ו וְהָיָה לְאַבְקָא עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לְשַׁחֵן פֶּרֶחַ אֲבַעְבַּעַת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם י וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פְרֹעֶה וַיִּזְרַק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שַׁחֵן אֲבַעְבַּעַת פֶּרֶחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה ט"ז וְלֹא־יָכְלוּ הַחֲרֻשִׁימִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשַּׁחֵן כִּי־הָיָה הַשַּׁחֵן בַּחֲרֻשִׁימִים וּבְכָל־מִצְרַיִם: יב וַיַּחֲזֵק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרֹעֶה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲשִׁבְכֶם בַּבֶּקֶר וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פְרֹעֶה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים שְׁלַח

רש"י

פתרגומו: לשיחנא סגי אבעבעין, שעל ידו צומחין בועות: שחין. לשון חמימות, והרבה יש בלשון משנה שנה שחונה: (י) באדם ובבהמה. ואם תאמר: מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר: "וימת כל מקנה מצרים"? אלא לא נגזרה גזרה, אלא על אותן שבשדות בלבד, שנאמר: "במקנה אשר בשדה והיאר את דבר ה' הנני את מקנהו אל הבתים". וכן שנויה במכילתא אצל: "ויקח

(ח) מלא חפניכם. ילויניי"ש בלע"ז: פיתח כבשן. דבר הנפח מן הגחלים צמומות הנשרפות בכבשן, ובלע"ז אולב"ש. פיתח, לשון הפתחה, שהרוח מפתח ומפריח: וזרקו משה. וכל דבר הנזרק בכח, אינו נזרק אלא ביד אחת. הרי נסים הרבה: אחד, שהחזיק קמצו של משה מלא חפנים, שלו ושל אהרן, ואחד, שהלך האבק על כל ארץ מצרים: (ט) לשחין פרח אבעבעת.

אֶת־עַמִּי וְיַעֲבֹדֵנִי: יד כִּי | בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי
 שִׁלַּח אֶת־כָּל־מַגְפֵּיתִי אֶל־לִבְךָ וּבַעֲבָדֶיךָ
 וּבַעֲמֻךָ בַּעֲבוּר תִּדְעַ כִּי אֵין פָּמֵנִי בְּכָל־
 הָאָרֶץ כס"ו: טו כִּי עָתָה שִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדַי וְאֶךְ
 אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדְּבָר וּתִפְחַד מִן־הָאָרֶץ כס"ז:
 טז וְאוֹלָם בַּעֲבוּר זֹאת הָעַמְדוֹתֶיךָ בַּעֲבוּר
 הָרֵאִתְךָ אֶת־כַּחֲוִי וּלְמַעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל־
 הָאָרֶץ: שביעי יז עוֹדֶךָ מִסְתוֹלֵל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי
 שִׁלַּחם כס"ח: יח הֲנִנִּי מִמַּטִּיר פֶּעַת מָחָר בְּרֹד
 כְּבֹד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הִיָּה כָּמָהוּ בְּמַצְרַיִם
 לְמִן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־עָתָה כס"ט: יט וְעָתָה
 שִׁלַּח הָעֵז אֶת־מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ
 בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמְצֵא
 בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבֵּיתָה וְיֵרֵד עֲלֵהֶם הַבְּרֹד

יד ארי בזמנא דאנא אלא שלח ית
 כל מחתי ללבך ובעבדיך ובעמך
 בדיל דתדע ארי לית דכותי
 שליט בכל ארעא: טו ארי כען
 קריב קדמי דאשלח פון ית מחת
 גברתי ואמחי יתך ונת עמך
 במותא ושיציאת מן ארעא:
 טז וכרם בדיל דא קנימתך בדיל
 לאחזיותך ית חילי ובדיל דיהון
 משפען גבורת שמי בכל ארעא:
 יז עד כען את כבישת בה בעמי
 בדיל דלא לשלחותהון: יח הא
 אנא מחית מטרא בעדנא הדין
 מחר ברדא תקיף לחדא די לא
 תהו דכותה במצרים למן יומא
 דאשתכללת ועד כען: יט וכען
 שלח כנוש ית בעירך ונת כל די
 לך בחקלא כל אנשא ובעירא
 דאשתכח בחקלא ולא יתכנש
 לביתא ויחות עליהון ברדא

רש"י

כגון זו וכגון: (קהלת יב) "ויסתכל הקב" מְגֹזֶרֶת
 סָבֵל, (במדבר טז) "כי תשתרר עלינו" מְגֹזֶרֶת שֶׁר
 וְנָגִיד, וְכֵן: (דניאל ז ח) "משתכל הנות":
 (יח) פֶּעַת מָחָר. פֶּעַת הַזֹּאת לְמָחָר. שְׂרֵט לוֹ
 שְׂרִיטָה בַּפֶּתַל: לְמָחָר, כְּשֶׁתִּגִּיעַ חֲמָה לְכָאן יֵרֵד
 הַבְּרֹד: הַיּוֹסְדָה. שְׁנַת־יּוֹסְדָה, וְכָל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת
 יְסוּדָה יו"ד, כְּגוֹן: יְסֹד, יֵלֵד, יִדְעַ, יְסֹר, כְּשֶׁהִיא
 מִתְפַּעֶלֶת, תֵּבֵא הַיּוֹ"ו בְּמָקוֹם הַיּוֹ"ד כְּמוֹ: הַיּוֹסְדָה,
 הַיּוֹלְדָה, וְיִדְעַ, וְיִוֹלֵד לְיוֹסֵף, (משלי כט) "בְּדִבְרֵי
 לֹא יוֹסֵר עָבֹד": (יט) שִׁלַּח הָעֵז. כְּתַרְגוּמוֹ: שִׁלַּח
 כְּנוֹשׁ, וְכֵן: (ישעיה י) "יוֹשְׁבֵי הַגְּבֵים הַעִיזוּ", (ירמיה
 ו) "הָעֵזוּ בְּנֵי בְנֵי־מִיִן": וְלֹא יֵאָסֵף הַבֵּיתָה. - לְשׁוֹן

שש-מאות רכב בחור" (לקמן יד): (יד) אֶת כָּל
 מַגְפֵּיתִי. לְמַדְנֹה מְכָאן שֶׁמִּפְתַּח בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנָגֵד
 כָּל הַמְּכּוֹת: (טו) כִּי עָתָה שִׁלַּחְתִּי אֶת יָדַי וְגו' .
 כִּי אֵלוֹ רְצִיטִי כְּשֶׁהִיָּתָה יָדִי בְּמִקְנֶךָ שֶׁהַכִּיתִים
 בְּדָבָר, שִׁלַּחְתִּיָּה וְהַכִּיתִי אוֹתְךָ וְאֵת עַמְּךָ עִם
 הַבְּהֵמוֹת: וּתִפְחַד מִן הָאָרֶץ. אֲבָל בַּעֲבוּר זֹאת
 הָעַמְדוֹתֶיךָ וְגו': (יז) עוֹדֶךָ מִסְתוֹלֵל בְּעַמִּי.
 כְּתַרְגוּמוֹ: כְּבִישַׁת בַּהּ בְּעַמִּי, וְהוּא מְגֹזֶרֶת מְסֻלָּה,
 דְּמִתְרַגְּמִינָן אֶרְחַ כְּבִישָׁא, וּבְלַע"ז קִלְקִי"ר. וְכִבֵּר
 פִּרְשֵׁתִי בְּסוּף "וְיָהִי מִקֵּץ": כָּל תִּיבָה שֶׁתַּחֲלַת
 יְסוּדָה סָמְךָ וְהִיא בָּאָה לְדָבָר בְּלִשׁוֹן מִתְפַּעֵל,
 נוֹתֵן הַתִּי"ו שֶׁל שְׂמוֹשׁ בְּאֻמְצַע אוֹתִיתוֹת שֶׁל עֶקֶר

וּמְתוֹ כַּסִּי: כ הִירָא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי
 פְּרַעָה הַנִּים אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־
 הַבָּתִּים כַּסִּי: כא וְאִשֶּׁר לֹא־שֵׁם לְבוֹ אֶל־דְּבַר
 יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה: פ
 כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה אֶת־יְדֶךָ עַל־
 הַשָּׁמַיִם וַיְהִי בְרַד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־
 הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כַּסִּי: כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ
 עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהוֶה נֹתֵן קֹלֹת וּבָרָד וַתִּהְלַךְ־
 אֵשׁ אֶרְצָה וַיִּמָּטֵר יְהוָה בְּרַד עַל־אֶרֶץ
 מִצְרַיִם: כד וַיְהִי בְרַד וְאֵשׁ מִתְּלַקַּחַת בְּתוֹךְ
 הַבְּרַד כַּבֵּד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמוֹהוּ בְּכָל־
 אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְ הִיתָה לְגֹי כַּסִּי: כה וַיִּךְ הַבְּרַד
 בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם
 וְעַד־בְּהֵמָה וְאֶת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבְּרַד
 וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר: כו רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן
 אֲשֶׁר־שָׂם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בְרַד: כז וַיִּשְׁלַח
 פְּרַעָה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 חֲטָאתִי הַפַּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי
 הָרָשָׁעִים: כח הִעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מֵהֵיֵת
 קֹלֹת אֱלֹהִים וּבְרַד וְאֶשְׁלַחָה אֶתְכֶם וְלֹא
 תִסְפּוּן לַעֲמֹד כַּסִּי: כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּיצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרַשׁ

וימותו: כ דדחיל מפתגמא די
 מעבדי פרעה פנש ית עבדוהי
 וית גיתוהי לבתיא: כא ודי לא
 שוי לבה לפתגמא די שבק ית
 עבדוהי וית גיתוהי בחקלא:
 כב ואמר יי למשה ארים ית ידך
 על צית שמיא ויהי ברדא בכל
 ארעא דמצראי על אנשא ועל
 בעירא ועל כל עסבא דחקלא
 בארעא דמצרים: כג וישט
 משה ית חטרה על צית שמיא ויי
 יהב קלין וברדא ומהלכא אשתא
 על ארעא ואמטר יי ברדא על
 ארעא דמצרים: כד והיה ברדא
 ואשתא משתלהבת בגו ברדא
 פקייף לחדא די לא הנה דכותה
 בכל ארעא דמצרים מעדן דהות
 לעם: כה ומחא ברדא בכל
 ארעא דמצרים ית כל די בחקלא
 מאנשא ועד בעירא וית כל
 עסבא דחקלא מחא ברדא וית
 כל אילן דחקלא תבר: כו לחוד
 בארעא דגשן די תמן בני ישראל
 לא הוה ברדא: כז ושלח פרעה
 וקרא למשה ולאהרן ואמר להון
 חבית זמנא הדא יי זכאה ואנא
 ועמי חביבין: כח עלו קדם יי
 וסגי קדמוהי רוח דלא יהון
 עלנא קלין דלוט פאלין מן קדם
 יי וברדא ואשלח יתכון ולא
 תוספון לאתעכבא: כט ואמר לה

הכנסה הוא: (כ) הניס. הכריח, לשון "וינס":
 (כב) על השמים. לצד השמים, ומדרש אגדה: ולעשות רצון קונם, עשו שלום ביניהם (שמות
 הגביהו הקדוש ברוך הוא למשה למעלה מן רבה): (כח) ורב. די לו במה שהוריד פבר:
 השמים: (כד) מתלקחת בתוך הברד. נס בתוך (כט) פצאתי את העיר. מן העיר, אכל בתוך

אֶת־כַּפֵּי אֱלֹהֵי־הַקְּלוֹת יַחְדָּלוּן וְהַבָּרֵד לֹא
 יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תִּדַּע כִּי לִיהוָה הָאָרֶץ כְּשׁ"י:
 וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעֵתִי כִּי טָרַם תִּירָאוּן מִפְּנֵי
 יְהוָה אֱלֹהִים כְּשׁ"י: לֹא וְהַפְּשִׁתָּהּ וְהַשְׁעֲרָה נִכְתָּה
 כִּי הַשְׁעֲרָה אָכִיב וְהַפְּשִׁתָּהּ גִּבְעֵל כְּשׁ"י:
 לִב וְהַחֲטָה וְהַכְּסִימָה לֹא נָפוּ כִּי אֶפִּילָת
 הִנֵּה כְּשׁ"י: לֹג וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲהַ אֶת־הָעִיר
 וַיִּפְרָשׁ כַּפְּיוֹ אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקְּלוֹת וְהַבָּרֵד
 וּמָטָר לֹא־נָתַד אֶרֶצָה כְּשׁ"י: לֹד וַיִּרְא פְּרַעֲהַ
 כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרֵד וְהַקְּלוֹת וַיִּסָּף לַחֲטֹא
 וַיִּכְבַּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו: לֹה וַיַּחֲזֹק לִב פְּרַעֲהַ
 וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה

בִּיד־מֹשֶׁה: פפפ קב"א פסוקים, גיבער"ל סימן.

מֹשֶׁה בְּמַפְקֵי מִן קָרְתָא אֶפְרוֹשׁ
 יְדֵי בְּצִלוֹ קָדָם יִי קָלִיא יתְמַנְעוּן
 וּבְרָדָא לֹא יְהִי עוֹד בְּדִיל דְּתִדַּע
 אַרִי דִּי אֶרְעָא: ל וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ
 יִדְעֵנָא אַרִי עַד כַּעַן לֹא אֶתְכַנַּעְתּוּן
 מִן קָדָם יִי אֱלֹהִים: לֹא וְכִתְנָא
 וְסַעְרֵי לְקוֹ אַרִי סַעְרֵנָא אֶבִּיבִין
 וְכִתְנָא גִבְעוּלִין: לִב וְחֲטָה
 וְכִתְנָא לֹא לְקוֹ אַרִי אֶפִּילָתָא
 אַנּוּן: לֹג וַנִּפְק מֹשֶׁה מִלּוֹת פְּרַעֲהַ
 ית קָרְתָא וּפְרָשׁ יְדוּהֵי בְּצִלוֹ קָדָם
 יִי וְאַתְמַנְיַעוּ קָלִיא וּבְרָדָא וּמָטָרָא
 דְּהוּה נַחִית לֹא מָטָא עַל אֶרְעָא:
 לֹד וַחֲזָא פְּרַעֲהַ אַרִי אֶתְמַנַּע
 מָטָרָא וּבְרָדָא וְקָלִיא וְאוֹסְפָא
 לְמַחֲטֵי וַיִּקְרָה לְלִבָּהּ הוּא
 וְעַבְדוּהֵי: לֹה וַיַּחֲזִק לִבָּהּ
 דְּפְרַעֲהַ וְלֹא שָׁלַח ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 כַּמָּא דִּי מִלִּיל יִי בִידָא דְּמֹשֶׁה:

פ פ פ

רש"י

בְּאֶפִּיָּה, לְשׁוֹן (שִׁיר הַשִּׁירִים ו) "בְּאֶפִּי הַנְּחַל":
 (לִב) כִּי אֶפִּילָת הִנֵּה. מְאֻחְרוֹת, וְעַדִּין הִיוּ רַכּוֹת
 וַיְכּוֹלוֹת לְעַמֵּד בְּפְנֵי קֶשֶׁה. וְאָף עַל פִּי שְׁנֵאֵמַר:
 "וְאַתָּה כָּל עֹשֵׁב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרֵד", יֵשׁ לְפָרֵשׁ
 פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּעֹשֵׁבִים הַעוֹמְדִים בְּקִלְחָם
 הָרְאוּיִים לְלָקוֹת בְּכָרֵד. וּמִדְּרַשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא יֵשׁ
 מִרְבוּחֵינוּ שְׁנֵחֲלָקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "כִּי
 אֶפִּילָת" - פְּלֵאֵי פְּלֵאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שְׁלֹא לְקוֹ:
 (לֹג) לֹא נִתְּד. לֹא הִגִּיעַ, וְאָף אוֹתָן שְׁהִיוּ בְּאוּרֵי,
 לֹא הִגִּיעוּ לְאֶרֶץ, וְדוּמָה לוֹ: (דְּנִיאל ט) "וַתִּתְּדַע עֲלֵינוּ
 הָאֵלָה וְהַשְּׁבוּעָה" דְּעוֹרָא, וַתִּגִּיעַ עֲלֵינוּ. וּמִנְחָם בֶּן
 סְרוּק חִבְרוֹ בְּחֻלְק (יַחֲזָקָל כב) "כִּהֲתוּדָא כְּסָף" לְשׁוֹן
 יִצִּיקַת מִתְּכַת, וְרוּאָה אֲנִי אֶת דְּכָרִיו כְּתַרְגוּמוֹ:
 "וַיִּצִק" וְאַתִּיד, לְצִקַּת לְאַתְכָּא, אָף זֶה: "לֹא נִתְּדַע
 לְאֶרֶץ", לֹא הִצִּק אֶרְעָה: חֶסֶלַת פִּרְשַׁת וְאֵרָא

הַעִיר לֹא הִתְפַּלֵּל, לְפִי שְׁהִיתָה מְלָאָה גְלוּלִים
 (שְׁמוֹת רַבָּה): (ל) טָרַם תִּירָאוּן. עַדִּין לֹא תִירָאוּן,
 וְכֵן כָּל טָרַם שְׁבַמְקָרָא - עַדִּין לֹא הוּא, וְאֵינוּ לְשׁוֹן
 קָדָם כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית יט) "טָרַם יִשְׁכְּבוּ" - עַד לֹא
 יִשְׁכְּבוּ, (שֵׁם ב) "טָרַם יִצְמַח" - עַד לֹא יִצְמַח, אָף
 זֶה כֵּן הוּא: יִדְעֵתִי כִּי עַדִּין אֵינְכֶם יִרְאִים,
 וּמִשְׁתַּהֲיָה הַרוּחָה תַעֲמָדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם:
 (לֹא) וְהַפְּשִׁתָּהּ וְהַשְׁעֲרָה נִכְתָּה. נִשְׁבְּרָה לְשׁוֹן:
 "פְּרַעֲהַ נִכָּה", נִכְאִים, וְכֵן לֹא נָפוּ, וְלֹא יִתְכַן
 לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַכָּאָה, שְׁאִין נוֹ"ן בְּמִקּוֹם ה"א לְפָרֵשׁ
 נִכְתָּה כְּמוֹ הַכְּתָה, נָפוּ, כְּמוֹ הַכּוּ, אֲלֵא הַנוּ"ן שָׂרֵשׁ
 בְּתִיבָה, וְהָרִי הוּא מִגְזֵרַת (אִיּוֹב לג) "וַיִּשְׁפּוּ
 עַצְמוֹתָיו": כִּי הַשְׁעֲרָה אָכִיב. כְּכָר בְּכָרָה וְעוֹמְדָת
 בְּקֶשֶׁה וְנִשְׁתַּבְּרוּ וְנִפְּלוּ, וְכֵן הַפְּשִׁתָּהּ גִּדְּלָה כְּכָר
 וְהִקְשָׁה לְעַמֵּד בְּגִבְעוּלֵיהָ: הַשְׁעֲרָה אָכִיב. עֲמָדָה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְרַחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

קריאה למפטיר

ט וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כַבָּשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מְנַחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ: י עֲלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד וְנִסְכָּיהָ כִּשִׁי: פ יא וּבָרָא אֱשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֲלֶיהָ לִיהוֹה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מְנַחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מְנַחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד כִּשִׁי: יג וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן סֹלֶת מְנַחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד עֲלֶיהָ רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לִיהוֹה: יד וְנִסְכֵיהֶם חֲצִי הַהֵינֹ יִהְיֶה לֶפָר וּשְׁלִישִׁת הַהֵינֹ לֶפָר וְרִבִיעֵת הַהֵינֹ לֶפָר יִין זֹאת עֲלֵת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה כִּשִׁי: טו וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לִיהוֹה עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ כִּשִׁי: ס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְרַחִים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

הפטרת וארא לשמו"ת ביחזקאל פרק כה

כה כה כה-אמר אדני יהוה בקבצי | את-בית ישראל מן-העמים אשר נפצו כִּם ונקדשתי כִּם לעיני הגוים וישבו על-אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב: כו וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח בעשותי שפטים בכל השאטים אתם מסביבותם וידעו כי אני יהוה אלהיהם:

כט א בשנה העשירית בעשירי בשנים עשר לחדש היה דבר-יהוה אלי לאמר: ב בן-אדם שים פניך על-פרעה מלך מצרים והנבא עליו ועל-מצרים בלה: ג דבר ואמרתי כה-אמר | אדני יהוה הנני עליך פרעה מלך-מצרים התנים הגדול הרבץ בתוך יאריו אשר אמר לי יארי ואני עשיתי: ד ונתתי חחים בלחיך והדבקתי דגת-יאריך בקשקשתיך והעליתיך מתוך יאריך ואת כל-דגת יאריך בקשקשתיך תדבק: ה ונטשתיך המדברה אותך ואת כל-דגת יאריך על-פני השדה תפול לא תאסף ולא תקבץ לחית הארץ ולעוף השמים נתתיך לאכלה: ו וידעו כל-ישבי מצרים כי אני יהוה יען היותם משענת קנה לבית ישראל: ז בפתשם בך בכף תרוץ ובקעת להם כל-פתח ובהשענם עליך תשבר והעמדת להם כל-מתנים: ח לכן כה אמר אדני יהוה הנני מביא עליך חרב והכרתי ממך אדם ובהמה: ט והיתה ארץ-מצרים לשממה וחרפה וידעו כִּי-אני יהוה יען אמר יאר לי ואני עשיתי: י לכן הנני אליך ואל-יאריך ונתתי את-ארץ מצרים לחרבות חרב שממה ממוגדל סונה ועד-גבול כוש: יא לא תעבר-בה רגל אדם ורגל בהמה לא תעבר-בה ולא תשב ארבעים שנה: יב ונתתי את-ארץ מצרים שממה בתוך | ארצות נשמות ועריה בתוך ערים מחרבות תהיון שממה ארבעים שנה והפצתי את-מצרים בגוים ווריתים בארצות: יג כִּי כה אמר אדני יהוה מלץ ארבעים שנה אקבץ את-מצרים מן-העמים אשר-נפצו שמה: יד ושבתי את-שבות מצרים והשבתי אתם ארץ פתרום על-ארץ מכורתם והיו שם ממלכה שפלה: טו מן-הממלכות תהיה שפלה ולא-תתנשא עוד על-הגוים והמעטתים לבלתי רדות בגוים: טז ולא יהיה-עוד לבית ישראל למבטח מזכיר עון בפנותם אחריהם וידעו כי אני אדני יהוה: יז ויהי בעשרים ושבע שנה בראשון באחד לחדש היה דבר-יהוה אלי לאמר: יח בן-אדם נבוכדראצר מלך-בבל העביר את-חילו עבדה גדולה אל-צר כל-ראש מקורח וכל-פתח מרוטה ושכר לא-היה לו ולחילו מצר על-העבדה אשר-עבד עליה: יט לכן כה אמר אדני יהוה הנני נתן לנבוכדראצר מלך-בבל את-ארץ מצרים ונשא המנה ושלל שללה ובנו בזה והיתה שכר לחילו: כ פעלתו אשר-עבד בזה נתתי לו את-ארץ מצרים אשר עשו לי נאם אדני יהוה: כא ביום שהוא אצמים קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון-פה בתוכם וידעו כִּי-אני יהוה:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנַבִּיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

הפטרה בציבור שבת ור"ח בישיהו פרק טו

טו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵיזֶה
מְקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֵת־כָּל־אֱלֹהֵי יָדַי עָשִׂיתָ וַיְהִיו כָּל־אֱלֹהֵי נְאֻם־יְהוָה וְאֵלֹהֵי אֲפִיט
אֶל־עֵנִי וּנְכַח־רוּחַ וְחָרַד עַל־דְּבָרֵי: ג שוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכַּה־אִישׁ זֹבַח הַשֶּׁה עֵרַף פְּלֶבֶת מֵעֵלָה
מִנְחָה דָם־חֲזִיר מִזְכִּיר לְבִנְיָה מְבָרֵךְ אֲוֹן גַּם־הֵמָּה בָּחַרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם נִפְשָׁם
חִפְצָה: ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמְגוּרָתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאִין עֹנָה דְבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבְאֲשֶׁר לֹא־חִפְצָתִי בָּחַרוּ: ה שָׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרָדִים
אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אַחֲיֵכֶם שְׂנֵאִיכֶם מְנַדִּיכֶם לְמַעַן שָׁמִי יִכְבֵּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם
יִבְשׁוּ: ו קוֹל שְׂאוֹן מַעִיר קוֹל מְהִיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאִיבֵיו: ז בְּטָרָם תִּחִיל יִלְדָה
בְּטָרָם יָבֹוא חֶבֶל לָהּ וְהַמְלִיטָה זָכַר: ח מִי־שָׁמַע בְּזֹאת מִי רָאָה כָּאֱלֹהֵי הַיּוֹחֵל אֶרֶץ בְּיוֹם
אֶחָד אִם־יִוֹלַד גּוֹי פֶּעַם אַחַת כִּי־חָלָה גַם־יִלְדָה צִיּוֹן אֶת־בְּנֵיהָ: ט הֲאֵנִי אֲשֶׁבִיר וְלֹא אוֹלִיד
יֹאמֶר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֵיךָ: י שִׁמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ כִּה
כָּל־אֲהַבְיָה שִׁישׂוּ אֶתָּה מְשׁוֹשׁ כָּל־הַמֵּת־אֲבָלִים עָלֶיהָ: יא לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׁבַעְתֶּם מִשׁוֹד
תִּנְחַמְיָה לְמַעַן תִּמְצְאוּ וְהִתְעַנְגַתֶּם מִיּוֹם כְּבוֹדָהּ: יב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֲלֵיהָ
כְּנֹהֵר שָׁלוֹם וְכִנְחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וְיִנְקַתֶּם עַל־צַד תִּנְשְׂאוּ וְעַל־כַּרְפִּים תִּשְׁעֲשַׁעוּ:
יג כֹּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ בֵּן אֲנֹכִי אֲנַחְמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמוּ: יד וְרֵאִיתֶם וְשִׂשׁ לְבַבְכֶם
וְעַצְמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׂא תִפְרַחְנָה וְנוֹדַעַה יַד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ וְזַעַם אֶת־אִיבֵיו: טו כִּי־הִנֵּה יְהוָה
בָּאֵשׁ יָבֹוא וְכִסּוּפָה מִרְכַּבְתּוֹ לְהַשִּׁיב כַּחֲמָה אִפּוֹ וְגַעַרְתּוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה
נִשְׁפָט וּבְחָרְבוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חֲלָלִי יְהוָה: יז הַמֵּתִקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּזוֹת אַחַר
אַחַת בַּתּוֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר חֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהַעֲכָבֵר יַחְדוֹ יִסְפוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאֲנֹכִי מַעֲשִׂיהֶם
וּמַחֲשַׁבְתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: יט וְשִׁמְתִי בְהֵם
אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם א פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תִּרְשִׁישׁ פּוֹל וְלוֹד מְשֻׁכֵי קִשְׁת תָּבֵל וַיּוֹן הָאִיִּים
הַרְחִיקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

כ וְהִבִּיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם | מִכָּל־הַגּוֹיִם | מִנְחָה | לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבַכָּרֶב וּבַצְּבִים וּבַפָּרָדִים
 וּבַבְּרִכּוֹת עַל הַר קָדְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמְּנַחָה בְּכָל־י
 מָהוּר בֵּית יְהוָה: כֹּא וְגַם־מֵהֶם אָקַח לַכֹּהֲנִים לְלוּיִם אָמַר יְהוָה: כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם
 הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זְרַעְכֶם
 וְשִׁמְכֶם: כג וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
 אָמַר יְהוָה: כד וַיֵּצְאוּ וַרְאוּ בְּפָנָיו הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם
 לֹא תִכָּהַ וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר:

כג וְהָיָה מִדִּי־חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אָמַר יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּהַ גֵּרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבַּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכָּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00044
14/01/2007